

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Μαρίζα Φουντοπούλου

Ελένη Κόλλα

Νικόλαος Κούκης

Ευφροσύνη Κωσταρά

Αντιγόνη Παπαδοπούλου

ΟΜΗΡΟΥ ΟΔΥΣΣΕΙΑ

Νεοελληνική Απόδοση Ζήσιμου Σίδηρη

Αρχαία Ελληνικά Κείμενα
από Μετάφραση

Α' Γυμνασίου

Βιβλίο Μαθητή/
Μαθήτριας

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

ΟΜΗΡΟΥ ΟΔΥΣΣΕΙΑ

Α' Γυμνασίου

Επιστημονική Επιτροπή Αξιολόγησης

Συντονίστρια / Αξιολογήτρια	Αικατερίνη Μουστακάτου Εν ενεργεία Εκπαιδευτικός
Αξιολογήτρια	Φωτεινή Βασιλειάδου Εν ενεργεία Εκπαιδευτικός
Αξιολογήτρια	Ελένη Παπαντωνίου Εν ενεργεία Εκπαιδευτικός
Τεχνικός Εμπειρογνώμονας	Σπυρίδων Λαζαρόπουλος Πτυχιούχος Πληροφορικής
Επικουρικός Εμπειρογνώμονας	Άννα Στεφανία Βαποράκη Πτυχιούχος Τεχνολογίας Γραφικών Τεχνών
Υπεύθυνη Διδακτικού Πακέτου για το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής	Αγλαΐα Τουρίμπαμπα Σύμβουλος Β' του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Πράξη με τίτλο: «Συγγραφή, Αξιολόγηση και Ένταξη διδακτικών βιβλίων στο Μητρώο Διδακτικών Βιβλίων και στην Ψηφιακή Βιβλιοθήκη Διδακτικών Βιβλίων» με κωδικό ΟΠΣ 6010165 στο Πρόγραμμα «Ανθρώπινο Δυναμικό και Κοινωνική Συνοχή» 2021-2027

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ
Σπυρίδων Δουκάκης
Πρόεδρος του Δ.Σ. του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Υπεύθυνος Πράξης
Διονύσιος Μουρελάτος
Σύμβουλος Α' του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Αναπληρωτής Υπεύθυνος Πράξης
Στυλιανός Μαυρατζάς
Σύμβουλος Α' του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

**«Με τη συγχρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης»
και το Πρόγραμμα «Ανθρώπινο Δυναμικό και Κοινωνική Συνοχή»**

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Μαρίζα Φουντοπούλου

Ελένη Κόλλα

Νικόλαος Κούκης

Ευφροσύνη Κωσταρά

Αντιγόνη Παπαδοπούλου

ΟΜΗΡΟΥ ΟΔΥΣΣΕΙΑ

Νεοελληνική Απόδοση Ζήσιμου Σίδηρη

Αρχαία Ελληνικά Κείμενα από Μετάφραση

Α' Γυμνασίου

Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας

Συγγραφείς

Μαρία-Ζωή Φουντοπούλου

Καθηγήτρια Μεθοδολογίας της Διδασκαλίας της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας και Γραμματείας, Ε.Κ.Π.Α.

Δρ. Ελένη Κ. Κόλλα

Φιλολόγος

Δρ. Νικόλαος Ι. Κούκης

Σύμβουλος Εκπαίδευσης Φιλολόγων

Δρ. Ευφροσύνη Ν. Κωσταρά

Φιλολόγος

Αντιγόνη Κ. Παπαδοπούλου

Φιλολόγος, Μ.Εδ.

Επιστημονική Επιμέλεια

Μαρία-Ζωή Φουντοπούλου

Καθηγήτρια Μεθοδολογίας της Διδασκαλίας της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας και Γραμματείας, Ε.Κ.Π.Α.

Εκδότης

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΦΗ Α.Ε.

Υπεύθυνος έργου
Επιμέλεια Έκδοσης
Εξώφυλλο

Κέλλυ Σαρρή Πασχαλίδη
Παιδαγωγός

Εικονογράφηση

Σχεδιαστική ομάδα των εκδόσεων
Γιάννης Σταμούλης

Ψηφιακά Μαθησιακά
Αντικείμενα
Σύλληψη - Δημιουργία -
Υλοποίηση

Συγγραφική ομάδα του βιβλίου
Τεχνική ομάδα των εκδόσεων

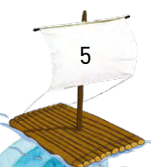

Καλώς ήρθες!

Με λένε **Όμηρο** και
μπορεί να έχεις ήδη
ακούσει το όνομά μου!

Δεν έχω επίθετο
γιατί στην εποχή μου
δεν είχαμε και συνήθως,
για να μας ξεχωρίζουν,
αν είχαμε ίδιο όνομα,
χρησιμοποιούσαμε δίπλα
από το όνομά μας τον
τόπο καταγωγής ή και το
όνομα του πατέρα μας.

Γράψε και εσύ το όνομά σου στο παρακάτω πλαίσιο για να γνωριστούμε καλύτερα:

Περιεχόμενα

Καλώς ήρθες!	5
Ταυτότητα του βιβλίου.	8
Κάθε ενότητα περιλαμβάνει:	8
Ο χάρτης της πορείας του Οδυσσέα.	9
Ας γνωρίσουμε τον Όμηρο και τα έργα του.	10
Λίγα λόγια για την Οδύσσεια	13
Ο χρόνος στην Οδύσσεια	13
Οι θεματικές και οι τεχνικές της Οδύσσειας.	14
Ραψωδία α: Θεῶν ἀγορά. Ἀθηνᾶς παραίνεσις πρὸς Τηλέμαχον. Μνηστήρων εὐωχία	15
<u>1η Υποεπότητα:</u> Πρώτο συμβούλιο (ἀγορά) των θεῶν (στ. 1-97).	16
<u>2η Υποεπότητα:</u> Η Αθηνά φτάνει στην Ιθάκη μεταμορφωμένη σε Μέντη και συναντά τον Τηλέμαχο (στ. 98-227).	18
<u>3η Υποεπότητα:</u> Η Αθηνά-Μέντης παρακινεί τον Τηλέμαχο να αναζητήσει πληροφορίες για τον πατέρα του στην Πύλο και στη Σπάρτη (στ. 228-326).	21
<u>4η Υποεπότητα:</u> Η αλλαγή της συμπεριφοράς του Τηλέμαχου (στ. 327-454).	23
Ραψωδία β. Ἰθακησίων ἀγορά. Τηλεμάχου ἀποδημία.	28
Ραψωδία γ. Τὰ ἐν Πύλῳ	28
Ραψωδία δ. Τὰ ἐν Λακεδαιμόνι	29
ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΤΗΛΕΜΑΧΕΙΑΣ.	30
Ραψωδία ε: Ὀδυσσέως σχεδία.	31
<u>1η Υποεπότητα:</u> Δεύτερο συμβούλιο των θεῶν – Ο Ερμής στο νησί της Καλυψώς (στ. 1-198).	32
<u>2η Υποεπότητα:</u> Ο Ποσειδῶνας προκαλεί τρικυμία – Η βοήθεια της θεάς Λευκοδείας (στ. 288-369)	36
Ραψωδία ζ: Ὀδυσσέως ἄφιξις εἰς Φαιάκας	41
Ο Οδυσσεύς συναντά τη Ναυσικά στο ποτάμι (στ. 1-199)	42
Ραψωδία η: Ἰθακησίων ἀγορά. Τηλεμάχου ἀποδημία	48
Ραψωδία θ: Ὀδυσσέως σύστασις πρὸς Φαιάκας	49
Ο Οδυσσεύς στο παλάτι του Αλκίνοου και στην αγορά των Φαιάκων (στ. 100-210)	50
Ραψωδία ι: Ἀλκίνοῦ ἀπόλογοι. Κυκλώπεια	53
<u>1η Υποεπότητα:</u> Ο Οδυσσεύς στη σπηλιά του Πολύφημου (στ. 216-336)	54
<u>2η Υποεπότητα:</u> Ο Οδυσσεύς τυφλώνει τον Πολύφημο και μαζί με τους συντρόφους του φεύγουν ἀπὸ το νησί του Κύκλωπα (στ. 337-513)	57
Ραψωδία κ: Τὰ περὶ Αἰόλου καὶ Λαιστρυγόνων καὶ Κίρκης.	63
Ραψωδία λ: Νέκυια	65

Άφιξη στη χώρα των Κιμμερίων και προσφορές στις ψυχές των νεκρών (στ. 1-50). Συνομιλία του Οδυσσέα με τον Τειρεσία και τη μητέρα του (στ. 92-227).....	66
Ραψωδία μ: Σειρήνες, Σκύλλα, Χάρυβδις, Βόες Ηλίου	73
Ραψωδία ν: Όδυσσέως απόπλους παρά Φαιάκων	74
Ραψωδία ξ: Όδυσσέως πρὸς Εὐμαιον ὁμιλία.	74
Ραψωδία ο: Τηλεμάχου πρὸς Εὐμαιον ἄφιξις	75
ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΝΟΣΤΟΥ/ΦΑΙΑΚΙΔΑΣ	76
Ραψωδία π: Τηλεμάχου ἀναγνωρισμὸς Όδυσσέως	77
<u>1η Υποενοότητα:</u> Ο Τηλέμαχος ἀναγνωρίζει τον Οδυσσέα. Το σχέδιο της Μνηστηροφονίας καταστρώνεται (στ. 176-320).....	78
<u>2η Υποενοότητα:</u> Διάλογος των Μνηστήρων σχετικά με την επιστροφή του Τηλέμαχου. Παρέμβαση της Πηνελόπης (στ. 321-483).....	81
Ραψωδία ρ: Τηλεμάχου καὶ Όδυσσέως ἐπάνοδος εἰς Ἰθάκην.	87
<u>1η Υποενοότητα:</u> Ο Οδυσσέας συναντά τον σκύλο του, τον Άργο (στ. 263-330).....	88
Ο Οδυσσέας ζητιανεύει φαγητό (στ. 364-372)	88
Οι Μνηστές φέρονται με ασέβεια στον ξένο (στ. 414-470)	88
<u>2η Υποενοότητα:</u> Η Πηνελόπη ζητά συνάντηση με τον «ξένο» (στ. 497-611).....	91
Ραψωδία σ: Όδυσσέως καὶ Ἴρου πυγμή	96
Ραψωδία τ: Όδυσσέως καὶ Πηνελόπης ὁμιλία. Τὰ νίπτρα.	97
Ραψωδία υ: Τὰ πρὸ τῆς Μνηστηροφονίας.	98
Ραψωδία φ: Τόξου θέσις.	99
<u>1η Υποενοότητα:</u> Η Πηνελόπη με υποκίνηση της Αθηνάς ἀποφασίζει τον ἀγώνα τόξου (στ. 1-4)	100
Η Πηνελόπη φέρνει το τόξο και τα βέλη του Οδυσσέα (στ. 51-83).....	100
Ο ἀγώνας ξεκινά και οι Μνηστές αποτυγχάνουν (στ. 141-240)	100
<u>2η Υποενοότητα:</u> Το τόξο στα χέρια του Οδυσσέα. Η έναρξη της Μνηστηροφονίας (στ. 271-433)	103
Ραψωδία χ: Μνηστηροφονία	110
Ραψωδία ψ: Όδυσσέως ὑπὸ Πηνελόπης ἀναγνωρισμὸς.	111
<u>1η Υποενοότητα:</u> Η Πηνελόπη πληροφορεῖται τον ερχομὸ του Οδυσσέα και την εξόντωση των Μνηστήρων (στ. 1-144)	112
<u>2η Υποενοότητα:</u> Η Πηνελόπη βεβαιώνεται για την ταυτότητα του Οδυσσέα (στ. 145-269)	115
Ραψωδία ω: Σπονδαί	120
<u>1η Υποενοότητα:</u> Ο Ερμής οδηγεί τις ψυχές των Μνηστήρων στον Άδη (στ. 1-9).....	121
Ο Λαέρτης ἀναγνωρίζει τον Οδυσσέα (στ. 203-343)	121
<u>2η Υποενοότητα:</u> Οι συγγενεῖς των Μνηστήρων σχεδιάζουν να επιτεθούν στον Οδυσσέα για εκδίκηση (στ. 415-432)	125
Οι θεοὶ ἀποφασίζουν την επικράτηση της ειρήνης στην Ἰθάκη (στ.466-481)	125
Η Αθηνά παρεμβαίνει και η κατάσταση διευθετεῖται ἀναίμακτα (στ. 521-543).....	125
ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΜΝΗΣΤΗΡΟΦΟΝΙΑΣ	128
ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΕΠΟΥΣ	129
ΓΛΩΣΣΑΡΙΟ	131

Ταυτότητα του βιβλίου

Κάθε βιβλίο έχει μία δική του προσωπικότητα! Και για να μπορέσουμε να το διαβάσουμε, να καταλάβουμε τι λέει και να το αγαπήσουμε, πρέπει να γνωρίζουμε τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του. Έτσι συμβαίνει και με το βιβλίο που κρατάς στα χέρια σου, την «**Οδύσσεια**» του **Ομήρου**. Θα σε συνοδεύσει όλη αυτή τη χρονιά και καλό είναι να γνωρίζεις ποιες πληροφορίες σου προσφέρει, ώστε να το μελετάς εύκολα και ευχάριστα.

Κάθε ενότητα περιλαμβάνει:

- το **κείμενο** που θα αναλύετε στην τάξη σου κάθε φορά
- την **αρίθμηση των στίχων** στο αριστερό μέρος
- κάποιες **λέξεις που ίσως σε δυσκολεύουν** και γι' αυτό γράφονται με **πλάγια γραφή** και έχουν την εξήγησή τους σε παρένθεση
- **πλαγιότιτλους** που θα σε βοηθούν να παρακολουθείς την εξέλιξη του έργου
- **ερωτήσεις** κατάλληλες για την κατανόηση των γεγονότων
- **πληροφορίες** για όσα αναφέρονται στο κείμενο
- **ευχάριστες δραστηριότητες**
- **εικόνες**
- **επισημάνσεις** που θα στρέφουν την προσοχή σου σε όσα σημαντικά αναφέρονται και συμβαίνουν.

Όταν τελειώνεις την κάθε ενότητα θα μπορείς να κάνεις κάποιες **δραστηριότητες** και να απαντάς σε **ερωτήσεις** για να εξασκείσαι και να αφομοιώνεις καλύτερα όσα θα συζητάτε στην τάξη σου.

Ενότητες

Το βιβλίο σου, λοιπόν, ξεκινά με κάποιες **πληροφορίες για τον Όμηρο**, τον μεγάλο μας ποιητή και την Οδύσσεια, την οποία θα μελετήσεις φέτος. Δεν περιλαμβάνει, όμως, όλο το έργο αλλά μόνο κάποιες **αντιπροσωπευτικές ενότητες**, τις οποίες θα μελετήσεις αναλυτικά. Οι ενότητες αυτές είναι 11 συνολικά.

Προοργανωτής – αποτιμητής

Στην αρχή της κάθε ενότητας υπάρχει μία σελίδα, η οποία θα σε προσανατολίζει στον χώρο και τον χρόνο αλλά και θα σε ενημερώνει για όσα πρόκειται να μάθεις και λέγεται «**Προοργανωτής**», ενώ στο τέλος της θα συναντάς τον «**Αποτιμητή**», με τον οποίο θα μπορείς να ελέγχεις τι έμαθες.

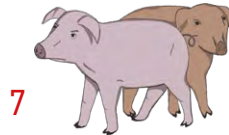
Το βιβλίο σου περιλαμβάνει επίσης τέσσερις «**Ανασκοπήσεις**», δηλαδή τέσσερις μικρές επαναλήψεις των όσων θα μαθαίνεις, ώστε να τα θυμάσαι καλύτερα, και «**Γλωσσάριο**» με τους κύριους όρους της Οδύσσειας.

Στο πάνω μέρος της σελίδας, που λέγεται **κεφαλίδα**, θα μπορείς να βλέπεις, όταν το ξεχνάς, σε ποια ενότητα βρίσκεσαι, σε ποια ραψωδία και σε ποιους στίχους. Έτσι δεν θα ξεχνιέσαι ποτέ! Στο κάτω μέρος της σελίδας, που λέγεται **υποσέλιδο**, θα βλέπεις πάντα το όνομα του μεγάλου μας ποιητή και του έργου του (ΟΜΗΡΟΥ ΟΔΥΣΣΕΙΑ), την ημέρα αφήγησης στην οποία βρισκόμαστε αλλά και τα χρόνια περιπλάνησης του πρωταγωνιστή Οδυσσέα.

Τις **ραψωδίες** που λείπουν από αυτό το βιβλίο θα μπορείς να τις διαβάσεις από το πλήρες κείμενο που σου έδωσαν στο σχολείο και να συμπληρώνεις για καθεμία το δικό της φύλλο εργασίας που θα συναντάς στο βιβλίο σου.

Καλή χρονιά να έχεις και καλό ταξίδι στον κόσμο της Οδύσσειας!

Ο χάρτης της πορείας του Οδυσσέα

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ας γνωρίσουμε τον Όμηρο και τα έργα του

Για να είμαι ειλικρινής, πρέπει να σου πω ότι όσοι ασχολούνται μαζί μου δεν εστιάζουν τόσο πολύ στη **βιογραφία** μου. Δεν διασώζονται, άλλωστε, πολλές πληροφορίες για την καταγωγή μου και τη ζωή μου και γι' αυτό, μέχρι και σήμερα, υπάρχει **ασάφεια**:

Α. Σχετικά με τη **χρονολογία γέννησής** μου. Επειδή δεν καταγράφεται πουθενά η ακριβής χρονιά, πιθανολογείται ότι έζησα κατά τη **Γεωμετρική εποχή** και ειδικότερα προς το **τέλος του 8ου π.Χ. αι.**

(1100 π.Χ.–750 π.Χ.)

Γεωμετρικά χρόνια

(750 π.Χ.–480 π.Χ.)

Αρχαϊκά χρόνια

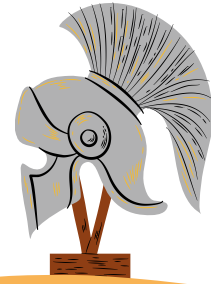
(480 π.Χ.–323 π.Χ.)

Κλασσικά χρόνια

Β. Σχετικά με το αν ήμουν τυφλός ή όχι. Το **όνομά** μου σημαίνει «**τυφλός**» σε μία γλωσσική διάλεκτο της εποχής μου και γι' αυτό, ίσως, πολλοί παρασύρονται και αναφέρουν, χωρίς επιβεβαίωση, ότι ήμουν τυφλός.

Γ. Σχετικά με τον **τόπο γέννησής** μου. Επτά πόλεις διεκδικούν την καταγωγή μου με επικρατέστερες τη **Χίο** και τη **Σμύρνη** της τότε Ιωνίας, και με λιγότερο πιθανές την **Αθήνα**, το **Άργος**, την **Κολοφώνα** της Ιωνίας, τη **Ρόδο** και τη **Σαλαμίνα**. Για τον θάνατό μου, όμως, φαίνεται να είναι καλά ενημερωμένοι λέγοντας ότι συνέβη στο σημερινό νησί της **Ίου**, όπου αγκυροβόλησε για λίγο το πλοίο, με το οποίο πήγαίνα στην Αθήνα.

Όμως οι άνθρωποι, παρόλη την ασάφεια γύρω από όσα ήδη σου είπα, επιδεικνύουν ένα συνεχές και μεγάλο ενδιαφέρον για εμένα. Ο λόγος είναι ότι κατά τη χρονική περίοδο που έζησα, τη Γεωμετρική εποχή όπως σου είπα, **έγραψα δύο, μεγάλα σε έκταση και σημαντικά σε αξία, ποιήματα**, τα οποία διδάσκονται ανελλιπώς και διαχρονικά σε σχολεία και Πανεπιστήμια όλου του κόσμου.

Το ένα είναι η **Ιλιάδα**, που περιγράφει τα γεγονότα του τελευταίου χρόνου του **δεκαετούς πολέμου στο Ίλιον ή Τροία**, ανάμεσα στους **Αχαιούς** και τους **Τρώες**.

Τα ποιήματα αυτά, τα οποία ονομάζονται **ηρωικά έπη**, αφηγούνται **κατορθώματα** ηρώων και θεών παλαιότερων εποχών.

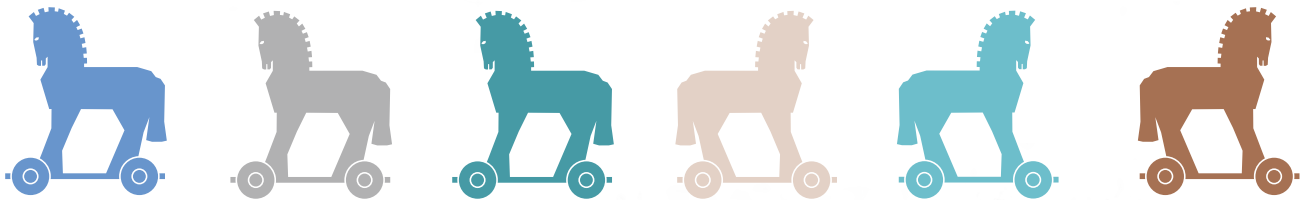
Το άλλο είναι η **Οδύσσεια**, που περιγράφει το **δεκαετές ταξίδι επιστροφής του Οδυσσέα**, βασιλιά της Ιθάκης, από την Τροία –μετά το τέλος του πολέμου– στην Ιθάκη.

Σκέψου ότι ο δεκαετής πόλεμος του Ιλίου ή Τροίας και η επιστροφή του Οδυσσέα στην Ιθάκη συνέβησαν σχεδόν 4 αιώνες πριν από τη συγγραφή της Ιλιάδας και της Οδύσσειας, δηλαδή κατά την περίοδο της **Μυκηναϊκής εποχής!** Στους ανθρώπους της εποχής μου άρεσε πολύ: α) **να ακούν τα ηρωικά αυτά έπη**, γιατί ένιωθαν νοσταλγία για το παρελθόν και περηφάνια για τους ήρωες που ζούσαν παλαιότερα στις δικές τους περιοχές, αλλά και β) **να εμπλουτίζονται αυτά** με στοιχεία της δικής τους εποχής, η οποία, φυσικά, τους επηρέαζε.

Η λέξη «**έπος**» προέρχεται από το ρήμα «**έπω**» που σημαίνει μιλάω και γι' αυτό στην αρχική της σημασία η λέξη σήμαινε «**λόγος**». Από τον 5ο αι. π.Χ. η λέξη χρησιμοποιήθηκε με μία ιδιαίτερη σημασία που δηλώνει το **αφηγηματικό είδος έμμετρου λόγου σε δακτυλικό εξάμετρο**.

...Για να καταλάβεις καλύτερα τι συμβαίνει με τα δύο αυτά έπη, την **Ιλιάδα** και την **Οδύσσεια**, σκέψου ότι το περιεχόμενό τους είναι η σύνθεση: α) **μύθων της Μυκηναϊκής εποχής** και β) **στοιχείων της Γεωμετρικής εποχής**, ώστε, όταν κάποιος τα διαβάζει, να θεωρεί άλλοτε ότι μεταφέρεται στον **12ο αι. π.Χ.** και άλλοτε στον **8ο αι. π.Χ.** Αυτή η σύνθεση στοιχείων δύο εποχών, μακρινών μεταξύ τους, καθώς και η μεγάλη έκταση των δύο epών (σκέψου ότι η Ιλιάδα αποτελείται από 15.693 στίχους και η Οδύσσεια από 12.110) οδήγησε στο να θεωρήσουν κάποιοι ότι τα δύο αυτά έπη δεν είναι ολόκληρα δικά μου αλλά ότι έχουν γραφεί από περισσότερους. Έτσι, προέκυψε ένα θέμα σχετικά με **την πατρότητα της Ιλιάδας και της Οδύσσειας ή Ομηρικό ζήτημα**, αν και, όπως βλέπεις, και από τον τίτλο του βιβλίου σου, τελικά αποδίδονται σε εμένα.

...Πρέπει να σου πω, επίσης, ότι έχει αναπτυχθεί μία μεγάλη συζήτηση σχετικά με το **αν αφήγελα απλώς ή και έγραψα τα έργα μου**, καθώς τριγυρνούσα από πόλη σε πόλη ή και από περιοχή σε περιοχή. Η δουλειά μου ήταν «**ραψωδός**». Δηλαδή, ανήκα σε εκείνη την κατηγορία επαγγελματιών που, όπως λέει το όνομά μας, «**ράβαμε ωδές = συναρμολογούσαμε ποιήματα**», τα οποία γράφαμε οι ίδιοι ή άλλοι και ταξιδεύαμε παρουσιάζοντάς τα, είτε σε γιορτές, είτε σε ανοιχτούς χώρους, είτε όπου μας καλούσαν. Κρατούσα και ραβδί, να ξέρεις, σύμβολο εξουσίας, την οποία μας είχαν δώσει οι θεοί. Επειδή τα ποιήματά μου, λοιπόν, τα αφήγελα, και επειδή, όπως είπαμε και παραπάνω, θεωρούσαν λανθασμένα κάποιοι ότι ήμουν τυφλός, θεωρήθηκε, χωρίς να τεκμηριωθεί ποτέ, ότι δεν τα έγραψα, αλλά τα συνέραπα προφορικά! Αν συνέβαινε αυτό, πιστεύεις ότι θα μπορούσα να θυμάμαι απέξω τους 15.693 στίχους της Ιλιάδας που έγραψα πρώτα και τους 12.110 στίχους της Οδύσσειας που έγραψα στη συνέχεια;

...Νομίζω, όμως, ότι πρέπει να σε αφήσω να απολαύσεις την Οδύσσεια, που θα μελετήσεις φέτος. Και για να σε βοηθήσω να καταλάβεις καλύτερα τι συμβαίνει στο έπος αυτό, θα σου πω μερικά πράγματα πριν ξεκινήσεις να την κατανοείς καλύτερα.

Λίγα λόγια για την Οδύσσεια

Στην Οδύσσεια αφηγούμαι τις **περιπέτειες του Οδυσσέα, βασιλιά της Ιθάκης**, καθώς επέστρεφε από την **Τροία**, έχοντας συμμετάσχει στον **Τρωικό πόλεμο**, στην Ιθάκη, την πατρίδα του. Το ταξίδι της επιστροφής, ο **νόστος** όπως ονομάζεται, διήρκεσε **10 χρόνια** λόγω των δυσχερειών που προκάλεσε στον ήρωά μας ο **θεός Ποσειδώνας** επειδή ο Οδυσσέας διέπραξε ύβρη. Όμως, τα χρόνια συνολικής απουσίας του Οδυσσέα από την Ιθάκη ήταν είκοσι (δέκα χρόνια ο Τρωικός πόλεμος και δέκα χρόνια περιπλάνησης). Στον **νόστο του**, μέχρι να συναντηθεί με τη γυναίκα του, την **Πηνελόπη**, τον γιο του, τον **Τηλέμαχο**, τον πατέρα του, τον Λαέρτη και τους πιστούς σε αυτόν ανθρώπους και να τιμωρήσει τους **Μνηστήρες**, ο ήρωάς μας γνώρισε πολλούς τόπους και πολλούς ανθρώπους και είχε πάντοτε τη βοήθεια της **θεάς Αθηνάς** και του Δία, οι οποίοι τον προστάτευαν από την οργή του θεού Ποσειδώνα.

Ο χρόνος στην Οδύσσεια

Πριν ξεκινήσεις, όμως, να μελετάς το έπος της Οδύσσειας πρέπει να σε ενημερώσω για τον **τρόπο που παρουσιάζω τις περιπέτειες του Οδυσσέα**. Ο ήρωάς μας ξεκίνησε από την Τροία και πέρασε από τους Κίκονες, Λωτοφάγους, Κύκλωπες, Αίοιο, Λαιστρυγόνες, Κίρκη, Άδη, Σειρήνες, Σκύλλα και Χάρυβδη και Νησί του Ήλιου μέχρι που να φτάσει, μετά από 3 χρόνια περιπλάνησης, στο νησί της νύμφης Καλυψώς. Εκεί παρέμεινε για επτά χρόνια μέχρι που η Καλυψώ, με την παρέμβαση των θεών, του επέτρεψε να φύγει προς την Ιθάκη. Λίγο πριν φτάσει εκεί, ο θεός Ποσειδώνας προκάλεσε τρικυμία, ο Οδυσσέας ναυάγησε στο νησί των Φαιάκων, όπου παρέμεινε για 3 ημέρες, και από εκεί, την επομένη της αναχώρησής του έφτασε στην πατρίδα του, όπου χρειάστηκαν επτά ημέρες για να τιμωρηθούν οι Μνηστήρες και να αποκατασταθεί η ειρήνη στο νησί.

Σκέψου ότι η ιστορία του Οδυσσέα παρουσιάζεται ως εξής:

Εγώ, όμως, δεν παρουσιάζω την ιστορία με αυτή τη σειρά. **Ξεκινώ την αφήγησή μου από τη μέση της ιστορίας (in medias res)**, δηλαδή, από το νησί της Καλυψώς μέχρι και την αποκατάσταση της ειρήνης στο νησί της Ιθάκης. Για όλη αυτήν τη δράση ο ήρωάς μας χρειάστηκε **41 ημέρες**. Αυτός είναι ο **αφηγηματικός χρόνος**, ο χρόνος, δηλαδή, της δράσης που παρακολουθούμε στο έπος και την οποία αφηγούμαι εγώ ο ίδιος. Κατά τη διάρκεια της δικής μου αφήγησης **παιρνει τον λόγο ο ίδιος ο Οδυσσέας (εγκιβωτισμός)** και αφηγείται, σε **μία μόνο ημέρα**, τα τρία χρόνια πριν την άφιξή του στο νησί της Καλυψώς και τα επτά χρόνια της παραμονής του στο νησί της Νύμφης, άρα τα **δέκα συνολικά χρόνια που προηγήθηκαν μέχρι να τον γνωρίσουμε εμείς** και να παρακολουθήσουμε την επιστροφή του στην Ιθάκη. Η αφήγηση του Οδυσσέα είναι ο **πραγματικός χρόνος**, δηλαδή, τα χρόνια της περιπλάνησης του ήρωα σε τόπους και θάλασσες, τα οποία μαθαίνουμε από τη δική του διήγηση.

Οι θεματικές και οι τεχνικές της Οδύσσειας

Καταλαβαίνεις, βέβαια, ότι για να μπορέσω να αφηγηθώ όλα όσα συνέβησαν στον ήρωά μας, τον **Οδυσσέα**, ώστε να έχει ενδιαφέρον η μελέτη της **Οδύσσειας** και να μην βαριέσαι όσο την διαβάζεις, χρησιμοποιώ διάφορες **τεχνικές**, οι οποίες διανθίζουν το έπος, κρατούν τον αναγνώστη σε αγωνία αλλά και τονίζουν όσα πρέπει να αναδειχθούν και όσα έχουν ιδιαίτερη βαρύτητα για την εξέλιξη του μύθου. Οι τεχνικές αυτές, μεταξύ των οποίων είναι, για παράδειγμα, η παρομοίωση, τα επίθετα, ο εγκιβωτισμός, η έναρξη της αφήγησης in medias res – για τα οποία σου μίλησα ήδη – τα άστοχα ερωτήματα, ο ανθρωπομορφισμός, η επιφάνεια, ο νόστος περιγράφονται στο Γλωσσάριο του βιβλίου σου, από όπου μπορείς να τις μελετήσεις αναλυτικά και να τις διακρίνεις στο κείμενό σου κάθε φορά που θα τις συναντάς. Με τη βοήθεια αυτών των τεχνικών καταφέρνω να αναφέρω και να σχολιάσω τα ποικίλα **θέματα** που πλαισιώνουν την πορεία του Οδυσσέα προς την Ιθάκη, όπως είναι:

- Οι **ρόλοι των θεών** αλλά και η **σχέση τους με τους ανθρώπους**. Η θεϊκή παρουσία είναι έντονη στην Οδύσσεια αλλά ο άνθρωπος είναι υπεύθυνος για τις πράξεις του και, άρα, ελεύθερος να αποφασίσει και να αναλάβει τις συνέπειες των πράξεών του.
- Η **έκφραση ποικίλων συναισθημάτων**, τα οποία αισθάνονται οι ήρωες του έπους, όπως η νοσταλγία του Οδυσσέα για την Ιθάκη, η προσμονή της Πηνελόπης, η αγάπη και ο θαυμασμός του Τηλέμαχου για τον πατέρα του.
- Η **περιγραφή αθλητικών αγώνων**, οι οποίοι διοργανώνονται στο πλαίσιο της φιλοξενίας του Οδυσσέα στο νησί των Φαίακων.
- Η **προβολή του ηρωικού ιδεώδους**, το οποίο στο πρόσωπο του Οδυσσέα εκφράζεται ως η συνεχής προσπάθεια του ανθρώπου για επίτευξη του στόχου του.
- Η **ανάδειξη του ομηρικού κόσμου** ως ενός πολυπολιτισμικού κράματος ανθρώπων, συνηθειών, ιδεών, τρόπου ζωής, οργάνωσης, έκφρασης, αξιών.
- Η **αξιοποίηση τυπικών θεμάτων**, όπως η ικεσία, η φιλοξενία, η επανάληψη μοτίβων και δομικών στοιχείων.

*Είμαι σίγουρος ότι θα απολαύσεις το ταξίδι του Οδυσσέα και θα το ζήσεις σαν να ήσουν και εσύ εκεί! Σε ευχαριστώ για την προσοχή σου!
Καλή σχολική χρονιά να έχεις!*

ΤΗΛΕΜΑΧΕΙΑ (α-δ)

Ραψωδία α: Θεῶν ἀγορά. Ἀθηνᾶς παραίνεσις πρὸς Τηλέμαχον. Μνηστήρων εὐωχία

Ενότητα 1η (στ. 1-454)

ΠΡΟΟΡΓΑΝΩΤΗΣ

Τι συμβαίνει;

- 1η Υποενότητα (στ. 1-97<1-95): Πρώτο Συμβούλιο (ἀγορά) των Θεῶν.
- 2η Υποενότητα β (στ. 98-227<96-220): Η Αθηνά φτάνει στην Ιθάκη μεταμορφωμένη σε Μέντη και συναντά τον Τηλέμαχο.
- 3η Υποενότητα γ (στ. 228-326<221-318): Η Αθηνά-Μέντης παρακινεί τον Τηλέμαχο να αναζητήσει πληροφορίες για τον πατέρα του στην Πύλο και στη Σπάρτη.
- 4η Υποενότητα δ (στ. 327-454<319-444): Η αλλαγή της συμπεριφοράς του Τηλέμαχου.

Πού είμαστε; ⇒ Στον Όλυμπο (1η Υποενότητα) / Στο νησί της Ιθάκης (2η-4η Υποενότητες).

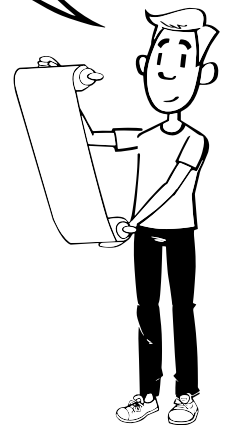
Πότε γίνονται όλα αυτά; ⇒ Την 1η ημέρα της αφήγησης.

Ποιους θα δούμε να δρουν; ⇒ Τον Δία, την Αθηνά, τον Τηλέμαχο, τους Μνηστές, την Πηνελόπη

Στη ραψωδία αυτή:

- ✓ θα **γνωρίσουμε** τους πρωταγωνιστές του έπους είτε άμεσα είτε έμμεσα μέσω αναφορών σε αυτούς.
- ✓ θα **παρακολουθήσουμε** το σχέδιο επιστροφής του Οδυσσέα στην Ιθάκη.
- ✓ θα **μιλήσουμε** για την έννοια του **νόστου** που κυριαρχεί σε όλο το έπος.
- ✓ θα **διακρίνουμε** τις κύριες τεχνικές λόγου της ραψωδίας.

Ας προσανατολιστούμε...

Τι νέα;

ΤΗΛΕΜΑΧΕΙΑ (α-δ)

Ραψωδία α: Θεῶν ἀγορά. Ἀθηνᾶς παραίνεσις πρὸς Τηλέμαχον. Μνηστήρων εὐωχία

Ενότητα 1η (στ. 1-454)

Ας μελετήσουμε το κείμενο...

1η Υποενότητα: Πρώτο συμβούλιο των θεῶν (στ. 1-97)

- 1 Τον ἄνδρα τον πολύτροπο (εὐστροφο) περ μου, θεά, που χρόνια παράδερνε, σαν πάτησε της Τροίας τ' ἄγιο κάστρο, κι ἀνθρώπων γνώρισε πολλῶν τους τόπους και τη γνώμη κι ἔπαθε πλήθος συμφορές στα πέλαγα, ζητώντας πὼς στην πατρίδα του ἀβλαβος να πάει με τους συντρόφους. Μα κι ἔτσι αὐτοὺς δεν γλίτωσε, μ' ὅσον καημὸ κι αν εἶχε. Γιατί μονάχοι χάθηκαν ἀπὸ δικὸ τους κρίμα, οἱ ἀσέβοι, που φάγανε τ' Οὐρανοδόρου Ἥλιου τα βόδια και τους στέρησε του γυρισμοῦ τη μέρα.
- 10 Πες τα ἀπὸ κάπου και σε μας, θεά, του Δία κόρη. Ὅλοι, ὅσοι τότε ξέφυγαν το μαῦρο χάρο, πήγαν στα σπίτια τους, ἀπὸ γιαλοὺς και μάχες γλιτωμένοι. Κι αὐτὸν μονάχα που 'κλαιγε πατρίδα και γυναῖκα τον κράταε λατρευτὴ θεά, η Καλυψὴ η νεράιδα, μέσα σε κουφωτὴ σπηλιά, για να τον κάμει ταῖρι. Τέλος σαν ἔφτασε ο καιρὸς στο γύρισμα των χρόνων, τότε του κλώσανε (σχεδιάσαν) οἱ θεοὶ στο Θιάκι (Ἰθάκη) να γυρίσει, μα μήτε ἐκεῖ δεν του 'λειψαν στο σπίτι του οἱ ἀγώνες μες στους δικούς του. Κι οἱ θεοὶ τον συμπονούσαν ὅλοι
- 20 ἐκτὸς του Ποσειδῶνα. Αὐτὸς μονάχα του Δυσσέα πάθος του κράταε ἀσθηστο πριν φτάσει στην πατρίδα. Μα ἐκεῖνος στους ἀπόμακρους τους Αἰδιόπους πήγε, που χωρισμένοι κατοικοῦν, στην ἀκρη, χώρια ἀπ' ὅλους, ἄλλοι κατὰ το ηλιοβγαλμα (ανατολή), στο ηλιοβασίλεμα ἄλλοι, πλοῦσια να λάβει προσφορά σε βόδια και κριάρια. Ἐκατσε ἐκεῖ και χαίρονταν με τη θυσία, κι οἱ ἄλλοι θεοὶ ἦταν ὅλοι μαζωχοί (μαζεμένοι) στου Δία το παλάτι. Κι ἄρχισε πρῶτος των θεῶν κι ἀνθρώπων ο πατέρας, γιατί ἔβαλε τον ἀμπεγο (τέλειο) τον Αἰγισθο στο νου του,
- 30 που σκότωσε ο κοσμάκουστος Ορέστης τ' Αγαμέμνονα. Κι ἔτσι εἶπε στους λοιποὺς θεοὺς στο νου του φέρνοντάς τον: «Ὡ κρίμα ἀλήθεια, οἱ ἀνθρώποι με τους θεοὺς να τα 'χουν, γιατί θαρροῦν πως ἀπὸ μας οἱ συμφορὲς τους βρίσκουν, ἐνὼ παθαίνουν μόνοι τους ἀπ' ἀσυλλογισιά τους, χωρὶς να φταίει η μοῖρα τους. Ὅπως και τώρα, δίχως να 'ναι γραφτό του, ο Αἰγισθος πήρε του γιου τ' Ατρέα το ταῖρι, κι ὅταν γύρισε κι ἐκεῖνος στην πατρίδα, τον σκότωσε, κι ας ἤξερε τι χάρος θα τον λάχει, ἀφοῦ το φτεροφόρο Ερμὴ στείλαμε πριν και του 'πε,
- 40 να μην του πάρει τη ζωὴ, το ταῖρι του ν' ἀφήσει, γιατί θα φτάσει η ἐκδίκηση τ' Ατρείδη ἀπ' τον Ορέστη

Προοίμιο του ποιητῆ (στ. 1-10)

Οἱ πρῶτοι στίχοι του ἔπους αποτελοῦν το **προοίμιο**. Ὁ Ὅμηρος ἐδῶ ἀπευθύνεται σε μίᾱ ἀπὸ τις ἐννέα Μούσες, ζητώντας τη βοήθειά της. **Ας κάνω την ἐρευνά μου** ὥστε να ἐντοπίσω για ποῖα Μούσα πρόκειται. Εἰσὶς, **ας υπογραμμίσω** πάνω στο κείμενο τα δομικὰ μέρη του προοιμίου, **αφοῦ μου μιλήσει** γι' αὐτὰ ὁ/η φιλόλογός μου: την ἐπὶ κληση, τη διήγηση και την παράκληση.

Ἡ ἀπάντηση της Μούσας (στ. 11-27)

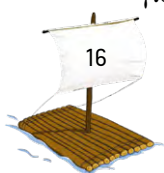
Ἡ ἐννοία του νόστου

Βρίσκω στο κείμενό μου την παρακάτω ομηρικὴ φράση και την **υπογραμμίζω**:
ἄνδρα μοι ἔννεπε, μοῦσα, πολὺτροπον, ὃς μάλα πολλὰ πλάγχθη, ἐπεὶ Τροίης ἱερὸν πτολίεθρον ἔπερσεν· πολλῶν δ' ἀνθρώπων ἴδεν ἄστεα καὶ νόσον ἔγνω

Αναγνωρίζω λέξεις που χρησιμοποιῶ αὐτοῦσιες ἢ σχεδὸν αὐτοῦσιες και σήμερα.

Ὁ Δίας παίρνει τον λόγο (στ. 28-44)

Στον στ. 20 μάς ἀνέφερε πρῶτη φορά ο ποιητῆς το ὄνομα του ἡρώα μας! Πρόκειται για τον **Ὀδυσσεά**! Μπορῶ να **δημιουργήσω** το «Δελτίο Ταυτότητας του Ὀδυσσεά» στο τετράδιό μου και να σημειῶνω ἐκεῖ ὅποιο χαρακτηριστικὸ του ἢ πληροφορία θεωρῶ χρήσιμη!

ΤΗΛΕΜΑΧΕΙΑ (α-δ)

Ραψωδία α: Θεῶν ἀγορά. Ἀθηνᾶς παραίνεσις πρὸς Τηλέμαχον. Μνηστήρων εὐωχία

Ενότητα 1η (στ. 1-454)

σα μεγαλώσει και ποδεί να φτάσει στην πατρίδα.
Ἔτσι του τα ἔλεγε ο Ερμῆς ποδώντας το καλό του,
μα δεν του γύρισε το νου. Τώρα τα πλέρωσε όλα».
Τότε ἔτσι η φωτοστάλαχτη τ' ἀπάντησε η Παλλάδα:
«Πατέρα μας, του Κρόνου γιε, των επουράνιων πρώτε,
ναι, εκείνος βρήκε θάνατο που του ἔπρεπε να λάβει,
κι ἔτσι κάθε ἄλλος ας χαθεί που τέτοια κατορθώνει.
Μα εμένα σχίζεται η καρδιά για τον θεϊκό Δυσσέα,
50 που χρόνια ἀλάργα ἀπὸ δικούς φαρμάκια πίνει ο ἔρμος,
σ' ἓνα γιαλόκλειστο νησί, στη μέση του πελάγου,
πολύδεντρο, ὅπου μια θεά την κατοικιά της ἔχει,
η θυγατέρα του Ἄτλαντα, που ξέρει ο διαστρεμμένος
το βάθος κάθε θάλασσας και μόνος του σηκώνει
τους ψηλούς στύλους που σε δυο γης κι ουρανό χωρίζουν.
Η κόρη εκείνου τον κρατά το δόλιο, κι ας λυπάται,
κι ὅλο με τα μαργιόλικα (ύπουλα) και τα γλυκά της λόγια
νύχτα και μέρα τον πλανά το Θιάκι να ξεχάσει.
Μα ο Δυσσέας και καπνό ποδεί να ιδεί ἀπ' ἀγνάντια
60 να βγαίνει ἀπ' την πατρίδα του ψηλά κι ας ξεψυχήσει.
Κι αχ, μήτε εσένα δε λυγáει, Ολύμπιε, η καρδιά σου.
Μήπως δε σε καλόπιανε στ' ἀργίτικα καράβια
κοντά ο Δυσσέας, στην πλατιά την Τροία, με θυσίες;
Ἔτσι λοιπόν τι κάκιωσες μαζί του τώρα, Δία;»
Κι ο Δίας της ἀπάντησε ο συννεφοσυνάχτης:
«Παιδί μου, πώς σου ξέφυγαν τα λόγια αυτά ἀπ' το στόμα;
Πώς να ξεχάσω τον θεϊκό Δυσσέα δίχως λόγο,
που δεν τον φτάνει ἄλλος κανείς στη γνώση, και θυσίες
πρόσφερε πλήθος στους θεούς που κατοικούν στα ουράνια;
70 Μόν' ἓνα πάδος ἀσθηστο κρατάει ο Κοσμοσειστής
μαζί του για τον Κύκλωπα, που του ἔβαλε το μάτι,
τον γιο του τον Πολύφημο που ἔχει την πρώτη αξία
στους Κύκλωπες. Η Θώωσα τον ἔκαμε η νεραίδα,
κόρη του Φόρκυνα, ἄρχοντα του ἀστέρευτου πελάγου,
σε μια σπηλιά σαν πλάγιασε σιμά στον Ποσειδῶνα.
Γι' αὐτό, ἀπὸ τότε ο Σαλευτής του κόσμου, ἀπ' την πατρίδα
ἀλάργα (μακριά) τον Δυσσέα τραβά, μα δεν τον θανατώνει.
Μόν' ας σκεφτούμε ὅλοι οι λοιποὶ θεοὶ πώς θα γυρίσει.
Θ' ἀφήσει πια το πάδος του γι' αὐτόν ο Ποσειδῶνας,
80 γιατί μονάχος δεν μπορεί, στους ἀθανάτους ὅλους
ἐνάντια, να φιλονικά χωρίς το δέλημά τους».
Τότε ἔτσι η λιοπερίχυτη τ' ἀπάντησε η Παλλάδα:
«Πατέρα μας, του Κρόνου γιε, των επουράνιων πρώτε,
αν στους μακαριστούς θεούς αὐτὸ πια τώρα ἀρέσει

Η ἀπάντηση της
Αθηνᾶς (στ. 45-64)

Ἦξερες ὅτι...

χρησιμοποιούμε και σήμερα την ἔκφραση «Σὺν Ἀθηνᾶ καὶ σὺ χεῖρα κίνει»;
Ξέρεις για ποιο λόγο την χρησιμοποιούμε; Θα μπορούσαμε ἄραγε να την συσχετίσουμε με ὅσα διαβάζουμε στην ἐνότητα αὐτή;

Οι στίχοι 28-69 ἔχουν πολλά ἐπιθέτα!
Ευκαιρία να τα **υπογραμμίσω** και να μάθω για τα **εἶδη των ἐπιθέτων** που χρησιμοποιεῖ ο Ὀμηρος!

Ο Δίας παίρνει πάλι τον λόγο
(στ. 65-81)

Μην ξεχάσω:

να υποθέσω, φέρνοντας στο μυαλό μου τους στίχους που προηγήθηκαν, πώς θα αισθάνεται ο Οδυσσεύς στο νησί της Καλυψώς.

Η δευτερολογία της Αθηνᾶς και το διπλό σχέδιο δράσης (στ. 82-97)

ΤΗΛΕΜΑΧΕΙΑ (α-δ)

Ραψωδία α: Θεῶν ἀγορά. Ἀθηνᾶς παραίνεσις πρὸς Τηλέμαχον. Μνηστήρων εὐωχία

Ενότητα 1η (στ. 1-454)

στο σπίτι του ο *βαθύγνωμος* (γνωστικός) Δυσσέας να γυρίσει, τότε τον φτεροφόρο Ερμή να στείλουμε τον Κράχτη στην Ογυγία το νησί τρεχάτος να μηνύσει στη νύφη τη λαμπρόμαλλη την άσειστη βουλή μας, πώς θα γυρίσει ο τολμηρός Δυσσέας στην πατρίδα.

- 90 Εγώ όμως τον Τηλέμαχο θα πάω να βρω στο Θιάκι, θάρρος ναβάλω πιο πολύ και τόλμη στην καρδιά του, τους παινεμένους Αχαιούς σε σύνοδο να κράξει, και στους Μνηστές να τους πει να φύγουν πια, που χρόνια του σφάζουν κοπαδίσια αρνιά και *τραχηλάτα* (με μεγάλο λαιμό) βόδια. Να πάει στη Σπάρτη θα του πω και στην πλατιά την Πύλο, κάπου για του πατέρα του το γυρισμό να μάθει, κι έτσι στον κόσμο αθάνατο να μείνει τ' όνομά του».

2η Υποενότητα: Η Αθηνά φτάνει στην Ιθάκη μεταμορφωμένη σε Μέντη και συναντά τον Τηλέμαχο (στ. 98-227)

- Είπε κι αμέσως έδесе στα πόδια τα σαντάλια, χρυσά κι αιώνια, που μαζί με την πνοή του ανέμου
- 100 παντού, σε ατέλειωτες στεριές και πέλαγα την πάνε. Κι άδραξε το μεγάλο της πολεμικό κοντάρι βαρύ, γερό, με κοφτερή μπροστά χαλκένια μύτη, που σαν το σείει, παραλύει των μαχητών τους λόχους, όσους η κόρη εχθρεύεται του ανίκητου πατέρα. Χύθηκε τότε απ' την κορφή την Ολυμπία κάτω κι ευτύς στο Θιάκι βρέθηκε και στου Δυσσέα εστάθη τα *πρωτοπόρτια* (στην είσοδο), στην αυλής απάνω το κατώφλι, κρατώντας το χαλκόδετο κοντάρι της στο χέρι, παρόμοια με τον αρχηγό των Ταφιωτών, τον Μέντη.
- 110 Τους φαντασμένους βρήκε εκεί Μνηστές που στις πόρτες μπροστά το ζάρι παίζανε, την ώρα να σκοτώσουν, αράδα απάνω σε βοδιών τομάρια καδισμένοι, που 'χαν σφαγμένα μόνοι τους. Κι οι παραγοί κι οι *κράχτες* (κήρυκες) άλλοι κρασί νερώνανε γι' αυτούς μες στα *κροντήρια* (μεγάλα ποτήρια), κι άλλοι, με τα πολύτρυπα σφουγγάρια, τα τραπέζια καθάριζαν και τα 'στρωναν, κι άλλοι έκοβαν το κρέας. Πρώτος ο θεοπρόσωπος Τηλέμαχος την είδε. Κάδονταν με βαριά καρδιά στον κύκλο των Μνηστών κι ο νους του συλλογίζονταν τον ακριβό γονιό του,
- 120 να 'ρθει από κάπου σπίτι του να διώξει τους Μνηστές και την αρχή στα χέρια του να πάρει και το βιος του. Σαν τέτοια εκεί που κάδονταν μαζί τους συλλογιούνταν κι αντίκρισε την Αθηνά. Στην πόρτα ολόισα τρέχει,

Ακολουθία γεγονότων

Βρίσκω και **υπογραμμίζω** στο κείμενο τα δύο μέρη του σχεδίου της Αθηνάς. Καθώς το έπος προχωρά, **παρακολουθώ** την υλοποίησή τους.

Η προετοιμασία της Αθηνάς (στ. 98-104)

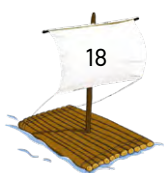
Η Αθηνά/Μέντη φτάνει στο παλάτι του Οδυσσέα (στ. 105-116)

Η θεά Αθηνά παίρνει τη μορφή ενός ανθρώπου! Ευκαιρία να μάθω τι είναι ο «**ανθρωπομορφισμός**».

Ο Τηλέμαχος καλωσορίζει την Αθηνά/Μέντη (στ. 117-130)

Βρίσκω στο κείμενό μου την παρακάτω ομηρική φράση και την **υπογραμμίζω** *ἔπεα πτερόεντα*
Με ποια έννοια την χρησιμοποιούμε σήμερα;

ΤΗΛΕΜΑΧΕΙΑ (α-δ)

Ραψωδία α: Θεῶν ἀγορά. Ἀθηνᾶς παραίνεσις πρὸς Τηλέμαχον. Μνηστήρων εὐωχία

Ενότητα 1η (στ. 1-454)

γιατί του φάνηκε βαρὺ να στέκει ἀπ' ὦρα ο ξένος.
Κοντὰ του πάει και στάθηκε και του ἔπιασε το χέρι,
του πήρε και το χάλκινο κοντάρι που κρατούσε,
κι ἔτσι με λόγια πεταχτά του μίλησε και του ἔπε·
«ὦ ξένε, καλῶς ὀρισες. Το σπίτι μας δικό σου,
κι ὅταν δειπνήσεις ἔπειτα λες την ἀνάγκη που ἔχεις».

- 130 Εἶπε, και κίνησε μπροστά κι ἡ Αθηνά ακλουδοῦσε.
Κι ὅταν ἀμέσως μπήκανε μες στο ψηλό παλάτι
στήνει ο Τηλέμαχος κοντὰ στο στύλο το κοντάρι,
μες στην ομορφοσκάλιστη κονταροθήκη, που ἔχε
κι ἄλλα κοντάρια ἐκεῖ πολλὰ του τολμηροῦ Δυσσέα,
κι ὁδήγησε την Αθηνά σ' ἓνα θρονί να κάτσει,
ὀμορφο, φιλοδοῦλευτο – λινό σεντόνι κάτω
απλώνοντας – που ἔχε σκαμνί για ν' ἀκουμποῦν τα πόδια.
Κοντὰ της ἔβαλε σκαμνί κι ο ἴδιος σκαλισμένο,
ἀπ' τοὺς Μνηστῆρες χωριστά να μην πλαντάξει (στενοχωρηθεῖ) ο ξένος
- 140 με τον πολὺ τους δόρυβο και το φαῖ μπουχτίζει,
που με χωριάτες ἔσμιξε, και να μπορέσει ἀκόμα
για τον ξενιτεμένο του πατέρα να ρωτήσει.
Μία παρακὸρη με χρυσὸ πεντάμορφο λαγήνι (στάμνα)
νερό τους χύνει να νιφτοῦν (πλυθοῦν) σε μια ἀργυρὴ λεκάνη,
κι ἐμπρός, του μάκρου, σκαλιστό τους ἔστρωσε τραπέζι.
Ψωμιά τους ἔφερε ἔπειτα και ἡ σεβαστὴ οἰκονόμα
κι ἄλλα προσφάγια πληθερά, μετὰ χαράς ὅ,τι εἶχε.
Κι ο σιτιστὴς λογὴς ψητά, σηκώνοντας σε δίσκους,
τους ἔφερε κι ολόχρυσα τους ἔβαλε ποτήρια,
- 150 κι ο κεραστής νοιαζότανε συχνά και τους κερνούσε.
Μπήκανε κι οἱ περήφανοι Μνηστῆρες κι ὅλοι ἀράδα
πήγαν ἀμέσως στα θρονιά και στα σκαμνιά να κάτσουν.
Κι ἐκεῖ νερό τους ἔχυναν στα χέρια τους οἱ κράχτες
και σε πανέρια τα ψωμιά οἱ σκλάβες κουβαλοῦσαν,
κι οἱ νιοι ὡς τα χεῖλια με πιστό γεμίζαν τα κροντήρια.
Κι αυτοὶ στα ἔτοιμα ἀπλωναν φαγιά στρωμένα ἐμπρός τους.
Κι ὅταν πια τέλος χόρτασαν καλὰ με φαγοπότι,
στο νου τους ἔβαλαν χορὸ ν' ἀρχίσουν και τραγοῦδι,
πού ἔναι στολίδια του γλεντιοῦ. Και τη γλυκιά κιδάρα
- 160 ο κράχτης πήγε κι ἔβαλε στα χέρια του Φημίου,
που τραγουδοῦσε *στανικῶς* (με το ζόρι) στον κύκλο των Μνηστήρων.
Κι ἐνῶ την ταίριαζε ὀμορφο ν' ἀρχίσει ἓνα τραγοῦδι
ἔτσι ἔλεγε ο Τηλέμαχος στην Αθηνά, κοντὰ της
σκύβοντας το κεφάλι του, να μην ἀκούσουν ἄλλοι:
«Καλέ μου ξένε, κατιτί θα πω και μη θυμώσεις.
Να, για τι νοιάζονται ὅλοι αυτοὶ, κιδάρα και τραγοῦδι,

Ὁ Τηλέμαχος φιλοξενεῖ την
Αθηνά/Μέντη στο παλάτι (στ. 131-161)

Οἱ στίχοι 110-137 ἔχουν πλήθος ἐπιθέ-
των! **Ἀς διαλέξω** τρία ἀπὸ αὐτά, **ας βρω**
σε ποιο εἶδος ἀνήκουν και **ας τα ανα-**
λύσω στα συνθετικά τους! Ἄραγε **γιατί**
ὁ Ὅμηρος τα χρησιμοποιεῖ τόσο συχνά;

Σχολιασμὸς
εἰκόνας

Τι θησαυρὸς πληροφοριῶν οἱ στίχοι
131-161 για τον υλικὸ πολιτισμὸ! Σκεῦη,
ἐπιπλα, εἶδη διατροφῆς, εἶδη ψυχαγω-
γίας..
Ἀς κυκλώσω κάποια ἀπὸ αὐτά.
Χρησιμοποιοῦνται σήμερα;

Ὁ Τηλέμαχος ἀπευθύνεται στην
Αθηνά/Μέντη (στ. 162-184)

Συμπλήρωση
κενῶν 1

Ὁμήρου Οδύσσεια

ΤΗΛΕΜΑΧΕΙΑ (α-δ)

Ραψωδία α: Θεῶν ἀγορά. Ἀθηνᾶς παραίνεσις πρὸς Τηλέμαχον. Μνηστήρων εὐωχία

Ενότητα 1η (στ. 1-454)

- χαρά τους που το ξένο βιος ἀπλήρωτο ἔτσι τρώνε
ανθρώπου που στις ερημιές σαπίζουν σκορπισμένα
τα κόκκαλά του ἀπ' τη βροχή, για τα κυλάει το κύμα
170 στη θάλασσα. Κι ἀν ἄξαφνα τον ἔβλεπαν στο Θιάκι
να φτάσει, θα ἴθελαν φτερά στα πόδια κάλλιο να ἔχουν
παρά του κόσμου τ' αγαθά, χρυσάφι και στολίδια.
Μα τώρα ἐκεῖνος χάθηκε πικρά, κι οὔτε ἄλλη μένει
για μας ἐλπίδα, ἀν και πολλοί πως θα γυρίσει λένε.
Ἀχ, πάει, για πάντα χάθηκε του γυρισμοῦ του ἡ μέρα.
Μόν' ἔλα πες μου τώρα αὐτό και την ἀλήθεια μίλα.
Ποιος εἶσαι; Ποιος ο τόπος σου; Πού κάθονται οἱ γονιοί σου;
Με τι καράβι ἦρδες ἐδώ; Πῶς σ' ἔφεραν οἱ ναύτες
στο Θιάκι; Ποια παινεύονταν πῶς ἦταν παλικάρια;
180 Γιατί θαρρῶ περπατηχτός στο Θιάκι πως δεν ἦρδες.
Και τοῦτο ξήγα μου σωστά καλά να καταλάβω,
ἀν εἶσαι φίλος πατρικός και τώρα μόλις ἦρδες.
Γιατί πολλοί στο σπίτι μας ξένοι μᾶς ἦρθαν κι ἄλλοι,
γιατί ἦταν κι ο πατέρας μου με κόσμο γνωρισμένους».
Τότ' ἔτσι ἡ φωτοστάλαχτη τ' ἀπάντησε ἡ Παλλάδα:
«Μετὰ χαράς σου ἐγὼ ὅλα αὐτὰ θα σου τα πω ὅπως εἶναι.
Ὁ Μέντης τ' Ἀγχιάλου ο γιος παινεύομαι πως εἶμαι
και τους Ταφιῶτες κυβερνῶ τους θαλασσοδρεμμένους
τώρα, και πᾶω σ' ἀλλόγλωσσους ἀνθρώπους, στην Τεμέση,
190 τη θάλασσα ἀρμενίζοντας, χαλκό να πάρω ἐκεῖδε.
Μακριὰ ἀπ' την πόλη το γοργό καράβι σύραμε ὄξω,
κάτω ἀπ' το δασωμένο Νηό, στου Ρεῖδρου το λιμάνι.
Εἶμαστε φίλοι πατρικοί κι οἱ δυο μας ἀπὸ πρώτα,
κι ἀν πας στον γερομαχητὴ Λαέρτη ρώτησέ τον,
που λένε πως δεν ἔρχεται στη χώρα πια ποτέ του,
μόν' ζεῖ μακριὰ στην ἐξοχή με πίκρες και φαρμάκια,
μαζί με μια γερόντισσα δούλα, που το τραπέζι
του στρώνει και φαῖ κρασί του βάζει, ὅταν του κόψει
τα γόνατά του ἡ κούραση, την ὥρα που ἀνεβαίνει
200 σέρνοντας πάνω σε κορφές ἀμπελοφυτεμένες.
Κι ἦρδα γιατί μου λέγανε πως γύρισε ὁ Δυσσέας,
μα να, οἱ ἀθάνατοι θεοί το δρόμο του ἐμποδίζουν.
Γιατί δεν πέθανε ὁ θεϊκός Δυσσέας, ὄχι ἀκόμα,
μόν' κάπου ζεῖ στις θάλασσας τα πλάτια ἀποκλεισμένους,
σ' ἓνα ἀφροκύκλωτο νησί κι ἐκεῖ τον ἐμποδίζουν
ἀντρες κακοί κι ἀνήμεροι, θέλει δε θέλει ἐκεῖνος.
Μα θα σου προφητέψω ἐγὼ, καθὼς μέσα στο νοῦ μου
μου δίνουν φώτιση οἱ θεοί κι ὅπως θαρρῶ θα γίνουν,

Ἡ Ἀθηνά και ὁ Τηλέμαχος εἶναι κύρια πρόσωπα της Οδύσσειας. Μπορῶ να δημιουργήσω και τα δικά τους «**Δελτία Ταυτότητας**» στο τετράδιό μου και να σημειῶνῶ ἐκεῖ ὅποιο χαρακτηριστικό τους ἢ πληροφορία θεωρῶ χρήσιμη!

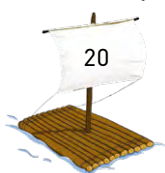
Ἀπὸ το στίχο 117 μέχρι το στίχο 321 ὁ Τηλέμαχος καλοδέχεται την Ἀθηνά/Μέντη και φιλοξενεῖ τον ξένο! Εὐκαιρία να μάθω το **τυπικό της ομηρικής φιλοξενίας!**

Ἡ ἀπάντηση της Ἀθηνᾶς/Μέντης (στ. 185-219)

Ὅσα ἀναφέρει ἐδῶ ἡ Ἀθηνά-Μέντης για τον Λαέρτη καθυστεροῦν λίγο τη συζήτηση, δεν συμφωνεῖς; Εὐκαιρία να μάθω τι εἶναι ἡ **ἐπιβράδυνση!**

Συμπλήρωση
κενῶν 2

20

Ομήρου Οδύσσεια

1^η ἡμέρα ἀφήγησης / 10^{ος} χρόνος περιπλάνησης

ΤΗΛΕΜΑΧΕΙΑ (α-δ)

Ραψωδία α: Θεῶν ἀγορά. Ἀθηνᾶς παραίνεσις πρὸς Τηλέμαχον. Μνηστήρων εὐωχία

Ενότητα 1η (στ. 1-454)

- κι ἀπὸ σημάδια ας μην κρατῶ, προφήτης ας μην εἶμαι.
- 210 Ἀλάργα ἀπ' τὴν πατρίδα του καιρὸ δε θα ἴναι ἀκόμα,
κι ἀν το κορμὶ του με δεσμὰ το δέσουν σιδερένια.
Ὡς εἶναι πολυμήχανος, θα βρεῖ να φύγει τρόπο.
Μόν' ἔλα περ μου τώρα αὐτὸ και τὴν ἀλήθεια μίλα
ἀν εἶσαι του Δυσσέα γιος τόσο μεγάλο ἀγόρι.
Πολύ του μοιάζεις στ' ὄμορφο κεφάλι και στα μάτια,
γιατὶ συχνὰ ἀνταμώναμε πρὶν φύγει για τὴν Τροία,
ὅπου πολλοὶ ξεκίνησαν των Ἀργιῶν οἱ πρῶτοι
σπλαρχηγοὶ με τα βαδιὰ καράβια. Μα ἀπὸ τότε
δεν εἶδα τον Δυσσέα πια, μήτε και μένα ἐκεῖνος».
- 220 Τὸτ' ἔτσι πάλε ο συνετὸς Τηλέμαχος τῆς εἶπε·
«Μετὰ χαρὰς σου, ξένε, αὐτὰ θα σου τα πῶ ὅπως εἶναι.
Γιος του πῶς εἶμαι ἡ μάνα μου μου λέει, μα ἐγὼ δεν ξέρω,
γιατὶ κανεῖς τὴ φύτρα του δεν τὴ γνωρίζει ο ἴδιος.
Μακάρι να ἴμουν γιος κι ἐγὼ ἀνθρώπου ευτυχημένου
που βρίσκουν τα γεράματα μες στα πολλὰ ἀγαθὰ του.
Μα τώρα ἀπ' τον πιο δύστυχο που βρέθηκε στον κόσμον
μου λένε πῶς γεννήθηκα, γι' αὐτὸ σα μ' ἐξετάζεις».

3η Ὑποενότητα: Ἡ Ἀθηνά-Μέντης παρακινεῖ τον Τηλέμαχο να ἀναζητήσει πληροφορίες για τον πατέρα του στην Πύλο και στη Σπάρτη (στ. 228-326)

- Τὸτ' ἔτσι ἡ λιπερίχυτη θεὰ Παλλάδα του ἴπε·
«Δε θα ξεγράψουν οἱ θεοὶ στο τέλος τὴ γενιά σου,
230 τέτοιο ἀφού σε γέννησε ἡ Πηνελόπη ἐσένα.
Μόν' ἔλα ξήγα μου κι αὐτὸ και τὴν ἀλήθεια περ μου.
Αὐτὸς τι κόσμος; Τι φαγιά; Για ποιο σκοπὸ τα δέλεις;
Ξεφάντωση ἔχεις ἢ χαρές; Σαν ἔρανος δε μοιάζει.
Μου φαίνονται στο σπῖτι σου πῶς ἦσαν χαροκόποι
κι ἀχόρταγα *χαραμοτρῶν* (τρώνε χωρὶς να ἐργάζονται), κι ἀν ἀνθρώπος με γνώση
ἐβλεπε αὐτὲς τους τις μπομπές θα ξάναβε ο θυμὸς του».
- Τότε ἔτσι πάλι ο συνετὸς Τηλέμαχος τῆς εἶπε·
«Ξένε, γι' αὐτὰ σα με ρωτὰς θα σου τα πῶ ν' ἀκούσεις.
Αὐτὸ το σπῖτι ἀρχοντικὸ κι ευτυχημένο θα ἴταν
240 ἀνίσως στην πατρίδα του βρισκότανε ο Δυσσέας.
Μα ἀλλιῶς το θέλανε οἱ θεοὶ ἀπὸ κακὴ των γνώμη,
που μόνο ἐκεῖνον ἀφαντο τον ἔκαμαν ἀπ' ὄλους.
Γιατὶ ἔτσι ἐγὼ δε θα ἴκλαιγα το θάνατό του τόσο
μες στο στρατό του ἀν ἔχανε στην Τροία τὴ ζωὴ του,
ἢ σαν ἀπόσωσε ἡ σφαγὴ, στα χέρια των δικῶν του.
Τότε οἱ Παναχαιοὶ ψηλὸ θα του ἴστηναν *μνημούρι* (μνήμα)
και δόξα πίσω θ' ἀφῆνε μεγάλη στο παιδί του.

Ἐχει σημασία που ο Μέντης εἶναι φίλος πατρικὸς και ὄχι ἕνας ξένος στη συζήτηση που θα κάνουν οἱ δύο «ἀνδρες»;

Τι πιστεύεις;

Ἡ δευτερολογία του Τηλέμαχου (στ. 220-227)

Ἡ Ἀθηνά/Μέντης ρωτᾷ για τους Μνηστῆρες (στ. 228-236)

Ὁ Τηλέμαχος δίνει ἐξηγήσεις (στ. 237-258)

Κατὰ τὴν ἠρωικὴ ἐποχὴ ἡ ἀντίληψη ὅτι ἡ φήμη συνοδεύει ἕναν ἀνθρώπο και μετὰ τον θάνατό του κυριαρχεῖ και χαρακτηρίζεται ὡς **υστεροφημία**. **Εντοπίζεις τὴν ἀντίληψη αὐτὴ στο κείμενο;**

ΤΗΛΕΜΑΧΕΙΑ (α-δ)

Ραψωδία α: Θεῶν ἀγορά. Ἀθηνᾶς παραίνεσις πρὸς Τηλέμαχον. Μνηστήρων εὐωχία

Ενότητα 1η (στ. 1-454)

- Μα τώρα αυτόν ἀδόξαστα τον ἄρπαξαν οἱ Λάμειες
κι ἀφαντος πάει κι ἀνάκουστος, ἀφήνοντας σε μένα
250 τις πίκρες και τα βάσανα. Και μήτε αυτόν μονάχα θρηνώ,
γιατί οἱ ἀθάνατοι κι ἄλλα μου δώσαν πάδη.
Γιατί ὅσοι ορίζουν στα νησιά κι ἀπ' ὅλους εἶναι οἱ πρώτοι,
στη δασωμένη Ζάκυνθο, στη Σάμη, στο Δουλίχι,
κι ἐδῶ ὅλα τ' ἀρχοντόπουλα στο βραχωμένο Θιάκι,
ὅλοι ζητούν τη μάνα μου και σπαταλῶν το βίος μου.
Και μήτε τ' ὄχι λέει αὐτὴ στον ἀχαρο το γάμο,
μήτε μπορεῖ να παντρευτεῖ. Κι ἔτσι ὅλοι αὐτοὶ μου σβήνουν
το σπίτι μου και σύντομα κι ἐμένα θα ξεκάμουν».
Κι ἡ Ἀθηνᾶ τ' ἀπάντησε βαριά ἀγαναχτισμένη:
260 «Ἀχ, πόσο του Δυσσέα ἐσύ που λείπει δεν τον φτάνεις,
να βάλει στους ἀδιάντροπους Μνηστῆρες χέρι ἐκείνος.
Γιατί ἀν ἐρχόταν ἀζαφνα με κράνος και μ' ἀσπίδα
και δυο κοντάρια να σταθεῖ στα πρωτοπόρτια ἀπάνω,
τέτοιος καθῶς τον γνώρισα στο πατρικό μου σπίτι
πρώτη φορά, να το γλεντά και το κρασί να πίνει,
σα γύριζε ἀπ' τὴν Ἐφυρα, που πήγε με καράβι
στον Ἴλο, γιο του Μέρμερου, φαρμάκι θνητοφάγο
ζητώντας του τις χάλκινες σαῖτες του ν' αλείβει.
Μα ἐκεῖνος δεν του το ἔδωσε γιατί τους ἐπουράνιους
270 φοβόνταν, κι ο πατέρας μου του το ἔδωσε ο δικός μου,
που φίλος του ἦταν καρδιακός. Ναι, τέτοιος ο Δυσσέας
ν' ἀπλώνει χέρι ἀπάνω τους, θα καταντούσαν ὅλοι
μεμιάς γληγοροπέθαντοι και πικροπαντρεμένοι
Μα στὼν θεῶν εἶναι ὅλα αὐτὰ το χέρι ἀν θα τελέψουν,
ὅταν γυρίσει σπίτι του, ἀν θα πλερώσει ἢ ὄχι.
Εγὼ ὅμως σε παρακινῶ να το σκεφτεῖς και μόνος
πῶς ὅλους ἀπ' το σπίτι σου να διώξεις τους Μνηστῆρες·
Κι αὐτό που τώρα θα σου πῶ πρόσεξε να τ' ἀκούσεις.
Σε σύνοδο αὐριο κάλεσε τους Ἀχαιοὺς και σ' ὅλους
280 περ καθαρά τη γνώμη σου, να ἔναι οἱ θεοὶ μαρτύροι.
Στα σπίτια τους να σκορπιστοῦν πρόσταξε τους Μνηστῆρες.
Κι ἀν ἡ καρδιά της μάνας σου της λέει χαρές να κάμει,
πίσω ἀς γυρίσει στὸν ἀρχοντα πατέρα της το σπίτι
κι ἀς πάνε ἐκεῖ να παντρευτοῦν και τα προικιά ἀς ορίσουν,
πολλά κι ὅσα θα ταίριαζαν στὴν ἀκριβὴ του κόρη.
Και θα σου πῶ μια συμβουλή σοφὴ σα δεξ ν' ἀκούσεις.
Ἀπ' ὅλα το καλύτερο καράβι ν' ἀρματώσεις
με λαμνοκόπους (κωπηλάτες) εἴκοσι και πήγαινε να μάθει
για τον πατέρα σου εἶδηση, που λείπει χρόνια ἀλάργα,
290 κανεῖς ἀν ξέρει να σου πει, εἴτε ἀπ' το Δία ἀκούσεις

Μην ξεχάσω:

- να **υποθέσω** πῶς αισθάνεται ο Τηλέμαχος και να ἐντοπίσω σχετικές ἀναφορὲς στο κείμενο που ἀναδεικνύουν τα συναισθηματά του,
- να **φανταστώ και να περιγράψω** τη στάση του σώματος των δύο συνομιλητῶν, Τηλέμαχου και Ἀθηνᾶς-Μέντη.

Υλοποιώντας το σχέδιό της ἡ Ἀθηνᾶ προτρέπει τον Τηλέμαχο... (στ. 259 κ.ε.)

α) να συγκαλέσει τους Ἰθακήσιους σε συνέλευση (στ. 279-280)

β) να διώξει τους Μνηστῆρες (στ. 281-285)

γ) να πάει στὴν Πύλο και στὴ Σπάρτη για να συλλέξει πληροφορίες για τον πατέρα του (στ. 286-313)

ΤΗΛΕΜΑΧΕΙΑ (α-δ)

Ραψωδία α: Θεῶν ἀγορά. Ἀθηνᾶς παραίνεσις πρὸς Τηλέμαχον. Μνηστήρων εὐωχία

Ενότητα 1η (στ. 1-454)

φήμη, που φέρνει πρώτα αυτή τα νέα στους ανθρώπους.
Πάνε το γερο-Νέστορα στην Πύλο να ρωτήσεις
κι εκείδε πήγαινε έπειτα στη Σπάρτη, στον Μενέλαο
που απ' το χαλκόφραχτο στρατό στερνός εκείνος ήρθε.
Κι αν μάθεις ο πατέρας σου πως ζει και θα γυρίσει,
μ' όλο που νιώθεις τον καημό, περίμενε ένα χρόνο.
Κι αν πάλε μάθεις πως δε ζει, στη γη πως δεν υπάρχει,
αμέσως στην πατρίδα σου να 'ρθεις και να του χτίσεις
μνήμα κι απάνω νεκρικές θυσίες να προσφέρεις,
300 όσες ταιριάζει, αρχοντικές και πάντρεψέ την τέλος
τη μάνα σου. Κι έτσι όλα αυτά σαν κάμεις και τελέψεις,
σκέψου πια τότε μόνος σου στα βάθη της καρδιάς σου,
πώς τους Μνηστήρες σπίτι σου θα τους χαλάσεις όλους
μ' απάτη ή κι ολοφάνερα. Κι ούτε σου πρέπει διόλου
να μωροφέρνεις (να φέρεσαι ανόητα), και παιδί δεν είσαι εσύ πια τώρα.
'Η δεν ακούς ο θεϊκός Ορέστης, πόση δόξα
στον κόσμο πήρε, τον φονιά τον Αίγισθο απ' τη μέση
σαν έβγαλε που σκότωσε τον ξακουστό γονιό του;
Και συ, παιδί μου, –δες ψηλός, κοίτα λεβέντης που 'σαι–
310 κάμε καρδιά να παινευτείς απ' τους στερνούς ανθρώπους.
Μα τώρα στους συντρόφους μου και στο γοργό καράβι
θα φύγω, που θα νοιάζονται πολύ να με προσμένουν
και συ πια σκέψου μόνος σου κι ό,τι είπα μην ξεχάσεις».
Τότε έτσι πάλι ο συνετός Τηλέμαχος της είπε:
«Ναι, ξένε, αυτά τα μίλησες με την καλή σου γνώμη,
καθώς πατέρας σε παιδί και δε θα τα ξεχάσω.
Μα στάσου ακόμα μια στιγμή, κι ας βιάζεσαι να φύγεις,
αφού λουστείς και την καρδιά στα στήθη αναγαλλιώσεις,
να πας για το καράβι σου χαρούμενος με δώρο
320 πολύτιμο, πεντάμορφο, να το 'χεις για κειμήλιο,
δώρο που οι φίλοι συνηθούν στους φίλους να χαρίζουν».
Τότε έτσι η φωτοστάλαχτη τ' απάντησε η Παλλάδα
«Μη με κρατήσεις πιο πολύ και βιάζομαι να φύγω.
Κι αυτό το δώρο που η καρδιά σου λέει να μου χαρίσεις,
όταν γυρίσω δώσ' μου το στο σπίτι να το πάρω
κι άλλο θα σου χαρίσω εγώ ν' αξίζει το δικό σου».

Πηνελόπη και Μνηστήρες.
J. W. Waterhouse, 1912, Aberdeen Art Gallery
& Museum (Wikimedia Commons)

Ο Τηλέμαχος συμφωνεί και η Αθηνά/
Μέντης αποχωρεί (στ. 314-326)

4η Υποενότητα: Η αλλαγή της συμπεριφοράς του Τηλέμαχου (στ. 327-454)

Έτσι είπε, κι έφυγε έπειτα η λιόφωτη Παλλάδα
μες στα ουράνια σαν αητός, και στην καρδιά του εκείνου
θάρρος και τόλμη του 'βαλε και πιο πολύ από πρώτα

Η Πηνελόπη εμφανίζεται και
απευθύνεται στον Φήμιο (στ. 327-354)

ΤΗΛΕΜΑΧΕΙΑ (α-δ)

Ραψωδία α: Θεῶν ἀγορά. Ἀθηνᾶς παραίνεσις πρὸς Τηλέμαχον. Μνηστήρων εὐωχία

Ενότητα 1η (στ. 1-454)

330 του ἔφερε τον πατέρα του να συλλογιέται τώρα.
Μέσα του ο νους του σάστισε την ώρα που την είδε,
γιατί κατάλαβε η θεά πως ήταν η Παλλάδα
και στους Μνηστές πήγε ευτύς (αμέσως) το ισόδεο παλικάρι.
Ο ξακουστός τραγουδιστής κοντά τους τραγουδούσε
κι αυτοί καθότανε ἀλαλοι ν' ακούσουν το τραγούδι,
για τον πικρό των Αχαιῶν το γυρισμό απ' την Τροία,
ὅπως η λιοπερίχυτη τον ὅρισε η Παλλάδα.

Κι ως ἄκουσε απ' τ' ἀνώγι της τ' ἀθάνατο τραγούδι,
η Πηνελόπη η φρόνιμη του Τηλεμάχου η μάνα,
340 απ' την ψηλή κατέβηκε του πύργου της τη σκάλα,
ὄχι μονάχη, πήγαιναν και δυο μαζί της σκλάβες.
Κι ως ἔφτασεν η ἀσύγκριτη γυναίκα στους Μνηστές,
στάθηκε στης καλόφτιαστης σκεπής κοντά το στύλο,
σκεπάζοντας τα μάγουλα με τη λαμπρή της μπόλια,
κι εἶχε στο κάθε της πλευρό και μια πιστή της σκλάβα,
και στο δεϊκό τραγουδιστή ἔτσι με δάκρυα του ἔπε·
«Κι ἄλλα πολλά, που τους θνητούς μαγεύουν, Φήμε, ξέρεις
για ἀνθρώπων ἔργα και θεῶν που τα ἔκαμαν τραγούδι.
Ἐνα τραγούδα απ' ὅλα αὐτά κι ἄφωνοι τούτ' ας πίνουν.

350 Αὐτό ὅμως μην το ξαναπείς το θλιβερό τραγούδι
που πάντα μέσα την καρδιά στα στήθια μου πληγώνει,
κι ο πόνος αλησμόνητος τα σπλάχνα μου θερίζει.
Γιατί τον ἀντρα μου ποθῶ κι αἰώνια τον θυμούμαι,
που ἔναι μεγάλη η δόξα του στ' Ἄργος και στην Ελλάδα».
Κι ο συνετός Τηλέμαχος ἀπάντησε ἔτσι κι εἶπε·
«Γιατί ἔτσι, μάνα, τον πιστό τραγουδιστή ἀποπαίρνεις
που μας ξανοίγει την καρδιά καθῶς το φέρνει ο νους του;
Δεν φταίει κανείς τραγουδιστής, μόν' φταιχτής εἶναι ο Δίας
που καθῶς θέλει η γνώμη του τα φέρνει στους ἀνθρώπους.

360 Ἦτροπή δεν εἶναι και γι' αὐτόν που τραγουδά τη μοῖρα
των Δαναῶν την ἀπονη. Γιατί κάθε καινούριο
τραγούδι που θα πρωτοβγεί θέλουν ν' ακούσουν ὅλοι.
Μόν' πάρε την ἀπόφαση ν' ακούσεις το τραγούδι.
Δεν εἶναι μόνος πόχασε (που ἔχασε) του γυρισμοῦ τη μέρα
στον πόλεμο ο πατέρας μου· κι ἄλλοι πολλοί χαθήκαν.
Μόν' σπῖτι τώρα πήγαινε να κάτσεις στις δουλειές σου,
στη ρόκα και στον ἀργαλειό και βάλε και τις σκλάβες.
Κι ὅσο γι' αὐτά που μίλησες οι ἀντρες θα φροντίσουν,
ὅλοι κι απ' ὅλους πρώτα εγώ που ορίζω μες στο σπῖτι».

370 Σάστισε αὐτή και γύρισε στον πύργο της ξοπίσω,
γιατί της μπήκαν στην καρδιά τα λόγια του παιδιοῦ της.

Η θεά Αθηνά παίρνει την κανονική της μορφή και εμφανίζεται στον Τηλέμαχο! Ευκαιρία να μάθω τι είναι η «**επιφάνεια**».

Η Πηνελόπη απευθύνεται στον Φήμιο. Ας **υπογραμμίσω** τα λόγια της. **Πώς πιστεύω ότι νιώθει;**

Ο Τηλέμαχος μιλά δυναμικά στην Πηνελόπη (στ. 355-369)

Ποιες φαίνεται να είναι οι συνήθειες αλλά και οι ασχολίες των γυναικών της εποχής; Ας **υπογραμμίσω** κάποια πρώτα στοιχεία εδώ για την Πηνελόπη. Αργότερα, θα συναντήσω κι άλλες γυναίκες ηρωίδες.

Η Πηνελόπη αποχωρεί σαστισμένη (στ. 370-374)

ΤΗΛΕΜΑΧΕΙΑ (α-δ)

Ραψωδία α: Θεῶν ἀγορά. Ἀθηνᾶς παραίνεσις πρὸς Τηλέμαχον. Μνηστήρων εὐωχία

Ενότητα 1η (στ. 1-454)

Κι ὅταν στ' ἀνώ ἀνέβηκε με τις πιστές της σκλάβες
θρηνοῦσε το Δυσσέα ἐκεῖ, ὡσότου γλυκόν ὕπνο
της ἔχυσε στα μάτια της ἡ λαμπερή Παλλάδα.
Σάλαγο (φασαρία) κάμαν στο ἰσκιερό παλάτι κι οἱ Μνηστές
κι ὅλους τους ἔτρωγε ο καημός να κοιμηθοῦν κοντά της.

Κι ο συνετός Τηλέμαχος το λόγο πήρε κι εἶπε:
«Μνηστές σεις της μάνας μου, ἀδιαντροπιά γεμάτοι,
τώρα ας χαροῦμε το φαί κι ας λείπουν οἱ φωνές σας.

380 Γιατί εἶναι αὐτό καλύτερο ν' ἀκούσουμε ἓνα τέτοιο
τραγουδιστή καθὼς αὐτός πόχει φωνή ἀθανάτου.
Και την αὐγή σε σύνοδο να κάτσουμε θα πάμε,
κι ἐκεῖ μια γνώμη ξάστερα θα πω ν' ἀκούσουν ὅλοι,
να φύγετε ἀπ' το σπίτι μου, να στρώστε ἀλλοῦ τραπέζι,
συναλλαχτά στα σπίτια σας να τρώτε βιος δικός σας.
Μα ἀν το θαρρεῖτε πιο σωστό και πιο ὄφελος πῶς εἶναι
το ξένο μάλι ἀπλέρωτο να πάει καπνός – με γεια σας!
Κι ἐγὼ βοηθούς μου τους θεοὺς θα κράζω τους ουράνιους,
κι ἄμποτε ο Δίας τις δουλειές αὐτές να τις πληρώσει

390 κι ὅλους ἐδὼ ἀνερώτητα να σας θερίσει ο χάρος».
Ἐτσι εἶπε, κι ὅλοι δάγκασαν τα χεῖλη κι ἀπορούσαν
με τον Τηλέμαχο γι' αὐτά που μίλησε με δάρρος.
Τότε ο Ἀντίνο ἀρχισε του Εὐπειδῆ ο γιος και του 'πε·
«Ἐτσι, Τηλέμαχε, οἱ θεοὶ θα σ' ἔμαθαν οἱ ἴδιοι,
να ρητορεύεις ἀφοβα και να 'σαι καυχησιάρης.
Εἶδε ποτέ του Κρόνου ο γιος στ' ἀφροκλεισμένο Θιάκι
να μη σε κάμει βασιλιά κι ας το 'χεις γονικό σου».
Κι ο συνετός Τηλέμαχος τ' ἀπάντησε ἔτσι κι εἶπε·
«Ἀντίνο, κάτι θα σου πω, να μη θυμώσεις ὅμως.

400 Αὐτό θα το 'θελα, ἀν ο γιος του Κρόνου μου το δώσει.
Ἢ το θαρρεῖς ἀνώφελο πῶς εἶναι στους ἀνθρώπους;
Καλό να γίνεις βασιλιάς. Ἀμέσως, ἀρχονταίνει
το σπίτι σου και γίνεται καθεὶς πιο τιμημένος.
Μα κι ἄλλα βρῖσκονται πολλά στο Θιάκι ἀρχοντοπαῖδια,
μικρά μεγάλα, κι ἓνα των τη βασιλεία θα πάρει,
ἀφοῦ πια τώρα πέθανε ο δεῖκός Δυσσέας.
Θα 'μαι κι ἐγὼ στο σπίτι μου ἀφέντης και στους σκλάβους,
ὅσους για μένα κέρδισε με το σπαδί ο Δυσσέας».

Τότε ἔτσι κι ο Εὐρύμαχος γιος του Πολύβου του 'πε·
410 «Αὐτά στο χέρι των θεῶν, Τηλέμαχε, ὅλα στέκουν
ποιος μες στο θαλασσόκλειστο θα βασιλέψει Θιάκι.
Κυβέρνα ἐσύ το σπίτι σου και κοίταζε το βιος σου,
κι ας μην το σώσει να φανεί ο ἀντρας που δ' ἀρπάξει
τα κτήματά σου στανικῶς το Θιάκι ὅσο να στέκει.

Ο Τηλέμαχος ἀντιπαρτίθεται με
τους Μνηστές (στ. 375-429)

Ἡ Πηνελόπη εἶναι κύριο πρόσωπο της
Οδύσσειας. Μπορῶ να **δημιουργήσω**
και το δικό της «**Δελτίο Ταυτότητας**»
στο τετράδιό μου και να σημειῶνῶ ἐκεῖ
ὅποιο χαρακτηριστικό της ἢ πληροφο-
ρία θεωρῶ χρήσιμη!

«Θα 'μαι κι ἐγὼ στο σπίτι μου ἀφέ-
ντης και στους σκλάβους»..
Πῶς σου φαίνεται ἡ στάση του
Τηλέμαχου; **Πέτυχε τελικά ἡ Ἀθηνά**
τον σκοπό της;
Ναι / Ὁχι

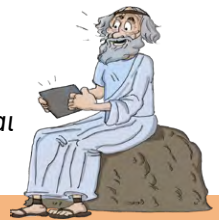
ΤΗΛΕΜΑΧΕΙΑ (α-δ)

Ραψωδία α: Θεῶν ἀγορά. Ἀθηνᾶς παραίνεσις πρὸς Τηλέμαχον. Μνηστήρων εὐωχία

Ενότητα 1η (στ. 1-454)

Μα για τον ξένο, αγάπη μου, να σε ρωτήσω θέλω,
πότε ήρθε; Ποια παινεύονταν πατρίδα του πως είχε;
Πού βρίσκεται το γένος του κι η πατρική του χώρα;
Εἶδηση του πατέρα σου μην έφερε πως θα ῥθει;
Ἢ μήπως ήθελε δουλειά δική του να τελέψει;
420 Πώς έφυγε έτσι ξαφνικά χωρίς να γνωριστούμε;
Γιατί τυχόντας άνθρωπος δεν έδειχνε στην όψη».
Κι ο συνετός Τηλέμαχος τ' απάντησε έτσι κι είπε·
«Ευρύμαχε, ο πατέρας μου, πάει, χάθηκε στα ξένα.
Μήτε μαντάτα τώρα πια πιστεύω όθε κι αν έρθουν,
μήτε τις μαντικές ψηφώ, που κράζει μαντολόγους
στον πύργο της η μάνα μου και τους ρωτά να μάθει.
Ως για το ξένο, πατρικός είναι απ' την Τάφο φίλος
ο Μέντης τ' Αγγιάλου ο γιος του πολυστοχασμένου,
και τους Ταφιώτες κυβερνά τους θαλασσοδρεμμένους».
430 Ἐτσι είπε μα δεν ξέχανε πως ήταν η Παλλάδα
Τότε οι Μνηστές στο χορό και στο γλυκό τραγουδί
το γύρισαν κι όσο να ῥθει το βράδυ καρτερούσαν.
Κι ενώ γλεντούσαν έφτασε το θαμπερό το βράδυ,
κι έφυγαν πια στο σπίτι του να κοιμηθεί ο καθένας.
Μες στην πλακοστρωμένη αυλή ψηλόχτιστο είχε πύργο
σε μέρος ξέφαντο κι εκεί πήγαινε να πλαγιάσει
ο συνετός Τηλέμαχος πολυσυλλογισμένος.
Πίσω του ακλούθαε με δαδί φλογόφεγγο στο χέρι
κι η μπιστεμένη Ευρύκλεια του Ὠπου η θυγατέρα,
440 που κόρη την αγόρασε πρωτόχουνη ο Λαέρτης,
με βιος δικό του, δίνοντας γι' αυτήν είκοσι βόδια
κι ίσα με τη γυναίκα του στο σπίτι την τιμούσε
μα δεν την πλάγιασε ποτέ, να μη θυμώσει εκείνη.
Αυτή του πήγαινε το φως κι από μωρό παιδάκι
μ' αγάπη τον μεγάλωσε που άλλη δεν του ῥχε σκλάβα.
Σαν άνοιξε ο Τηλέμαχος του πύργου του τις πόρτες
κάθισε στο κρεβάτι του κι έβγαλε το χιτώνα,
και στην πιστή γερόντισσα τον έδωσε στο χέρι.
Κι εκείνη αφού τον δίπλωσε, τον έστρωσε στα χέρια
450 και στο καρφί τον κρέμασε κοντά στ' ωραίο κρεβάτι.
Βγήκε έπειτα και τράβηξε την πόρτα απ' τ' ασημένιο
κρικέλι κι έδεσε σφιχτά μ' ένα λουρί το σύρτη.
Κι εκεί όλη νύχτα, στη σγουρή φλοκάτα αυτός χωμένος,
μελέται το ταξίδι του που αρμήνεψε η Παλλάδα.

Ο Τηλέμαχος και οι
Μνηστές αποσύρονται
(στ. 430-454)

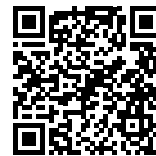

Μην ξεχάσω:

- να **υποθέσω** πώς αισθάνεται η Πηνελόπη μετά τη συνομιλία της με τον Τηλέμαχο,
- να **συγκρίνω** τη στάση των δύο Μνηστήρων, Αντίνοου και Ευρύμαχου,
- να **υπογραμμίσω** τους στίχους, οι οποίοι αποτυπώνουν τη σταδιακή αλλαγή της στάσης του Τηλέμαχου.

Σχολιασμός
φράσεων

Εννοιολογικός
χάρτης

Συγκέντρωση
υλικού

26

ΤΗΛΕΜΑΧΕΙΑ (α-δ)

Ραψωδία α: Θεῶν ἀγορά. Ἀθηνᾶς παραίνεσις πρὸς Τηλέμαχον. Μνηστήρων εὐωχία

Ενότητα 1η (στ. 1-454)

ΑΠΟΤΙΜΗΤΗΣ

Για να καταλάβουμε καλύτερα την εξέλιξη του έπους...

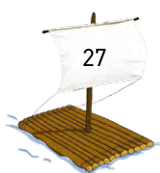
1. Πότε ξεκινούν τα βάσανα του Οδυσσέα, που τον οδήγησαν να περιπλανηθεί δέκα ολόκληρα χρόνια πριν επιστρέψει τελικά στην Ιθάκη με απόφαση των θεών; Ανάτρεξε στο κείμενό σου και εντόπισε τη σχετική πληροφορία.
2. Μπορείς να εντοπίσεις και να υπογραμμίσεις αναφορές στη ραψωδία α, οι οποίες προϊδεάζουν τον αναγνώστη για την επιστροφή του Οδυσσέα στην Ιθάκη και την τιμωρία των Μνηστήρων;
3. Φτάνοντας η Αθηνά/Μέντης στο παλάτι, βρίσκει τους Μνηστές να παίζουν ζάρια, ή σύμφωνα με το πρωτότυπο κείμενο, πεσσούς. Το παιχνίδι ονομαζόταν «Πεντάγραμμον» και παιζόταν με πεσσούς (πούλια-πιόνια, που τα μετακινούσαν μέσα σε 5 γραμμές) και κύβους (ζάρια). Μπορείς να κάνεις μία μικρή έρευνα, ώστε να βρεις και άλλα παιχνίδια που έπαιζαν στην αρχαιότητα και να τα συγκρίνεις με αντίστοιχα σημερινά; (Διαθεματική εργασία)
4. Στη ραψωδία α συναντάμε για πρώτη φορά το τυπικό της φιλοξενίας. Αφού το συζητήσουμε στην τάξη μας, μπορείς να διακρίνεις τα στάδια της φιλοξενίας που προσέφερε ο Τηλέμαχος στην Αθηνά/Μέντη αναφέροντας και τους αντίστοιχους στίχους για καθένα από αυτά;
5. Να θυμηθώ να καταγράψω τις ομηρικές λογοτεχνικές τεχνικές της ραψωδίας α.

Συμπληρώνω τον πίνακα:

3 πράγματα που έμαθα		
2 πράγματα που βρήκα πολύ ενδιαφέροντα		
1 πράγμα που δεν κατάλαβα / 1 ερώτηση που έχω ακόμη		

- Πόσο **σημαντική** είναι η ραψωδία α για την εξέλιξη της Οδύσσειας και γιατί;
- Ποιες είναι οι **σημαντικές πληροφορίες** που μας έδωσε ο Όμηρος σ' αυτήν;

ΤΗΛΕΜΑΧΕΙΑ (α-δ)

Ραψωδίες β, γ, δ

Ραψωδία β. Ίθακησίων αγορά. Τηλεμάχου ἀποδημία

Φύλλο Εργασίας

Διαβάζω τη ραψωδία β και απαντώ:

Πού είμαστε; ⇨

Πότε γίνονται όλα αυτά; ⇨ Τη 2η ημέρα της αφήγησης

Ποιοι δρουν; ⇨

1. Ο Αντίνοος κατηγορεί στους στίχους 90-115 την Πηνελόπη ότι τους εξαπατά. Συγκεκριμένα αναφέρει ότι τέχνασμα σοφίστηκε (στ. 99) και ότι τους γελά με απάτη (στ. 112):

α. Ποιο ήταν το τέχνασμα της Πηνελόπης; .....

β. Πώς θα χαρακτήριζες την Πηνελόπη τώρα που έμαθες για το τέχνασμά της; .....

2. Τρεις Ιθακήσιοι, ο Αιγύπτιος, ο Αλιθέρσης και ο Μέντωρ υποστηρίζουν τον Τηλέμαχο και τρεις Μνηστήρες, ο Αντίνοος, ο Ευρύμαχος και ο Λιόκριτος αντιτίθενται. Αντιστοίχισε το κάθε πρόσωπο της στήλης Α' με τις απόψεις του στη στήλη Β'.

Στήλη Α	Στήλη Β
1. Αιγύπτιος	α. Για όσα συμβαίνουν στο παλάτι την απόλυτη ευθύνη έχει η Πηνελόπη που με δόλο εξαπάτησε τους Μνηστήρες.
2. Αλιθέρσης	β. Δείχνει σεβασμό στον Τηλέμαχο και ακούει με προσοχή όσα έχει να τους πει.
3. Μέντωρ	γ. Προειδοποιεί τους Μνηστήρες ότι το τέλος τους πλησιάζει.
4. Αντίνοος	δ. Οι Ιθακήσιοι πρέπει να βοηθήσουν τον Τηλέμαχο να απομακρύνει τους Μνηστήρες από το παλάτι.
5. Ευρύμαχος	ε. Αν ο Οδυσσέας επιστρέψει, οι Μνηστήρες θα τον σκοτώσουν.
6. Λιόκριτος	στ. Η Πηνελόπη πρέπει να επιστρέψει στον πατέρα της και εκείνος να αποφασίσει για τον επόμενο γάμο της.

3. Η ενηλικίωση του Τηλέμαχου, η οποία ξεκίνησε στη ραψωδία α, συνεχίζεται στη ραψωδία αυτή. Εντόπισε δύο σημεία στο κείμενο, στα οποία φαίνεται αυτό και υπογράμμισέ τα.

Απόδοση
συναισθη-
μάτων

Ραψωδία γ. Τὰ ἐν Πύλῳ

Φύλλο Εργασίας

Διαβάζω τη ραψωδία γ και απαντώ:

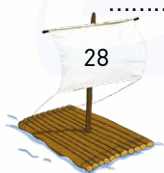
Πού είμαστε; ⇨

Πότε γίνονται όλα αυτά; ⇨ Από την 3η έως την 5η ημέρες της αφήγησης

Ποιοι δρουν; ⇨

1. Η Αθηνά σε αυτήν τη ραψωδία, όπως και στην προηγούμενη, έχει πάρει τη μορφή του Μέντορα, πιστού φίλου του Οδυσσέα:

α. Γράψε παρακάτω μία σύντομη περιγραφή του χαρακτήρα του Μέντορα. ....

28

β. Στη νέα ελληνική έχεις ακούσει να χρησιμοποιείται η λέξη «μέντορας»;
Κύκλωσε την απάντησή σου: Ναι – Όχι

γ. Ανάτρεξε στο λεξικό σου και βρες την ακριβή σημασία της λέξης «μέντορας» στη νέα ελληνική. Μπορείς να την καταγράψεις παρακάτω: .....

δ. Η λέξη «μέντορας» σχετίζεται ετυμολογικά με το κύριο όνομα Μέντωρ που συναντήσαμε. Μπορείς να σκεφτείς γιατί, συνδυάζοντας τις πληροφορίες που κατέγραψες στα υπο-ερωτήματα α και γ της δραστηριότητας αυτής;

2. Θυμήσου όσα είπατε στην τάξη σας για το τυπικό της φιλοξενίας. Μπορείς να εντοπίσεις στη φιλοξενία που ο Νέστωρ προσφέρει στον Τηλέμαχο τα στάδια του τυπικού και να τα καταγράψεις; Ακολουθούνται όλα ή όχι;

Ραψωδία δ. Τὰ ἐν Λακεδαιμόνι

Φύλλο Εργασίας

Διαβάζω τη ραψωδία δ και απαντώ:

Πού είμαστε; ⇒

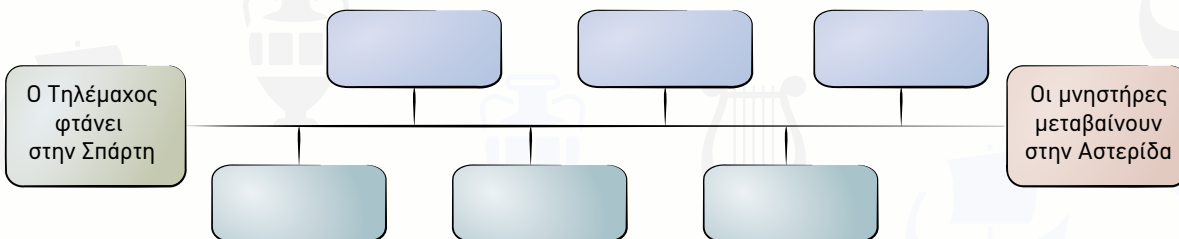
Πότε γίνονται όλα αυτά; ⇒ Την 6η ημέρα της αφήγησης

Ποιοι δρουν; ⇒

Δημιουργία
κόμικ &
Ψηφιακή
αφήγηση

1. Σημείωσε στο παρακάτω σχήμα τα γεγονότα-σταθμούς της ραψωδίας αυτής, κατά τη γνώμη σου. Μπορείς να προσθέσεις/αφαιρέσεις ενδιάμεσα γεγονότα-σταθμούς στο παρακάτω σχήμα.

2. Η Ελένη, η αιτία του Τρωικού πολέμου όπως αναφέρεται στη ραψωδία δ, κάνει την εμφάνισή της. Ανακάλεσε όσα διάβασες στη ραψωδία α για την Πηνελόπη, αλλά και όσα είδαμε για εκείνη στη ραψωδία δ. Εντόπισε και στη συνέχεια πρόσθεσε στον πίνακα που ακολουθεί δύο ομοιότητες και δύο διαφορές των δύο γυναικών.

Ελένη-Πηνελόπη	
Ομοιότητες	Διαφορές
α.	α.
β.	β.

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΤΗΛΕΜΑΧΕΙΑΣ

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΤΗΛΕΜΑΧΕΙΑΣ

.....
Συμπληρώνω τις ραψωδίες της Τηλεμάχειας

1. Οι τεχνικές που χρησιμοποιεί ο Όμηρος στην Οδύσσεια είναι μοναδικής ποιότητας και σημασίας. **Να καταγράψεις** και **να περιγράψεις** όσες τεχνικές συναντήσαμε στη ραψωδία α, την οποία μελετήσαμε αναλυτικά. Στη συνέχεια συζητήστε τες όλοι/όλες μαζί στην τάξη. Μπορείς να αξιολογήσεις την απόδοσή σου αξιοποιώντας την παρακάτω ρουμπρίκα.

Κριτήριο	Καθόλου (δεν εντόπισα καμία τεχνική στη ραψωδία)	Λίγο (εντόπισα μέχρι και 3 τεχνικές στη ραψωδία)	Μέτρια (εντόπισα μέχρι και 6 τεχνικές στη ραψωδία)	Πολύ (εντόπισα μέχρι και 9 τεχνικές στη ραψωδία)
Εντοπισμός τεχνικών στο κείμενο και προσδιορισμός τους				

2. Αγαπητό μου ημερολόγιο...

Μετά από τις εξελίξεις των προηγούμενων ραψωδιών, μπορείς να **καταγράψεις κάποιες σκέψεις και κάποια συναισθήματά σου** για τα πρόσωπα που γνώρισες;

3. Διόρθωσε το λάθος:

Παρακάτω θα βρεις σημαντικά γεγονότα της Τηλεμάχειας. Υπάρχουν όμως λάθη! **Διόρθωσέ τα...** αλλάζοντας, αφαιρώντας ή προσθέτοντας λέξη/λέξεις:

α. Στο πρώτο συμβούλιο των θεών ο πρώτος θεός που παίρνει τον λόγο είναι η Αθηνά.

β. Η Πηνελόπη όλη μέρα χαλούσε το υφαντό της και όλη νύχτα το ύφαινε.

γ. Ο Τηλέμαχος δέχεται η μητέρα του, Πηνελόπη, να επιστρέψει στο σπίτι του πατέρα της.

δ. Στο δεύτερο συμβούλιο των θεών ο πρώτος θεός που παίρνει τον λόγο είναι ο Δίας.

ε. Ο Μενέλαος διηγήθηκε στον Τηλέμαχο την ιστορία μεταμφίεσης του Οδυσσέα.

στ. Η Ελένη δεν έχει μετανιώσει για την απόφασή της να ακολουθήσει τον Πάρη.

ζ. Οι Μνηστήρες Αντίνοος και Ευρύμαχος υποστηρίζουν τον Τηλέμαχο.

η. Ο Νέστωρ προσφέρει πολύτιμες πληροφορίες στον Τηλέμαχο.

θ. Οι Μνηστήρες στήνουν ενέδρα στον Τηλέμαχο στο νησί Ωγυγία.

ι. Ο Ποσειδώνας είναι ενήμερος για το σχέδιο των θεών σχετικά με τον νόστο του Οδυσσέα.

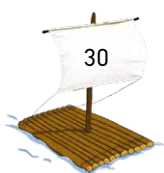

Δημιουργία
εφημερίδας -
Ανασκόπηση
Τηλεμάχειας

- **Πόσο σημαντική** είναι για την εξέλιξη της Οδύσσειας και γιατί;
- Ποιες **πληροφορίες** γνωρίζεις ήδη και ποια **πρόσωπα** έχεις συναντήσει;

Χάρτης με
το ταξίδι του
Τηλέμαχου

ΝΟΣΤΟΣ /ΦΑΙΑΚΙΔΑ (ε-ο)

Ραψωδία ε: Όδυσσέως σχεδία

Ενότητα 2η (στ. 1-198<1-191, 288-369<278-353)

ΠΡΟΟΡΓΑΝΩΤΗΣ

Τι συμβαίνει;

- 1η Υποενότητα (στ. 1-198<1-191): Δεύτερο συμβούλιο των θεών – Ο Ερμής στο νησί της Καλυψώς.
- 2η Υποενότητα (στ. 288-369<278-353): Ο Ποσειδώνας προκαλεί τρικυμία – Η βοήθεια της θεάς Λευκοθέας.

Πού είμαστε; ⇒ Στον Όλυμπο και στην Ωγυγία (1η Υποενότητα) / Στο πέλαγος (2η Υποενότητα).

Πότε γίνονται όλα αυτά; ⇒ Από την 7η έως την 31η ημέρες της αφήγησης.

Ποιους θα δούμε να δρουν; ⇒ Την Αθηνά, τον Δία, την Καλυψώ, τον Οδυσσέα, τον Ποσειδώνα, τη Λευκοθέα.

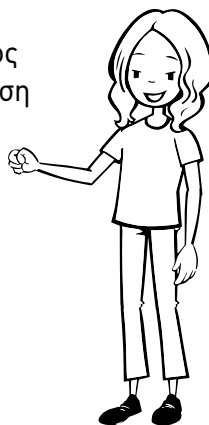
Στη ραψωδία αυτή:

- ✓ θα **γνωρίσουμε** για πρώτη φορά τον κεντρικό ήρωα του έπους, Οδυσσέα, αλλά και τη θεά Καλυψώ που τον κρατά δέσμιο στην Ωγυγία.
- ✓ θα **αντιληφθούμε** ότι τίθεται σε εφαρμογή και το δεύτερο μέρος του σχεδίου επιστροφής του Οδυσσέα στην Ιθάκη με τη μετάβαση του Ερμή στην Ωγυγία.
- ✓ θα **συναισθανθούμε** τον ήρωα δίνοντας έμφαση στο αίσθημα νοσταλγίας του για την πατρίδα και την οικογένειά του.
- ✓ θα **υποθέσουμε** πώς θα εξελιχθούν τα πράγματα για τον ήρωα μετά την αναχώρησή του από την Ωγυγία.

Ας προσανατολιστούμε...

Τι νέα;

ΝΟΣΤΟΣ /ΦΑΙΑΚΙΔΑ (ε-ο)

Ραψωδία ε: Ὀδυσσέως σχεδία

Ενότητα 2η (στ. 1-198<1-191, 288-369<278-353)

Ας μελετήσουμε το κείμενο...

1η Υποενότητα: Δεύτερο συμβούλιο των θεών - Ο Ερμής στο νησί της Καλυψώς (στ. 1-198)

- 1 Κι απ' του λεβέντη Τιδωνού την αγκαλιά η Αυγούλα σηκώνονταν να φέρει φως σ' όλους, θεούς κι ανθρώπους. Τότε βουλή είχανε οι θεοί, κι ο ψηλοβρόντης Δίας στη μέση, ως παντοδύναμος, καθόταν, κι η Παλλάδα θυμούνταν και τους έλεγε τα πάδια (πάδη) του Δυσσέα. Γιατί νοιαζόνταν πόμενε στο σπίτι της νεραίδας. «Δία πατέρα κι οι άλλοι εσείς, μακαριστοί κι αιώνιοι, ας μη θρεθεί πια βασιλιάς στον κόσμο σκηπτροφόρος, πράος, γλυκός, καλόγνωμος, το δίκιο ας μην το ξέρει, μόν' πάντα ας κάνει τ' άνομα κι ας είναι ένας δυνάστης. Πόσο κανείς πια το δείκ' Δυσσέα δεν τον θυμάται, απ' όσους όριζε λαούς και σαν πατέρας ήταν καλός. Μα τώρα βρίσκεται σ' ένα νησί κλεισμένος, πικρά φαρμάκια πίνοντας στο σπίτι της νεραίδας, της Καλυψώς, που στανικώς εκεί τον εμποδίζει, και δεν μπορεί στην ποδητή πατρίδα να γυρίσει, γιατί δεν έχει με κουπιά καράβι ουδέ συντρόφους στα στήδια απάνω τα πλατιά να φύγει του πελάγου. Και τώρα πάλε μελετούν τ' ολάκριβο παιδί του
- 20 να το χαλάσουν, σα γυρνά στον τόπο του, που πήγε για τον πατέρα του είδηση, τι γίνεται, να μάθει στην πλούσια Λακεδαίμονα και στη θεϊκιά την Πύλο». Κι ο Δίας της απάντησε ο συγνεφοσυναχτής: «Παιδί μου, πώς τα λόγια αυτά σου φεύγουν απ' το στόμα; ατή σου δεν την έκαμες την σκέψη αυτή στο νου σου, πως ο Δυσσέας σπίτι του σαν πάει να τους πλερώσει; Φέρ' τα εσύ τώρα βολικά –γιατί μπορείς– στο γιο του, άβλαβος στην πατρίδα του να φτάσει, κι οι Μνηστήρες άπραχτοι με το γλήγορο καράβι να γυρίσουν».
- 30 Έτσι είπε, και στο γιο του Ερμή γυρίζει και του κάνει «Ερμή, και σ' άλλα εσύ σωστός μαντατοφόρος μου είσαι. Σύρε να πεις στην Καλυψώ την άσειστη (σταθερή) βουλή μας, πώς να γυρίσει ο τολμηρός Δυσσέας στην πατρίδα, δίχως τη συνοδεία θεών μήτε θνητών ανθρώπων, παρά μ' ένα καλόδετο σκαφί, περνώντας πάδια, σε είκοσι μέρες στη Σχεριά την καρπερή να φτάσει, όπου οι Φαίακοι κατοικούν, απ' των θεών το γένος. Απ' την καρδιά τους σα θεό θα τον τιμήσουν όλοι και με καράβι στη γλυκιά πατρίδα θα τον στείλουν, αφού του δώσουν αρκετά, χαλκό, χρυσό και ρούχα,
- 40

Το δεύτερο συμβούλιο ξεκινά. Η Αθηνά παίρνει τον λόγο (στ. 1-21)

Οι θεοί πραγματοποιούν δεύτερο συμβούλιο. Παρακάμπτοντας την ιεραρχία, παίρνει πρώτη τον λόγο η Αθηνά. **Γιατί βιάζεται άραγε τόσο να μιλήσει;**

Η Αθηνά περιγράφει στους στ. 11-18 τα πάθη του Οδυσσέα. Ποια είναι αυτά; **Ας τα εντοπίσω στο κείμενο και ας τα υπογραμμίσω.**

Η απάντηση του Δία (στ. 23-29)

Ποιο είναι το μήνυμα που πρέπει ο Ερμής να μεταφέρει στην Καλυψώ; Διαβάζω προσεκτικά τους στ. 31-44. **Ας υπογραμμίσω** όσα ο Ερμής πρέπει να της πει.

Η αποστολή του Ερμή στην Ωγυγία (στ. 30-44)

- πολλά, κι ὅσα δε θα 'παιρνε ποτέ του κι απ' την Τροία
στο μερτικό (μερίδιο) του λάφυρα, κι αν ἀβλαβος γυρνούσε.
Γιατί του γράφει η μοίρα του να ιδεί τους ποδητούς του,
να φτάσει στην πατρίδα του και στο ψηλό του σπίτι».
Εἶπε, κι υπάκουσε ο γοργός του Δία αποκρισάρης.
Κι ἔδεσε ευτύς στα πόδια του τα δυο ὄμορφα σαντάλια,
χρυσά κι αἰώνια που μαζί με την πνοή του ανέμου,
παντού, σε ἀτέλειωτες στεριές και πέλαγα τον πάνε.
Ἐπειτα πήρε το ραβδί, που ἀνθρώπων –ὄσους δέλει–
50 μαγεύει μάτια ἢ και ξυπνά πάλε ἄλλους κοιμισμένους.
Μ' αυτό στα χέρια ο δυνατός Αργοφονιάς πετούσε.
Κι απ' την Πιερία σαν πέρασε χύθηκε απ' τον αιδέρα
στο πέλαγο και πήγαινε στο κύμα σαν το γλάρο,
που μες στου ἀστέρευτου γιαλού τους αφρισμένους κόρφους (κόλπους)
ψάρια ζητά και τα πυκνά φτερά του βρέχει η ἄρμη (αλμύρα).
Ἐτσι ὅμοιος πήγαινε ο Ερμής στα κύματα τα πλήθια.
Σαν ἔφτασε στ' ἀπόμακρο νησί βγήκε ὄζω τότε
απ' το γαλάζιο πέλαγο και στη στεριά τραβούσε,
60 ὅσο που βρήκε μια σπηλιά μεγάλη, ὅπου η νεραίδα
καδόντανε η λαμπρόμαλλη και μέσα εκεί την ἤβρε.
Φωτιά μεγάλη εἶχε στη στια (εστία) και μια ευωδιά απ' ἀλάργα
μοσκοβολούσε στο νησί, κέδρου κι αφράτης θούγιας (εἶδος δέντρου)
που καίγονταν. Κι η Καλυψώ, μ' ολόχρυση σαῖτα
στον ἀργαλειό της ὑφαине και γλυκοτραγουδούσε.
Φούντωνε γύρω στη σπηλιά δροσολοισμένο δάσος
με κυπαρίσσια ευωδιαστά, με πεύκες και με σκλήθρα (εἶδος δέντρου),
ὅπου πλατύφτερα πουλιά φωλιάζανε εκεί πάντα,
γεράκια κι ανοιχτόφωνες κουρούνες (μεγαλόσωμα πουλιά), βαρδολούπες
δαλασσοπούλια που αγαπούν τα πέλαγα να σκίζουν.
70 Κι ολόγυρα στην κουφωτή σπηλιά ἦταν ἀπλωμένη
κληματαριά πολύβλαστη σταφύλια φορτωμένη.
Τέσσερεις θρύσες στη στεριά γλυκό νερό ἀναβρύζαν,
κοντά-κοντά, κι ἄλλη απ' ἀλλού κυλούσε τα νερά της.
Κι ἀνθούσαν γύρω στη σειρά λιβάδια με γιοφύλια (βιολέτες)
και σέλινα, που αν τα 'βλεπε κι ἀθάνατος ἀκόμα,
θα σάστιζε και μέσα του θα ξάνοιγε η καρδιά του.
Εκεί στεκόντανε ο Ερμής και δάμαζε θωρώντας.
Κι ὅλα πια σαν τα χόρτασαν τα μάτια του να βλέπουν,
μήκε στην ἀπλωτή σπηλιά, κι η λατρευτή νεραίδα,
80 ὅπως τον εἶδε ἀγνάντια της, τον γνώρισε ποιος ἦταν.
Γιατί οι ἀθάνατοι θεοί ξέρουν ἕνας τον ἄλλο,
κι ἀνίσως κάδετα κανεῖς σ' ἀπόμακρα παλάτια.

Σύνδεση ἀρχαίας
και νέας ελλη-
νικής

Η προετοιμασία του Ερμή
(στ. 45-51)

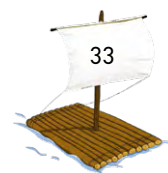
Ο Ερμής φτάνει στην Ωγυγία
(στ. 52-77)

Ο Ὀμηρος χρησιμοποιεῖ μοναδικῆς
τεχνικῆς παρομοιώσεις. Αφού **ἐνημερω-
θῶ** ἀπὸ τον/τη φιλόλογό μου για τη δομή
τους, ἀς **ἐντοπίσω** μία **παρομοίωση** στο
κειμένο μου, ἀς την **ἀναλύσω** και ἀς **ξε-
κινήσω να καταγράψω, αν θέλω**, ὅσες
συναντῶ για να μπορῶ να τις μελετῶ.

Οι στίχοι 52-76 ἔχουν πολλὰ ἐπιθέτα!
Ευκαιρία να τα **υπογραμμίσω** και να
ἐπαναλάβω ὅσα ἔμαθα για τα **εἶδη των
ἐπιθέτων** που χρησιμοποιεῖ ο Ὀμηρος!

Η Καλυψώ φιλοξενεῖ τον Ερμή
(στ. 78-96)

ΝΟΣΤΟΣ /ΦΑΙΑΚΙΔΑ (ε-ο)

Ραψωδία ε: Ὀδυσσέως σχεδία

Ενότητα 2η (στ. 1-198<1-191, 288-369<278-353)

90 Μα εκεί το μεγαλόκαρδο Δυσσέα δεν τον βρήκε,
μόν' στ' ακρογιάλι κάδουνταν, σαν πάντα, και θρηνούσε,
με κλάμα, πόνους, στεναγμούς σπαράζοντας στα στήθια,
κι έχυνε δάκρυα βλέποντας τα πέλαγα τα στείρα.
Ρώτησε τότε τον Ερμή κι η Καλυψώ η νεράιδα,
σε λαμπροσκάλιστο θρόνι να κάτσει βάζοντάς τον·
«Και πώς μας κόπιασες, Ερμή, χρυσόραβδε, ακριβέ μου
και σεβαστέ; Γιατί συχνά δε μας πολυθυμάσαι.
Πες τι ορίζεις; Θα γενεί, σου τάζω, ό,τι προστάξεις,
αν γίνεται η δουλειά που θες κι αν μου περνά απ' το χέρι.
Μόν' έλα μέσα, κόπιασε να σε φιλέψω κάτι».
Έτσι είπε κι έστρωσε η θεά τραπέζι με *αμβροσία* (φαγητό των θεών)
γεμάτο, κι ένα κόκκινο τον κέρασε *νεχτάρι* (ποτό των θεών),
κι έτρωγε κι έπινε ο γοργός του Δία αποκρισάρης.
Σαν έφαγε και χάρηκε με το φαί η καρδιά του,
τότε με λόγια φιλικά της μίλησε έτσι κι είπε·
«Θεά, θεό με ρώτησες γιατί ήρθα, κι ως το θέλεις,
100 την πάσα αλήθεια θα σου πω κι εγώ μετά χαράς σου.
Μ' έστειλε εδώ του Κρόνου ο γιος, χωρίς να θέλω να 'ρθω.
Ποιος τόση πικροθάλασσα, που τελειωμό δεν έχει,
θα την περνούσε *αυτόθελα* (με τη θέλησή του); Μήτε έχει καν στο δρόμο
ανθρώπων χώρες, που σφαχτά και διαλεχτές δυσίες
πολλές προσφέρουν στους θεούς. Μα τ' ασπιδάτου Δία
άλλος τη γνώμη δεν μπορεί ν' αλλάξει ή να μην κάμει.
Λέει πως κοντά σου ο πιο πικρός απ' όλους ζει τους άντρες,
που χρόνια εννιά πολέμησαν στη χώρα του Πριάμου,
κι όταν το κάστρο κάψανε το δέκατο πια χρόνο,
110 για την πατρίδα κίνησαν. Μα στο ταξίδι απάνω
φταίζανε στη θεά Αθηνά, και σήκωσε ένα αγέρα
γι' αυτούς κακοταξίδευτο και κύματα αφρισμένα.
Τότε όλοι οι άλλοι θαρρετοί συντρόφοι του χαθήκαν,
κι αυτόν εδώ τον έφερε το κύμα κι ο αγέρας.
Τώρα να φύγει στη στιγμή ζητά να τον αφήσεις.
Γιατί δε γράφει η μοίρα του, αλάργα απ' τους δικούς του
να κλείσει εδώ τα μάτια του, μόν' είναι ριζικό του
να ιδεί πατρίδα και δικούς και τ' αρχοντόσπιτό του».
Έτσι είπε, κι όλο πάγωσε της Καλυψώς το αίμα
120 και κράζοντάς τον του 'λεγε με θυμωμένα λόγια·
«Σκληροί θεοί, ζηλιάρηδες, πιο πάνω σεις απ' όλους,
που σκάζετε με τις θεές αν με θνητό πλαγιάσουν
κι ανίσως κάμει ομόκλινο καμιά τον ποθητό της.
Κι η ροδοδάχτυλη Αυγή τον Κυνηγό όταν πήρε,
έτσι οι γλυκώζωι θεοί ζουλέψατε όλοι, ωστόσο

Στους στίχους 78-96 η Καλυψώ φιλοξενεί τον Ερμή! Ευκαιρία να επαναλάβω όσα έμαθα στη ραψωδία α για το **τυπικό της φιλοξενίας** και να εντοπίσω ομοιότητες και διαφορές!

Ο Ερμής ανακοινώνει στην Καλυψώ την απόφαση των θεών (στ. 97-119)

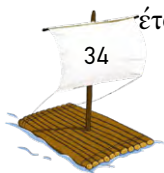

Μεταφέρει ο Ερμής ακέραιο το μήνυμα του Δία στην Καλυψώ; **Ας ανατρέξω** στους στ. 30-44, ας βρω εκεί το μήνυμα του Δία και **ας το αντιπαραβάλω** με τους στ. 101-118.
Τι συμπεραίνω;

Οι θεοί είναι σκληροί, ζηλεύουν, εκδικούνται, αλλά και, όπως είδαμε νωρίτερα στη ραψωδία μας και στη ραψωδία α, συμπονούν, αγωνιούν, υποστηρίζουν. **Ας διαβάσω στο Γλωσσάριο πώς λέγεται η τεχνική αυτή.**

Η οργισμένη αντίδραση της Καλυψώς (στ. 120-149)

ΝΟΣΤΟΣ /ΦΑΙΑΚΙΔΑ (ε-ο)

Ραψωδία ε: Ὀδυσσέως σχεδία

Ενότητα 2η (στ. 1-198<1-191, 288-369<278-353)

- η Ἄρτεμη, η χρυσόδρομη παρθένα, με σαΐτες
πυκνές χτυπώντας, τη ζωή στην Ορτυγία του πήρε.
Ἐτσι κι όταν η Δήμητρα, με τις σγουρές πλεξούδες,
πήγε σε βαθυχόρταρο χωράφι να πλαγιάσει
- 130 με το Γασίονα αγκαλιά, καμένη απ' την αγάπη,
το 'μαθε ο Δίας στη στιγμή, και μ' ένα αστροπελέκι
καυτό χτυπώντας, του 'σθησε τη νιότη του κι εκείνου.
Τώρα ἔτσι πάλε σκάσατε, θεοί, μαζί μου, πόχω
άντρα θνητόν. Ὅμως ἐγώ τον ἔσωσα, όταν ἔρμος
σε μια καρίνα ἐρχόντανε καβάλα καδισμένος,
γιατί με κεραυνό καυτό στη μέση του πελάγου
του 'σπασε το γοργόδρομο καράβι ο γιος του Κρόνου.
Τότε ὅλοι οι ἄλλοι διαλεχτοί συντρόφοι του χαθήκαν,
και μόνο του τον ἔφερε το κύμα ἐδώ κι ο ἀγέρας.
- 140 Τον φίλευα, τον ἔδρεφα και το 'λεγα μονάχη
αθάνατο κι ἀγέραστο για πάντα να τον κάμω.
Ὅμως τη γνώμη αν δεν μπορεί τ' ἀσπιδοφόρου Δία
να την ἀλλάξει ἄλλος θεός, ἢ να την παρακούσει,
ας φύγει, ἀφού το πρόσταξε κι ἔτσι τ' ὀρίζει ἐκεῖνος,
στ' ἀστέρευτο το πέλαγος. Ἐγώ ὅμως δεν τον στέλνω.
Γιατί δεν ἔχω με κουπιά καράβι οὐδέ συντρόφους
που θα τον πάνε στα πλατιά της θάλασσας τα στήθια.
Μα πρόθυμα μια συμβουλή –το τάζω– θα του δώσω,
πώς ἀβλαβος στην ποδητή πατρίδα του να φτάσει».
- 150 Τότε ἔτσι πάλε ο δυνατός Ἀργοφονιάς της εἶπε
«Στείλε τον τώρα. Το θυμό του Δία συλλογίσου,
μη σου κακιώσει στα στερνά (τα τελευταία χρόνια) και δέλει να σε βλάψει».
Ἐτσι εἶπε κι ἔφυγε ο γοργός του Δία ἀποκρισάρης.
Πήγε κι η νύφη η σεβαστή, τον ἀφοβο Δυσσέα
ζητώντας, ὅταν ἀκουσε την προσταγή του Δία.
Τον ἤβρε που καδόντανε κοντά στ' ἀκροθαλάσσι
κι οὐτε στιγμή του στέγνωσαν τα μάτια του απ' τα δάκρυα,
και του 'σθηνε η γλυκιά ζωή στου γυρισμού τον πόνο,
γιατί του γύρισε η καρδιά να ζει με τη νεράιδα.
- 160 Μόνο απ' ἀνάγκη στη θαδιά σπηλιά μ' αὐτή τις νύχτες
ἀδελητά του πλάγιαζε, κι ας τον ποδοῦσε ἐκείνη.
Ὅμως τη μέρα κάδουνταν σε βράχους, σ' ἀκρογιάλια,
με κλάμα, πόνους, στεναγμούς σπαράζοντας τα στήθια,
κι ἔβλεπε, δάκρυα χύνοντας, τα πέλαγα τα στεῖρα.
Σιμά (κοντά) του στάθηκε η θεά και λυπημένα του 'πε·
«Καήμενε, ἐδώ ὅλο πια μην κλαις, μη λιώνεις τη ζωή σου,
κι ἤρθε ο καιρός που πρόθυμα να φύγεις θα σε στείλω.
Μόν' ἔλα κόψε με μπαλτά ξύλα χοντρά, να φτιάσεις

Μην ξεχάσω:

να **υποθέσω** πώς αισθάνεται η Καλυψώ και να **εντοπίσω** σχετικές αναφορές στο κείμενο που αναδεικνύουν τα γρήγορα εναλλασσόμενα συναισθήματά της.

Σχολιασμός
φράσεων

Η αποχώρηση του Ερμή
(στ. 150-153)

Η Καλυψώ ανακοινώνει στον Οδυσσέα
την απόφαση των θεών (στ. 154-176)

As **παρατηρήσω** πώς παρουσιάζεται ο Οδυσσέας στους στίχους 151-179. Η εικόνα που μας δίνει ἐδώ ο ποιητής για τον ἥρωα είναι ἴδια με αὐτή που μας δόθηκε στις ραψωδιές α-δ; **Τι συμπεραίνεις;**

Το μήνυμα του Δία ἀναπαράγεται για τρίτη φορά. Το ἀκούσαμε ἀπὸ τον ἴδιο μία φορά. Το ἀκούσαμε ἀπὸ τον Ερμή ξανά. Τώρα ἀπὸ την ἴδια την Καλυψώ. **Τι ἀποσιωπᾷ** ἀλήθεια η θεά; Ἀλλά και **τι «ξέρει»** η Καλυψώ αν και παρέλειψε να της το πει ο Ερμής;

ΝΟΣΤΟΣ /ΦΑΙΑΚΙΔΑ (ε-ο)

Ραψωδία ε: Ὀδυσσέως σχεδία

Ενότητα 2η (στ. 1-198<1-191, 288-369<278-353)

- 170 βάρκα πλατιά και το σκαρί ψηλά να της το χτίσεις,
μες στο γαλάζιο πέλαγο να πας. Κι εγώ για σένα
ψωμί, νερό και κόκκινο κρασί θα βάλω μέσα,
όλα άφθονα, να μην πεινάς, και ρούχα θα σε ντύσω,
και θ' απολύσω πίσω της ένα αεράκι πρύμο (ευνοϊκό),
έτσι άβλαβος στην ποδητή πατρίδα σου να φτάσεις,
αν το δελήσουν οι θεοί, των ουρανών οι αφέντες,
που 'ναι από μένα ανώτεροι να κρίνουν, να φροντίσουν».
- Είπε, και πάγωσε ο δεικός πολύπαδος Δυσσέας,
κι έτσι με λόγια πεταχτά της είπε κράζοντάς την·
«Άλλο, θεά, θα μελετάς μ' αυτά, κι όχι ταξίδι,
180 ενώ μου ορίζεις με σκαφί (σχεδία) της θάλασσας το πλάτος
να πάρω αυτό, τ' ατέλειωτο και φοβερό, που μήτε
γοργά καράβια ισόμετρα δεν το περνούν, που τρέχουν
χαρούμενα στον άνεμο. Μα εγώ, θεά, ποτέ μου
δε θα πατήσω στο σκαφί, χωρίς το θέλημά σου,
ανίσως και δε μου ορκιστείς τον πιο μεγάλο σου όρκο
πως άλλο δε μου μελετάς πάθος φριχτό να πάδω».
- Είπε, και χαμογέλασε στα λόγια του η νεράιδα
και τρυφερά τον χάιδεψε, και του 'πε αγαπημένα
«Α, τετραπέρατο κορμί, που κόβει ο νους σου πάντα.
190 Τι λόγια που σοφίστηκες να βγάλεις απ' το στόμα!
Ναι, μάρτυράς μου ας είναι η γη και τα ψηλά τα ουράνια,
και το τρεχάμενο νερό της Στύγας, που 'ναι ο όρκος
ο πιο μεγάλος, πιο φριχτός των αθανάτων όλων,
πως άλλο δε σου μελετώ πάθος κακό να πάδεις.
Και μόνο αυτά στοχάζομαι όσο κι εγώ η ίδια
στον εαυτό μου θα 'βρισκα, σε τόση ανάγκη αν ήμουν.
Γιατί είναι η γνώμη μου καλή και νιώθω μες στα στήθια
να 'χω ψυχόπονη καρδιά, δεν έχω σιδερένια».

Σχολιασμός
εικόνας

Η δυσπιστία του Οδυσσέα
(στ. 177-186)

Αν γνώριζε ο Οδυσσέας την εμπλοκή
των θεών, **θα ανησυχούσε άραγε τόσο;**

Οι όρκοι της Καλυψώς
(στ. 187-198)

Ήξερες ότι...

η Στύγα είναι ποτάμι του Κάτω Κόσμου:
Το νερό της το χρησιμοποιούσαν για να
δώσουν επίσημους όρκους. Όταν κά-
ποιος θεός ήθελε να δεσμευτεί με όρκο,
ο Δίας έστελνε την Ίριδα να πάρει με μία
υδρία νερό της Στύγας και να το μεταφέ-
ρει στον Όλυμπο για να γίνει «μάρτυρας»
του όρκου.

Στίχοι 199-287: Μετά την ένορκη δέσμευσή της, η Καλυψώ θα επιστρέψει με τον Οδυσσέα στη σπηλιά της. Θα δειπνήσουν μαζί για τελευταία φορά. Κατά τη διάρκεια του δείπνου η Καλυψώ θα επιδιώξει, για τρίτη φορά, να κρατήσει κοντά της τον Οδυσσέα. Τον προειδοποιεί για τα βάσανα που θα τον βρουν στο ταξίδι της επιστροφής, του υπενθυμίζει ότι κοντά της θα κερδίσει την αθανασία και δεν διστάζει να συγκρίνει τον εαυτό της με την Πηνελόπη. Ο Οδυσσέας, όμως, είναι αποφασισμένος να επιστρέψει στην Ιθάκη.

2η Υποενότητα; Ο Ποσειδώνας προκαλεί τρικυμία – Η βοήθεια της θεάς Λευκοθέας (στ. 288-369)

- Μέρες τραβούσε δεκαφτά στην θάλασσας τα πλάτια.
Στις δεκαοχτώ φανήκανε της χώρας των Φαίακων
290 τα βαδιοϊσκίωτα βουνά στο πιο κοντά του μέρος
και σα δολούρα φαίνονταν στο δάμπος του πελάγου.

Έρχεται
τρικυμία...
(στ. 288-
308)

ΝΟΣΤΟΣ /ΦΑΙΑΚΙΔΑ (ε-ο)

Ραψωδία ε: Ὀδυσσέως σχεδία

Ενότητα 2η (στ. 1-198<1-191, 288-369<278-353)

Ας παρατηρήσω την αναφορά του ποιητή στον χρόνο! Σε δύο στίχους καλύπτονται 18 ημέρες! **Τι θα μπορούσαμε να σχολιάσουμε** για την έννοια του χρόνου στην Οδύσεια;

Μην ξεχάσω:

- να **συζητήσω και να αντιπαραβάλω** με τους/τις συμμαθητές/συμμαθήτριές μου τα συναισθήματα του Ποσειδῶνα με εκείνα του Οδυσσέα,
- να **φανταστώ** τι γίνεται στον Ὀλυμπο, καθώς οι υπόλοιποι θεοί βλέπουν τη νέα περιπέτεια του Οδυσσέα.

Ο Οδυσσέας μονολογεί
(στ. 309-324)

Βρίσκω στο κείμενό μου και υπογραμμίζω την παρακάτω φράση:

ὥς δὴ ἐγὼ γ' ὄφελον θανέειν καὶ πότμον ἐπισπεῖν ἤματι τῷ ὅτε μοι πλεῖστοι χαλκήρεα δοῦρα Τρῶες ἐπέρριψαν περὶ Πηλεΐωνι θανόντι.

Τι με βοήθησε να την εντοπίσω; Σε ποιο γεγονός της Ιλιάδας αναφέρεται;

Ο Οδυσσέας
παλεύει με τα κύματα
(στ. 325-347)

Πώς βιώνει ο Οδυσσέας την επίθεση του Ποσειδῶνα; **Ας υπογραμμίσω** φράσεις στο κείμενό μου.

Γυρνώντας τότε ο Σαλευτής της γης απ' τους Αιδιόπους, αλάργα ακόμα, απ' τα θουνά τον είδε των Σολύμων που αρμένιζε στη θάλασσα και ξάναψε ο θυμός του, κι έτσι μονάχος του ἔλεγε κουνώντας το κεφάλι:
«Αχ, οι θεοί την ἄλλαξαν τη γνώμη τους στο τέλος για το Δυσσέα, ὅταν ἐγὼ στους Αιδιόπους ἤμουν. Να, στῶν Φαιάκων σίμωσε τη χώρα, ὅπου γραφτό του εἶναι να τα ξεφύγει ἐκεῖ του χάρου τα πλεμάτια (δίχτυα).

300 Ὅμως, το τάζω, συμφορές να τον χορτάσω ακόμα».

Ἔτσι εἶπε και τα σύγνεφα συνάζει, και στα χέρια την τρίαينά του αδράχνοντας, το πέλαο συνταράζει, κι ὅλες τις μπόρες σήκωσε κάθε λογῆς ανέμου και σκέπασε στεριά μαζί και θάλασσα με νέφια. Απ' τα ουράνια χύθηκε σκοτάδι και φυσούσα μαζί ο Σιρόκος κι η Νοτιά κι ο Ζέφυρος, αέρας φουρτουνιασμένος, κι ο Βοριάς που φέρνει παγοκαίρι, δεριά μεγάλα κύματα στο διάβα του κυλώντας.

310 Γόνατα τότε κι η καρδιά κοπήκαν του Δυσσέα, κι εἶπε, βαριά στενάζοντας στην ἀφοθη ψυχῆ του·
«Αλίμονό μου ο δύστυχος! Στο τέλος τι θα γίνω; Φοβούμαι ἀλάδευτα η θεά μη μου τα πρόβλεψε ὅλα, που μου ἔλεγε πως συμφορές στα πέλαγα θα πάθω, πριν φτάσω στην πατρίδα μου. Να που αληθεύουν ὅλα. Ο Δίας με τι σύγνεφα τον ουρανό σκεπάει, και τάραξε τη θάλασσα κι ὅλες φυσούν οι μπόρες του κάθε ανέμου. Αχ, τώρα πια, πάει, γλιτωμό δεν ἔχει. Χίλιες φορές οι Δαναοί πιο καλοτυχεροί μου που μες στην Τροία χάθηκαν για τους δυο γιους τ' Ατρέα.

320 Ἔτσι εἶπε να ἔπεφτα κι ἐγὼ την ὥρα που χιλιάδες τα χάλκινα κοντάρια τους οι Τρῶες μου πετούσαν για τ' Αχιλλέα το νεκρό. Μνημούρι τότε θα ἔχα κι οι Αχαιοί τη δόξα μου παντού θα τη σκορπούσαν. Μα τώρα γράφει η μοῖρα μου ν' ἀδικοθανατίσω».
Ἔτσι εἶπε και κατάκορφα τον χτύπησε ἄγριο κύμα, με λύσσα ορμώντας φοβερή, που τράνταξε ὅλη η σκάφη, και πέρα μες στα κύματα τον πέταξε τον ἴδιο, και του ἔφυγε απ' τα χέρια του το δοιάκι (τιμόνι) που κρατούσε, και το κατάρτι του ἔσπασε στη μέση η ανεμοζάλη,

330 που απ' των ανέμων πλάκωσε το πάλεμα με λύσσα, κι ἔπεσε αλάργα το πανί στο κύμα κι η αντένα (κατάρτι). Ὡρα πολλή κατάπατα τον εἶχε θυδισμένον, και μήτε μπόρεσε εύκολα να ξενερίσει ἀπάνω,

ΝΟΣΤΟΣ /ΦΑΙΑΚΙΔΑ (ε-ο)

Ραψωδία ε: Ὀδυσσέως σχεδία

Ενότητα 2η (στ. 1-198<1-191, 288-369<278-353)

ὅπως τον χτύπησε με ορμή το φουσκωμένο κύμα.
Γιατί τον θάραιναν πολύ τα ρούχα, που δοσμένα
του ἔχε η νεράιδα η Καλυψώ. Κι αργά πια βγήκε απάνω,
φτύνοντας απ' το στόμα του πικρή χολή την άρμη,
που απάνω στο κεφάλι του σα βρύση κελαηδούσε.
Μα το σκαφί δεν ξέχασε, κι ας ἐβγαينه η ψυχή του,
340 μόν' χύθηκε στα κύματα και πιάστηκε από πάνω,
και μες στη μέση κάθισε το χάρο να ξεφύγει,
ενώ το κύμα εδῶ κι εκεί το πέταε στην ορμή του...
Πῶς χινοπωρινός βοριάς σαρώνει μες στον κάμπο
τ' αγκάδια κι όλα γίνονται κουβάρι ένα με τ' άλλο,
έτσι ἔδερναν οι άνεμοι στη θάλασσα τη σκάφη.
Πότε την ἔπαιρνε ο Βοριάς απ' το Νοτιά σπρωγμένη,
πότε κυνήγι ο Ζέφυρος την πέταε στο Σιρόκο.
Τον εἶδε η κρουσταλλόποδη Ἰνώ, του Κάδμου η κόρη,
η Λευκοδέα, που θνητή πριν ήταν και μιλούσε
350 και τώρα δόξα απ' τους θεούς μέσα στα πέλαγα εἶχε,
και του Δυσσέα πόνεσε τα πάδια που τραβούσε.
Και σαν την πάπια πεταχτή βγήκε απ' τα κύματα ὄξω
και στο καλόδετο σκαφί κάθισε απάνω κι εἶπε·
«Γιατί, καήμενε, δύμωσε μαζί σου ο Κοσμοσεῖστης
έτσι βαριά και με πικρά φαρμάκια σε ποτίζει;
Μα κι αν λυσσάξει απ' το θυμό δε θα σου φάει το μάτι.
Μόν' ἔτσι κάμε γλήγορα θαρρῶ πῶς κόβει ο νους σου.
Βγάλε τα ρούχα που φορεῖς κι αμῶλα (άφησε ελεύθερο) στους ανέμους
να παραδέρνει το σκαφί και πάντα κολυμπώντας
360 προσπάθησε πῶς θα βρεθείς στη χώρα των Φαιάκων
ὅπου γραφτό είναι να σωθείς. Πάρε κι αυτό ν' απλώσεις
κατάσαρκα στα στήθια σου τ' αθάνατο μαντίλι.
Δεν ἔχεις φόβο να πνιγείς μήτε κακό να πάδεις,
Κι ὅταν αγγίζεις στη στεριά τα χέρια σου, το λύνεις
και πίσω μες στα κύματα το ρίχνεις τ' αφρισμένα,
αλάργα απ' την ακρογιαλιά και στρέψε αλλού να βλέπεις».
Εἶπε και του ἔδωσε η θεά τ' αθάνατο μαντίλι
και βούτηξε στη θάλασσα την αφροκυματούσα,
ὅμοια με πάπια, κι ἄξαφνα τη σκέπασε το κύμα.

Στίχοι 370-514: Η τρικυμία και περιπλάνηση του Οδυσσέα διήρκησε τρεις ημέρες. Η βοήθεια της Λευκοθέας ήταν καθοριστική. Ο Ποσειδῶνας επιχείρησε και τρίτη αποτυχημένη επίθεση κατά του Οδυσσέα και στη συνέχεια αποχωρεί για τις Αιγές αφήνοντας τον Οδυσσέα να παλεύει. Η σχεδία διαλύεται και η θεά Αθηνά εμφανίζεται και παύει τους αντίθετους ανέμους, ὥστε ο ἥρωάς μας να φτάσει στον ἐπόμενο σταθμό του, τη Σχερία ἢ νησί των Φαιάκων.

Εντοπίστηκε παρομοίωση!!!

Πού είναι; Να την υπογραμμίσω και να την αναλύσω.

Η παρέμβαση της Λευκοθέας
(στ. 348-369)

Έχεις ακούσει τη φράση «από μηχανής θεός»; Η φράση αυτή χρησιμοποιείται και σήμερα. Τι σημαίνει;

Ποιος δρα εδῶ ως «από μηχανής θεός»;

Αντιστοίχιση
φράσεων

Ακολουθία
γεγονότων

Παιχνίδι
αναγραμματισμού

Χαρακτηριστικά
Οδυσσέα

ΝΟΣΤΟΣ /ΦΑΙΑΚΙΔΑ (ε-ο)

Ραψωδία ε: Όδυσσέως σχεδία

Ενότητα 2η (στ. 1-198<1-191, 288-369<278-353)

ΑΠΟΤΙΜΗΤΗΣ

Για να καταλάβουμε καλύτερα την εξέλιξη του έπους...

1. Η ραψωδία α ξεκίνησε με το συμβούλιο των θεών. Εκεί το σχέδιο επιστροφής είχε συμφωνηθεί και το πρώτο μέρος υλοποίησής του είχε τεθεί σε εφαρμογή ήδη. Για ποιον λόγο επιλέγει ο ποιητής να ξεκινήσει τη ραψωδία ε με μία ακόμα αγορά (συμβούλιο) των θεών;
2. Χρειάστηκε να μελετήσουμε 4 ραψωδίες για να «συναντήσουμε» τον Οδυσσέα. Γιατί άραγε ο ποιητής καθυστέρησε τόσο;
3. Κυκλώνω τη/τις σωστή/ές απάντηση/σεις ανατρέχοντας στο κείμενο όποτε χρειάζεται.

Σύγκριση
αποσπασμάτων

Η Καλυψώ:

- α. Θα χρησιμοποιήσει τεχνάσματα για να κρατήσει κοντά της τον Οδυσσέα.
- β. Μοιάζει και αντιδρά περισσότερο με θνητή γυναίκα παρά με θεά.
- γ. Μοιάζει και αντιδρά περισσότερο με θεά παρά με θνητή γυναίκα.
- δ. Αγαπά πραγματικά τον Οδυσσέα.

Ο Ερμής:

- α. Παραμένει πιστός στο θέλημα του Δία.
- β. Συμμερίζεται τα συναισθήματα της Καλυψώς και την συμπονά.
- γ. Αναλαμβάνει ρόλο συμβουλευτικό κατά τη διάρκεια της ραψωδίας αυτής.
- δ. Παρακούει το θέλημα του Δία.

4. Να θυμηθώ να καταγράψω τις ομηρικές τεχνικές της ραψωδίας ε.
5. Συμπληρώνω τα παρακάτω κενά, ώστε να προκύψει η περίληψη της ραψωδίας ε:

Με το ξεκίνημα της ραψωδίας βρισκόμαστε και πάλι στον ..... Πρόκειται για τη ..... συνέλευση των θεών. Πρώτη παίρνει τον λόγο η ..... , η οποία και ανησυχεί για την επιστροφή του ..... στην ..... Το σχέδιο επιστροφής του Οδυσσέα έχει επιτευχθεί κατά το ήμισυ. Η ..... έχει επιστρέψει από τη συνάντησή της με τον ..... στην Ιθάκη. Τώρα, ο θεός ..... θα μεταβεί στο νησί της ..... , στην ..... Εκεί βρίσκεται ο ..... Ο Ερμής θα μεταφέρει στην ..... την απόφαση των θεών. Η απόφαση είναι σαφής και αμετάκλητη. Η ..... θα αφήσει ελεύθερο τον ..... Εκείνος με μία ..... που θα δημιουργήσει, θα βρεθεί στο νησί των ..... Εκείνοι θα του προσφέρουν ..... αλλά και ένα καράβι για να επιστρέψει στην ..... Ο Ερμής φτάνει στο νησί της Καλυψώς. Εκεί θα της μεταφέρει το σχέδιο του ..... Εκείνη αντιδρά αλλά τελικά αναγκάζεται να ..... την απόφαση των θεών. Θα συναντήσει τον ..... στην ..... όπου κάθεται απομονωμένος και κλαίει. Θα του ανακοινώσει την απόφασή της να τον αφήσει να επιστρέψει στην Ιθάκη. Θα κάνει μία τελευταία προσπάθεια να τον κρατήσει κοντά της, αλλά εκείνος θα ..... Ο Οδυσσέας θα δημιουργήσει τη σχεδία για να αποχωρήσει από το νησί της Καλυψώς. Έχει ήδη προειδοποιηθεί ότι το ταξίδι της επιστροφής θα είναι πολύ ..... Ο θεός ..... είναι ακόμα θυμωμένος μαζί του. Πράγματι, βλέποντάς τον να ταξιδεύει, θα του στείλει μία φοβερή ..... Ο Οδυσσέας θα τα καταφέρει μετά από ..... ημέρες που θα παλέψει. Θα βρεθεί τελικά, όπως ήταν σχεδιασμένο, στο νησί των .....

ΝΟΣΤΟΣ /ΦΑΙΑΚΙΔΑ (ε-ο)

Ραψωδία ε: Όδυσσέως σχεδία

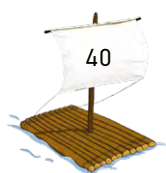
Ενότητα 2η (στ. 1-198<1-191, 288-369<278-353)

6. Αναφέρω δύο κυρίαρχα συναισθήματά μου μετά την ολοκλήρωση της ραψωδίας ε και τα δικαιολογώ.

- Πόσο σημαντική είναι η ραψωδία ε για την εξέλιξη της Οδύσσειας και γιατί;
- Γιατί δόθηκε τόσο γλαφυρά η περιγραφή της Ωλυγίας;

Ο όρκος της Καλυψώς.
William Smith, μετά την Angelica Kauffman,
1777. Λονδίνο, Βρετανικό Μουσείο, 2010,
7081.3069

ΝΟΣΤΟΣ /ΦΑΙΑΚΙΔΑ (ε-ο)

Ραψωδία ζ: Ὀδυσσέως ἄφιξις εἰς Φαίακας

Ενότητα 3η (στ. 1-199<1-197)

ΠΡΟΟΡΓΑΝΩΤΗΣ

Τι συμβαίνει;

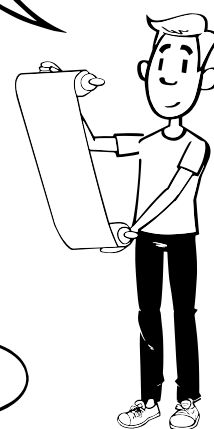
- στ. 1-199<1-197: Ο Οδυσσεάς συναντά τη Ναυσικά στο ποτάμι.

Πού είμαστε; ⇒ Στο νησί των Φαίακων.

Πότε γίνονται όλα αυτά; ⇒ Την 32η ημέρα της αφήγησης.

Ποιους θα δούμε να δρουν; ⇒ Τον Οδυσσέα, τη Ναυσικά, τον Αλκίνοο, την Αθηνά.

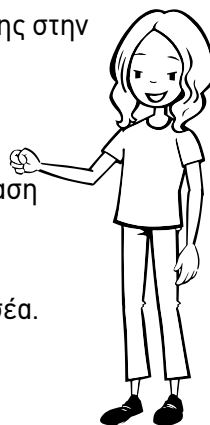
Ας προσανατολιστούμε...

Στη ραψωδία αυτή:

- ✓ θα **μελετήσουμε** τη σημασία και τον ρόλο της συνάντησης του Οδυσσέα και της Ναυσικάς στην πορεία του Οδυσσέα προς την Ιθάκη.
- ✓ θα **σχολιάσουμε** τις παρεμβάσεις της Αθηνάς και τον ρόλο της στην εξέλιξη της υπόθεσης.
- ✓ θα **αναλύσουμε** τον ικετευτικό λόγο του Οδυσσέα και θα **μελετήσουμε** τη δομή του.
- ✓ θα **καταγράψουμε** και θα **σχολιάσουμε** το είδος και την ένταση των συναισθημάτων του Οδυσσέα με βάση τον μονόλογό του και τον λόγο του προς τη Ναυσικά.
- ✓ θα **ηθογραφήσουμε** τη Ναυσικά, τον Αλκίνοο και τον Οδυσσέα.

Τι νέα;

ΝΟΣΤΟΣ /ΦΑΙΑΚΙΔΑ (ε-ο)

Ραψωδία ζ: Ὀδυσσέως ἄφιξις εἰς Φαίακας

Ενότητα 3η (στ. 1-199<1-197)

Ας μελετήσουμε το κείμενο...

Ο Οδυσσεύς συναντά τη Ναυσικά στο ποτάμι (στ. 1-199)

- 1 Ἴτσι κοιμόντανε ο θεϊκός πολύπαθος Δυσσεύς
κοιμένος από κούραση κι αγρύπνια. Αυτή την ώρα
έφτασε κι η θεά Αθηνά στη χώρα των Φαίακων,
που στην απλόχωρη απ' αρχής Υπέρεια κατοικούσαν,
γειτονικά στους Κύκλωπες, ανθρώπους διαστρεμμένους,
που όλο τους κλέβανε, επειδή πιο δυνατοί των ήσαν.
Εκείδε τους ξεσήκωσε ο θεόμορφος Ναυσίδοος
και στη Σχεριά τους έφερε, μακριά απ' ανθρώπους κλέφτες.
Σήκωσε κάστρο ολόγυρα στην πόλη, έχτισε σπίτια,
10 έφτιασε των θεών ναούς και μοίρασε χωράφια.
Μα τότε αυτόν η μοίρα του τον έστειλε στον Ἄδη
κι ήρθε ο Αλκίνοσ βασιλιάς με γνώση προικισμένος.
Σ' εκείνου πήγε η λιόφωτη Παλλάδα το παλάτι,
το γυρισμό του τολμηρού Δυσσέα να ετοιμάσει.
Μπήκε σε λαμπροσκάλιστο κοιτώνα, όπου μια κόρη
κοιμόντανε όμοια με θεά στ' ανάστημα, στα κάλλη,
η Ναυσικά, του αντρόψυχου τ' Αλκίνου η θυγατέρα,
με δυο της σκλάβες, πόλαμπαν απ' ομορφιές και χάρες,
στα πλάγια πόρτας λαμπερής που ήταν κλειστά τα φύλλα.
20 Μα σαν αεροφύσημα στις κόρης το κρεβάτι
πήγε και στο κεφάλι της στάθηκε απάνω κι είπε,
μοιασμένη με του Δύμαντα του θαλασσακουσμένου
την κόρη, που 'χε ομήλικη και την πολυαγαπούσε.
Μ' αυτή παρόμοια η λιόφωτη θεά Αθηνά της είπε·
«Πώς σ' έκαμε έτσι, Ναυσικά, η μάνα σου *ακαμάτρα* (νωδρή);
Παραριμμένα (αφρόντιστα) κείτονται τα λιμπιστά σου ρούχα,
κι η ώρα είναι του γάμου σου κοντά, που πρέπει τότε
και συ να βάλεις όμορφα κι όμορφα να χαρίσεις
σ' αυτούς που θα 'ρθουν σπίτι σου να σ' οδηγήσουν νύφη.
30 Μ' αυτά ο καθένας, όνομα καλό στον κόσμο παίρνει
και χαίρεται ο πατέρας του κι η λατρευτή του η μάνα.
Μόν' έλα, πάμε την αυγή να πλύνουμε. Μαζί σου
θα 'ρθω βοηθός σου, γρήγορα την πλύση ν' αποσώσεις (να τελειώσεις).
Γιατί είναι λίγος ο καιρός που θα 'σαι ακόμα κόρη.
Ταίρι από τώρα σε ζητούν τα πρώτα των Φαίακων
αρχοντοπαίδια, *όδε* (απ' όπου) βαστά και το δικό σου γένος.
Μόν' πάνε στον πατέρα σου να τον παρακαλέσεις
να σου ετοιμάσει την αυγή μουλάρια κι ένα αμάξι
να πάρουν τα φουστάνια σου, τις ζώστρες, τα σεντόνια.

Η χώρα των Φαίακων
(στ. 1-14)

Ας προσπαθήσω να **ετυμολογήσω** τα ονόματα του Ναυσίθου και της Ναυσικάς για να βρω τι κοινό έχουν.

Το όνειρο της Ναυσικάς
(στ. 15-41)

Η θεά Αθηνά πήρε τη μορφή μιας αγαπημένης φίλης της Ναυσικάς.
Θυμάσαι πώς λέγεται αυτή η ομηρική τεχνική;

Μην ξεχάσω:

- να **αναφερθώ** στον ρόλο της Αθηνάς ως προς την κινητοποίηση της Ναυσικάς
- να **σχολιάσω** το πρόσχημα με το οποίο η Αθηνά ζητά από τη Ναυσικά να πάει να πλύνει τα ρούχα της. Πιστεύεις είναι ο πραγματικός λόγος αυτός;

ΝΟΣΤΟΣ /ΦΑΙΑΚΙΔΑ (ε-ο)

Ραψωδία ζ: Ὀδυσσέως ἄφιξις εἰς Φαίακας

Ενότητα 3η (στ. 1-199<1-197)

- 40 Κι ἔτσι καλύτερα και συ να πας μαζί με ἀμάξι
παρά πεζή, γιατί μακριά είναι ἀπ' τη χώρα οἱ πλούστρες».
Ἐτσι εἶπε και στον Ὀλυμπο πήγε ἔπειτα ἡ Παλλάδα,
ὅπου εἶναι πάντα των θεῶν τ' ἀσάλευτο λημέρι,
που δεν το δέρνουν ἀνεμοί, βροχές δεν το μουσκεύουν,
μήτε τα χιόνια το πατούν, μόν' ἔχει μια ἀπλωμένη
καλοκαιριά ἀσυγγέφιαστη κι ἀσπροβολά και λάμπει.
Εκεῖ οἱ μακαριστοὶ θεοὶ χαίρονται ἀπάνω αἰώνια.
Εκεῖ πήγε κι ἡ Ἀθηνά σα φώτισε την κόρη.
Ἦρθε ἡ καλόδρונה Ἀυγή και ζύπνησε ἡ πανώρια
- 50 ἡ Ναυσικά και τ' ὄνειρο θυμόταν κι ἀπορούσε
κι ἔτρεξε ἀμέσως να το πει, περνώντας ἀπ' τις σάλεις,
στο λατρευτὸ πατέρα της και στη γλυκιά της μάνα.
Μέσα τους ἦβρε και τους δυο. Κοντά στη *στια* (εστία) με σκλάβες
ἡ μάνα της καθόντανε κι ἔστριβε με τ' ἀδράχτι
θαλασσογάλανο μαλλί. Στην πόρτα το γονιὸ της
ἀντάμωσε που πήγαινε τους πρωταρχόντους να ἔβρει
στη σύνοδο, ὅπου οἱ ξακουστοὶ Φαῖακοὶ τον καλοῦσαν.
Κοντά του πάει και στάθηκε και τρυφερά του κάνει.
«Καλὲ παπάκη, δε θα πεις να ζέψουν ἓνα ἀμάξι,
60 μεγάλο και καλότροχο, τα ρούχα μου να πάρω,
ὅσα μου κείτονται *λερά* (λερωμένα), στο ρέμα να τα πλύνω;
Ὅταν πηγαίνεις στη βουλή με τ' ἄλλα τα πρωτάτα
κι ἀποφασίζεις, καθαρά πρέπει να βάζεις ρούχα.
Ἐχεις και πέντε ολάκριβους μες στο παλάτι γιους σου,
δυο παντρεμένους κι ἄλλους τρεῖς μες στον ἀδὸ της νιότης,
που σαν πηγαίνουν στο χορὸ θέλουν να βάζουν πάντα
νιόπλυτα ρούχα. Κι ὅλα αὐτὰ δικές μου εἶναι φροντίδες».
Ἐτσι εἶπε, γιατί ντράπηκε για το γλυκὸ το γάμο
να κάμει λόγο. Ὅμως αὐτὸς τη νιώθει και της εἶπε·
- 70 «Μήτε μουλάρια, κόρη μου, θα λυπηθῶ, μήτε ἄλλο.
Μόν' πήγαινε κι οἱ παραγιοὶ θα ζέψουν ἓνα ἀμάξι,
να ἴναι ψηλό, *καλόροδο* (με καλοὺς τροχοὺς) κι ἀπάνω σκεπασμένο».
Εἶπε κι ευτὺς τους παραγιοὺς προστάζει κι ὅλοι ἀκούνε,
Κι ὅζω το μουλαρόσυρτο καλοφκιασμένο ἀμάξι
συγγύρισαν και φέρανε να ζέψουν τα μουλάρια.
Φέρνει ἀπὸ μέσα ἡ Ναυσικά τ' ἀστραφτερά της ρούχα
κι ἀπάνω στο *καλόξυστο* (λεῖο) τ' ἀμάξι τα φορτώνει.
Σ' ἓνα καλάδι ἡ μάνα της κάθε λογῆς προσφάγια
τῆς ἔβαλε, και σ' ἓνα ἀσκή γιδίσιο, κρασί μαύρο.
- 80 Τότε ἡ κοπέλα ἀνέβηκε και κάθισε στ' ἀμάξι.
Τῆς ἔδωσε κι ἓνα *ροῖ* (δοχεῖο λαδιοῦ) χρυσό, γεμάτο λάδι

Οἱ προετοιμασίες της
Ναυσικάς (στ. 42-79)

Μην ξεχάσω:

- να **σχολιάσω** τον τρόπο με τον οποίο ἡ Ναυσικά μιλά στον πατέρα της,
- να **φανταστώ** τις κινήσεις και τις ἐκφράσεις του προσώπου της Ναυσικάς, ὅταν ζητά ἀπὸ τον πατέρα της ἄμαξα για να πάει στο ποτάμι,
- να **υπογραμμίσω** τους στίχους με τα πολιτιστικά στοιχεία που ἀποδεικνύουν τον πλοῦτο και το υψηλὸ βιοτικὸ ἐπίπεδο των Φαῖακων.

Βρίσκω στο κείμενό μου την παρακάτω ομηρικὴ φράση και την **υπογραμμίζω**:
...ὡς ἔφατ'· αἶδετο γὰρ θαλερὸν γάμον
ἐξονομῆναι·
Τι με βοήθησε να την εντοπίσω;

Πῶς σου φάνηκε
ὁ Ἀλκίνοος;

Ἡ Ναυσικά με τις φίλες της στο
ποτάμι (στ. 80-119α)

ΝΟΣΤΟΣ /ΦΑΙΑΚΙΔΑ (ε-ο)

Ραψωδία ζ: Ὀδυσσέως ἄφιξις εἰς Φαίακας

Ενότητα 3η (στ. 1-199<1-197)

να τρίψει αυτή κι οι σκλάβες της το σώμα αφού λουστούνε.
Ἐπιασε η κόρη το καμτσι (μαστίγιο) και τα λαμπρά τα γκέμια
και τα μουλάρια χτύπησε και ξεκινούν με κρότο
κι άπαντα τρέχαν φέρνοντας τα ρούχα και την κόρη,
όχι μονάχη –πήγαιναν μαζί της κι άλλες σκλάβες.
Στα κρουσταλλότρεχα νερά του ποταμού σαν πήγαν,
που γούρνες είχε στη σειρά κι ανάβρυζε απ' το ρέμα
καθάριο, αστέρευτο νερό, πόβγαζε κάθε λέρα,

90 εκεί τ' αμάξι ξέξεψαν κι απόλυσαν τα ζώα
να θόσκουν στ' αφοκύλιστου του ποταμού τις άκρες
γλυκιά αγριάδα. Πήρανε κι οι κόρες απ' τ' αμάξι
τα ρούχα και μες στο νερό τα θούτηξαν και τότε
ποια να περάσει διαστικά στις γούβες τα πατούσαν.
Σαν τα 'πλυναν κι όλες καλά καθάρισαν τις λέρες,
αράδα αράδα τ' άπλωσαν στην αμμουδιάς την άκρη,
όπου το κύμα στην ξηρά ξεπλύνει τα χαλίκια.

Κι αφού λουστήκανε έπειτα και τρίφτηκαν με λάδι
κοντά στην ακροποταμιά στρώνουν να φάνε λίγο
100 και τα σκουτιά (ρούχα) περίμεναν να τα στεγνώσει ο ήλιος.
Κι αφού χαρήκαν το φαί κι αυτή κι οι παρακόρες
βγάλανε τις μαντιλωσές να παίζουνε το τόπι.
Κι άρχισε πρώτη η Ναυσικά να ρίξει τραγουδώντας.
Πώς όταν τρέχει η Άρτεμη στα όρη η σαίτευτρα
ή στον ψηλό Ταύγετο ή στου Ωλονού τις ράχες,
και χαιρέται με τα γοργά τα λάφια και τους κάπρους,
κι οι λαγκαδόθρεφτες Ξωθιές (θεότητες του νερού), του Δία οι θυγατέρες,
παίζουν μαζί της κι η Λητώ κοιτάει κι αναγαλλιάζει
κι απάνω απ' όλες πιο ψηλά της 'ξέχει το κεφάλι

110 και τη γνωρίζεις μες σ' αυτές, κι ας είναι όλες πανώριες,
έτσι κι η κόρη η απάρθνη ξεκρινε μες στις δούλες.
Σαν ήρθε η ώρα, πόμελλε στο σπίτι να γυρίσει,
να ζέψει τα μουλάρια της, τα ρούχα να διπλώσει,
τότε άλλο βρήκε η λίοφωτη Παλλάδα, πώς την κόρη
να ιδεί μπροστά του ο θεϊκός Δυσσέας σαν ξυπνήσει,
που θα τον οδηγήσει αυτή στη χώρα των Φαίακων.
Το τόπι σε μια σκλάβα της πετάει η βασιλοπούλα,
μα αστόχησε και το 'ριξε μες στο βαθύ ποτάμι
κι ώρες γελούσαν. Ξύπνησε τότε ο θεϊκός Δυσσέας

120 και κάδισε και στις καρδιάς τα βάδη συλλογιούνταν·
«Αλί μου, σε ποιων βρέθηκα τη χώρα ανθρώπων πάλε;
Να 'ναι άγριοι τάχα και κακοί και δίκιο δεν κατέχουν,
ή να φοβούνται τους θεούς και ν' αγαπούν τους ξένους;

Εντοπίστηκε παρομοίωση!

Πού είναι; Να την υπογραμμίσω και να την αναλύσω.

Να τη πάλι η Αθηνά! Τι σκαρφίστηκε αυτή τη φορά για να συναντηθεί η Ναυσικά με τον Οδυσσέα;

Ομηρικές
αντιλήψεις

Ο Οδυσσέας ξυπνά και μονολογεί
(στ.119β-128)

Ο μονόλογος
του Οδυσσέα

ΝΟΣΤΟΣ /ΦΑΙΑΚΙΔΑ (ε-ο)

Ραψωδία ζ: Ὀδυσσέως ἄφιξις εἰς Φαίακας

Ενότητα 3η (στ. 1-199<1-197)

Χαρακτηρισμός
Ὀδυσσέα- Ναυσικός

Ἡ Ναυσικά και
οἱ δούλες της

Ὁ Ὀδυσσεύς ἰκετεύει τὴ
Ναυσικά και... (στ. 129-149)

- Γλυκιές φωνές σα ν' άκουσαν τ' αυτιά μου από κορίτσια,
από Ξωδιές που τα ψηλά χάιρονται κορφοβούνια
και βρύσες και νερών πηγές και δροσερά λιβάδια.
Ἦ να ἔμαι σε θνητούς κοντά που ανδρώπινα μιλοῦνε;
Ἄς πάω μονάχος μου να ιδώ και να καλοξετάσω».
- 130 Εἶπε, κι απ' τα χαμόκλαδα ξετρύπωσε ο Δυσσέας
κι απ' το λαγκάδι το πυκνό με το γερό του χέρι
κόβει κλωνάρι φουντωτό να κρύψει τ' αχαμνά του.
Λιοντάρι πώς βουνόθρεφτο, στα νύχια του θαρρώντας,
χυμάει με τ' ανεμόβροχα κι αστράφτουν οι ματιές του
κι αρπάζει βόδια απ' το σωρό, πρόβατα κι άγρια λάφια
και τ' αναγκάζει η πείνα του να πάει να δοκιμάσει
αρνιά, κι αν είναι ένα γερό μαντρί να το πατήσει
έτσι ο Δυσσέας έμελλε τις κόρες ν' ανταμώνει,
μ' όλη τη γύμνια του, γιατί τον έσπρωχνε η ανάγκη.
Μα σ' όλες φάνηκε φριχτός, απ' άρμες ρημασμένος (ταλαιπωρημένος από τη θάλασσα),
- 140 και τρομαγμένες σκόρπισαν άλλη απ' αλλού στους λόφους.
Μονάχη η κόρη στάθηκε τ' Αλκίνου, γιατί θάρρος
της έδωσε η θεά Αθηνά το φόβο παίρνοντάς της.
Στάθηκε εμπρός του ασάλευτη. Κι ανάδευε (αναρωτιόταν) ο Δυσσέας,
της κόρης της ροδόδωρης τα γόνατα να πιάσει,
είτε απ' αλάργα με γλυκά να της μιλήσει λόγια,
πού πέφτει η χώρα να του πει και να του δώσει ρούχα.
Κι εκεί που συλλογίζονταν καλύτερό του βρήκε
με γλυκά λόγια από μακριά να την παρακαλέσει,
μήπως και της κακοφανεί το γόνα αν της αγγίξει.
- 150 Κι ευτύς της εἶπε με γλυκά πονηρεμένα λόγια·
«Σπλαχνίσου με, βασίλισσα. Θνητή για αδάνατη είσαι;
Αν είσαι κάποια απ' τις θεές που χάιρονται τα ουράνια,
μονάχα με την Άρτεμη, του Δία εγώ την κόρη,
σε προσομοιάζω στη μορφή, στ' ανάστημα, στα κάλλη.
Κι αν είσαι πάλε απλή θνητή, που κατοικάς στον κόσμο,
μακάριος (ευτυχισμένος) ο πατέρας σου κι η σεβαστή σου η μάνα,
μακάρια και τ' αδέρφια σου. Πόσο η καρδιά τους πάντα
θ' αναγαλλιάζει μέσα τους, από χαρά για σένα,
τέτοιο βλαστάρι στο χορό να μπαίνει άμα το βλέπουν.
- 160 Κι απ' όλους πιο μακαριστός ασύγκριτα τους άλλους
που βγει στα δώρα νικητής και σε κερδίσει ταίρι.
Γιατί ποτέ τα μάτια μου δεν είδαν τέτοιο πλάσμα,
άντρα ή γυναίκα. Θάμπωσαν τα μάτια μου όταν σ' είδα.
Μόνο στη Δήλο μια φορά πλάι στο βωμό του Απόλλου,
τέτοιο δροσάτο φοινικιάς βλαστάρι είδα ν' ανθίζει.

Εντοπίστηκε παρομοίωση!

Πού είναι; Να την υπογραμμίσω
και να την αναλύσω.

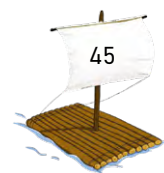
Μην ξεχάσω καθώς θα διαβάζω:

να φανταστώ τις κινήσεις, τις εκφράσεις
του προσώπου και τα συναισθήματα: α)
του Ὀδυσσέα, όταν μιλά στη Ναυσικά και
β) της Ναυσικάς, όταν του απαντά.

α) τονίζει και επαινεί
την ομορφιά της
(στ. 150-171)

Ὀδυσσεύς και Ναυσικά.
Preller Friedrich, 1864, Collection Graf Raczynski

ΝΟΣΤΟΣ /ΦΑΙΑΚΙΔΑ (ε-ο)

Ραψωδία ζ: Ὀδυσσέως ἄφιξις εἰς Φαίακας

Ενότητα 3η (στ. 1-199<1-197)

- 170 Πήγα κι εκεί. Λαός πολὺς μ' ακλούδαε στο ταξίδι,
όπου γραφτό τις πιο βαριές να δοκιμάσω πίκρες.
Κι ὅπως εκείνο ὠρα πολλή με θάμπωσε ὅταν το ἔδα,
γιατί απ' τη γῆς δε φύτρωσε φυτὸ παρόμοιο ἀκόμα,
ἔτσι και συ με θάμπωσες, παρθένα, κι ὅλος τρέμω,
μ' ὄσες κι αν ἔχω συμφορές, το γόνα σου να πιάσω.
Ψες γλίτωσα απ' τη θάλασσα την εικοστή πια μέρα
που μ' ἔδερναν τα κύματα κι οἱ πιο σφοδρές ἀντάρες
μέσα απ' του Ὠγύγη το νησί. Και μ' ἔριξε ἐδῶ τώρα
ἡ μοίρα κι ἄλλες συμφορές να δοκιμάσω ἀκόμα,
γιατί θαρρῶ πῶς οἱ θεοὶ κι ἄλλα πολλὰ μου γράφουν.
Κάμε ἓνα ἔλεος, Κυρά. Με την ψυχὴ στο στόμα
στα χέρια σου πρωτόπεσα κι ἄλλους δεν ξέρω ἀνθρώπους
που κατοκοῦν τη χώρα αὐτὴ και χαίρονται τον τόπο.
- 180 Ἐλα την πόλη δείξε μου και δῶς μου ἓνα ἀποφόρι,
μαζί σου αν ἔφερες ἐδῶ τα ρούχα να τυλίξεις.
Κι ας σου χαρίσουν οἱ θεοὶ ὅσα ζητά ἡ καρδιά σου,
ἀντρα και σπίτι, και γλυκιά μέσα του ἀγάπη ας κλείσουν.
Γιατί δεν ἔχει πιο ὀμορφο παρ' ὅταν με μια γνώμη
ἀγαπημένο ἀντρόγυνο φροντίζει για το σπίτι.
Καημὸς μεγάλος στους οχτροὺς, στους συγγενεῖς λαχτάρω,
που πρώτα αὐτοὶ μες στην καρδιά καλύτερα τη νιώθουν».
Κι ἡ ἀσπροχέρα ἡ Ναυσικά τ' ἀπάντησε ἔτσι κι εἶπε·
«Ἐένε, δε φαίνεσαι ἀκριτος μήτε ἀνδρωπος τυχόντας.
- 190 Στον κόσμῳ ο Δίας μόνος του μοιράζει τ' ἀγαθὰ του, σε βασιλιάδες
και φτωχοὺς, καθὼς το θέλει ἐκεῖνος.
Αὐτὰ και σένα σου ἔδωσε και πρέπει να υπομένεις.
Και τώρα της πατρίδας μου σαν πάτησες το χῶμα,
δε θα σου λείπει φόρεμα μήτε ἄλλο απ' ὅσα πρέπει
να λάβει ξένος δύστυχος που θα μας συναντήσει.
Και θα σου δείξω πρόθυμα την πόλη και θα μάθεις
και του λαοὺ της τ' ὄνομα. Τη χώρα αὐτὴ οἱ Φαίακοι
την ἔχουν κι εἶμαι κόρη ἐγὼ του ξακουσμένου Ἀλκίνου,
που θάρρος και ζωὴ απ' αὐτὸν κρατιέται των Φαίακων».

Τα νέα
των Φαίακων

β) ενημερώνει για τον τρόπο της ἀφιξῆς του στο νησί (στ. 172-176)

γ) ζητά ἔλεος (στ. 177-181)

δ) της δίνει ευχές (στ. 182-187)

Ἡ ἀπάντηση της Ναυσικάς
(στ. 188-199)

Ποια ἀντίληψη ἐκφράζει ἡ Ναυσικά
για τον Δία και τη μοίρα των ἀνθρώπων;

Το ὄνειρο
της Ναυσικάς

Στίχοι 200-334: Ἡ Ναυσικά δίνει ἐντολή στα κορίτσια να φροντίσουν τον ξένο. Να τον βοηθήσουν να πλυθεῖ και να ντυθεῖ. Ὁ Ὀδυσσεύς, ἀπὸ ντροπῆς, ζητά να πλυθεῖ μόνος του. Πλένεται, αλείφεται με λάδι, ντύνεται και ἡ θεὰ Ἀθηνά τον στολίζει με χάρη. Ἡ Ναυσικά ἐντυπωσιάζεται ἀπὸ την ὀμορφιά του, τον παρομοιάζει με θεὸ και εὐχεται να βρεῖ ἓναν τέτοιο ἀντρα να παντρευτεῖ. Πριν ξεκινήσουν για το παλάτι, ἡ Ναυσικά ζητά ἀπὸ τον Ὀδυσσεύα να μην την συνοδεύσει στην πόλη, καθὼς δεν θέλει να την σχολιάζουν ἀρνητικὰ βλέποντάς την με ἓναν ἀγνωστο ἀντρα. Του δίνει πληροφορίες για τους Φαίακες και του προτείνει, ὅταν φτάσει στην πόλη, να κατευθυνθεῖ προς το παλάτι, να μπει μέσα και να πέσει στα πόδια της βασίλισσας Ἀρήτης. Ὁ Ὀδυσσεύς παρακαλεῖ την Ἀθηνά να τον βοηθήσει να του δείξουν ἔλεος οἱ Φαίακες.

ΝΟΣΤΟΣ /ΦΑΙΑΚΙΔΑ (ε-ο)

Ραψωδία ζ: Ὀδυσσέως ἄφιξις εἰς Φαίακας

Ενότητα 3η (στ. 1-199<1-197)

ΑΠΟΤΙΜΗΤΗΣ

Για να καταλάβουμε καλύτερα την εξέλιξη του έπους...

1. Με την πρόφαση του γάμου, η Αθηνά –μέσα σε όνειρο– προτείνει στη Ναυσικά να πάνε το πρωί στο ποτάμι για να πλύνουν τα ρούχα της. Ποιος όμως είναι ο πραγματικός σκοπός της θεάς;
2. Γιατί η Ναυσικά δεν αποκαλύπτει το όνειρο που είδε στον πατέρα της;
3. Ο Οδυσσέας στον λόγο του στόχο έχει να κερδίσει τη συμπάθεια της Ναυσικάς για να τον βοηθήσει. Μελετώντας τον λόγο του ήρωα πιστεύεις ότι πετυχαίνει τον σκοπό του;
4. Ο μονόλογος του Οδυσσέα έχει μία σαφή και προσεγμένη δομή. Από πόσα και ποια μέρη αποτελείται; Με ποιους τρόπους προσπαθεί να πείσει τη Ναυσικά να τον βοηθήσει; Μπορείς να εμπλουτίσεις τον λόγο του Οδυσσέα και με άλλα επιχειρήματα, ώστε να τον βοηθήσεις; Μπορείς να αντλήσεις πληροφορίες για την **επιχειρηματολογία** διαβάζοντας το σχετικό κείμενο του Περικλή Πολίτη στο διαδίκτυο (ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟΣ ΚΟΜΒΟΣ).
5. Να θυμηθώ να καταγράψω τις ομηρικές τεχνικές της ραψωδίας ζ.
6. Να αντιστοιχίσεις τις προτάσεις της στήλης Α και τις προτάσεις της Β στήλης, ώστε να ολοκληρώνεται το νόημά τους.

ΣΤΗΛΗ Α
1. Η Αθηνά εμφανίστηκε μέσα σε όνειρο στη Ναυσικά για να την πείσει...
2. Η Ναυσικά ζητά με συστολή και ευγένεια...
3. Η Ναυσικά και οι ακόλουθές της, αφού έπλυναν τα ρούχα στο ποτάμι, πλύθηκαν...
4. Όταν το τόπι έπεσε στη θάλασσα τα κορίτσια άρχισαν να φωνάζουν και να γελάνε...
5. Ο Οδυσσέας αναρωτιόταν πού βρίσκεται και γενναίος όπως είναι...
6. Όταν τα κορίτσια είδαν τον Οδυσσέα...
7. Στο τέλος του λόγου του ο Οδυσσέας...
8. Μέσα από τα λόγια του Οδυσσέα η Ναυσικά κατάλαβε...

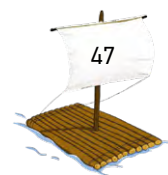
ΣΤΗΛΗ Β
α. ... και ξεκίνησαν να παίζουν με το τόπι.
β. ... και έτσι ξύπνησε ο Οδυσσέας.
γ. ... έτρεξαν όλες τρομαγμένες, εκτός από τη Ναυσικά που έμεινε μπροστά του ακίνητη.
δ. ... να πάει στο ποτάμι να πλύνει τα ρούχα, επειδή πλησίαζε η μέρα του γάμου της.
ε. ... ότι είναι ένας άνθρωπος έξυπνος και σημαντικός.
στ. ... ευχήθηκε στη Ναυσικά να βρει έναν καλό σύζυγο και να δημιουργήσουν μία ωραία οικογένεια.
ζ. ... αποφάσισε να πάει να δει από πού έρχονται οι φωνές.
η. ... από τον πατέρα της άμαξα για να πάει στο ποτάμι.

7. Αναφέρω δύο συναισθήματά μου μετά από τη μελέτη της ραψωδίας ζ και τα δικαιολογώ.

Η χρονογραμμή της ζ ραψωδίας

32^η ημέρα αφήγησης / 10^{ος} χρόνος περιπλάνησης

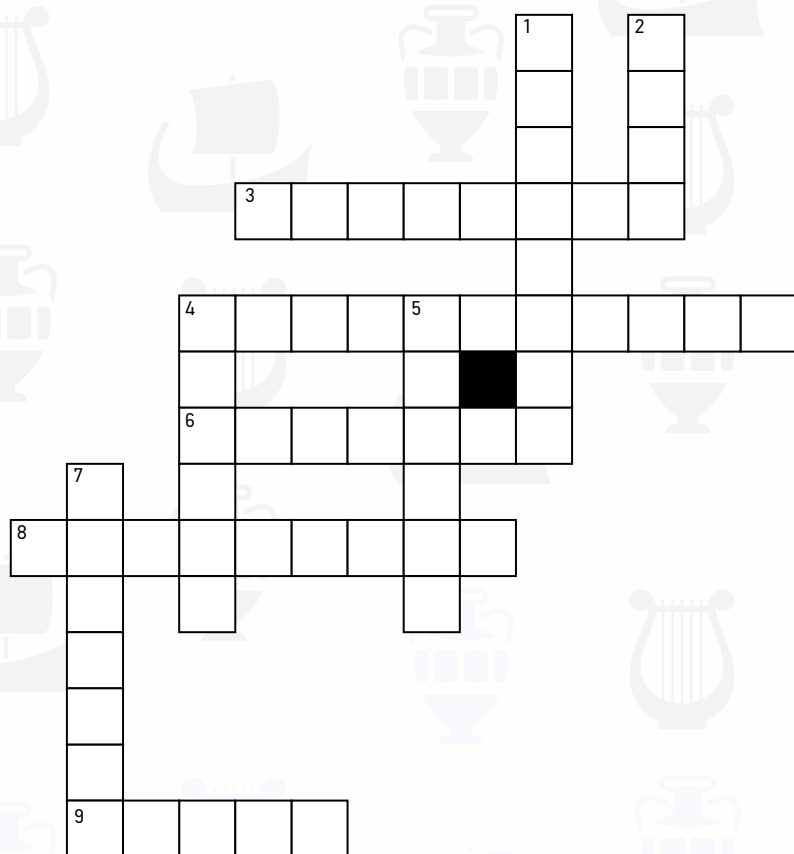
Ραψωδία η Ίθακησίων αγορά. Τηλεμάχου αποδημία

Φύλλο Εργασίας

Πόσο σημαντική είναι η ραψωδία η για την εξέλιξη της Οδύσσειας και γιατί;
Διαβάζω τη ραψωδία η και απαντώ:

Πού είμαστε; ⇒
Πότε γίνονται όλα αυτά; ⇒ Την 32η ημέρα της αφήγησης
Ποιοι δρουν; ⇒

1. **Λύσε** το σταυρόλεξο, αφού διαβάσεις τη ραψωδία η, για να συγκρατήσεις τα σημαντικότερα γεγονότα.

Η ραψωδία η μέσα από ερωτήσεις

Η Αθηνά και η ομίχλη

Το padlet της ραψωδίας

Ο Οδυσσέας φτάνει στο παλάτι του Αλκίνοου

Οριζόντια

3. Προσφέρει φιλοξενία στον ξένο
4. Ο Οδυσσέας εξιστορεί τις ... του
6. Η Αθηνά σκεπάζει τον Οδυσσέα με σύννεφο
8. Ο Οδυσσέας δεν αποκαλύπτει την ... του
9. Η Αθηνά συμβουλεύει τον Οδυσσέα να ικετεύσει την...

Κάθετα

1. Μέσα στο ανάκτορο γευματίζουν οι... των Φαιάκων
2. Ο Αλκίνοος εντυπωσιάζεται από το ... του Οδυσσέα
4. Ο Οδυσσέας μένει έκπληκτος από τον ... του παλατιού
5. Η Ναυσικά φτάνει πρώτη στο...
7. Ο Αλκίνοος υπόσχεται να βοηθήσει τον Οδυσσέα να γυρίσει στην ... του

*Συμπληρώνω με ΚΕΦΑΛΑΙΑ γράμματα

32^η ημέρα αφήγησης / 3^{ος}-9^{ος} χρόνοι περιπλάνησης

ΝΟΣΤΟΣ /ΦΑΙΑΚΙΔΑ (ε-ο)

Ραψωδία δ: Ὀδυσσέως σύστασις πρὸς Φαίακας

Ενότητα 4η (στ. 100-210<94-200)

ΠΡΟΟΡΓΑΝΩΤΗΣ

Τι συμβαίνει;

- στ. 100-210<94-200: Ο Οδυσσεύς στο παλάτι του βασιλιά Αλκίνοου και στην αγορά των Φαίακων.

Πού είμαστε; ⇒ Στο νησί των Φαίακων, στο παλάτι του βασιλιά Αλκίνοου.

Πότε γίνονται όλα αυτά; ⇒ Την 33η ημέρα της αφήγησης.

Ποιους θα δούμε να δρουν; ⇒ Τον Οδυσσεά, τον Αλκίνοο, τον Λαοδάμαντα, τον Ευρύαλο, τον Δημόδοκο, τους Φαίακες.

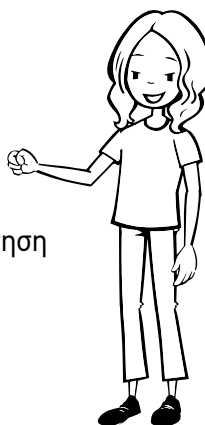
Ας προσανατολιστούμε...

Στη ραψωδία αυτή:

- ✓ θα **σχολιάσουμε** την αντίδραση του Οδυσσεά στο άκουσμα του τραγουδιού του Δημόδοκου,
- ✓ θα **καταγράψουμε** τα αγωνίσματα των Φαίακων,
- ✓ θα **γνωρίσουμε** τους Φαίακες ως αθλητές και θα ετυμολογήσουμε τα ονόματά τους,
- ✓ θα **καταγράψουμε** και θα **σχολιάσουμε** το είδος και την ένταση των συναισθημάτων του Οδυσσεά με βάση την απάντηση που δίνει στον Λαοδάμαντα.

Τι νέα;

ΝΟΣΤΟΣ /ΦΑΙΑΚΙΔΑ (ε-ο)

Ραψωδία δ: Ὀδυσσέως σύστασις πρὸς Φαίακας

Ενότητα 4η (στ. 100-210<94-200)

Ας μελετήσουμε το κείμενο...

Στίχοι 1-99: Μεταφερόμαστε από το παλάτι στην αγορά των Φαίακων, όπου ήταν μαζεμένοι όλοι οι άρχοντες. Ο Αλκίνοος τούς παρουσιάζει τον ξένο. Ζητεί να ετοιμαστεί καράβι για τον νόστο του και καλεί τους άρχοντες στο παλάτι για επίσημο γεύμα προς τιμήν του Οδυσσέα. Κατά τη διάρκεια του γεύματος ο σοιδός Δημόδοκος τραγουδά για τη διαμάχη Οδυσσέα-Αχιλλέα στην Τροία, στο πλαίσιο του Τρωικού πολέμου και ο Οδυσσέας συγκινείται και αρχίζει να κλαίει.

Ο Οδυσσέας στο παλάτι του Αλκίνοου και στην αγορά των Φαίακων (στ. 100-210)

- 100 Μόνο ο Αλκίνοος, που κοντά καθότανε, τον είδε
κι άκουσε που αναστέναζε βαριά απ' τα σωδικά του
κι έτσι είπε ευτύς στους Φαίακες τους θαλασσοδρεμμένους·
«Ακούστε με όλοι οι αρχηγοί κι οι πρώτοι των Φαίακων.
Τώρα που πια χαρήκαμε τ' αρχοντικό τραπέζι
και την κιθάρα, αχώριστη συντρόφισσα στο γλέντι,
ας βγούμε τους αγώνες μας να δοκιμάσουμε όλους
να πει κι ο ξένος μια φορά στον τόπο του όταν φτάσει,
στους ποδητούς του, πόσο εμείς τους άλλους ξεπερνούμε
στο πάλεμα, στο πήδημα, στο τρέξιμο, στους γρόδους».
- 110 Είπε και πρώτος κίνησε κι ακλούθησαν οι άλλοι.
Κρέμασε ο κράχτης στο καρφί την ηχηρή κιθάρα,
και το θεϊκό Δημόδοκο κρατώντας απ' το χέρι
τον έβγαλε όζω απ' το ψηλό παλάτι, και στον ίδιο
το δρόμο τον οδήγησε που πήγαιναν κι οι άλλοι
άρχοντες Φαίακες να ιδούν τους θανυμαστούς αγώνες.
Κινούν να παν στην αγορά (χώρος συνάντησης) κι άπειρο ακλούδαε πλήθος,
Κι εκεί πολλά αρχοντόπουλα σηκώθηκαν να πάνε
ο Ελατρέας, ο Ναυτιάς, ο Ωκύαλος, ο Ακρόνας,
ο Ερετμέας, ο Πρυμνιάς, ο Αγχίαλος, ο Θόας,
- 120 ο Αναβησίνοσ, ο Ποντιάς, ο Πλωριάς και του Πολύνα
ο άξιος γιος Αμφιάλοσ κι ο ίσος με τον Άρη
το δηνοφάγο Ευρύαλοσ, κι ο Ναυβουλίδης που ήταν
ο πιο λεβέντης στο κορμί κι ο πιο όμορφος στην όψη
μέσα στους άλλους Αχαιούς στερνά απ' το Λαοδάμα.
Σηκώθηκαν κι οι τρεις οι γιοί του στοχασμένου Αλκίνου,
ο Λαοδάμασ κι ο θεϊκόσ Κλειτόνασ με τον Άλιο.
Οι τρεις αυτοί πρωτάρχισαν να παραβγούν στο δρόμο.
'Όλοι απ' τη μάνα (αφετηρία) χύμηξαν και φτερωτοί πετούσαν
στον κάμπο, κι έναν κουρνιαχτό τα πόδια τους σηκώναν.
- 130 Κι ήταν απ' όλους άφταστος στο τρέξιμο ο Κλειτόνασ.
Κι όσο χωράφι οργώνοννε μια μέρα δυο μουλάρια,
τόσο τους άλλους πέρασε κι απ' όλους ήρθε πρώτοσ.
Άλλοι πιαστήκανε έπειτα στην δύσκολη παλαίστρα.
Σ' αυτή πάλε ο Ευρύαλοσ τους πιο καλούσ νικούσε.
Στο πήδημα ο Αμφιάλοσ περνούσε όλους τους άλλουσ.
Στο δίσκο πάλε ανώτερο δεν είχε ο Ελατρέας,
κι ο Λαοδάμασ στις γροδιές, τ' άξιο παιδί του Αλκίνου.
Κι αφού χαρήκανε έπειτα με τους αγώνες όλοι,
έτσι τους είπε ο άξιοσ γιοσ τ' Αλκίνου ο Λαοδάμασ·

Ο Αλκίνοος οργανώνει αθλητικούς αγώνες (στ. 100-109)

Η διεξαγωγή των αγώνων (στ. 110-137)

Μην ξεχάσω:

- να **ετυμολογήσω** τα ονόματα από τα αρχοντόπουλα των Φαίακων με τη βοήθεια του λεξικού μου!
- να **υπογραμμίσω** το επίθετο που αναφέρεται στους Φαίακες και τις ασχολίες τους και να αναγνωρίσω το είδος του, με βάση τη διάκριση των ομηρικών επιθέτων.

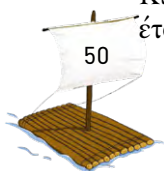

Οι καλύτεροι αθλητές των Φαίακων

Καταγράφω τα αγωνίσματα στα οποία διακρίνονται οι Φαίακες:

1. ....
2. ....
3. ....
4. ....
5. ....

Ο Λαοδάμασ καλεί τον Οδυσσέα να συμμετάσχει στους αγώνες (στ. 138-194)

ΝΟΣΤΟΣ /ΦΑΙΑΚΙΔΑ (ε-ο)

Ραψωδία δ: Ὀδυσσέως σύστασις πρὸς Φαίακας

Ενότητα 4η (στ. 100-210<94-200)

- 140 «Ελάτε να ρωτήσουμε, παιδιά, τον ξένο τώρα, κανένα αγώνα αν έμαθε. Κακόπλαστος δεν είναι και στα μηριά και στα κανιά και στα γερά του χέρια και στις δρεμμένες πλάτες του και στα δεσίματά του, μήτε του λείπει η νιότη αυτού, μόν' είναι τσακισμένος απ' τα πολλά τα βάσανα. Γιατί δε βρίσκεται άλλο χειρότερο απ' τη θάλασσα κακό σ' αυτό τον κόσμο να καταλεί τον άνθρωπο κι ας είναι αντρεωμένος». Τότ' έτσι κι ο Ευρύαλος τ' απάντησε και του 'πε: «Ναι, Λαοδάμα, μίλησες καθώς το θέλει η τάξη.
- 150 Προσκάλεσέ τον τώρα εσύ και ξήγα του τι θέλεις». Σαν άκουσε ο λεβέντης γιος τ' Αλκίνου αυτά τα λόγια στη μέση πάει και στάδηκε κι έτσι είπε στο Δυσσέα: «Ξένε πατέρα, έλα και συ, κανένα αγώνα αν ξέρεις, να δοκιμάσεις. Φαίνεσαι να ξέρεις απ' αγώνες. Γιατί δεν έχει ο άνθρωπος ανώτερη άλλη δόξα, παρά αν το δείξει, ενόσω ζει, στα χέρια και στα πόδια. Έλα λοιπόν δοκίμασε και διώξε απ' την καρδιά σου τις έννοιες. Το ταξίδι σου ν' αργήσει μη φοβάσαι. Να, το καράβι το 'ριξαν κι είναι έτοιμοι κι οι ναύτες».
- 160 Τότε έτσι κι ο πολύπειρος τ' απάντησε Δυσσέας: «Για να γελάσεις με καλεις σε τέτοια, Λαοδάμα; Εγώ όλο συλλογίζομαι τα πάδια μου, όχι αγώνες, που ως τώρα πέρασα πολλά, πολλά έχω τραβηγμένα. Και τώρα εδώ που κάθομαι ποδώ το γυρισμό μου, θερμά, λαό και βασιλιά, γι' αυτό παρακαλώντας». Τότε ο Ευρύαλος πικρά του μίλησε κι έτσι είπε: «Δε μοιάζεις, ξένε, με άνθρωπο τεχνίτη στους αγώνες, αλήθεια, απ' όσους άπειρους γνωρίζει ο κόσμος όλος, παρά μου φαίνεσαι αρχηγός θαλασσινών εμπόρων,
- 170 που τρέχει με πολύκουπο καράβι κι είναι ο νους του μονάχα στιςπραμάτειες του και στα συμφέροντά του, πώς θα κερδίσει αρπάζοντας. Για αγωνιστής δε μοιάζεις». Τότε λοξά τον κοίταξε κι έτσι ο Δυσσέας του 'πε: «Σύντροφε, δε μιλάς σωστά και μ' άντρα ανδάδη μοιάζεις. Έτσι όλα τα χαρίσματα δε δίνουν στους ανθρώπους, σωρό οι θεοί, την ομορφιά, τη γνώση και το λόγο. Ο ένας είναι στη μορφή πιο άσκημος απ' άλλους, μα του στολίζουν οι θεοί τα λόγια του με χάρη, που χαιρόνται όσοι τον ακούν κι εκείνος ρητορεύει
- 180 ασκόνταφτα (χωρίς να σταματά) με συστολή κι απ' όλους ξεχωρίζει, και σα θεό, όταν περπατά στην πόλη, τον κοιτάζουν. Άλλος πάλι είναι με θεό στο πρόσωπο παρόμοιος, όμως αυτού τα λόγια του δεν τα στολίζει η χάρη. Καθώς και συ, το πρόσωπο χαριτωμένο το 'χεις, που κι ο θεός ανώτερο να πλάσει δεν μπορούσε, όμως σταλιά δεν έχεις νου. Με τ' άπρεπά σου λόγια μου τάραξες τα σπλάχνα μου στα τρυφερά μου στήθια. Όχι, δεν είμαι όπως το λες ανάξιος στους αγώνες,

Μην ξεχάσω:

- να **φτιάξω πίνακα** με τα ονόματα των αθλητών και το άθλημα που διακρίθηκε ο καθένας **λαμβάνοντας υπόψη** και την ετυμολογία του ονόματος τού κάθε νικητή.
- να **συγκρίνω** τα αγωνίσματα των Φαίακων με τα σύγχρονα αγωνίσματα.

Ήξερες ότι....

Η λέξη αθλητής για πρώτη φορά στην ιστορία εμφανίζεται στην Οδύσσεια στον στ. 167 της ραψωδίας θ, στον οποίο ο Ευρύαλος λέει στον Οδυσσέα πως δεν μοιάζει με αθλητή/τεχνίτη αγώνων.

Γιατί ο Ευρύαλος μιλά με τόση περιφρόνηση για τους εμπόρους;

Τα αθλήματα των Φαίακων

Βρίσκω στο κείμενό μου την παρακάτω ομηρική φράση και την υπογραμμίζω: νῦν δ' ἔχομαι κακότητι καὶ ἄλγεσι.
Αναγνωρίζεις λέξεις της αρχαίας ελληνικής τις οποίες χρησιμοποιούμε και σήμερα:

ΝΟΣΤΟΣ /ΦΑΙΑΚΙΔΑ (ε-ο)

Ραψωδία θ: Ὀδυσσέως σύστασις πρὸς Φαίακας

Ενότητα 4η (στ. 100-210<94-200)

190 παρά θαρρῶ πως στάθηκα σ' αυτούς κι εγώ απ' τους πρώτους,
ὅσο στα νιάτα θάρρευα και στην παλικαριά μου.
Μα τώρα πίκρες και καημοί με δέρνουν νύχτα μέρα,
γιατί έπαδα στα πέλαγα πολλά και στους πολέμους.
Μα κι έτσι μ' ὅσα πέρασα, θα μπω μες στους αγώνες,
γιατί το αίμα μου άναψες με τον πικρό σου λόγο».
Είπε κι ευτύς πετάχτηκε, την κάπα του φορώντας,
κι έπιασε δίσκο πιο τρανό και πιο βαρύ στο χέρι
και μεγαλύτερο απ' αυτόν που ρίχνανε οι Φαίακοι
και στρέφοντας τον έριξε με το γερό του χέρι.
200 Βρόντηξε ο βράχος κι έσκυψαν οι ξακουστοί Φαίακοι
κάτω στη γη απ' την ορμή του δίσκου, κι όλα τ' άλλα
σημάδια τα ξεπέρασε, ως πέταξε με φόρα.
Έτρεξε κι η θεά Αθηνά κι έβαλε το σημάδι,
μοιασμένη με άντρα στη μορφή κι έτσι χαρούμενη είπε:
«Κι ένας τυφλός, ξένε, θα βρει ψάχνοντας το σημάδι,
γιατί είναι απ' όλα πιο μακριά, μήτε έσμιξε με τ' άλλα.
Τώρα για τον αγώνα αυτόν καμάρωνε εσύ, ξένε,
δε θα το φτάσει άλλος κανείς μήτε θα το περάσει».
Είπε, και χάρηκε ο θεϊκός πολύπαθος Δυσσέας
πόβλεπε φίλο της καρδιάς μες στους αγώνες να 'χει,
210 και τότε πιο περήφανα μιλούσε στους Φαίακους:

Ο Οδυσσέας διακρίνεται στους αγώνες (στ. 195-210)

Η θεά Αθηνά πήρε τη μορφή ενός άντρα. **Θυμάσαι πώς λέγεται αυτή η τεχνική;**

Στίχοι 211-608: Ο Οδυσσέας προκαλεί όποιον θέλει να παραβγει μαζί του στα αγωνίσματα, ενώ ο Αλκίνοος καταλαβαίνει την οργή του ξένου και επικρίνει τον Ευρύαλο για την αγενή συμπεριφορά του προς τον Οδυσσέα. Στη συνέχεια τονίζει ότι οι Φαίακες είναι λαός ειρηνικός και αγαπούν τη διασκέδαση και τους καλεί όλους για χορό! Μετά από τον χορό οι Φαίακες αλλά και ο Ευρύαλος, ως ένδειξη μεταμέλειας, προσφέρουν δώρα στον ξένο. Στη συνέχεια πάνε όλοι μαζί στο παλάτι για δείπνο. Εκεί ο Οδυσσέας πλένεται, συνομιλεί σύντομα με τη Ναυσικά και ζητεί από τον Δημόδοκο να τραγουδήσει για τον Δούρειο Ίππο. Όμως πάλι δεν μπορεί να συγκρατήσει τα δάκρυά του! Τότε ο Αλκίνοος ζητεί από τον Οδυσσέα να αποκαλυφθεί!

ΑΠΟΤΙΜΗΤΗΣ

Για να καταλάβουμε καλύτερα την εξέλιξη του έπους...

1. Γιατί ο ποιητής βάζει τον Οδυσσέα τελικά να λαμβάνει μέρος στους αγώνες, ενώ αρχικά είχε αρνηθεί;
2. Στην αρχαία Ελλάδα ο αθλητισμός κατείχε εξέχουσα θέση και λειτουργούσε όχι μόνο ως μέσο άθλησης του σώματος αλλά και ως τρόπος φιλοξενίας. Γράψε μία παράγραφο για τη σημασία του αθλητισμού στις μέρες μας και για τις λειτουργίες που αυτός πρέπει να υπηρετεί. Χρησιμοποίησε λέξεις, όπως άμιλλα, ανταγωνισμός, βία, ολόπλευρη καλλιέργεια, πολιτισμός, ανάπτυξη. (Διαθεματική εργασία)
3. Ποια είναι η συναισθηματική κατάσταση του Οδυσσέα κατά τη συζήτηση με τον Αλκίνοο; Αφού επιλέξεις τρία από τα ακόλουθα επίθετα, να αιτιολογήσεις την απάντησή σου, παραπέμποντας και στους αντίστοιχους στίχους της ενότητας: χαρούμενος, αναστατωμένος, λυπημένος, ικανοποιημένος, υπερήφανος, αισιόδοξος, ανακουφισμένος, απογοητευμένος, ντροπιασμένος.
4. Αναφέρω κάτι που μου έκανε εντύπωση από τη ραψωδία θ και δικαιολογώ την επιλογή μου.
5. Αναφέρω δύο συναισθήματά μου μετά από τη μελέτη της θ ραψωδίας και τα δικαιολογώ.

- Πόσο σημαντική είναι η ραψωδία θ για την εξέλιξη της Οδύσειας;
- Γιατί είναι σημαντικό που οι Φαίακες θαυμάζουν τον Οδυσσέα μετά από την εξαιρετική βολή του;
- Με ποιον τρόπο φαντάζεσαι ότι ο θαυμασμός αυτός θα προωθήσει την υπόθεση;

ΝΟΣΤΟΣ /ΦΑΙΑΚΙΔΑ (ε-ο)

Ραψωδία ι: Άλκίνου απόλογοι. Κυκλώπεια

Ενότητα 5η (στ. 216-336<216-335, 337-513<336-505)

ΠΡΟΟΡΓΑΝΩΤΗΣ

Τι συμβαίνει;

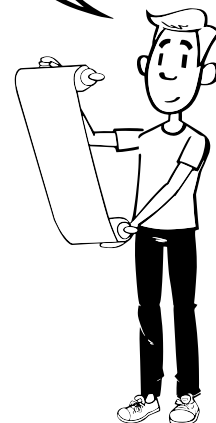
- 1η Υποενότητα (στ. 216-336<216-335): Ο Οδυσσέας στη σπηλιά του Πολύφημου.
- 2η Υποενότητα (στ. 337-513<336-505): Ο Οδυσσέας τυφλώνει τον Πολύφημο και μαζί με τους συντρόφους του φεύγουν από το νησί του Κύκλωπα.

Ας προσανατολιστούμε...

Πού είμαστε; ⇒ Στο νησί των Φαιάκων, στο παλάτι του βασιλιά Αλκίνοου, όπου ο Οδυσσέας εξιστορεί την περιπέτεια του στη χώρα των Κυκλώπων.

Πότε γίνονται όλα αυτά; ⇒ Την 33η ημέρα της αφήγησης.

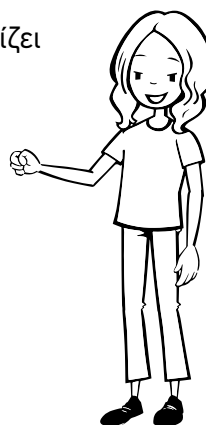
Ποιους θα δούμε να δρουν; ⇒ Τον Οδυσσέα, τον Πολύφημο, τους συντρόφους του Οδυσσέα.

Στη ραψωδία αυτή:

- ✓ θα **ηθογραφήσουμε** τον Οδυσσέα,
- ✓ θα **σχολιάσουμε** τη σύγκρουση δυνατού και αδύναμου,
- ✓ θα **τονίσουμε** τον τρόπο με τον οποίο ο Οδυσσέας αντισταθμίζει και υπερνικά τις υπερφυσικές δυνάμεις του Κύκλωπα,
- ✓ θα **καταγράψουμε** τα χαρακτηριστικά της κοινωνίας των Κυκλώπων με βάση τη συμπεριφορά του Πολύφημου.

Τι νέα:

ΝΟΣΤΟΣ /ΦΑΙΑΚΙΔΑ (ε-ο)

Ραψωδία ι: Άλκινου απόλογοι. Κυκλώπεια

Ενότητα 5η (στ. 216-336<216-335, 337-513<336-505)

Ας μελετήσουμε το κείμενο...

Στίχοι 1-215: Μετά από τις συνεχείς ερωτήσεις του Αλκίνοου, ο Οδυσσέας αποκαλύπτει την ταυτότητά του. Ξεκινά να περιγράφει τις περιπέτειες τις δικές του και των συντρόφων του κατά την επιστροφή τους από την Τροία στην Ιθάκη. Αφηγείται τι συνέβη στις χώρες των Κικόνων και των Λωτοφάγων, μέχρι που να φτάσουν στο νησί των Κυκλώπων, οι οποίοι ήταν πλάσματα με ένα μάτι, άνομα (χωρίς νόμους), χωρίς πολιτικό σύστημα, χωρίς ιεραρχία και χωρίς καμία επικοινωνία μεταξύ τους. Ο Οδυσσέας επιμένει να εξερευνήσει τη χώρα των Κυκλώπων. Μπαίνουν στη σπηλιά του θεόρατου Κύκλωπα Πολύφημου και ξεκινάει η περιπέτεια...

1η Υποενότητα: Ο Οδυσσέας στη σπηλιά του Πολύφημου (στ. 216-336)

Φτάσαμε αμέσως στη σπηλιά, μα αυτός δεν ήταν μέσα,
μόν' τα παχιά του πρόβατα βοσκούσε στο λιβάδι.
Και στη σπηλιά άμα μπήκαμε βλέπαμε ό,τι είχε μέσα.
Γεμάτα τα τυρόβολα κι οι μάντρες στοιθαγμένες
220 από κατσίκια κι απ' αρνιά, και χώρια μαντρισμένα
τα πρώιμα αλλού, τα μέσα αλλού, κι αλλού τα όψιμα ήταν.
Κι ήταν από τυρόγαλο γεμάτα όλα τ' αγγεία του,
σκάφες, καρδάρες (δοχεία για το γάλα), που άρμεγε μέσα σ' αυτά το γάλα.
Τότε οι συντρόφοι μ' όρκιζαν με πειστικά τους λόγια,
λίγο τυρί να πάρουμε και να τραβούμε πίσω,
κι απ' το μαντρί ξεκόβοντας *μανάρια* (μικρά αρνιά) και κατσίκια
γλήγορα στο γοργόδρομο καράβι να τα πάμε,
κι ευτύς να κάνουμε πανιά και στ' ανοιχτά να βγούμε.
Εγώ όμως δεν τους άκουσα, που πιο καλό έτσι θα 'ταν,
230 για να τον δω και δώρα του φιλόξενα να πάρω.
Μα στους συντρόφους πρόσχαρος δε φάνηκε όταν ήρθε.
Τότες ανάψαμε φωτιά και κάμαμε θυσία
τυριά κομμάτια κόβοντας και φάγαμε κι οι ίδιοι,
και στη σπηλιά καθίσαμε προσμένοντας, ωστόσο
ήρθε κι αυτός απ' τη βοσκή, με φόρτωμα μεγάλο
ξύλα ξηρά για το φαί να 'χει φωτιά ν' ανάψει.
Μες στη σπηλιά σαν το 'ριξε βούιξε ο τόπος όλος,
κι εμείς απ' την τρομάρα μας χωθήκαμε στο βάθος.
Τότε έμπασε μες στην πλατιά σπηλιά τις προβατίνες,
240 με τη σειρά όσες άρμεγε κι άφησε εμπρός στην πόρτα
μες στην αυλή τ' αρσενικά, κριάρια του και τράγους.
Έπειτα σήκωσε ψηλά κι έβαλε εμπρός στην πόρτα
ασήκωτη θυρόπετρα, που δε θα την κινούσαν
κι εικοσιδυό τετράκυκλα καλοφτιασμένα αμάξια
τόσο τεράστιο έβαλε μπροστά στην πόρτα βράχο.
Κάθισε τότες κι άρμεγε γίδες και προβατίνες
και το παιδί της καδεμιάς *προσδήλιαζε* (δήλαζε) από κάτω.
Και το μισό όταν έπηξε τ' άσπρο χιονάτο γάλα,

Στη σπηλιά του
Πολύφημου (στ. 216-231)

Ποια ήταν η ασχολία του Πολύφημου;
Υπογραμμίζω τους στίχους όπου φαίνεται η ασχολία αυτή.

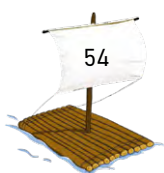

Ο Οδυσσέας μένει
στο νησί των
Κυκλώπων

Μην ξεχάσω:

- να **αναρωτηθώ** γιατί οι σύντροφοι του Οδυσσέα ήθελαν να φύγουν γρήγορα από τη σπηλιά,
- να **υποθέσω** τι ήταν αυτό που ώθησε τον Οδυσσέα να παραμείνει στην σπηλιά,
- να **φανταστώ** τα συναισθήματα, τις κινήσεις και τις εκφράσεις του προσώπου του Οδυσσέα και των συντρόφων του όταν αντίκρισαν τον Πολύφημο.

ΝΟΣΤΟΣ /ΦΑΙΑΚΙΔΑ (ε-ο)

Ραψωδία ι: Άλκίνου απόλογοι. Κυκλώπεια

Ενότητα 5η (στ. 216-336<216-335, 337-513<336-505)

το σύναξε και το 'βαλε μες στα πλεχτά καλάθια,
250 και στις καρδάρες φύλαξε τ' άλλο μισό να πίνει.
Και τις δουλειές του βιαστικά σαν έκαμε όσες είχε,
ξάναψε τότε τη φωτιά κι εμάς θωρώντας είπε:
«Ποιοί είστε, ορέ ξένοι, κι από πού στης δάλασσας τους δρόμους
γυρνάτε; Μήνα για δουλειές, ή πάτε έτσι στην τύχη,
όπως οι κλέφτες που γυρνούν στα πέλαγα και φέρνουν
στους ξένους τόπους συμφορές και τη ζωή τους παίζουν;».
Έτσι είπε, κι όλων η καρδιά παράλυσε στα στήθια,
τρομάζοντας το γίγαντα και τη βαριά φωνή του.
Μα κι έτσι εγώ τ' απάντησα με δυο μου λόγια κι είπα·
260 «Εμείς, πολύπαδοι Αχαιοί, γυρίζουμε απ' την Τροία
μες στα θαλασσοπέλαγα και με λογής ανέμους,
να πάμε στην πατρίδα μας, μα πήραμε άλλο δρόμο.
Έτσι ήδελε του Κρόνου ο γιος για μας ν' αποφασίσει.
Όλοι στρατιώτες είμαστε του βασιλιά Αγαμέμνου,
πόφτασε τώρα η δόξα του στα πέρατα του κόσμου,
γιατί λαούς κατάστρεψε κι έριξε τέτοιο κάστρο.
Και να μας σώσεις πέφτουμε στα πόδια σου, αν θελήσεις
με δώρα σου φιλόξενα να μας φιλοξενήσεις,
που το 'χουν όλοι σύστημα στον κόσμο για τους ξένους.
270 Σεβάσου, *θλάμη* (φίλε), τους θεούς, μια χάρη σου ζητούμε.
Ο Δίας ο φιλόξενος τους ξένους προστατεύει,
κι όπου να πάνε η χάρη του μαζί τους συνοδεύει».
Είπα, και μ' άσπλαγχη καρδιά μ' απάντησε έτσι αμέσως·
«Τα 'χεις χαμένα σύντροφε ή θα 'ρχεσαι απ' αλάργα (μακριά)
ενώ μου λες να φοβηθώ θεούς και να πιστέψω.
Δεν τον ψηφούν οι Κύκλωπες τον ασπιδάτο Δία,
μήτε θεούς, γιατί είμαστε πολύ πιο ανώτεροί των.
Μήτε απ' του Δία φόβο εγώ θα σε πονέσω εσένα,
καθώς και τους συντρόφους σου, αν δεν το θέλω ο ίδιος.
280 Μόν' πες μου πού να τ' άραξεις το καλοκαμωμένο
καράβι, αν κάπου απόμερα για εδώ κοντά, να ξέρω».
Έτσι είπε δοκιμάζοντας, μα πού να με γελάσει.
Κι ευτύς με λόγια πονηρά τ' απάντησα κι έτσι είπα·
«Αχ! το καράβι ο Σαλευτής μου το 'σπασε του κόσμου,
στα βράχια όπως το χτύπησε σε μια της χώρας σου άκρη,
στον κάβο αφού το *ξόριασε* (οδήγησε) κι η θάλασσα το πήρε,
κι εγώ μονάχος ξέφυγα μ' αυτούς το μαύρο χάρο».
Έτσι είπα, κι ο σκληρόψυχος δε μου 'βγαλε άλλη λέξη,
μόν' χύμηξε κι απλώνοντας τα χέρια στους συντρόφους,

α) συνομιλεί
με τον Οδυσσέα
(στ. 251-287)

Θυμάσαι πώς λέγονται οι ερωτήσεις που κάνει ο Κύκλωπας στον Οδυσσέα και τους συντρόφους του;

Μην ξεχάσω:

να **συζητήσω στην τάξη μου** γιατί ο Οδυσσέας απάντησε με γενικότητες και ψέματα στις ερωτήσεις του Πολύφημου!

Βρίσκω στο κείμενό μου την παρακάτω ομηρική φράση και την υπογραμμίζω:
...Ζεύς δ' επιτιμήτωρ ικετών τε ξείνων τε,
ξείνιος, ὃς ξείνοισιν ἄμ' αἰδοίοισιν ὄπηδει.»
Θυμάσαι τι σημαίνει Ξένιος Δίας;

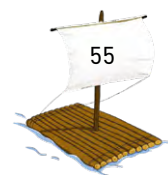
Ο αλαζόνας Πολύφημος αμφισβητεί την παντοδυναμία του Δία. Τι διαπράττει;
Υπογράμμισε τους στίχους που φανερώνουν την ασέβειά του.

Μην ξεχάσω:

- να **υπογραμμίσω** τους στίχους στους οποίους ο Οδυσσέας ζητά τη φιλοξενία του Πολύφημου,
- να **σχολιάσω** την απάντησή του Κύκλωπα,
- να **αναρωτηθώ** γιατί πάλι ο Οδυσσέας δεν λέει αλήθεια για το καράβι του στον Κύκλωπα. Τι φοβάται;

β) τρώει δύο συντρόφους του Οδυσσέα (στ. 288-307)

ΝΟΣΤΟΣ /ΦΑΙΑΚΙΔΑ (ε-ο)

Ραψωδία ι: Ἀλκίνου ἀπόλογοι. Κυκλώπεια

Ενότητα 5η (στ. 216-336<216-335, 337-513<336-505)

- 290 ἄρπαξε δυο και καταγής τους χτύπαε σαν κουτάβια,
και τα μυαλά τους χύθηκαν και μούσκεψαν το χώμα.
Κι έτσι σαν τους κομμάτιασε, τους έβαλε στο δόντι.
Κι έτρωγε σα βουνόδρεφτο λιοντάρι, δίχως σκλίδα
ν' αφήσει, σάρκες, σωδικά, κόκαλα μεδουλάτα.
Κι εμείς στο Δία κλαίοντας σηκώναμε τα χέρια,
θωρώντας βάρβαρες δουλειές που χάναμε το νου μας.
Κι ο Κύκλωπας σα γέμισε την άπατη κοιλιά του,
κρέας ανθρώπων τρώγοντας, αγνό ρουφώντας γάλα,
τεντώθηκε μες στη σπηλιά καταμεσής στ' αρνιά του.
- 300 Τότε είπα με την άφοβη καρδιά μου να ζυγώσω
κι απ' το μηρί μου βγάζοντας το κοφτερό μαχαίρι,
στα στήθια να του το 'μπηχνα, στο μέρος που τα σπλάχνα
κλειούν το συκώτι, ψάχνοντας με τ' άλλο μου το χέρι·
μα μ' έκοψε άλλος στοχασμός. Γιατί κι εμείς μαζί του
το χάρο εκεί θα βρίσκαμε. Πώς θα μπορούσαμε, όλοι
το θράχο τον ασήκωτο να βγάλουμε απ' την πόρτα;
Έτσι βαριά στενάζοντας προσμέναμε να φέξει.
Σαν ήρθε η ροδοδάχτυλη νυχτοδρεμμένη Αυγούλα,
άναψε πάλε τη φωτιά κι όλες σειρά τις μάνες
- 310 ἄρμεγε και προσδήλιαζε και τα μικρά τους κάτω.
Και τις δουλειές του βιαστικά σαν έκαμε όσες είχε,
ἄρπαξε πάλε δυο μαζί να φάει το κολασό του.
Χορτάτος τότε απ' τη σπηλιά μπρογκούσε (έδιωχνε) το κοπάδι,
πρώτα το θράχο αφήφιστα σαν έβγαλε απ' την πόρτα,
και τον ξανάβαλε έπειτα σα σκέπασμα σε δήκη,
και στο βουνό σφυρίζοντας τ' αρνιά του *σαλαγούσε* (οδηγούσε).
Έμεινα εγώ το χάρο του στο νου μου αναμετρώντας
να τον πλερώσω, αν μου 'δινε τέτοια χαρά η Παλλάδα.
Κι αυτή η βουλή μου φάνηκε καλύτερη πως ήταν.
- 320 Μεσ στο μαντρί είχε ο Κύκλωπας ένα χοντρό ματσούκι
χλωροκομμένο, ελίτικο, να το βαστά όταν γίνει
ξερό, κι εμείς το λέγαμε, θωρώντας το, πως ήταν
κατάρτι σε εικοσάκουπο καράβι πισσωμένο,
απ' τα μεγάλα φορτηγά που πέλαγα αρμενίζουν.
Τόσο στο μάκρος φαίνονταν και τόσο και στο χόντρος.
Πιάνω και κόβω ως μian *οργιά* (2 μέτρα) κομμάτι απ' το ματσούκι
και στους συντρόφους το 'δωσα να μου το πελεκήσουν.
Κι ίσιο σαν το 'καμαν αυτοί, το 'ξυσα εγώ στην άκρη
και να πυρώσει το 'βαλα στην αναμμένη θράκα.
- 330 Έπειτα το 'χωσα βαδιά μες στην κοπριά από κάτω,

Μην ξεχάσω:

να υποθέσω και να σχολιάσω τα συναισθήματα του Οδυσσέα και των συντρόφων του όταν ο Πολύφημος έφαγε δύο από αυτούς.

Ποια ήταν η πρώτη σκέψη του Οδυσσέα; **Γιατί ξανασκέφτηκε την αντίδρασή του;** Οι δεύτερες σκέψεις είναι πιο σοφές από τις πρώτες. Να σκέφτεσαι κι εσύ δυο φορές πριν αντιδράσεις!

Ο Οδυσσέας καταστρώνει σχέδιο τύφλωσης του Πολύφημου (στ. 308-336)

Ο Πολύφημος.

Villa Romana del Casale, Piazza Armerina.

Υπογραμμίζω τον στίχο που δείχνει ότι ο Οδυσσέας ακολουθεί μία δημοκρατική διαδικασία. **Πώς θα τον χαρακτήριζες ως αρχηγό;**

ΝΟΣΤΟΣ /ΦΑΙΑΚΙΔΑ (ε-ο)

Ραψωδία ι: Ἀλκίνου ἀπόλογοι. Κυκλώπεια

Ενότητα 5η (στ. 216-336<216-335, 337-513<336-505)

που ήταν χυμένη στη σπηλιά παντού σωρός μεγάλος.
Και τότε πρόσταξα λαχνό να ρίξουν οι συντρόφοι,
μαζί μου ποιοι θα τύχαιναν τον πάλο (παλούκι) να τον μπήξουν
στο μάτι του όταν κοιμηθεί κι ύπνος βαθύς τον πάρει.
Λάχανε αυτοί που θα 'θελα κι ο ίδιος να διαλέξω,
τέσσερις όλοι και μ' αυτούς κι εγώ μαζί τους πέντε.

2η Υποενότητα: Ο Οδυσσεάς τυφλώνει τον Πολύφημο και μαζί με τους συντρόφους του φεύγουν από το νησί του Κύκλωπα (στ. 337-513)

Ἦρθε το βράδυ βόσκοντας τ' αφρόμαλλο κοπάδι,
κι έμπασε αμέσως στην πλατιά σπηλιά τα πρόβατα όλα
κι ούτε ένα στη θαδιά του αυλή δεν άφησε κεφάλι,
340 κάτι σα να μυρίστηκε, είτε ο θεός έτσι είπε.
Σήκωσε πάλε κι έβαλε το βράχο εμπρός στην πόρτα,
και καδισμένος άρμεγε σειρά τις μάνες όλες
και τα μικρά τους καδεμιάς προσδήλιαζε από κάτω.
Και τις δουλειές του θιαστικά σαν έκαμε όσες είχε
άρπαξε πάλε δυο μαζί συντρόφους να δειπνήσει.
Τότε κοντά στον Κύκλωπα πηγαίνω κι έτσι του 'πα,
μ' ένα *καυκή* (ξύλινο ποτήρι) στο χέρι μου γεμάτο κρασί μαύρο·
«Κύκλωπα, πάρε πιε κρασί, σαν έφαγες ανθρώπους,
να ιδείς στο *τρεχαντήρι* (καράβι) μου σαν τι πιστό είχα κρύψει.
350 Τάμα για σένα το 'φερνα, ίσως και με πονούσες
και μ' έστελνες στον τόπο μου. Μα εσύ είσαι λυσσασμένος.
Άσπλαχνε, πώς άλλος θνητός, απ' όσους έχει ο κόσμος,
θα 'ρδει σε σένα άλλη φορά, έτσι άνομα αφού κάνεις;».
Είπα, και πήρε το κρασί και το 'πιε μονορούφι.
Σαν ήπιε, τ' άρεσε πολύ και μου ζητούσε κι άλλο·
«Ακόμα δώσ' μου, έτσι να ζεις και τ' όνομά σου πες μου
ευτύς, να λάβεις δώρο μου που να χαρεί η καρδιά σου.
Βγάξει η πολύκαρπή μας γη κρασί και στους Κυκλώπους
από μεγαλοστάφυλα, καθώς τα βρέξει ο Δίας,
360 όμως από νεχτάρι αυτό κι απ' αμβροσία βγήκε».
Έτσι είπε, και το φλογερό κρασί του δίνω πάλε,
και τρεις φορές τον κέρασα κι αστόχαστα τρεις ήπιε.
Κι όταν του ζάλισε έπειτα καλά τα λογικά του,
τότε με λόγια μαλακά του μίλησα και του 'πα·
«Κύκλωπα, αφού με ρώτησες, και τ' όνομά μου μάθε
και δώσ' μου καθώς το 'ταξες το φιλικό σου δώρο.
Κανείς εγώ ονομάζομαι κι όλοι Κανεί με λένε

Ο Οδυσσεάς
μιλά με τον
Πολύφημο

Ο Πολύφημος επιστρέφει και πάλι στη σπηλιά (στ. 337-345)

Πόσους συντρόφους τού Οδυσσέα έχει φάει συνολικά ο Πολύφημος;

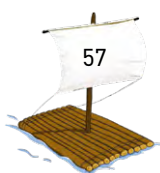
Ο Οδυσσεάς μεθά τον Κύκλωπα και συστήνεται με ψεύτικο όνομα (στ. 346-371)

Το σχέδιο του Οδυσσέα για τη σωτηρία τους ξεκινά... Ποιο είναι το πρώτο στάδιο; **Υπογραμμίζω** τους σχετικούς στίχους.

Βρίσκω στο κείμενό μου την παρακάτω ομηρική φράση και την **υπογραμμίζω**: Οὔτις ἐμοί γ' ὄνομα· Οὔτιν δέ με κικλήσκουσι μήτηρ ἠδὲ πατήρ ἠδ' ἄλλοι πάντες ἑταῖροι. **Ποιες λέξεις με βοήθησαν, ίσως, να την εντοπίσω;**

ΝΟΣΤΟΣ /ΦΑΙΑΚΙΔΑ (ε-ο)

Ραψωδία ι: Άλκίνου απόλογοι. Κυκλώπεια

Ενότητα 5η (στ. 216-336<216-335, 337-513<336-505)

- η μάνα κι ο πατέρας μου κι όλοι οι λοιποί μου φίλοι».
Είπα, και μ' άσπλαγην καρδιά μ' απάντησε έτσι πάλε·
- 370 «Κι εγώ στερνόνε τον Κανεί θα φάω απ' τους συντρόφους,
όμως αυτούς πρωύτερα. Να τι σου κάνω δώρο».
Έτσι είπε και τεντώθηκε τ' ανάσκελα πεσμένος,
κι έγειρε δίπλα το χοντρό λαιμό κι ευτύς ο ύπνος
τον πήρε ο παντοδαμαστής. Κι έβγανε απ' τα λαρύγγια
μπουκιές ανθρώπων και κρασί που ξέρναε μεθυσμένος.
Τότε έχωσα τον πάλο ευτύς στην αναμμένη δράκα
να πυρωθεί και ψύχωνα με λόγια τους συντρόφους
όλους, μη φοβηθεί κανείς και θέλει να μου φύγει.
Κι ο πάλος ο ελίτικος σαν κόντευε ν' ανάψει,
- 380 αν και χοντρός μες στη φωτιά και φαίνονταν να λάμπει
τον πήρα απ' τη φωτιά κοντά στον Κύκλωπα και γύρω
στεκόντανε οι συντρόφοι μου. Καρδιά ο θεός μάς δίνει,
κι αφού τον πάλο σήκωσαν το μυτερό στην άκρη,
στο μάτι του τον έχωσαν. Κι εγώ από πάνω τότε
πέφτοντας του τον έστριβα, έτσι όπως με τρυπάνι
τρυπάει το καραβόξυλο τεχνίτης κι από κάτω
το στρέφουν άλλοι με λουρί στο 'να και στ' άλλο μέρος
κι αυτό γυρίζει αδιάκοπα. Έτσι κι εμείς στο μάτι
του Κύκλωπα γυρίζαμε τον πυρωμένο πάλο,
- 390 κι όπως μπηγότανε ζεστός, τον μούσκευε το αίμα
κι όλα τριγύρω του ματιού, ματόφυλλα και φρύδια,
του τα καψάλιζε η φωτιά και του 'καψε την κόρη,
κι έτριζαν μέσα απ' τη φωτιά οι ρίζες του ματιού του.
Πώς όταν στο κρύο νερό χώνει μπαλτά ή σκεπάρνι
για να τα θάψει ο σιδεράς κι αχούν και τσιτσιρίζουν
–γιατί η περίσσια δύναμη αυτή είναι του σιδήρου–
έτσι έτριζε το μάτι του κι αυτού στον πάλο γύρω.
Μούγγριζε τότε σα θειριό κι οι θράχοι αντιλαλούσαν,
κι εμείς απ' την τρομάρα μας σκορπίσαμε όλοι αλάργα.
- 400 Τότε έβγαλε απ' το μάτι του τον πάλο, βουτηγμένον
στο αίμα, και τον πέταξε μακριά, χειρονομώντας
σα φρενιασμένος, κι έσκουζε στους Κύκλωπες, που γύρω
στις ανεμόδαρτες κορφές, μες στις σπηλιές καδόνταν
και τρέχανε άλλος απ' αλλού, σαν άκουσαν να σκούζει,
και στη σπηλιά σταθήκανε τριγύρω και ρωτούσαν·
«Τι σου 'τυχε, Πολύφημε, και μεγαλοφωνάζεις
μες στην αδάνατη νυχτιά και μας χαλάς τον ύπνο;
Μην άδελά σου σ' άρπαξε κανένας το κοπάδι;

Ο Οδυσσεάς κρύβει το
πραγματικό του όνομα

Ο Οδυσσεάς τυφλώνει τον
Πολύφημο (στ. 372-422)

Το σχέδιο του Οδυσσεά για τη σωτηρία
τους συνεχίζεται...

Ποια είναι τα επόμενα στάδια;

Υπογραμμίζω τους σχετικούς στίχους.

Μην ξεχάσω:

να **υπογραμμίσω** τους στίχους στους
οποίους αποτυπώνεται ο φόβος του
Οδυσσεά και των συντρόφων του πριν
τυφλώσουν τον Κύκλωπα.

Εντοπίστηκαν δύο παρομοιώσεις!

Πού είναι; Να τις υπογραμμίσω και να
τις αναλύσω.

Ανατριχιαστική περιγραφή! Γιατί

το κάνει αυτό ο Όμηρος; Το είδαμε
και στην προηγούμενη ενότητα όταν ο
Κύκλωπας έφαγε τους συντρόφους του
Οδυσσεά.

Ο Οδυσσεάς και οι άνδρες του τυφλώνουν τον
Πολύφημο.

(λεπτομέρεια πρωτοαττικού αμφορέως) περ. 650 π.Χ., Μουσείο
Ελευσίνας (Wikimedia Commons)

ΝΟΣΤΟΣ /ΦΑΙΑΚΙΔΑ (ε-ο)

Ραψωδία ι: Ἀλκίνου ἀπόλογοι. Κυκλώπεια

Ενότητα 5η (στ. 216-336<216-335, 337-513<336-505)

- Μήνα σου παίρνει τη ζωή μ' απάτη και μ' αντρεία;».
- 410 Κι ο φοβερός Πολύφημος απ' τη σπηλιά απαντούσε·
«Αδέρφια, μ' έφαγε ο Κανείς μ' απάτη, όχι μ' αντρεία».
Κι εκείνοι τ' απαντούσανε με πεταχτά τους λόγια
«Αφού κανείς δε σ' έβλαψε και μέσα είσαι μονάχος,
απ' την αρρώστια ποιος μπορεί του Δία να σε σώσει;
Δεήσου στον πατέρα σου το σείστη Ποσειδώνα».
Έτσι είπανε και φεύγανε και γέλασε η καρδιά μου
που τ' όνομά μου απάτησε κι η πονηρή μου σκέψη.
Κι ο Κύκλωπας σπαράζοντας στους πόνους και βογκώντας,
πήγε στην πόρτα ψάχνοντας και σήκωσε την πέτρα
- 420 κι αυτός στην πόρτα κάδισε κι άνοιξε τα δυο χέρια,
με το κοπάδι αν έβγαينه κανείς να τον τσακώσει.
Γιατί θαρρούσε αστόχαστο πως είχα το κεφάλι.
Μα εγώ όλο το καλύτερο ζητούσα πώς να γίνει,
να 'βρω απ' το χάρο γλιτωμό στους άλλους και σε μένα.
Κι όλους τους δόλους έφαινα (σκεφτόμουν), γιατί ήταν τη ζωή μας
να σώσουμε, και συμφορά μεγάλη ήταν μπροστά μας.
Κι αυτή η βουλή μου φάνηκε καλύτερη πως ήταν.
Είχε κριάρια παχουλά, πυκνόμαλλα, μεγάλα,
με σκοτεινόχρωμο μαλλί και ξεχωρίζοντάς τα
- 430 σιγά, συντρία (τριάδες) τα 'δενά με λυγαριές στριμμένες,
που απάνω τους κοιμόντανε ο Κύκλωπας, το τέρας
με την ανήμερη ψυχή. Κι αυτό που 'ταν στη μέση
σήκωνε κι ένα σύντροφο και τ' άλλα δυο από δίπλα
μαζί δεμένα πήγαιναν τους άντρες να γλιτώσουν.
Τρία κριάρια σήκωναν κι από 'να σύντροφό μου.
Κι εγώ - μες στ' άλλα διαλεχτό κριάρι ήταν στη μάντρα,
και πιάστηκα απ' τα νώτα του, στη μαλλιαρή κοιλιά του
συμμαζωμένος και γερά κρατούσα με τα χέρια
τα φουντωμένα του μαλλιά, το πρόσωπό μου δίπλα
- 440 γέρνοντας και κρατιόμουνα μ' υπομονή και θάρρος.
Έτσι βαριά στενάζοντας προσμέναμε να φέξει.
Σαν ήρθε η ροδοδάχτυλη νυχτοδρεμμένη Αυγούλα
ξεκίνησε για τη βοσκή τ' αρσενικό κοπάδι
κι ανάρμεχτα βελάζανε τα δηλυκά στις μάντρες
με σπαργωμένα τα βυζιά. Κι ο Κύκλωπας, λιωμένος
στους πόνους, κάθε κριαριού τη ράχη ψηλαφούσε,
ολόρδα όπως στεκότανε. Τυφλός, πού να το νιώσει,
στα λογγωμένα στήθια τους πως δέθηκαν οι άντρες.
Κι έφτασε απ' όλα πιο στερνό στην πόρτα το κριάρι,

Τι συμπεραίνεις για την κοινωνία των Κυκλώπων από την αντίδρασή τους όταν ακούν τις κραυγές του Πολύφημου;

Ο Οδυσσέας και οι σύντροφοί του ξεφεύγουν (στ. 423-468)

Το σχέδιο του Οδυσσέα για τη σωτηρία τους ολοκληρώνεται...

Υπογραμμίζω τους σχετικούς στίχους

Ο Οδυσσέας στη σπηλιά του Πολύφημου.
J. Jordaens, 1635, Pushkin Museum (Wikimedia Commons)

ΝΟΣΤΟΣ /ΦΑΙΑΚΙΔΑ (ε-ο)

Ραψωδία ι: Άλκίνου απόλογοι. Κυκλώπεια

Ενότητα 5η (στ. 216-336<216-335, 337-513<336-505)

450 απ' τα μαλλιά αργοκίνητο κι απ' το σοφόν εμένα.
Κι ο γίγαντας Πολύφημος του 'πε χαιδεύοντάς το·
«Γιατί, καλό κριάρι μου, στερνό απ' τη μάντρα βγαίνεις;
Άλλη φορά δεν έμενες απ' το κοπάδι πίσω,
μόν' πρώτο πάντα πήγαινες με δρασκειλιές μεγάλες
της γλωρασιάς τα τρυφερά βλαστάρια να βοσκήσεις.
Πρώτο στο ρέμα ερχόσουν και πρώτο μού γυρνούσες
πάλε το βράδυ στο μαντρί. Τώρα στερνό απομένεις.
Θα κλαις και συ τ' αφέντη σου το μάτι, που κακούργος
άντρας μου το 'βγαλε άσπλαχνα με ανθρώπους του χαμένους,

460 αφού βαριά μου σκότισε με το κρασί τα φρένα,
αχ, ο Κανείς, που ορκίζομαι πως δε θα μου γλιτώσει.
Αν είχες τη λαχτάρα μου κι αν μπόρεις να μιλήσεις,
να μου 'λεγες πού τρύπωσε αλάργα απ' το θυμό μου
θα 'βλεπες τότε στη σπηλιά χυμένα τα μυαλά του
χάμω στη γης, άλλα απ' αλλού, κακώς θα τον χτυπούσα,
και μες στα στήδια μου η καρδιά θα λούφαζε απ' τους πόνους,
που μου τους άναψε ο Κανείς, ένα κορμί χαμένο».
Είπε κι απόλυσε έπειτα να φύγει το κριάρι.

Σα βγήκαμε όξω απ' τη σπηλιά κι απ' την αυλή πιο πέρα,

470 πρώτος εγώ ξελύθηκα κι έλυσα τους συντρόφους.
Κι ευτύς αρνιά λιγνόποδα και τρυφερά κριάρια
γύρω πολλά ξεκόβοντας τα φέραμε στο πλοίο.
Χαρούμενοι μας είδανε οι ποδητοί συντρόφοι,
το χάρο όσοι ξεφύγαμε και κλαίγανε τους άλλους.
Μα να θρηνούν δεν άφηνα κι έγνεφα με τα φρύδια,
προστάζοντάς τους γλήγορα να μπάσουν στο καράβι
πολλά κριάρια αφρόμαλλα και στ' ανοιχτά να βγούμε.
Κι εκείνοι αμέσως μπαίνανε και κάθισαν στους μπάγκους
αράδα, και τη θάλασσα με τα κουπιά χτυπούσαν.

480 Και τόσο άμα αλαργέψαμε που ακούνε όταν φωνάζεις,
τότε έσκουζα στον Κύκλωπα με πεισμομένα λόγια·
«Δε σου ήταν, Κύκλωπα, γραφτό, ανθρώπου τιποτένιου,
έτσι άγρια τους συντρόφους του να φας μες στη σπηλιά σου.
Μόν' ακριβά θα πλέρωνες τα κακουργήματά σου,
σκυλί, που δε σεβάστηκες μες στο ρημαδιακό σου
ξένους να φας. Γι' αυτό οι θεοί σε πέρωσαν κι ο Δίας».
Είπα, και τότε πιο πολύ του λύσσαξε η καρδιά του,
και ξεκολλώντας μια κορφή ψηλού βουνού μεγάλη,
μπροστά στο μελανόπλωρο την πέταξε το πλοίο,

Οι αντιθέσεις
της ραψωδίας

Ο Πολύφημος μιλά στο κριάρι του για τη συμφορά που τον βρήκε, χωρίς να γνωρίζει ότι ο Οδυσσέας είναι κρυμμένος στην κοιλιά του ζώου, ενώ εμείς το γνωρίζουμε. **Πώς λέγεται αυτή η τεχνική; Θυμάσαι;**

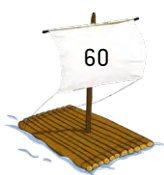
Αναχώρηση από τη χώρα των
Κυκλώπων (στ. 469-513)

Το παραμύθι σου

Ο Οδυσσέας τυφλωμένος από ικανοποίηση επειδή εξαπάτησε τον Κύκλωπα και απέδειξε τη δική του πνευματική υπεροχή **διαπράττει ύβρη**. **Πώς μπορείς να τεκμηριώσεις την άποψη αυτή;**

ΝΟΣΤΟΣ /ΦΑΙΑΚΙΔΑ (ε-ο)

Ραψωδία ι: Ἀλκίνου ἀπόλογοι. Κυκλώπεια

Ενότητα 5η (στ. 216-336<216-335, 337-513<336-505)

- 490 που πάρα λίγο να ἔπαιρνε της πλώρης του την ἄκρη.
Γέμισε αφρούς η θάλασσα καθώς της ἦρθε ο βράχος.
Και το καράβι απ' τ' ανοιχτά ξανάστροφο το κύμα
το σίμωσε ὅξω στη στεριά. Στα δυο μου χέρια τότε
μακρὺ κοντάρι αδράχγοντας σκουντούσα απ' τ' ακρογιάλι
και στους συντρόφους ἔλεγα να πιάσουν τα κουπιά τους,
με το κεφάλι γνέφοντας, να φύγουμε απ' το χάρο.
Και στα κουπιά τους πέφτοντας αυτοὶ λαμνοκοπούσαν.
Κι ὅταν διπλά αλαργέψαμε στο πέλαγος τραβώντας
πάλε ἔσκουζα στον Κύκλωπα, κι ὅλοι οι συντρόφοι γύρω,
500 ἄλλοι απ' αλλοῦ, μ' εμπόδιζαν με μαλακά τους λόγια·
«Καημένε, τέτοιο ἓνα δεριό τι δέλεις κι ερεθίζεις;
Να, τώρα μες στη θάλασσα μάς πέταξε το βράχο
και στη στεριά μάς σίμωσε το πλοίο, που εἶπαμε ὅλοι
πως ἦρθε πια το τέλος μας. Κι αν ἀκουγε κανένα
ἢ να φωνάξει, εἴτε μιλιὰ το στόμα του να βγάλει,
θα ἔσπαζε τα κεφάλια μας και τ' ἄρμενα του πλοίου,
ἄξυστη πέτρα ρίχνοντας. Τόσο βαράει ἀλάργα».
Ἔτσι εἶπαν, μα δεν ἔπειδαν την ἀφοβη καρδιά μου
και πάλε ευτύς του φώναζα με σπλάχνα φουσκωμένα·
510 «Αν, Κύκλωπα, κανεῖς θνητός στον κόσμο σε ρωτήσει,
να μάθει την αγιάτρευτη την τύφλα του ματιοῦ σου,
δηγήσου πως σε τύφλωσε ο καστροπολεμίτης
Δυσσέας του Λαέρτη ο γιος, απ' το νησί το Θιάκι».

Η χρονογραμμή της συνάντησης οδυσσέα-πολύφημου

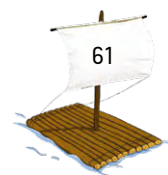
Ο Οδυσσεὺς τυφλωμένος ἀπὸ τον θυμὸ του ἀποκαλύπτει τὸ ὄνομα και τὴν καταγωγή του στον Πολύφημο. **Τι πρόβλημα πιστεύεις ὅτι θα του δημιουργήσει η ἀποκάλυψη αὐτή;**
Διάβασε τὴν περίληψη των στίχων 514-575!

Στίχοι 514-575: Ο Οδυσσεὺς ἀποκαλύπτει τὸ ὄνομά του και στη συνέχεια μιλά σκληρὰ στον Πολύφημο προσβάλλοντας τὸν ἴδιο ἀλλὰ και τὸν πατέρα του, τὸν Ποσειδῶνα. Ο θεὸς οργίζεται και για τὴν ὕβρη του αὐτὴ ο Οδυσσεὺς θα τιμωρηθεῖ. Ο Πολύφημος παρακαλεῖ τὸν πατέρα του εἴτε να σκοτωθεῖ ο Οδυσσεὺς κατὰ τὴν ἐπιστροφή του στην Ἰθάκη, εἴτε να ταλαιπωρηθεῖ πολλὰ χρόνια μέχρι να φτάσει στο σπίτι του, στο ὁποῖο ἐπίσης να ρίξει συμφορές. Η τιμωρία του ξεκινὰ ἀμέσως. Ο Δίας δεν δέχεται τὴν θυσιά. Ο Οδυσσεὺς και οἱ σύντροφοί του ξεκινοῦν πάλι για ἓνα ταξιδι γεμάτο περιπέτειες...

33^η ἡμέρα ἀφήγησης / 1^{ος}-2^{ος} χρόνοι περιπλάνησης

Ομήρου Οδύσσεια

ΝΟΣΤΟΣ /ΦΑΙΑΚΙΔΑ (ε-ο)

Ραψωδία ι: Άλκίνου απόλογοι. Κυκλώπεια

Ενότητα 5η (στ. 216-336<216-335, 337-513<336-505)

ΑΠΟΤΙΜΗΤΗΣ

Για να καταλάβουμε καλύτερα την εξέλιξη του έπους...

1. Γιατί ενώ βρισκόμαστε στην 33η ημέρα, γυρνάμε πίσω στον χρόνο; Ποια τεχνική υιοθετεί ο Όμηρος;
2. Στη ραψωδία ι ο Οδυσσέας διαπράττει ύβρη και αυτή είναι ο παράγοντας που προκαλεί την εξέλιξη του μύθου. Συμφωνείς με την πρόταση αυτή; Να αιτιολογήσεις την απάντησή σου.
3. Οι δόλοι που επιστρατεύει ο Οδυσσέας με τους συντρόφους του είναι τέσσερις. Ποιος από αυτούς θεωρείς ότι ήταν ο πιο αποτελεσματικός για τη σωτηρία του Οδυσσέα και των συντρόφων του; Να κυκλώσεις τη σωστή απάντηση και να δικαιολογήσεις την άποψή σου.
  - i. Το κρασί, γιατί μόνο αφού κοιμήθηκε κατάφεραν να τον τυφλώσουν.
  - ii. Ο πάσσαλος, γιατί χωρίς αυτόν δεν θα τον τύφλωναν, άρα δεν θα μπορούσαν να ξεφύγουν.
  - iii. Το ψευδώνυμο Ούτις, γιατί μόλις το άκουσαν οι άλλοι Κύκλωπες γύρισαν στις σπηλιές τους, θεωρώντας τον Πολύφημο τρελό, δεν είδαν τον Οδυσσέα και τους συντρόφους του και έτσι άνοιξε ο δρόμος για τη σωτηρία τους.
  - iv. Τα κριάρια, γιατί ήταν η μόνη λύση να βγουν από τη σπηλιά.
4. Να θυμηθώ να καταγράψω τις ομηρικές τεχνικές της ραψωδίας ι.
5. Να επιλέξεις από την παρένθεση τη λέξη που ταιριάζει σε κάθε πρόταση:
  - a. Ο ..... χαρακτήρας της Οδύσσειας στη ραψωδία ι επιβεβαιώνεται από την περιέργεια και την επιθυμία για γνώση του ήρωα. (επιβραδυντικός, εξελικτικός, ανθρωποκεντρικός).
  - β. Ο Οδυσσέας καταφέρνει με την ευστροφία του και την πανουργία του να ..... τη δύναμη και την επιθετικότητα του Πολύφημου. (σπαταλήσει, νικήσει, γυρίσει).
  - γ. Ο Οδυσσέας μεθυσμένος από ικανοποίηση που κατάφερε να ξεγελάσει τον Κύκλωπα διαπράττει ..... (άτη, ύβρη, τίση).
  - δ. Η ραψωδία ι είναι γεμάτη ρεαλιστικές περιγραφές που σοκάρουν τους αναγνώστες, οι οποίοι νιώθουν ..... για τη βίαιη συμπεριφορά του Κύκλωπα και ..... για τη σωτηρία του Οδυσσέα και των συντρόφων του. (οργή, χαρά, ντροπή)/(ικανοποίηση, φόβο, αναστάτωση).
6. Αναφέρω δύο κυρίαρχα συναισθήματά μου μετά από τη μελέτη της ραψωδίας ι και τα δικαιολογώ.

- Πόσο σημαντική είναι η ραψωδία ι για την εξέλιξη της Οδύσσειας και γιατί;
- Ποιες είναι οι σημαντικές πληροφορίες που μας έδωσε ο Όμηρος σε αυτήν;

Οδυσσέας και Πολύφημος.
Ψηφιδωτό (300 π.Χ.). Ρωμαϊκή έπαυλη του Casale, Piazza
Armerina

ΝΟΣΤΟΣ /ΦΑΙΑΚΙΔΑ (ε-ο)

Ραψωδία κ

Τὰ περὶ Αἰόλου καὶ Λαιστρυγόνων καὶ Κίρκης

Φύλλο Εργασίας

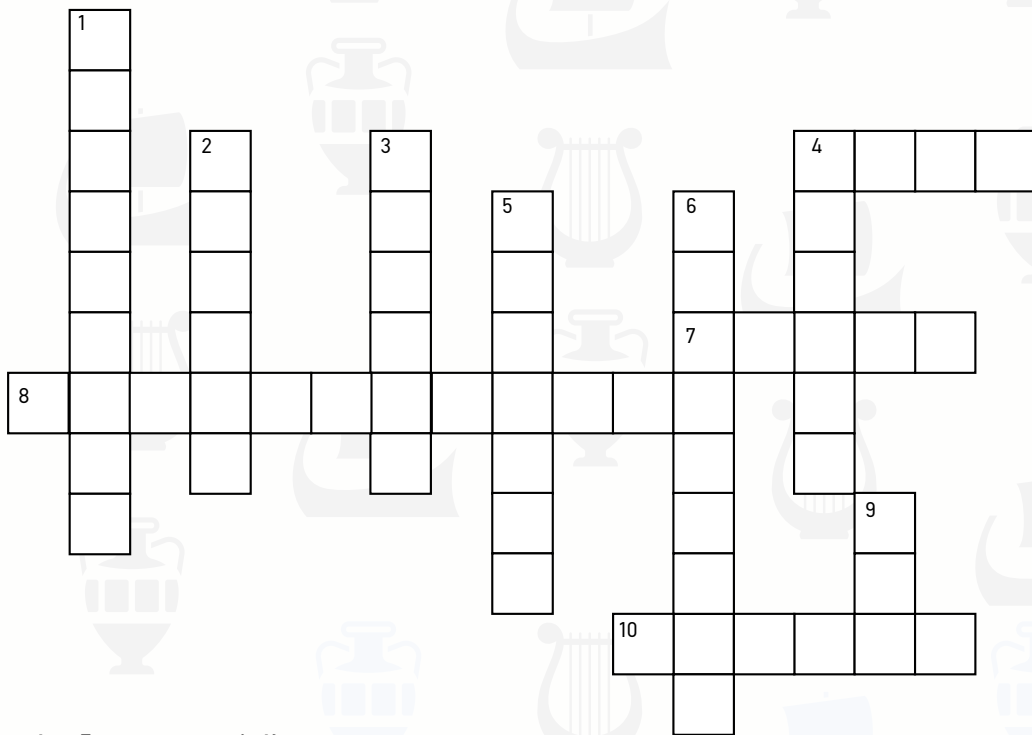
Διαβάζω τη ραψωδία κ και απαντώ:

Πού είμαστε; ➡

Πότε γίνονται όλα αυτά; ➡ Την 33η ημέρα της αφήγησης

Ποιοι δρουν; ➡

1. Λύσε το σταυρόλεξο, αφού διαβάσεις τη ραψωδία κ, για να συγκρατήσεις τα σημαντικότερα γεγονότα.

Οριζόντια

4. Οι σύντροφοι άνοιξαν τον ... του Αἰόλου
7. Ο ... βοήθησε τον Οδυσσέα να νικήσει την Κίρκη
8. Οι Λαιστρυγόνες ήταν ...
10. Μετά από τους Λαιστρυγόνες βρέθηκαν στο νησί της ...

Κάθετα

1. Η μάγισσα Κίρκη μεταμόρφωσε τους συντρόφους του Οδυσσέα σε ...
2. Ο Αἰόλος έδωσε στον Οδυσσέα τον άνεμο ... για να έχουν καλό ταξίδι
3. Μετά από τη χώρα των Κυκλάπων έφτασαν στο νησί του...
4. Ο Αἰόλος ήταν θεός των...
5. Καταστράφηκαν όλα τα ... των συντρόφων του Οδυσσέα εκτός από το δικό του
6. Ο Οδυσσέας και οι σύντροφοί του να πάρουν πληροφορίες από τον μάντη ...
9. Η Κίρκη τους είπε ότι πρέπει να πάνε στον ....

*Συμπληρώνω με ΚΕΦΑΛΑΙΑ γράμματα

Οι περιπέτειες του Οδυσσέα

Η ραψωδία κ μέσα από ερωτήσεις

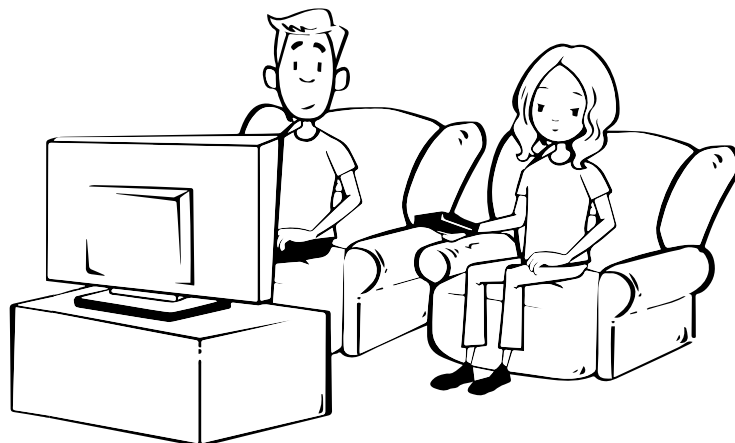
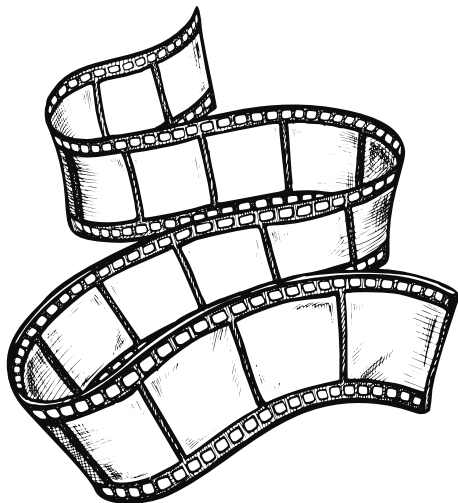

Τα συναισθήματα του Οδυσσέα

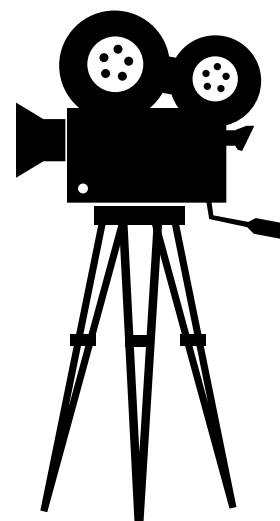
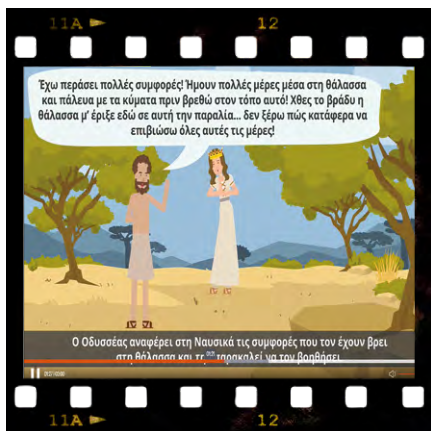

Οι περιπέτειες του Οδυσσέα συνεχίζονται

“Κύκλωπες”

“Ναυσικά”

ΠΡΟΟΡΓΑΝΩΤΗΣ

Τι συμβαίνει;

- (στ. 1-50<1-50): Άφιξη στη χώρα των Κιμμερίων και προσφορές στις ψυχές των νεκρών.
- (στ. 92-227<90-224): Συνομιλία του Οδυσσέα με τον Τειρεσία και τη μητέρα του.

Πού είμαστε; ⇒ Στο νησί της Κίρκης λίγο πριν την αναχώρηση και στη συνέχεια στον Άδη.

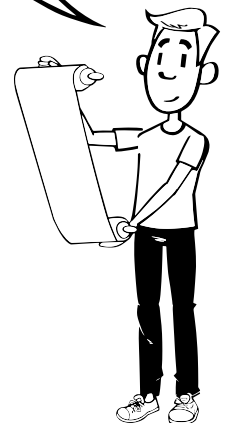
Πότε γίνονται όλα αυτά; ⇒ Την 33η ημέρα της αφήγησης.

Ποιους θα δούμε να δρουν; ⇒ Τον Οδυσσέα, τον μάντη Τειρεσία, την Αντίκλεια, τους συντρόφους του Οδυσσέα και πολλές ψυχές γυναικείων μορφών και ηρώων που βρίσκονται στον Άδη.

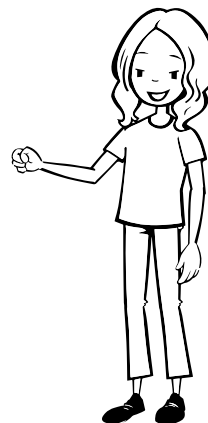
Στη ραψωδία αυτή:

- ✓ **θα γνωρίσουμε** τον μάντη Τειρεσία και **θα μάθουμε** τις προφητείες και τις οδηγίες του.
- ✓ **θα μάθουμε** για τις χοές, χαρακτηριστικό τού αρχαιοελληνικού κόσμου.
- ✓ **θα καταγράψουμε** τις πληροφορίες που δίνει η Αντίκλεια στον Οδυσσέα.
- ✓ **θα σχολιάσουμε** τα συναισθήματα μητέρας-γιου έπειτα από τη συνάντησή τους.
- ✓ **θα αναρωτηθούμε** πώς επηρεάστηκε ο Οδυσσέας από την κάθοδο στον Άδη και την επικοινωνία με τον Τειρεσία και τη μητέρα του.

Ας προσανατολιστούμε...

Τι νέα;

ΝΟΣΤΟΣ /ΦΑΙΑΚΙΔΑ (ε-ο)

Ραψωδία λ: Νέκυια

Ενότητα 6η (στ. 1-227)

Ας μελετήσουμε το κείμενο...

Αφιξη στη χώρα των Κιμμερίων και προσφορές στις ψυχές των νεκρών (στ. 1-50)

- 1 Σαν ήρθαμε στην αμμουδιά και στο καράβι κάτω, το σύραμε στη θάλασσα την κυματούσα πρώτα και τα πανιά σηκώσαμε και το κατάρτι απάνω κι έπειτα βάλαμε τ' αρνιά και μπήκαμε κι οι ίδιοι, χύνοντας δάκρυα φλογερά, κατάκαρδα θλιμμένοι. Και πίσω απ' το μαυρόπλωρο καράβι αγέρα πρύμο, που φούσκωνε όλα τα πανιά, καλόδεχτό μας φίλο, μας έστειλε η λαμπρόμαλλη θνητολαλούσα Κίρκη. Τ' *άρμενα* (πανιά) σα βολέψαμε καθίσαμε στο πλοίο
- 10 και τ' οδηγούσε ο άνεμος κι ο άξιος κυβερνήτης. Όλη τη μέρα αρμένιζε με τα πανιά ανοιγμένα. Κι ο ήλιος σα βασίλεψε κι ισκιώσανε όλοι οι δρόμοι, τα πέρατα του τρίςβαθου Ωκεανού είχε φτάσει. Εκεί ήταν των Κιμμερινών ο τόπος κι η πατρίδα, που τους σκεπάζουν σύγνεφα κι ένα πηχτό σκοτάδι. Ποτέ με τις αχτίδες του δεν τους φωτίζει ο ήλιος, μήδ' όταν στον αστρόφωτο τον ουρανό ανατέλλει, μήδ' όταν πίσω προς τη γη γυρίζει απ' τα ουράνια, μόν' τους σκεπάζει ένα βαθύ τους άμοιρους σκοτάδι.
- 20 Εκεί ήρθαμε κι αράξαμε, και παίρνοντας μαζί μας τ' αρνιά, τραβούσαμε κοντά στον Ωκεανού το ρέμα, ωστόσο φτάσαμε έπειτα στο μέρος που 'πε η Κίρκη. Ο Περιμήδης τα σφαχτά κι ο Ευρύλοχος βαστούσαν. Τράβηξα τότε απ' το μηρί το μυτερό σπαδί μου κι άνοιξα λάκκο, ως μιαν *οργιά* (δύο μέτρα) το φάρδος και το μάκρος κι έχυσα γύρω του *χοές* (προσφορές) στους πεθαμένους όλους, μέλι με γάλα στην αρχή, γλυκό κρασί κατόπι, τρίτο νερό, και με λευκό τα πασπαλίζω αλεύρι. Κι έταξα στις ανάζωες των πεθαμένων *κάρες* (κεφάλια)
- 30 στέρφα δαμάλα, όταν βρεθώ στο Θιάκι, να τους σφάξω, την πιο καλή και τη φωτιά με δώρα να στολίσω, κι ένα κριάρι χωριστά στον Τειρεσία μαύρο να σφάξω, το καλύτερο που θα 'χω στο κοπάδι. Κι αφού στα πλήθη των νεκρών με τάματα κι ευχές μου δεήδηκα, πήρα τ' αρνιά και τα 'σφαξα στο λάκκο και πότισε το αίμα τους τη γη. Κι απ' το σκοτάδι των πεθαμένων οι ψυχές συνάχτηκαν σε λίγο, κορίτσια, αγόρια λεύτερα, βασανισμένοι γέροι, παρθένες απαλόκορμες με νιόδωρη τη λύπη,

Ο Οδυσσέας και οι σύντροφοί του φτάνουν στη χώρα των Κιμμερίων (στ. 1-19)

Δες τον χάρτη του ταξιδιού του Οδυσσέα στην Εισαγωγή του βιβλίου σου και **εντόπισε** πού βρίσκεται η χώρα των Κιμμερίων.

Υπογραμμίζω τους στίχους με την περιγραφή της χώρας των Κιμμερίων. Είναι τυχαία τα χαρακτηριστικά της χώρας;

Ο Οδυσσέας και οι σύντροφοί του προσφέρουν χοές στους νεκρούς (στ. 20-46)

ΝΟΣΤΟΣ /ΦΑΙΑΚΙΔΑ (ε-ο)

Ραψωδία λ: Νέκυια

Ενότητα 6η (στ. 1-227)

40 κι άλλοι που με τα χάλκινα τους χτύπησαν κοντάρια,
με τ' άρματα αιματόβρεχτα και πολεμοσφαγμένοι.
Κι όλοι στο λάκκο τρέχανε, άλλοι απ' αλλού χιλιάδες,
μ' αλαλαγμούς ανείπωτους που κέρωσα απ' το φόβο.
Τότε είπα στους συντρόφους μου να γδάρουν και να κάψουν
τ' αρνιά, που κείτονταν στη γη σφαγμένα με μαχαίρι,
στην Περσεφόνη τάζοντας και στον ανίκητο Άδη.
Έπειτα βγάξω απ' το μηρί το μυτερό σπαδί μου,
και κάδισα, μήδ' άφηνα καθόλου να ζυγώσουν
κοντά στο αίμα οι άζωες των πεθαμένων κάρες,
προτού ρωτήσω την ψυχή του μάντη Τειρεσία.

Ο Οδυσσεάς εμποδίζει τις ψυχές να προσεγγίσουν (στ. 47-50)

Στίχοι 51-91: Πρώτα συνάντησα τον Ελπήνορα, έναν από τους συντρόφους μου που σκοτώθηκε στο νησί της Κίρκης και, καθώς βιαζόμασταν, τον αφήσαμε άκλαυτο και άταφο. Ο Ελπήνορας μου ζήτησε, όταν θα περάσω ξανά από την Αιαία, να κάψω το σώμα του και να του στήσω μνήμα προτού επιστρέψω στην πατρίδα μου. Στη συνέχεια είδα την ψυχή της μητέρας μου αλλά δεν την άφησα να πλησιάσει προτού μιλήσω με τον μάντη Τειρεσία.

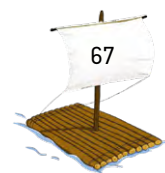
Συνομιλία του Οδυσσέα με τον Τειρεσία και τη μητέρα του (στ. 92-227)

Του Τειρεσία εκεί η ψυχή τότε ήρθε του Θηβαίου.
Σκήπτρο κρατούσε ολόχρυσο, με γνώρισε και μου 'πε·
«Γιε του Λαέρτη δείκέ, πολύτεχνε Δυσσέα,
γιατί ήρθες, δόλιε, αφήνοντας του ήλιου τη λαμπράδα,
να ιδείς στον Άδη τους νεκρούς, τον άχαρο τον κόσμο;
Τράβα απ' το λάκκο το σπαδί κι *αλάργα* (μακριά) βάσταξέ το,
αίμα να πιω και να σου πω στερνά την πάσα αλήθεια».
Είπε, κι εγώ τραβήχτηκα κι έβαλα στο δηκάρι
100 τ' ασημοκάρφωτο σπαδί. Κι αίμα σαν ήπια μαύρο,
άρχισε τότε ο άπεγος προφήτης κι έτσι μου 'πε·
«Τον γλυκοπόδητο ζητάς, Δυσσέα, γυρισμό σου,
μα δύσκολο κάποιος θεός για σένα θα τον κάμει.
Γιατί του κόσμου ο Σαλευτής (Ποσειδώνας) θαρρώ δε θα ξεχάσει
το πάδος πόχει στην καρδιά, που τύφλωσες το γιο του.
Μα κι έτσι, αν πάδετε δεινά, θα πάτε στην πατρίδα,
αν κρατηθείς στον πόδο σου, κι ο ίδιος κι οι σύντροφοι,
όταν το καλοκάμωτο καράβι πρωταράξεις
στης Θρινακίας το νησί, απ' τα δεινά σωμένος
110 του μενεξόθωρου γιαλού, και βρείτε εκεί να βόσκουν
τα βόδια και τα πρόβατα τα παχουλά του Ήλιου,
που όλα τα βλέπει από ψηλά κι ακούει όλα τα πάντα.
Αν δεν τ' αγγίξεις και ποδείς να φτάσεις στην πατρίδα,
μ' όσα κι αν πάδετε δεινά, θα φτάσετε στο Θιάκι.

Ο Τειρεσίας απευθύνεται στον Οδυσσέα και... (στ. 92 κ.ε.)

α) αναφέρεται στην οργή του θεού Ποσειδώνα (στ. 100β-105)

β) προλέγει συμφορές αν δεν κρατηθούν μακριά από τα βόδια του θεού (στ. 106-117)

- Μα αν βάλεις χέρι, τότε εγώ προλέγω το χαμό σας
συντρόφων σου και καραβιού. Κι αν μόνος σου γλιτώσεις,
θα φτάσεις κακώς έχοντας, αργά, δίχως συντρόφους,
με ξένο πλοίο και θα βρεις στο σπίτι σου άλλα πάδια,
ανθρώπους ασυλλόγιστους που καταλούν το βιος σου
- 120 και δίνουν προίκες, την πιστή γυναίκα σου να πάρουν.
Όμως εκείνων τ' άδικα σαν πας θα τα πλερώσεις.
Κι όταν ξεκάμεις μ' άπονο μαχαίρι τους Μνηστήρες,
είτε με δόλο ή φανερά στ' αρχοντικό σου σπίτι,
πάρε ένα καλοτράβηχτο κουπί και φύγε τότε
όσο να φτάσεις σε λαούς που θάλασσα δεν ξέρουν
και τρώνε ανάλατο φαΐ και μήτε από καράβια
κατέχουν κοκκινόπλωρα μήτε κουπιά γνωρίζουν
που 'ναι φτερά των καραβιών. Και θα σου πω να ξέρεις
ένα σημάδι αλάδευτο, που δε θα κάμεις λάθος.
- 130 Όταν στο δρόμο εκεί που πας διαβάτης σ' απαντήσει (συναντήσει)
και λιχιστήρι αυτό σου πει στον ώμο που σηκώνεις,
τότε το καλοτράβηχτο κουπί στη γη να μπήξεις
κι εκεί να σφάξεις όμορφα σφαχτά στον Ποσειδώνα,
κριάρι, ταύρο και καπρί, των χοίρων ελατάρη,
και στην πατρίδα γύρισε κι αρχοντικές θυσίες
να κάμεις σ' όλους τους θεούς που κατοικούν στα ουράνια.
Κι αλάργα εκεί από θάλασσες ο θάνατός σου θα 'ρθει
σε αρχοντικά γεράματα στο σπίτι σου να σ' έβρει,
και γύρω σου καλότυχο θα βλέπει το λαό σου.
- 140 Την πάσα αλήθεια που 'ξερα, Δυσσέα, σου την είπα».
Είπε, κι εγώ τ' απάντησα με δυο μου λόγια πάλε·
«Ω Τειρεσία, αυτά οι θεοί τα 'χουν κλωσμένα οι ίδιοι.
Μόν' έλα ξήγα μου κι αυτό και την αλήθεια πες μου.
Αυτή που βλέπω είναι η ψυχή της θλιβερής μου μάνας,
που κάδεται άλαλη κοντά στο αίμα και το γιο της
μάτια δε σήκωσε να ιδεί, ποιος είμαι να ρωτήσει·
Αφέντη, πες μου, πώς μπορεί να με γνωρίσει εμένα;».
Είπα κι ευτύς μ' απάντησε με δυο του λόγια αμέσως·
«Εύκολο πράμα μου ζητάς, κι εγώ θα σε φωτίσω.
- 150 Όποιον στο αίμα απ' τους νεκρούς αφήνεις να ζυγώσει,
ό,τι γνωρίζει, θα σου πει, χωρίς να σε γελάσει.
Κι όποιου αρνηθείς τη χάρη αυτή θα φεύγει πίσω πάλε».
Έτσι σα μίλησε η ψυχή τ' αφέντη Τειρεσία,
μπήκε στον Άδη, τα γραφτά της μοίρας μου σαν είπε.
Κι έμεινα ασάλευτος εγώ, ωσότου η μάνα μου ήρθε,
κι αίμα σαν ήπια μελανό με γνώρισε ποιος είμαι

γ) τον ενημερώνει για την κατάσταση στην Ιθάκη (στ. 118-120)

δ) προλέγει τη Μνηστηροφονία και του δίνει συμβουλές για τις μετέπειτα εξελίξεις (στ. 121-140)

Ο Οδυσσέας συνομιλεί με τον Τειρεσία.
A. Allori, Palazzo Salviati, 1580 (Wikimedia Commons)

Πώς μπορεί να αισθάνεται ο Οδυσσέας στο άκουσμα των λόγων του Τειρεσία;

Ο Οδυσσέας ρωτά πώς θα καταφέρει να συνομιλήσει με την ψυχή της μητέρας του (στ. 141-154)

Ακολουθία γεγονότων

Δημιουργία αφίσας

Οδυσσέας και Αντίκλεια (στ. 155 κ.ε.)

ΝΟΣΤΟΣ /ΦΑΙΑΚΙΔΑ (ε-ο)

Ραψωδία λ: Νέκυια

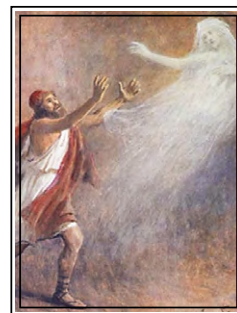
Ενότητα 6η (στ. 1-227)

και μου 'πε, δάκρυα χύνοντας, με λόγια λυπημένα·
«Πώς ήρδες, γιε μου, ζωντανός μες στο δολό σκοτάδι;
Δύσκολο να 'ρθουν ζωντανοί να ιδούν αυτά εδώ κάτω.

- 160 Γιατί έχει ρέματα βαθιά και ποταμούς μεγάλους
στη μέση, πρώτα ο Ωκεανός, που δεν μπορεί κανένα
δίχως καράβι γλήγορο πεζός να τον περάσει.
Τώρα απ' την Τροία με πιστούς συντρόφους και καράβι
μην ήρδες παραδέρνοντας καιρό πολύ; Δεν πήγες
στο Θιάκι ακόμα; Σπίτι σου το ταίρι σου δεν τείνεις;»
Τότε έτσι της απάντησα κι εγώ με δυο μου λόγια·
«Μάνα μου, ανάγκη μ' έφερε να κατεβώ στον Άδη,
χρησμό να πάρω απ' την ψυχή του μάντη Τειρεσία.
Κοντά σε χώμα ελληνικό δεν πήγα ως τώρα ακόμα
170 μήτε στο Θιάκι πάτησα, μόν' συμφορές με δέρνουν
απ' τον καιρό που ακλούδησα τον αρχηγό Αγαμέμνο
στην Τροία την πλατύδρομη να πολεμήσω Τρώες.
Μόν' έλα πες μου τώρα αυτό και την αλήθεια μίλα.
Ποια μοίρα σε κατάβαλε του αξύπνητου θανάτου;
Μην ήρδε αρρώστια αγιάτρευτη; Μην πήρε τη ζωή σου
η σαϊτεύτρα (που έχει σαΐτες) η Άρτεμη με τις πυκνές σαΐτες;
Πες μου για τον πατέρα μου και το μοναχογιό μου,
εκείνοι ως τώρα αν την κρατούν τη βασιλεία ακόμα
ή να την έχει άλλος κανείς κι εγώ θαρρούν δε θα 'ρθω;
180 Πες μου και της γυναίκας μου τη γνώμη της καρδιάς της
αν μένει στο παιδί κοντά και κυβερνά το σπίτι,
ή κάποιος απ' τους Αχαιούς πρωτάρχοντας την πήρε».
Είπα, κι ευτύς μ' απάντησε η σεβαστή μου μάνα·
«Ναι, εκείνη με πιστή καρδιά στ' αρχοντικό σου μένει
κι οι νύχτες της περνούν πικρές κι οι μέρες της δλιμμένες.
Μήτε την όμορφη κανείς τη βασιλεία σου πήρε,
μόν' ήσυχα ο Τηλέμαχος ορίζει τα περβόλια,
και κάδεται στα ισότιμα τραπέζια, σε όσα πρέπει
ο δικαιοκρίτης να βρεθεί, γιατί τον κράζουν όλοι.
190 Κι ο γέρος ο πατέρας σου στο ξοχικό του μένει,
μήτε έρχεται στη χώρα πια, μήτε έχει ένα κρεβάτι
με στρώμα, με σκεπάσματα, με κεντητά σεντόνια,
μόν' το χειμώνα σπίτι του κοιμάται όπου κι οι δούλοι,
κοντά στο τζάκι, καταγής κι είναι φτωχά ντυμένος.
Κι όταν το καλοκαίρι ερθεί κι ο δροσερός ο τρύγος,
στα καρπερά του χτήματα, τ' αμπελοφυτεμένα,
τα φύλλα κάνει κλίνη του που 'ναι στη γη πεσμένα.

α) η Αντίκλεια ανησυχεί για τον Οδυσσέα (στ. 158-165)

β) ο Οδυσσέας δίνει εξηγήσεις και ρωτά για την οικογένειά του (στ. 166-182)

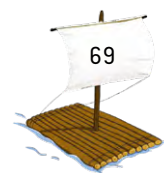

Ο Οδυσσέας επιθυμεί να αγκαλιάσει το φάντασμα της μητέρας του.
J. Styka, 1901 (Wikimedia Commons)

Με ποιον τρόπο δηλώνεται η ανησυχία της Αντίκλειας στον λόγο της;

γ) η Αντίκλεια δίνει πληροφορίες (στ. 183-206)

ΝΟΣΤΟΣ /ΦΑΙΑΚΙΔΑ (ε-ο)

Ραψωδία λ: Νέκυια

Ενότητα 6η (στ. 1-227)

- Κείτεται εκεί με στεναγμούς κι ο πόνος του πληθαίνει
στου γυρισμού σου τον καημό μεγάλος στην καρδιά του,
200 γιατί πικρά γεράματα τον πλάκωσαν τον έρμο.
Ο ίδιος μ' έριξε καημός κι εμένα μες στον τάφο.
Δεν έτρεξε στο σπίτι μου να μ' έβρει η Σαίτευτρα,
με τις πυκνές σαίτες της να σθήσει τη ζωή μου,
μήτε άλλη αρρώστια την καρδιά μου νέκρωσε στα στήθια.
Μόνο ο καημός σου μ' έφαγε, λεβέντη μου Δυσσέα,
η γνώση που σε στόλιζε κι η τρυφερή καρδιά σου».
Έτσι είπε και τα στήθια μου μου τα 'καιγε η λαχτάρα,
πώς ν' αγκαλιάσω την ψυχή της θλιβεράς μου μάνας.
Χύδηκα τότε τρεις φορές να τη σφιχταγκαλιάσω
210 και τρεις φορές μου πέταξε σαν όνειρο, σαν ίσκιος,
και πιο πικρός ανάβρυζε μες στην καρδιά μου ο πόνος.
Κι έτσι με λόγια θλιβερά της είπα κράζοντάς την·
«Μανούλα, πώς δε στέκεσαι να σε σφιχταγκαλιάσω
κι αγκαλιασμένοι τρυφερά μέσα στον Άδη οι δυο μας
το δρήνο να χορτάσουμε τον κρουοπαγωμένο;
Μην είσαι κάποιο φάντασμα πόστειλε η Περσεφόνη,
για να μου κάμει της καρδιάς τους πόνους πιο μεγάλους;».
Είπα, κι ευτύς μ' απάντησε η σεβαστή μου μάνα·
«Αχ, γιε μου, εσύ πιο δύστυχε απ' όλους μες στον κόσμο.
220 Η κόρη δε σ' απάτησε του Δία η Περσεφόνη.
Όμως αυτή είναι των θνητών η μοίρα σαν πεθάνουν.
Δε συκρατούν τα νεύρα τους κόκαλα πια και σάρκες,
παρά τα παίρνει η δύναμη της φλόγας και τα λιώνει
όταν αφήσει πια η ζωή τα κόκαλά τους τ' άσπρα,
και σάμπως όνειρο η ψυχή γυρίζει όταν πετάξει.
Μόν' ζητα γλήγορα το φως, κι εδώ όλα αφού τα μάθεις
κατόπι στη γυναίκα σου να τα 'χεις να δηγάσαι».

Γιος και μητέρα συναντιούνται έπειτα από 20 χρόνια και μάλιστα στον Άδη. Η σκηνή είναι άκρως συγκινητική και εμβληματική. **Υπογράμμισε** στο κείμενο τις λέξεις-φράσεις που αναδεικνύουν τη φόρτισή τους.

δ) Ο Οδυσσεάς προσπαθεί μάταια να αγκαλιάσει τη μητέρα του (στ. 207-227)

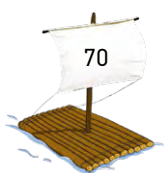

Ο Ηρακλής, ο Θησεάς και ο Πειρίθοος στον Άδη.
τεράκωτα, περί το 450 π.Χ (Wikimedia Commons)

Βρίσκω στο κείμενό μου την παρακάτω ομηρική φράση και την **υπογραμμίζω**:
άλλ' αὕτη δίκη ἐστὶ βροτῶν,
ὅτε τίς κε δάνησιν
Ποιες λέξεις με βοήθησαν να την εντοπίσω;

Στίχοι 228-646: Μετά από τη μητέρα μου συνάντησα μία ομάδα γυναικών και συνομίλησα μαζί τους. Διέκοψα την αφήγησή μου για να μιλήσω λίγο με τους Φαίακες και έπειτα συνέχισα την εξιστόρησή μου. Συνάντησα επίσης τον μέγα Αγαμέμνονα που δολοφονήθηκε από τη γυναίκα του την Κλυταιμνήστρα και τον εραστή της, συνομίλησα με τον Αχιλλέα και με έναν κύκλο άλλων αντρών. Τέλος συνομίλησα με τον Ηρακλή που μου αφηγήθηκε τα δικά του βάσανα. Ήρθε όμως η ώρα να αποχωρήσω και έτσι επέστρεψα στο πλοίο και στους συντρόφους μου.

ΑΠΟΤΙΜΗΤΗΣ

Για να καταλάβουμε καλύτερα την εξέλιξη του έπους...

1. Ο μάντης διατυπώνει τις προφητείες του πιθανολογώντας, χωρίς να είναι απόλυτα βέβαιος (στ. 102-140). Να δικαιολογήσεις αυτήν την άποψη με στοιχεία του κειμένου και να την αιτιολογήσεις. Αν ήταν απόλυτα βέβαιος πώς αυτό θα επηρέαζε την πλοκή του έπους;
2. Στον διάλογο του Οδυσσέα με την Αντίκλεια παρατηρούμε το ανθρώπινο πρόσωπο των ομηρικών ηρώων καθώς και την πιο ευαίσθητη πλευρά τους. Με αφορμή αυτόν τον διάλογο να καταγράψεις τρόπους με τους οποίους οι γονείς εκδηλώνουν την αγάπη τους στα παιδιά τους.
3. Αφού διαβάσεις τα παρακάτω αποσπάσματα από δημοτικά τραγούδια να συγκρίνεις την εικόνα του Κάτω Κόσμου, όπως παρουσιάζεται σε αυτά και στο ομηρικό κείμενο.
  - α) Κάτου 'ς τα Τάρταρα της γης, τα κρυοπαγωμένα,
μοιρολογούν οι λυγεραίς και κλαιν τα παλληκάρια.
«Τάχα να στέκη ο ουρανός, να στέκει ο Απάνου κόσμος,
να στέκουν τα χοροστασιά, σαν που ήτανε και πάντα,
να λειτουργειώνται οι εκκλησιαίς, να ψέλνουν οι παπάδες;»
  - β) Για πες μου, τι του ζήλεψες αυτού του Κάτου κόσμου;
Ευτού βιολιά δεν παίζουνε, παιγνίδια δε βαρούνε,
ευτού συδυό δεν κάθονται, συντρείς δεν κουβεντιάζουν,
4. Να θυμηθώ να καταγράψω τις ομηρικές τεχνικές της ραψωδίας λ.
5. Αναφέρω δύο κυρίαρχα συναισθήματά μου μετά την ολοκλήρωση της ραψωδίας λ και τα δικαιολογώ.

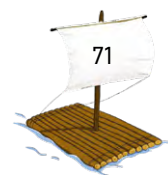
Ο Οδυσσέας
καλεί την ψυχή
του Τειρεσία

Συμπλήρωση
κενών

Εννοιολογικός
χάρτης

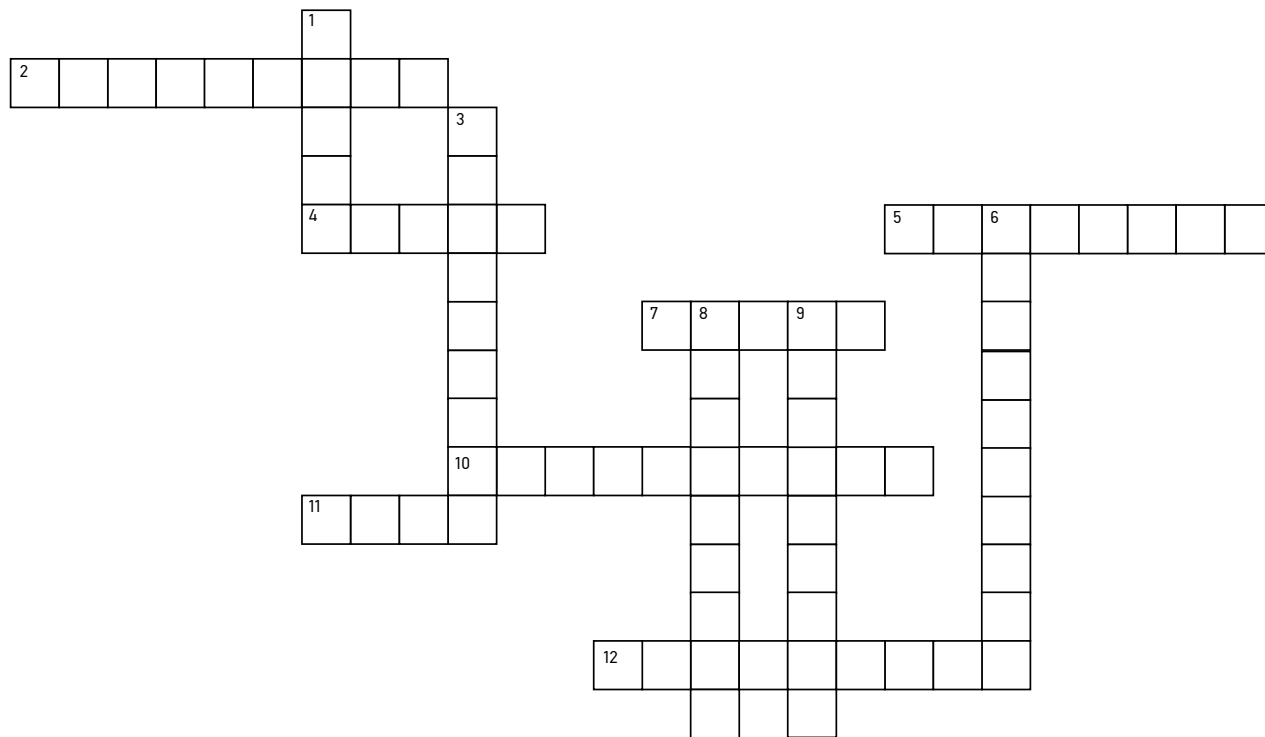

ΝΟΣΤΟΣ /ΦΑΙΑΚΙΔΑ (ε-ο)

Ραψωδία λ: Νέκυια

Ενότητα 6η (στ. 1-227)

6. Λύνω το σταυρόλεξο κάνοντας επανάληψη...

1. Συμβούλεψε τον Οδυσσέα να πάει στον Κάτω Κόσμο
2. Ο Οδυσσέας για να μιλήσει με τον μάντη έφτασε στην χώρα των...
3. Πώς αλλιώς ονομάζεται ο θεός του Κάτω Κόσμου;
4. Ο μάντης προειδοποίησε να μην αγγίξουν τα βόδια του θεού...
5. Η πρώτη ψυχή που συνάντησε ο Οδυσσέας ήταν αυτή του...
6. Ο μάντης αναφέρει ότι είναι εξοργισμένος με τον Οδυσσέα ο θεός...
7. Η μητέρα του Οδυσσέα πέθανε από τον ... της για το παιδί της
8. Έτσι ονομάζεται η μητέρα του Οδυσσέα
9. Ο μάντης προφήτευσε ότι ο Οδυσσέας θα σκοτώσει τους ... στην Ιθάκη
10. Ο Οδυσσέας αν και προσπάθησε 3 φορές δεν μπόρεσε να.. την μητέρα του
11. Αλλιώς οι προσφορές στους νεκρούς
12. Έτσι ονομάζεται ο μάντης που συνάντησε ο Οδυσσέας

*Συμπληρώω με ΚΕΦΑΛΑΙΑ γράμματα

- Πόσο σημαντική είναι η ραψωδία λ για την εξέλιξη της Οδύσσειας και γιατί;
- Αν δεν είχε κατέβει ο Οδυσσέας στον Κάτω Κόσμο τι θα αγνοούσε;

ΝΟΣΤΟΣ /ΦΑΙΑΚΙΔΑ (ε-ο)

Ραψωδία μ Σειρήνες. Σκύλλα, Χάρυβδις. Βόες Ηλίου

Φύλλο Εργασίας

Διαβάζω τη ραψωδία μ και απαντώ:

Πού είμαστε; ⇨

Πότε γίνονται όλα αυτά; ⇨ Την 33η ημέρα της αφήγησης

Ποιοι δρουν; ⇨

Ο Οδυσσέας και οι Σειρήνες.

J.W. Waterhouse, 1891, Μελβούρνη, National Gallery of Victoria

Η Σκύλλα και
η Χάρυβδη

Η ραψωδία μέσα
από ερωτήσεις

Ο θυμός του
Οδυσσέα για τους
συντρόφους του

Το κρυπτόλεξο της
ραψωδίας μ

Σωστό-Λάθος

Ραψωδία ν Ὀδυσσέως ἀπόπλους παρά Φαιάκων

Φύλλο Εργασίας

Διαβάζω τη ραψωδία ν και απαντώ:

Πού είμαστε; ⇨

Πότε γίνονται όλα αυτά; ⇨ Την 34^η ημέρα της αφήγησης

Ποιοι δρουν; ⇨

1. Αφού ο Οδυσσέας έφτασε στην Ιθάκη, γιατί πιστεύεις ότι δεν τελειώνει εδώ το έπος;

Στην απάντησή σου να χρησιμοποιήσεις το σχήμα Ἄτη-Υβρη-Νέμεση-Τίση.

2. Να χαρακτηρίσεις τις παρακάτω προτάσεις ως σωστές (Σ) ή λανθασμένες (Λ).

α. Ο Αλκίνοος υπόσχεται να τηρήσει την υπόσχεση που είχε δώσει στον Οδυσσέα να τον βοηθήσει να επιστρέψει στην Ιθάκη.

β. Μόλις έπεσε η νύχτα, το καράβι με τους Φαίακες και τον Οδυσσέα ξεκίνησε για την Ιθάκη.

γ. Μετά από πέντε ημέρες το καράβι φτάνει στην Ιθάκη.

δ. Ο Οδυσσέας κατεβαίνει συγκινημένος από το καράβι των Φαιάκων και ευχαριστεί τους θεούς που τον βοήθησαν να επιστρέψει στην πατρίδα του.

ε. Ο οργισμένος Δίας πετρώνει το καράβι των Φαιάκων πριν προλάβουν να μπουν στο λιμάνι της Σχερίας.

στ. Η θεά Αθηνά κάνει την εμφάνισή της ως βοσκός και ενημερώνει τον Οδυσσέα ότι βρίσκεται στην Ιθάκη.

ζ. Η Αθηνά παίρνοντας τη μορφή γυναίκας τού αποκαλύπτει την ταυτότητά της.

η. Ο Οδυσσέας μόλις αντιλαμβάνεται ότι βρίσκεται στην Ιθάκη τρέχει προς το παλάτι και τη γυναίκα του.

θ. Με τη θεά καταστρώνουν το σχέδιο για τη Μνηστηροφονία.

ι. Η Αθηνά μεταμορφώνει τον Οδυσσέα σε ζητιάνο, και τον συμβουλεύει να πάει στην καλύβα του Εύμαιου.

Η ραψωδία
μέσα από
ερωτήσεις

Σωστό-Λάθος

Το κρυπτόλεξο
της ραψωδίας

Οι Φαίακες εναποθέτουν τον κοιμισμένο Οδυσσέα στην Ιθάκη.
Th. van Thulden (1606-1669) Μουσείο Καλών Τεχνών San Francisco.

Ραψωδία ξ Ὀδυσσέως πρὸς Εὐμειον ὁμιλία

Φύλλο Εργασίας

Διαβάζω τη ραψωδία ξ και απαντώ:

Πού είμαστε; ⇨

Πότε γίνονται όλα αυτά; ⇨ Την 34^η ημέρα της αφήγησης

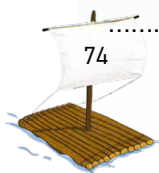
Ποιοι δρουν; ⇨

1. Να εντοπίσεις τα στάδια φιλοξενίας του Οδυσσέα από τον Εύμαιο καταγράφοντας και τους αντίστοιχους στίχους.

.....
.....

2. Να καταγράψεις στοιχεία του υλικού πολιτισμού στη συγκεκριμένη ραψωδία καθώς και ένα παράδειγμα επικής ειρωνείας και ένα προοικονομίας:

.....
.....

3. Γράψε τέσσερα χαρακτηριστικά του Εύμαιου και τέσσερα του Οδυσσέα:

.....
.....

4. Γιατί πιστεύεις ότι ο Οδυσσέας δεν αποκαλύπτει την ταυτότητά του στον Εύμαιο;

.....
.....

5. Ποιες πληροφορίες δίνει στον Εύμαιο ο «ξένος»; Σχολίασε την πλαστή διήγησή του. Περιέχει και κάποια προσωπικά βιώματα του Οδυσσέα; Αν ναι, ποια είναι αυτά;

.....
.....

6. Σχολίασε τη δυσπιστία του χοιροβοσκού ως προς αυτά που του αναφέρει ο «ξένος». Είναι δικαιολογημένη;

.....
.....

Παιχνίδι
Γνώσεων

Ραψωδία ο Τηλεμάχου πρὸς Εὐμαιον ἄφιξις

Φύλλο Εργασίας

Ήξερες ότι...
Ένας αστεροειδής που ανακαλύφθηκε το 1973 πήρε το όνομά του από τον μυθικό μάντη Θεοκλύμενο.

Διαβάζω τη ραψωδία ο και απαντώ:

Πού είμαστε; ⇨

Πότε γίνονται όλα αυτά; ⇨ Από το βράδυ της 34ης ημέρας έως την 38η ημέρα της αφήγησης

Ποιοι δρουν; ⇨

1. Να καταγράψεις στο παρακάτω σχεδιάγραμμα εν συντομία τις βασικές πληροφορίες που δίνει ο Εύμαιος για το κάθε πρόσωπο.

2. Γιατί πιστεύεις ότι ο Οδυσσέας αργεί να αποκαλυφθεί στον χοιροβοσκό και του ζητάει πληροφορίες που του είναι ήδη γνωστές;

.....
.....

3. Γιατί πιστεύεις ότι ο ποιητής βάζει και τον Τηλέμαχο –εκτός από τον Οδυσσέα– να κινδυνεύει;

.....
.....

Συμπλήρωση
κενών

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΝΟΣΤΟΥ/ΦΑΙΑΚΙΔΑΣ

1. Στις ραψωδίες ι-μ περιγράφονται οι δέκα περιπέτειες του Οδυσσέα και των συντρόφων του. Να τις βαθμολογήσεις από το 1 έως το 3, ανάλογα με τη διάρκεια και τις συνέπειές τους. (1 = εύκολη, 2 = δύσκολη, 3 = επικίνδυνη).

Περιπέτεια	Αξιολόγηση – Βαθμολογία
Κίκονες	1 2 3
Λωτοφάγοι	1 2 3
Κύκλωπες	1 2 3
Νησί του Αιόλου	1 2 3
Λαιστρυγόνες	1 2 3
Κίρκη	1 2 3
Άδης	1 2 3
Σειρήνες	1 2 3
Σκύλλα και Χάρυβδη	1 2 3
Νησί του Ήλιου	1 2 3

2. Να χαρακτηρίσεις τις παρακάτω προτάσεις ως σωστές (Σ) ή λανθασμένες (Λ).
- Η Αθηνά δίνει εντολή στον Ερμή να μεταβεί στην Ωγυγία.
  - Η Καλυψώ δέχεται αδιαμαρτύρητα την απόφαση των θεών.
  - Ο Οδυσσέας εμφανίζεται δύσπιστος και καχύποπτος, όταν η Καλυψώ του ανακοινώνει ότι αποφάσισε να τον αφήσει ελεύθερο.
  - Ο Οδυσσέας υμνεί την ομορφιά της Ναυσικάς, την ικετεύει να τον βοηθήσει και της δίνει ευχές.
  - Η Αθηνά βοηθά τον Οδυσσέα, καλύπτοντάς τον με ομίχλη, να φτάσει στο παλάτι του Αλκίνοου.

- Ο Οδυσσέας ακούγοντας το τραγούδι του Δημόδοκου αισθάνεται χαρά και νοσταλγία.
- Στο νησί των Κυκλώπων ο Οδυσσέας παρασύρεται από την επιμονή των συντρόφων του και αποφασίζει να εξερευνήσει το νησί.
- Οι περιπέτειες που ακολουθούν μετά από το νησί των Κυκλώπων οφείλονται στην ύβρη που διέπραξε ο Οδυσσέας προς τον Ποσειδώνα και τον Πολύφημο.
- Στον Άδη ο Οδυσσέας συναντά τις ψυχές των πεθαμένων και μιλά μαζί τους.
- Μόλις ο Οδυσσέας έφτασε στην Ιθάκη με το πλοίο των Φαίακων έκλαιγε από χαρά και συγκίνηση.

3. Να αντιστοιχίσεις τους στίχους της στήλης Α με τους χαρακτηρισμούς του Οδυσσέα στη στήλη Β.

Στήλη Α
1. Τον ήβρε που καθόντανε κοντά στ' ακροθαλάσσι κι ούτε στιγμή του στέγνωσαν τα μάτια του απ' τα δάκρυα, και του 'σβηνε η γλυκιά ζωή στου γυρισμού τον πόνο, γιατί του γύρισε η καρδιά να ζει με τη νεράιδα; (ραψ. ε, στ. 151-154)
2. Άλλο, θεά, θα μελετάς μ' αυτά, κι όχι ταξίδι, ενώ μου ορίζεις με σκαφί της θάλασσας το πλάτος να πάρω αυτό, τ' απέλειωτο και φοβερό, που μήτε γοργά καράβια ισόμετρα δεν το περνούν, που τρέχουν χαρούμενα στον άνεμο. (ραψ. ε, στ. 174-176)
3. Λιοντάρι πώς βουνόδρεφτο, στα νύχια του θαρρώντας, χυμιάει με τ' ανεμόβροχα κι αστράφτουν οι ματιές του κι αρπάζει βόδια απ' το σωρό, πρόβατα κι άγρια λάφια και τ' αναγκάζει η πείνα του να πάει να δοκιμάσει... (ραψ. ζ, στ. 131-133)
4. Σύντροφε, δε μιλάς σωστά και μ' άντρα αυθάδη μοιάζεις. Έτσι όλα τα χαρίσματα δε δίνουν στους ανθρώπους, σωρό οι θεοί, την ομορφιά, τη γνώση και το λόγο. (ραψ. θ, στ. 166-168)
5. Αχ! το καράβι ο Σαλευντής μου το 'σπασε του κόσμου, στα βράχια όπως το χτύπησε σε μία της χώρας σου άκρη, στον κάβο αφού το ξόριασε κι η θάλασσα το πήρε, κι εγώ μονάχος ξέφυγα μ' αυτούς το μαύρο χάρο». (ραψ. ι, στ. 283-286)
6. Μανούλα, πώς δε στέκεσαι να σε σφιχταγκαλιάσω κι αγκαλιασμένοι τρυφερά μέσα στον Άδη οι δυο μας το θρήνο να χορτάσουμε τον κρουσπαγομένο; (ραψ. λ, στ. 210-212)

Στήλη Β
γενναίος, επιβλητικός και ατρόμητος
εύστροφος, εφευρετικός, οξύνους
ψύχραιμος, συνετός και έξυπνος
απελπισμένος και θλιμμένος
δύσπιστος και καχύποπτος
ευαίσθητος, τρυφερός

4. ΤΑ ΝΕΑ ΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΙΑΣ (ΟΜΑΔΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ)

Να χωριστείτε σε τρεις ομάδες και αφού αναλάβει κάθε ομάδα να μελετήσει τρεις ραψωδίες, να φτιάξετε το podcast του Νόστου, το οποίο μπορεί να αναρτηθεί στην ιστοσελίδα του σχολείου σας. Για το podcast να χρησιμοποιήσετε το δωρεάν πρόγραμμα ηχογράφησης **Audacity**.

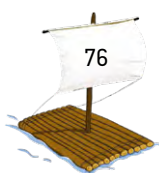
Ανασκόπηση νόστου 1
Τα πρόσωπα του νόστου

Σωστό-Λάθος

Η χρονογραμμή του νόστου

76

ΜΝΗΣΤΗΡΟΦΟΝΙΑ

Ραψωδία π: Τηλεμάχου ἀναγνωρισμὸς Ὀδυσσέως

Ενότητα 7η (στ. 176-320<173-320, 321-483<321-481)

ΠΡΟΟΡΓΑΝΩΤΗΣ

Τι συμβαίνει;

- **1η Υποενότητα (στ. 176-320<173-320):** Ο Τηλέμαχος αναγνωρίζει τον Οδυσσέα. Το σχέδιο της Μνηστηροφονίας καταστρώνεται.
- **2η Υποενότητα (στ. 321-483<321-481):** Διάλογος των Μνηστήρων σχετικά με την επιστροφή του Τηλέμαχου. Παρέμβαση της Πηνελόπης.

Πού είμαστε; ⇒ Στην Ιθάκη.

Πότε γίνονται όλα αυτά; ⇒ Την 38η ημέρα της αφήγησης.

Ποιους θα δούμε να δρουν; ⇒ Τον Οδυσσέα, τον Τηλέμαχο, τον Εύμαιο, τους Μνηστήρες Αντίνοο, Αμφίνομο και Ευρύμαχο, την Πηνελόπη.

Στη ραψωδία αυτή:

- ✓ **θα εντοπίσουμε** τα στάδια αναγνωρισμού Οδυσσέα -Τηλέμαχου και θα σχολιάσουμε γενικώς το μοτίβο της αναγνώρισης,
- ✓ **θα σχολιάσουμε** τη συναισθηματική κατάσταση του Τηλέμαχου, των Μνηστήρων και της Πηνελόπης,
- ✓ **θα καταγράψουμε** τις οδηγίες του Οδυσσέα αναφορικά με το σχέδιο της Μνηστηροφονίας, **θα αναδείξουμε** το ήθος των Μνηστήρων.

ΜΝΗΣΤΗΡΟΦΟΝΙΑ

Ραψωδία π: Τηλεμάχου και Όδυσσέως έπάνοδος εις Ίθάκη

Ενότητα 7η (στ. 176-320<173-320, 321-483<321-481)

Ας μελετήσουμε το κείμενο...

Στίχοι 1-175: Ο Τηλέμαχος επιστρέφει στην Ιθάκη και προτού πάει στο παλάτι περνάει από το καλύβι του Εύμαιου για να τον χαιρετίσει και να μάθει τα νέα της μητέρας του και των Μνηστήρων. Ο Εύμαιος τον καλοδέχεται σαν παιδί του, του συστήνει τον Οδυσσέα και φεύγει προς το παλάτι για να ενημερώσει την Πηνελόπη ότι ο γιος της επέστρεψε σώος στην Ιθάκη. Η θεά Αθηνά αποφασίζει να δώσει στον Οδυσσέα και πάλι την κανονική του μορφή...

1η Υποενότητα: Ο Τηλέμαχος αναγνωρίζει τον Οδυσσέα. Το σχέδιο της Μνηστηροφονίας καταστρώνεται (στ. 176-320)

Και πρώτα αφού με νιόπλυτη χλαμύδα και χιτώνα τον έντυσε, του στόλισε το σώμα με τη νιότη.

Μελαχρινός πάλι έγινε, του γέμισε η θωριά του, και μαύρισαν τα γένια του στο πρόσωπό του γύρω.

180 Αυτά σαν έκαμε η θεά χάθηκε, κι ο Δυσσέας μες στο καλύβι γύρισε. Κι όπως τον είδε ο γιος του, σάστισε και το πρόσωπο γύρισε αλλού από φόβο, θεός μην είναι. Μίλησε στο τέλος με δυο λόγια· «Ξένε, από πριν αλλιώτικος μου φάνηκες μπροστά μου. Άλλα φορέματα φορείς κι άλλη έγινε η θωριά σου. Θα 'σαι θεός που κάδεσαι μες στα πλατιά τα ουράνια. Κάμε έλεος, θα σου δώσουμε σφαχτά που να σ' αρέσουν και δώρα χρυσοσκάλιστα. Σπλαχνίσου μας, θεέ μου».

Τότε τ' απάντησε ο δεικός πολύπαδος Δυσσέας·
190 «Θεός δεν είμαι· με θεό γιατί με προσομοιάζεις; μόν' είμαι εγώ ο πατέρας σου, που πάντα κλαίς για μένα, και προσβολές υπόφερρες κι ήπιες πολλά φαρμάκια». Είπε και γλυκοφίλησε το γιο του, κι απ' τα μάτια τα δάκρυα του 'πεφταν στη γης, που πριν τα συγκρατούσε. Πάλε ο Τηλέμαχος,- γιατί δεν πείδουνταν ακόμα πως ήτανε ο πατέρας του – τ' απάντησε έτσι κι είπε· «Δεν είσαι συ ο πατέρας μου, παρά το δίχως άλλο κάποιος θεός με ξεγελά, για να λυπούμαι ακόμα. Γιατί δε δύνεται άνθρωπος δηητός αυτά να πλάσει
200 στο νου του, εκτός αδάνατος θεός στη γης αν έρθει, εύκολα αν θέλει δύνεται να κάμει νιους ή γέρονς. Γέρονς προτού φαινόσυνα και φτωχικά φορούσες, μα τώρα μοιάζεις με θεούς που κατοικούν στα ουράνια». Τότε έτσι κι ο πολύσοφος τ' απάντησε Δυσσέας·

Ο Οδυσσέας αποκαλύπτεται και ο Τηλέμαχος σαστίζει (στ. 176-188)

Δημιουργία πληροφοριογραφήματος

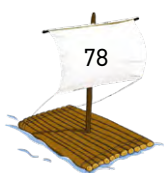

Ο Τηλέμαχος αναγνωρίζει τον πατέρα του (στ. 189-219)

Μην ξεχάσω:

- να **υπογραμμίσω** τα στοιχεία που αναφέρει ο Οδυσσέας για να πείσει τον Τηλέμαχο για την ταυτότητά του,
- να **υπογραμμίσω** τις φράσεις που φανερώνουν τη συγκίνηση πατέρα-γιου,
- να **φανταστώ** τις κινήσεις και τις εκφράσεις του προσώπου του Οδυσσέα αλλά και του Τηλέμαχου κατά τη σκηνή του αναγνωρισμού,
- να **εντοπίσω** τα βασικά στάδια του τυπικού του αναγνωρισμού,
- να **βρω** σε ποιους στίχους υπάρχει επική ειρωνεία.

78

ΜΝΗΣΤΗΡΟΦΟΝΙΑ

Ραψωδία π: Τηλεμάχου και Ὀδυσσέως ἐπάνοδος εἰς Ἰθάκη

Ενότητα 7η (στ. 176-320<173-320, 321-483<321-481)

«Μπροστά σου τον πατέρα σου, Τηλέμαχε, ενώ βλέπεις,
δε σου ταιριάζει ν' απορείς και να παραδαμάξεις.
Γιατί δε θα ῥθει εδώ κανείς άλλος ποτέ Δυσσέας,
μόν' είμαι ο ίδιος, που καιρούς παράδερνα στα ξένα
και στην πατρίδα γύρισα τον εικοστό πια χρόνο.

- 210 Της νικηφόρας Αθηνάς είναι κι αυτό το δάμα,
που μ' έκαμε όπως ήθελε, γιατί τα δύνεται (μπορεί) όλα,
πότε να φαίνουμαι άνθρωπος φτωχός που ζητιανεύω,
και πότε νιος που στο κορμί φορώ πανώρια ρούχα.
Εύκολα δύνονται οι θεοί που κατοικούν στα ουράνια
να τον δοξάσουν το θνητό και να τον ταπεινώσουν».
Είπε και κάθισε. Κι ευτύς τον ξακουστό γονιό του
αγκάλιασε ο Τηλέμαχος και ξέσπασε στο κλάμα.
Τους πήρε τότε και τους δυο ο πόθος να θρηνήσουν,
κι έκλαιγαν με πικρούς λυγμούς, όσο δεν κλαιν τα όρνια,
- 220 θαλασσοπούλια ή σταυραετοί κυρτόνυχοι, που αρπάξαν
απ' τη φωλιά τ' αφτέρωτα πουλιά τους οι χωριάτες.
Έτσι ποτάμι χύσανε κι αυτοί τα μαύρα δάκρυα.
Κι ο ήλιος θα βασίλευε κι ακόμα θα θρηνούσαν,
μα μίλησε ο Τηλέμαχος και στον πατέρα του είπε·
«Με τι καράβι σ' έφεραν, πατέρα αγαπημένε,
στο Θιάκι οι ναύτες; Ποιοι κι αυτοί παινεύονταν πώς είναι;
Γιατί θαρρώ πεζός εδώ δε θα μπορούσες να ῥθεις».
Τότε έτσι απάντησε ο θεϊκός πολύπαδος Δυσσέας·
«Την πάσα αλήθεια θα σου πω μετά χαράς, παιδί μου.
- 230 Στο Θιάκι οι κοσμοζάκουστοι με φέρανε οι Φαιάκοι,
που κάθε ξένο προβοδούν, στα χέρια τους αν πέσει.
Και με καράβι γλήγορο, βαθιά αποκοιμισμένον,
με φέρανε απ' τα πέλαγα και μ' άφησαν στο Θιάκι,
και δώρα μου ῥδωκαν λαμπρά, χαλκό, χρυσάφι, ρούχα,
που σε σπηλιά, από φώτιση θεού, κρυμμένα τα ῥχω.
Και τώρα εδώ με τη βουλή πάλι ήρθα της Παλλάδας,
για να σκεφτούμε οι δυο μαζί το φόνον των οχτρών μας.
Μόν' έλα τώρα, αρίθμησε σε μένα τους Μνηστήρες,
να μάθω πόσοι να ῥναι αυτοί και ποιος καδένας είναι.
- 240 Κι ύστερα στην ατρόμητη καρδιά μου θα μετρήσω,
μονάχοι αν θα μπορούσαμε, οι δυο μας δίχως άλλους,
να πολεμήσουμε μ' αυτούς ή δέλουμε βοήθεια».
Κι ο συνετός Τηλέμαχος τ' απάντησε κι έτσι είπε·
«Πάντα άκουγα, πατέρα μου, το ξακουστό όνομά σου,
πως είσαι πρώτος στο σπαδί και στη σοφή τη γνώμη.

Η στιγμή της αναγνώρισης του Οδυσσέα από τον Τηλέμαχο. Henri-Lucien Doucet, 1880, L'Odyssee (matheatre.fr)

Εντοπίστηκε παρομοίωση! Πού είναι;
Να την υπογραμμίσω και να την αναλύσω.

Οδυσσέας και Τηλέμαχος καταστρώνουν
τη Μνηστηροφονία και συζητούν...
(στ. 223 κ.ε.)

Βρίσκω στο κείμενό μου την παρακάτω
ομηρική φράση και την υπογραμμίζω:
Τηλέμαχος δὲ ἀμφιχυθεὶς πατέρ' ἔσθλὸν
ὀδύρετο δάκρυα λείβων· ἀμφοτέροισι δὲ
τοῖσιν ὑφ' ἴμερος ὤρτο γόοιο·
Τι καταλαβαίνεις ότι σημαίνει η λέξη «ἴμε-
ρος»;

Τροχός
της Τύχης

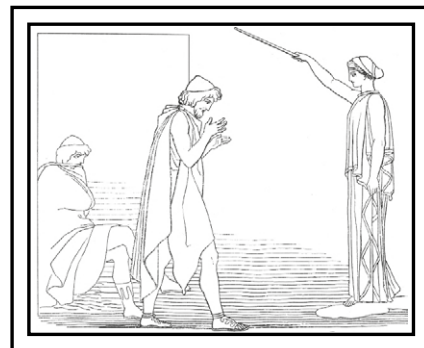
α) για την ταυτότητα
των Μνηστήρων
(στ. 243-260)

ΜΝΗΣΤΗΡΟΦΟΝΙΑ

Ραψωδία π: Τηλεμάχου και Όδυσσέως επάνοδος εις Ίθάκη

Ενότητα 7η (στ. 176-320 < 173-320, 321-483 < 321-481)

- Μα λόγο μου ξεστόμισες μεγάλο, που τρομάζω.
Δυο μόνοι μ' άλλους πιο πολλούς πώς θα τα βγάλουν πέρα;
Δεν είναι μια, δεν είναι δυο δεκάδες οι Μνηστήρες
μόν' είναι ακόμα πιο πολλοί, κι άκου να τους μετρήσω.
- 250 Απ' το Δουλίχι διαλεχτοί πενήντα δυο λεβέντες,
μ' έξι μαζί τους παραγιούς. Κι όσοι ήρθαν απ' τη Σάμη,
είναι όλοι είκοσι τέσσερεις. Κι είκοσι βάλε ακόμα,
όσοι ήρθαν απ' τη Ζάκυνθο, και δώδεκα απ' το Θιάκι,
ατρόμητοι όλοι στην καρδιά. Κι ο Μέδοντας ο κράχτης,
κι ο θεϊκός τραγουδιστής, πόχουν κι αυτοί μαζί τους,
δυο παραγιούς, στο μοίρασμα των φαγητών τεχνίτες.
Σ' όλους εκείνους μαζωχτούς αν βγούμε εμείς μπροστά τους,
ό,τι σου κάμανε, πικρά κι αδρά θα το πληρώσεις.
- Μα σκέψου, αν κάποιον δύνεται βοηθό να βάλει ο νους σου,
260 να μας βοηθήσει πρόδυμα και μ' όλη την καρδιά του». Τότε τ' απάντησε ο θεϊκός πολύπαδος Δυσσέας·
«Θα σου το πω μετά χαράς και πρόσεξε ν' ακούσεις,
και σκέψου αν μόνη η Αθηνά με το μεγάλο Δία
θα μας βοηθήσουν, ή βοηθό άλλον να βάλει ο νους μου». Κι ο συνετός Τηλέμαχος τ' απάντησε έτσι κι είπε·
«Καλοί είναι εκείνοι οι δυο βοηθοί, που ονόμασες, πατέρα,
που κάδονται στα σύγνεφα ψηλά, και τους ανθρώπους
όλου του κόσμου κυβερνούν και τους θεούς τους άλλους». Πάλε έτσι απάντησε ο θεϊκός πολύπαδος Δυσσέας·
- 270 «Ναι δε θ' αργήσουν να βρεθούν στη μάχη, και θα δούμε
όταν πιαστούμε εμείς οι δυο με τους λοιπούς Μνηστήρες
ποιος θα νικήσει. Τώρα συ, το γλυκοχαραμέρι (όταν γλυκοχαράξει)
στο σπίτι πήγαινε, να βρεις τους άτροπους Μνηστήρες.
Ύστερα εμένα κι ο βοσκός στη χώρα θα οδηγήσει,
παρόμοιο μ' ένα δύστυχο και ψωμοζήτη γέρο.
Κι αν με προσβάλουν σπίτι μου, μες στην καρδιά σου βάστα
κλεισμένη την υπομονή κι εγώ ας κακοπαθαίνω.
Κι αν απ' την πόρτα με κλωτσιές στο δρόμο με πετάξουν,
ή με σαίτες με χτυπούν, υπόφερε να βλέπεις.
- 280 Μόνο με λόγια σου γλυκά να τους μιλάς, να πάψουν
τις τρέλες. Όμως δε θ' ακούν, γιατί τους ζώνει (πλησιάζει) ο χάρος.
Κι ένα άλλο τώρα θα σου πω και συ στο νου να το 'χεις.
Την ώρα που η πολύβουλη Παλλάδα με φωτίζει,
θα γνέψω με τα μάτια μου κι άμα το καταλάβεις,
όσα κι αν βρίσκονται άρματα στο σπίτι να συνάξεις
και να τα βάλεις στο ψηλό κελάρι, μες στο βάθος

Η μεταμόρφωση του Οδυσσέα από την Αθηνά. Flaxman, 1755-1826, L'Odyssee (matheatre.fr)

β) για τους βοηθούς τους (στ. 261-272α)

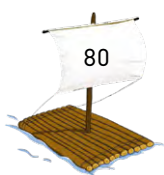
Ποιοι είναι οι βοηθοί του Οδυσσέα για τους οποίους μιλάει; Γράψε τα ονόματά τους:

.....
.....
.....

γ) για τα στάδια της Μνηστηροφονίας (στ. 272β-299)

Ήξερες ότι...

Στο έπος επαναλαμβάνονται λέξεις, φράσεις, στίχοι ακόμα και τυπικές σκηνές. Αυτό εξυπηρετούσε την απομνημόνευση καθώς τα ομηρικά έπη απαγγέλλονταν προφορικά. Μπορείς να βρεις 2 περιπτώσεις φράσεων που επαναλαμβάνονται στην ενότητα;

ΜΝΗΣΤΗΡΟΦΟΝΙΑ

Ραψωδία π: Τηλεμάχου και Ὀδυσσέως ἐπάνοδος εἰς Ἰθάκην

Ενότητα 7η (στ. 176-320<173-320, 321-483<321-481)

- και τους Μνηστήρες με γλυκά ν' αποκοιμίζεις λόγια,
σα σε ρωτούν για τ' ἄρματα και θέλουν να τα βλέπουν.
«Απ' τον καπνό τα σήκωσα, γιατί δεν ήταν ὅμοια
290 ως τ' ἄφησε ο πατέρας μου σαν πήγε για την Τροία,
μόν' ἔχασαν τη λάμψη τους απ' του καπνού την ἄχνα.
Κι ἕνα ἄλλο ο Δίας μου ἔβαλε στο νου μου πιο μεγάλο,
μη χτυπηθείτε, αν ἔξαφνα πιαστείτε ἀπό μεθύσι,
και το τραπέζι *μολεντεῖ* (μολυνθεῖ) κι ο γάμος απ' το αἷμα,
γιατί καθένα τον τραβά μονάχο το μαχαίρι.»
Ν' αφήσεις μόνο δυο σπαθιά για μας και δυο κοντάρια
κι ασπίδες δυο ν' αρπάξουμε στα χέρια ὅταν χυθούμε
ἀπάνω τους. Και στα στερνά τους ἀτσαλους Μνηστήρες
θα τους τυφλώσει η Αθηνά κι ο βαθυγνώστης Δίας.
300 Κι ἕνα ἄλλο ἀκόμα θα σου πω, και πρόσεξε ν' ακούσεις.
Αν εἶσαι ἀλήθεια γιος μου εσύ κι απ' το δικό μου το αἷμα,
να μην το μάθει ἄλλος κανείς, πως γύρισα στο Θιάκι,
ἀπ' τους ἀνθρώπους του σπιτιού, μήτε ο γερο-Λαέρτης
μήτε ο θεϊκός χοιροβοσκός, μήτε κι η Πηνελόπη.
Και μόνοι οι δυο να μάθουμε των γυναικῶν τη γνώμη,
κι απ' του σπιτιού τους παραγιούς να ἴδουμε ποιος ἀκόμα
μας σέβεται και μας τιμά και ποιος δε μας φοβάται
και μήτε εσένα δεν *ψηφά* (υπολογίζει), αν και μεγάλος εἶσαι».
Τότε ἔτσι ο ακριβός του γιος τ' ἀπάντησε και του ἔπε·
310 «Κι ἄλλη φορά, πατέρα μου, θα ἴδεις αν ἔχω κρίση
γιατί κι ἐγὼ ἀσυλλόγιστο δεν ἔχω το κεφάλι.
Ὅμως αὐτό και για τους δυο δε θρῖσκω ἐγὼ πως εἶναι
ωφέλιμο. Για σκέψου το. Γιατί ἔτσι δίχως λόγο,
θα κάδεσαι ἀπραγος καιρό να προσπαθεῖς να μάθεις,
κι ἡσυχά αυτοῖ θα *καταλούν* (σπαταλούν) δίχως σπλαχνιά το βιος σου.
Μα τις γυναῖκες σύμφωνος κι ἐγὼ να δοκιμάσεις,
ποιες το ψωμί σου δεν τιμούν και ποιες δεν ἔχουν κρίμα.
Ὅμως τους ἀντρες περιττό, απ' το ἔνα σπίτι στ' ἄλλο,
να δοκιμάζουμε. Ὅλα αὐτά μποροῦν *στερνά* (αργότερα) να γίνουν,
320 σημάδι αν ἔχεις φανερό του ἀσπιδοφόρου Δία».

δ) για τη μυστικότητα του σχεδίου (στ. 300-320)

Γιατί ο Οδυσσεύς ζητάει ἀπόλυτη μυστικότητα; Τι τον ἀνησυχεῖ;

Δημιουργία
κόμικ

2η Υποενότητα: Διάλογος των Μνηστήρων σχετικά με την επιστροφή του Τηλέμαχου. Παρέμβαση της Πηνελόπης (στ. 321-483)

Την ὥρα πόλεγαν αὐτά, μιλώντας μεταξύ τους,
ἐμπαινε το καλόχτιστο καράβι μες στο Θιάκι,
πόφερε τον Τηλέμαχο και τους συντρόφους του ὅλους

Η Πηνελόπη ενημερώνεται για την επιστροφή του Τηλέμαχου (στ. 321-341)

ΜΝΗΣΤΗΡΟΦΟΝΙΑ

Ραψωδία π: Τηλεμάχου και Ὀδυσσέως ἐπάνοδος εἰς Ἰθάκην

Ενότητα 7η (στ. 176-320<173-320, 321-483<321-481)

- μέσα απ' την Πύλο. Στο βαθύ σαν μπήκανε λιμάνι
σύρανε πρώτα στη στεριά το μελανό καράβι
και τ' ἄρμενά του βγάλανε οι ψυχωμένοι ναύτες
και στου Κλυτία πήγανε τα πανωραία δώρα.
Τότε ένα κράχτη στείλανε στο σπίτι του Δυσσέα,
την είδηση στη συνετή να πει την Πηνελόπη,
330 πως στάθηκε ο Τηλέμαχος στο ξοχικό του κτήμα
κι έστειλε το καράβι πριν να φτάσει στο λιμάνι,
της λατρευτής βασίλισσας μη φοβηθεί η καρδιά της,
και χύσει δάκρυα τρυφερά. Την ίδια ώρα πήγαν
ο κράχτης κι ο χοιροβοσκός την είδηση την ίδια
να φέρουν στη βασίλισσα. Σαν μπήκαν στο παλάτι
ο κράχτης έτσι φώναξε μπροστά στις παρακόρες·
«Έφτασε ο ακριβός σου γιος, βασίλισσα, απ' την Πύλο».
Κοντά της πήγε κι ο βοσκός κι είπε στην Πηνελόπη
όσα τον έστειλε να πει τ' αγαπητό παιδί της.
- 340 Κι όταν πιστά την προσταγή την τέλεψε, όπως ήταν
άφησε μέγαρα κι αυλές και στο μαντρί του πήγε.
Μα των Μνηστήρων χάλασε μέσα η καρδιά απ' τη λύπη
κι απ' το παλάτι θγαίνοντας, το μακροτοίχι πήραν
που 'χε η αυλή, και κάδισαν εκεί μπροστά στις πόρτες.
Τότε άρχισε ο Ευρύμαχος γιος του Πολύβου κι είπε·
«Θρασά ο Τηλέμαχος δουλειά κατόρθωσε μεγάλη,
τέτοιο ταξίδι, κι είπαμε πως δεν τα βγάζει πέρα.
Μα ελάτε τώρα ας ρίξουμε το πιο καλό καράβι
στη θάλασσα κι ας βάλουμε τεχνίτες λαμνοκόπους,
350 να πουν στους άλλους γλήγορα ξοπίσω να γυρίσουν».
Το λόγο δεν απόσωσε, κι είδε μες στο λιμάνι,
ως έστρεψε ο Αμφίνομος, το μελανό καράβι,
που τα πανιά του μάζωναν και τα κουπιά βαστούσαν.
Χάρηκε μέσα του η καρδιά κι έτσι είπε στους συντρόφους·
«Τι θέλουμε να στείλουμε μαντάτο; Να τους, ήρθαν.
Είτε ο θεός τους φώτισε είτε είδανε μονάχοι
τ' άλλο καράβι να περνά, μα κόπος να το φτάσουν».
Έτσι είπε και σηκώθηκαν και πήγαν στ' ακρογάλι
και στη στεριά τραβήξανε το μελανό καράβι
360 και πήραν όλα τ' ἄρμενα οι ψυχωμένοι ναύτες.
Τότε όλοι για τη σύνοδο κινούσαν μαζωμένοι
κι ούτε άλλον άφησαν εκεί να κάτσει, νιος ή γέρος.
Κι έτσι ο Αντίνοος άρχισε, ο γιος του Ευπειδή, κι είπε·
«Αχ, οι θεοί τον γλίτωσαν αλάθευτα απ' το χάρο,

Οι Μνηστήρες σχεδιάζουν να σκοτώσουν τον Τηλέμαχο (στ. 342-409)

Υπογράμμισε λέξεις και εκφράσεις της ενότητας που καταγράφουν πώς αισθάνθηκαν οι Μνηστήρες όταν έμαθαν τα νέα για τον Τηλέμαχο. **Μπορείς να αιτιολογήσεις τα συναισθήματά τους;** Σε αντίθεση με τους Μνηστήρες πώς μπορεί να αισθάνεται η Πηνελόπη;

Ο Αντίνοος αποδίδει τη σωτηρία τού Τηλέμαχου σε θεϊκό σχέδιο.
ΣΩΣΤΟ / ΛΑΘΟΣ

ΜΝΗΣΤΗΡΟΦΟΝΙΑ

Ραψωδία π: Τηλεμάχου καὶ Ὀδυσσέως ἐπάνοδος εἰς Ἰθάκη

Ενότητα 7η (στ. 176-320<173-320, 321-483<321-481)

Τη μέρα βάξαμε σκοπούς στ' αγερικά ακροτόπια,
που αδιάκοπα συνάλλαζαν. Κι όταν βουτούσε ο ήλιος
ποτέ τη νύχτα στη στεριά δεν κλείσαμε το μάτι,
μόν' πάντα μες στη θάλασσα με το γοργό καράβι
εδώ κι εκεί αρμενίζαμε, προσμένοντας να φέξει,
370 του Τηλεμάχου τη ζωή ζητώντας στο καρτέρι
να πάρουμε, όταν έφτανε. Ὅμως αυτόν ωστόσο
κάποιος θεός τον γλίτωσε να φτάσει στην πατρίδα.
Μα ελάτε να σκεφτούμε εδώ το θάνατό του τώρα,
κι ούτε να μας γλιτώσει πια. Γιατί δεν έχει ελπίδα,
ενόσω θα 'ναι ζωντανός, να θρει η δουλειά μας άκρη.
Γιατί είναι εκείνος φρόνιμος, στη γνώση κατεχάρης
και την αγάπη του λαού δεν έχουμε όπως πρώτα.
Μα ελάτε, πριν σε σύνοδο τους Αχαιούς καλέσει·
Γιατί κι αυτό ο Τηλέμαχος θαρρώ δε δ' αμελήσει,
380 μόν' θα βαστάξει το θυμό και σ' όλους θα κηρύξει
πως σκάβουμε το λάκκο του και γλίτωσε με κόπο.
Κι αυτοί αν ακούσουν τ' άνομο το έργο, θα μας βρίσουν
κι άλλο θα πάθουμε κακό, κι ίσως απ' την πατρίδα
μας διώξουν και της ξενιτιάς θα πάρουμε τη στρατά.
Εμπρός, να τον προφτάσουμε στο δρόμο ή στα χωράφια,
μακριά απ' την πόλη. Κι έπειτα μοιράζουμε το βιος του
και το παλάτι αφήνουμε στη μάνα του να το 'χει
μ' όποιον την πάρει. Κι αν αυτός δε σας αρέσει ο λόγος
και θέλετε ο Τηλέμαχος να ξει και τ' αγαθά του
390 τα πατρικά να χάιρεται, ας πάψουμε πια τότε
να συναζόμαστε όλοι εδώ, το σπίτι του να τρώμε.
Μόν' απ' το σπίτι του ο καθείς τα δώρα του αρραβώνα,
ας φέρει κι ας διαλέξει αυτή να παντρευτεί στο τέλος
όποιον της φέρει πιο πολλά κι όποιον της γράφει η μοίρα».·
Έτσι είπε κι όλοι απόμειναν χωρίς μιλιά να βγάλουν.
Τότε άρχισε ο Αμφίνομος, λεβέντης γιος του Νίσου,
που 'ρθε απ' το χορταρόστρωτο, το καρπερό Δουλίχι,
όλων των άλλων αρχηγός, και τα γλυκά του λόγια
στην Πηνελόπη αρέσανε κι ήταν καλή η καρδιά του.
400 Αυτός με λόγια γνωστικά πήρε το λόγο κι είπε·
«Αδέλφια, τον Τηλέμαχο εγώ δεν τον σκοτώνω.
Στο γένος το βασιλικό, κακό να βάλεις χέρι.
Μα ας δούμε πρώτα των θεών τη γνώμη, κι αν το στέργουν
αυτό να γίνει οι ορισμοί τ' ασπιδοφόρου Δία,
κι εγώ του παίρνω τη ζωή κι όλους τους άλλους σπρώχνω.

Βρίσκω στο κείμενό μου την παρακάτω ομηρική φράση και την **υπογραμμίζω**:
αὐτὸς μὲν γὰρ ἐπιστήμων βουλήν τε νόψ τε
Ποιες είναι οι σημασίες της λέξης «βουλή»; σήμερα;

Μην ξεχάσω:

- να **σκιαγραφίσω** τους χαρακτήρες των Μνηστήρων,
- να **συγκρίνω** τους λόγους των Μνηστήρων,
- να **υπογραμμίσω** στο κείμενο σημεία που φανερώνουν την ωμότητα των Μνηστήρων και να **αναρωτηθώ** γιατί παρουσιάζονται έτσι,
- να **αναρωτηθώ** πώς οι στίχοι 321-481 εξυπηρετούν την πλοκή του έπους.

ΜΝΗΣΤΗΡΟΦΟΝΙΑ

Ραψωδία π: Τηλεμάχου και Όδυσσέως επάνοδος εις Ίθάκη

Ενότητα 7η (στ. 176-320<173-320, 321-483<321-481)

Μα αν δεν το δέλουν οι θεοί, προτείνω να μη γίνει».

Είπε και σ' όλους άρεσε ο λόγος του Αμφινόμου,
κι ευτύς να πάνε κίνησαν στο σπίτι του Δυσσέα
και σε θρονιά καδίσανε, σαν ήρθαν, σκαλισμένα.

410 Τότε άλλο βρήκε η φρόνιμη να κάμει η Πηνελόπη
στους φαντασμένους να φανεί κι αστόχαστους Μνηστήρες,
γιατί έμαδε στον πύργο της τον κίνδυνο του γιου της.
Έτρεξε ο κράχτης Μέδοντας κι όσα άκουσε της τα 'πε.
Και κίνησε απ' τον πύργο της με παρακόρες άλλες.
Κι ως έφτασε η ασύγκριτη γυναίκα στους Μνηστήρες
κοντά στης καλοκάμωτης σκεπής το στύλο εστάδη,
σκεπάζοντας τα μάγουλα με τη λαμπρή της μπόλια (μαντήλι),
και στον Αντίνοο μίλησε με θυμωμένα λόγια·

«Αντίνο, κακοστόχαστε και ψηλοφантаσμένη
420 στο Θιάκι πρώτο σ' έχουνε στους λόγους και στη γνώση
μες στους συνηλικιώτες σου, μα συ δεν είσαι τέτοιος.
Τρελέ, γιατί το θάνατο του Τηλεμάχου δέλεις,
και τους ικέτες δεν ψηφάς, που τους φυλάει ο Δίας;
Μεγάλο κρίμα το κακό να μελετάς στον άλλο.
Ή δεν το ξέρεις πως εδώ, με την ψυχή στα δόντια,
μας πρόσπεσε ο πατέρας σου, που το λαό εφοβήδη
του τόπου του, γιατί έβλαψε, μ' άλλους ληστές Ταφιώτες,
τους Θεσπρωτούς, που φίλοι μας και σύμμαχοί μας ήταν;
Να τον σκοτώσουν ήδελαν κι όλους τους θησαυρούς του
430 να τους χαρούν, μα αντίκοψε ο άντρας μου ο Δυσσέας.
Τώρα το σπίτι εκείνου τρωσ απτέρωτα και δέλεις
να πάρεις τη γυναίκα του, το γιο του να σκοτώσεις,
και μου ματώνεις την καρδιά. Μα πάψε πια κι ο ίδιος
κι όλους τους άλλους πρόσταξε συντρόφους σου να πάψουν».

Τότε ο Ευρύμαχος ο γιος της είπε του Πολύβου·
«Ω, Πηνελόπη φρόνιμη, του Ικάριου θυγατέρα,
δάρρος και τέτοια μες στο νου καθόλου μην τα βάζεις.
Δε βρίσκεται, ούτε θα βρεθεί σ' αυτό τον κόσμο ο άντρας
που απάνω στον Τηλέμαχο το χέρι του δ' αγγίζει,
440 όσο που να 'μαι ζωντανός κι έχω ανοιχτά τα μάτια.

Γιατί το λέγω φανερά, και να το ιδείς, θα γίνει.
Το μαύρο του αίμα στη στιγμή θα βάψει το σπαδί μου,
γιατί κι εμένα κάδιζε στα γόνατά του απάνω
πολλές φορές ο πορθητής Δυσσέας και στα χέρια
μου 'βαζε κρέας και κρασί στα χείλη μου βαστούσε.
Για τούτο τον Τηλέμαχο πιο παραπάνω απ' όλους
τους φίλους μου τον αγαπώ και χάρο ας μη φοβάται

Η Πηνελόπη ακυρώνει το σχέδιο των Μνηστήρων (στ. 410-449)

Θυμήσου την εμφάνιση της Πηνελόπης στη ραψωδία α και **σύγκρινέ την** με την εμφάνιση και την αποχώρησή της σε αυτήν τη ραψωδία.

Ας συζητήσουμε όλοι μαζί...

Συμφωνείς με τον στ. 448; Κάτι ανάλογο αναφέρθηκε στους στ. 214-215. Κατά πόσο μας καθορίζει η μοίρα;

ΜΝΗΣΤΗΡΟΦΟΝΙΑ

Ραψωδία π: Τηλεμάχου και Όδυσσέως επάνοδος εις Ίθάκην

Ενότητα 7η (στ. 176-320<173-320, 321-483<321-481)

απ' τους Μνηστήρες. Το γραφτό κανείς δεν το ξεφεύγει».

Έτσι είπε δάρρος δίνοντας μα του 'σκαβε το λάκκο.

- 450 Κι η Πηνελόπη ανέβηκε στο μαρμαροχτισμένο
ανώι (ο επάνω όροφος) κι εκεί τον άντρα της θρηνούσε το Δυσσέα,
ωστόσο στα ματόκλαδα τής άπλωσε η Παλλάδα
ύπνο γλυκό να κοιμηθεί. Κατά το βράδυ βράδυ
έφτασε κι ο χοιροβοσκός και βρήκε το Δυσσέα,
που με το γιο του ετοιμάζαν να φάνε, ένα δρεφτάρι
σαν έσφαξαν χρονιάρικο. Τότε η θεά Παλλάδα
πήγε σιμά και με ραβδί χτυπώντας το Δυσσέα
γέρο ξανά τον έκαμε και παλιωμένα ρούχα
τον έντυσε, μήπως τον δει και τον γνωρίσει αμέσως
- 460 ο θεϊκός χοιροβοσκός και πάει στην Πηνελόπη
να της το πει και μέσα του κρυφό δεν το κρατήσει.
Και πρώτος ο Τηλέμαχος το λόγο πήρε κι είπε·
«Ήρθες, καλότυχε Εύμαιε; Τι λένε μες στη χώρα;
Απ' το καρτέρι γύρισαν οι δολεροί Μνηστήρες,
ή στην πατρίδα να 'ρχουμαι παραφυλούν ακόμα;»
Τότε, Εύμαιε χοιροβοσκέ, τ' απάντησες κι έτσι είπες·
«Έννοια δεν είχα, τον καιρό να χάνω μες στη χώρα
αυτά να κάτσω να ρωτώ. Πιο σύντομα ποδούσα
να κάμω την παραγγελιά και πίσω να γυρίσω.

- 470 Κράχτης απ' τους συντρόφους σου, γοργός μαντατοφόρος
με βρήκε και στη μάνα σου την είδηση είπε πρώτος.
Κι ένα άλλο ξέρω να σου πω που το είδα με τα μάτια.
Ψηλά απ' τη χώρα, στου Ερμή το λόφο, όπως ερχόμουν,
είδα καράβι γλήγορο να μπαίνει στο λιμάνι
κόσμο γεμάτο κι ήτανε μ' ασπίδες φορτωμένο
και με κοντάρια δίστομα. Κι έβαλα μες στο νου μου
αυτοί πως θα 'ναι, μα μπορεί να κάνω πάλε λάθος».
- Έτσι είπε κι ο Τηλέμαχος στα μάτια το Δυσσέα
χαμογελώντας κοίταξε, κρυφά απ' το χοιροτρόφο.

- 480 Και τις δουλειές σαν τέλειψαν κι ετοίμασαν τραπέζι
τρων, και δε λείπει τίποτε, που να ζητά η καρδιά τους.
Και τέλος άμα χόρτασαν καλά με φαγοπότι,
να κοιμηθούν θυμήθηκαν, ύπνο γλυκό να πάρουν.

Ο Εύμαιος επιστρέφει στην καλύβα
του (στ. 450-483)

Στους στίχους 478-479 Ο Τηλέμαχος και ο Όδυσσέας κοιτιούνται και χαμογελούν κρυφά καθώς γνωρίζουν πράγματα που ο Εύμαιος αγνοεί. **Πώς ονομάζεται αυτή η ομηρική τεχνική;**

ΜΝΗΣΤΗΡΟΦΟΝΙΑ

Ραψωδία π: Τηλεμάχου και Όδυσσέως έπάνοδος εις Ίθάκη

Ενότητα 7η (στ. 176-320<173-320, 321-483<321-481)

ΑΠΟΤΙΜΗΤΗΣ

Για να καταλάβουμε καλύτερα την εξέλιξη του έπους...

1. Ποια συναισθήματα καταλαμβάνουν τον Τηλέμαχο στους στίχους 176-320; Να εντοπίσεις την κλιμάκωση των συναισθημάτων του και να εξηγήσεις αυτές τις συναισθηματικές μεταπτώσεις.
2. Ο φόνος επιφέρει μίσημα για τους αρχαίους Έλληνες. Ωστόσο, σε όλη την Οδύσεια ο ποιητής μάς παρουσιάζει τους Μνηστήρες με τέτοιο τρόπο ώστε να δικαιολογήσει τον επικείμενο φόνο τους. Μπορείς να βρεις σημεία σε αυτήν τη ραψωδία που επιβεβαιώνουν τον παραπάνω ισχυρισμό και προετοιμάζουν τη Μνηστροφονία;
3. Ας υποθέσουμε ότι είσαι ο Τηλέμαχος και βρίσκεσαι στην καλύβα του Εύμαιου ενώ ο Οδυσσέας έχει αποκοιμηθεί. Γράψε στο ημερολόγιό σου όσα διαδραματίστηκαν αυτήν την ημέρα καθώς και τις σκέψεις και τους φόβους σου για το αύριο.
4. Να διακρίνεις και να υπογραμμίσεις τα στάδια του αναγνωρισμού Οδυσσέα-Τηλέμαχου καθώς και τους αντίστοιχους στίχους.
5. Όπως έχουμε δει ο Οδυσσέας χαρακτηρίζεται πολύμητις και πολυμήχανος. Να βρεις σε ποια σημεία των στ. 176-320 επιβεβαιώνεται και αναδεικνύεται η οξυδέρκεια αλλά και η προνοητικότητα του.
6. Να θυμηθώ να καταγράψω τις ομηρικές τεχνικές της ραψωδίας π.

7. Συμπληρώνω τον πίνακα:

3 πράγματα που έμαθα		
2 πράγματα που βρήκα πολύ ενδιαφέροντα		
1 πράγμα που δεν κατάλαβα / 1 ερώτηση που έχω ακόμη		

8. Αναφέρω δύο κυρίαρχα συναισθήματά μου μετά την ολοκλήρωση της ραψωδίας π και τα δικαιολογώ.

- Πόσο σημαντική είναι η ραψωδία π για την εξέλιξη της Οδύσειας;
- Αν δεν είχε μεσολαβήσει η αναγνώριση Οδυσσέα και Τηλέμαχου τι θα άλλαζε στην εξέλιξη του έπους;

Το κρυπτόλεξο της ραψωδίας π

Ο Τηλέμαχος επιστρέφει στην Ιθάκη

ΜΝΗΣΤΗΡΟΦΟΝΙΑ

Ραψωδία ρ: Τηλεμάχου και Όδυσσέως έπáνοδος είν Ιθάκην

Ενότητα 8η (στ. 263-330<260-327, 364-372<360-368, 414-470<411-465, 497-611<492-607)

ΠΡΟΟΡΓΑΝΩΤΗΣ

Τι συμβáίνει;

• **1η Υποενότητα (στ. 263-330<260-327, 364-372<360-368, 414-470<411-465):**

Ο Όδυσσέας συναντά τον σκύλο του, τον Άργο / Ο Όδυσσέας ζητιανεύει φαγητό / Οι Μνηστήρες φέρονται με ασέβεια στον «ξένο».

• **2η Υποενότητα (στ. 497-611<492-606):** Η Πηνελόπη ζητά συνάντηση με τον «ξένο».

Πού είμαστε; ⇨ Στην Ιθάκη, στο παλάτι του Όδυσσέα.

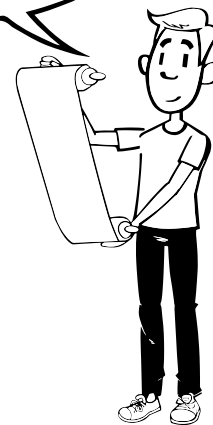
Πότε γίνονται όλα αυτά; ⇨ Την 39η ημέρα της αφήγησης.

Ποιους θα δούμε να δρουν; ⇨ Τον Όδυσσέα, τον Τηλέμαχο, τον Εύμαιο, τους Μνηστήρες Αντίνοο, Αμφίνομο και Ευρύμαχο, την Πηνελόπη.

Στη ραψωδία αυτή:

- ✓ **θα συζητήσουμε** για τη σχέση των κατοικιδίων με τους ανθρώπους,
- ✓ **θα συζητήσουμε** τα συναισθήματα των προσώπων,
- ✓ **θα καταγράψουμε** και **θα αναλύσουμε** τα λόγια του «ξένου» και του Αντίνοου που αναδεικνύουν τον τρόπο σκέψης και το ήθος τους,
- ✓ **θα προβληματιστούμε για** τη συμπεριφορά των Μνηστήρων προς τον «ξένο» σε σχέση με το τυπικό της φιλοξενίας.

Ας προσανατολιστούμε...

Τι νέα;

ΜΝΗΣΤΗΡΟΦΟΝΙΑ

Ραψωδία ρ: Τηλεμάχου και Όδυσσέως έπάνοδος εις Ίθάκην

Ενότητα 8η (στ. 263-330<260-327, 364-372<360-368, 414-470<411-465, 497-611<492-607)

Ας μελετήσουμε το κείμενο...

Στίχοι 1-262: Την επόμενη ημέρα ο Τηλέμαχος έφτασε στο παλάτι και ανέφερε στην Πηνελόπη ό,τι πληροφορίες συνέλεξε για τον Οδυσσέα κατά το ταξίδι του στην Πύλο και τη Σπάρτη. Ο μάντης Θεοκλύμενος προφήτευσε τότε στην Πηνελόπη ότι ο Οδυσσέας βρίσκεται ήδη στην Ιθάκη και καταστρώνει σχέδιο εξόντωσης των Μνηστήρων, οι οποίοι διασκέδαζαν με αγώνισματα στο παλάτι. Εντωμεταξύ ο Εύμαιος ξεκίνησε για το παλάτι με τον Οδυσσέα μεταμορφωμένο σε ζητιάνο και στον δρόμο δέχτηκαν την περιφρόνηση και την υβριστική συμπεριφορά του γιδοβοσκού Μελάνθιου/Μελανθέα.

1η Υποενότητα

- Ο Οδυσσέας συναντά τον σκύλο του, τον Άργο (στ. 263-330)
- Ο Οδυσσέας ζητιανεύει φαγητό (στ. 364-372)
- Οι Μνηστήρες φέρονται με ασέβεια στον ξένο (στ. 414-470)

Τότε έφτασε ο χοιροβοσκός με το δεικό Δυσσέα
και στάθηκαν, ως άκουσαν αχό γλυκιάς κιθάρας.
Ο Φήμιος ήταν π' άρχιζε σ' αυτούς να τραγουδήσει.
Κι έτσι είπε στο χοιροβοσκό, το χέρι πιάνοντάς του·
«Αυτά τα σπίτια τα ψηλά θα 'ναι, Εύμαιε, του Δυσσέα.
Τα ξεχωρίζεις εύκολα και σε χιλιάδες μέσα.

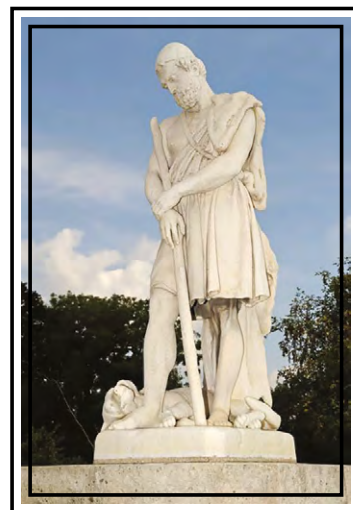
- 270 όλη η αυλή και δίφυλλες καλόφτιαστες οι πόρτες.
Κανέννας δεν μπορεί θνητός να τα καταφρονέσει.
Κι άντρες θαρρώ πως κάθονται πολλοί και τρώνε μέσα,
γιατί και τσίκνα μου 'ρχεται και μια κιθάρα παίζει,
που κι οι θεοί συντρόφισσα την είπαν στο τραπέζι»,
Τότε, Εύμαιε χοιροβοσκέ, τ' απάντησες κι έτσι είπες·
«Καλά το βρήκες. Καδετί στοχαστικά το κρίνεις.
Μόν' έλα να σκεφτούμε εδώ τι θ' απογίνει τώρα.
'Έμπα μες στ' ομορφόχτιστο παλάτι πρώτος μέσα,
και στους Μνηστήρες τρύπωσε, κι εγώ θα μείνω πίσω.
280 'Η, κι αν το θέλεις, στάσου εδώ κι εγώ πηγαίνω πρώτος.
Μα μην αργείς όξω πολύ, κανείς μη σε προσβάλει
ή σε χτυπήσει όταν σε ιδεί. Να 'χεις σ' αυτό το νου σου».·
Τότε έτσι απάντησε ο δεικός πολύπαδος Δυσσέας·
«Τα ξέρω. Τα κατάλαβα. Καθώς τα λες τα κρίνω.
Πήγαινε πρώτος συ μπροστά κι εγώ θα μείνω πίσω.
Κι από πληγές και κονταριές αμάδητος δεν είμαι.
Βαστά η καρδιά μου κι έπαδα πολλά δεινά στον κόσμο,
στις μάχες και στα πέλαγα. Κι αυτό μες στ' άλλα ας έρδει.
'Όμως τη λύσσα της κοιλιάς δε δύνασαι να κρύψεις,
290 που φέρνει η έρμη βάσανα χιλιάδες στους ανθρώπους

Οδυσσέας και Εύμαιος φτάνουν στο παλάτι (στ. 263-292)

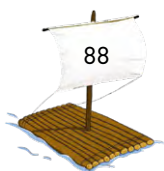
Βρίσκω στο κείμενό μου την παρακάτω ομηρική φράση και την **αντιγράφω** στο κενό:

ρέϊ' έγνωσ, έπει ουδέ τά τ' άλλα πέρ
έσσ' ανοήμων

.....
.....
.....

Ο Οδυσσέας και ο Άργος.
Jean-Auguste Barre 1811-1896. Παρίσι,
Musée national du Château de Compiègne

ΜΝΗΣΤΗΡΟΦΟΝΙΑ

Ραψωδία ρ: Τηλεμάχου και Όδυσσέως έπάνοδος εις Ίθάκην

Ενότητα 8η (στ. 263-330<260-327, 364-372<360-368, 414-470<411-465, 497-611<492-607)

και που γι' αυτή αρματώνονται τα φτερωτά καράβια
και στους αστέρευτους γιαλούς οχτρούς πάνε να βλάψουν».

Κι εκεί που τέτοια λέγανε μιλώντας μεταξύ τους,
τέντωσε ολόρθα ένα σκυλί τ' αυτιά και το κεφάλι,
καθώς πεσμένο κείτονταν, ο Άργος του Δυσσέα,
που μια φορά τ' ανάδρεφε μονάχος, μα στην Τροία
έφυγε πριν να το χαρεί. Και πρώτα οι νιοι το παίρναν
λαγούς, ζαρκάδια, αγριόγιδα να κυνηγούν, μα τώρα
παρατημένο κείτονταν, σαν έφυγε ο αφέντης,

300 στην κοπριά, που 'ταν σωρός χυμένη εμπρός στις πόρτες
βοδιών μαζί και μουλαριών, που σήκωναν οι δούλοι
και το μεγάλο κόπριζαν μετόχι (κτήμα) του Δυσσέα.
Εκεί κι ο Άργος κείτονταν τσιμπούρια φορτωμένος.
Και τότε, όπως μυρίστηκε κοντά του το Δυσσέα,
κούνησε λίγο την ουρά, κατέβασε τ' αυτιά του,
όμως δεν είχε ανάκαρα (δύναμη) να τρέξει πια κοντά του.
Έστρεψε εκείνος τότε αλλού και σφούγγισε ένα δάκρυ,
χωρίς να νιώσει ο Εύμαιος, κι άξαφνα ρώτησε έτσι:
«Δες, Εύμαιε, θαυμαστό σκυλί, μες στην κοπριά πεσμένο!

310 Όμορφο πόχει το κορμί, μα αυτό καλά δεν ξέρω
αν είναι τόσο γλήγορο, καθώς πεντάμορφο είναι,
ή τάχα να 'ναι ένα σκυλί σπιτίσιο που οι αφέντες
έτσι για λούσο συνηθούν στα σπίτια τους να θρέφουν».
Τότε Εύμαιε χοιροβοσκέ τ' απάντησες κι έτσι είπες:
«Τ' αφέντη μου είναι το σκυλί που χάθηκε στα ξένα.
Αν είχε τέτοιο το κορμί κι όλες τις άλλες χάρες,
ως τ' άφησε όταν έφυγε, και πήγε για την Τροία,
θα θάμαζες το θάρρος του και τη γρηγοροσύνη.
Γιατί ποτέ δεν του 'φυγε, μες στο βαθύ λαγκάδι

320 τ' αγρίμι πόστρωνε μπροστά, κι ήταν να ψάχνει πρώτο.
Τώρα το βρήκαν συμφορές, κι αλάργα απ' την πατρίδα
του χάθηκε ο αφέντης του κι οι άπονες γυναίκες
δεν έχουν πια την έννοια του. Κι οι δούλοι αχ! μια που χάσουν
οι βασιλιάδες την αρχή, ξεχνούν πια κάθε χρέος.
Γιατί τον γδύνει απ' τη μισή ο βροντολάλος Δίας
αξία του τον άνθρωπο, σκλαβιά που τον πλακώσει».
Είπε και στο καλόχτιστο παλάτι μπήκε μέσα
κι ολόισια πήγαινε να βρει τους άτροπους (αμετάβλητους) Μνηστήρες.
Τον Άργο τότε του πικρού θανάτου βρήκε η μοίρα

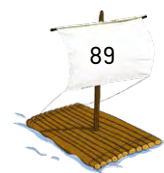
330 ως είδε το Δυσσέα ευτύς τον εικοστό πια χρόνο.

Ο Άργος αναγνωρίζει τον Οδυσσέα
(στ. 293-330)

Πώς περιγράφεται ο Άργος στο κείμενο; Πώς εκδηλώνει τη χαρά του; Μπορείς να βρεις την ετυμολογία του ονόματός του; **Υπογράμμισε στο κείμενο** την αντίδραση του Οδυσσέα όταν είδε τον Άργο!

Ήξερες ότι...
Ο **Μέγας Αλέξανδρος** είχε έναν αγαπημένο σκύλο που λεγόταν Περίτας και μάλιστα ονόμασε και μία πόλη με το όνομά του!

ΜΝΗΣΤΗΡΟΦΟΝΙΑ

Ραψωδία ρ: Τηλεμάχου και Όδυσσέως έπάνοδος εις Ίθάκην

Ενότητα 8η (στ. 263-330<260-327, 364-372<360-368, 414-470<411-465, 497-611<492-607)

Στίχοι 331-363: Στο μεταξύ ο Εύμαιος μπήκε στο παλάτι και κάθισε κοντά στον Τηλέμαχο. Ακολούθησε ο Οδυσσέας μεταμορφωμένος σε ζητιάνο. Τότε ο Τηλέμαχος έδωσε λίγο φαγητό στον Εύμαιο για να το δώσει στον Οδυσσέα-ζητιάνο και να του πει να πάει να ζητήσει φαγητό και από τους Μνηστήρες.

Τότε οι Μνηστήρες έκαμαν βοή μες στο παλάτι.
Έφτασε δίπλα κι η θεά Παλλάδα στο Δυσσέα
κι απ' τους Μνηστήρες του 'λεγε κομμάτια να γυρέψει,
να μάθει ποιοι πονόψυχοι και ποιοι κακόγνωμοι ήταν.
Μα κι έτσι ούτε ένα απ' τη σφαγή δεν ήταν να γλιτώσει.
Κι άρχισε τότε από δεξιά κι απ' τον καθένα ζήταε,
370 σ' όλους το χέρι απλώνοντας, σα να 'ταν μαθημένος.
Κι αυτοί πονώντας του 'διναν και τον παρατηρούσαν
κι ερώτα ένας τον άλλονε ποιος ήταν και πόδε ήρθε.

Ο Οδυσσέας ζητιανεύει φαγητό
ύστερα από προτροπή της θεάς
Αθηνάς (στ. 364-372)

Ο Οδυσσέας
Ζητιανεύει.
Tischbein, Johann
Heinrich Wilhelm,
1790-1800, The British
Museum (The British
Museum)

Στίχοι 373-413: Ο Αντίνοος καταφέρεται εναντίον του Εύμαιου που έφερε στο παλάτι τον «Ζητιάνο» και εκείνος του απαντά με θάρρος. Μεσολαβεί και μία σύντομη αντιλογία του Τηλέμαχου με τον Αντίνοο.

Κι όλοι του δώσανε οι λοιποί, και με ψωμιά και κρέας
γέμισαν τη σακούλα του. Κι ως έμελλε να στρέψει
προς το κατώφλι, τα φαγιά να φάει αυτά που πήρε
προς τον Αντίνο γύρισε κι έτσι δυο λόγια του 'πε
«Αφέντη, δώσ' μου. Ο πιο στερνός δε δείχνεις απ' τους άλλους,
κι έτσι όπως μοιάξεις βασιλιά, ο πρώτος θα 'σαι απ' όλους.
420 Γι' αυτό κι απ' όλους πιο πολύ ταιριάζει να μου δώσεις.
Κι εγώ στα πέρατα της γης θα λέω για τ' όνομά σου.
Καμιά βολά ήμουν άρχοντας κι εγώ και κατοικούσα
σε πλούσιο σπίτι κι έδινα συχνά κάθε ζητιάνου,
όποιος κι αν ήταν πρόθυμα κι όποια κι αν είχε ανάγκη.
Και σκλάβους είχα αμέτρητους κι άλλα αγαθά περίσσια,
πόχουν αυτοί που καλοζούν κι υπέρπλουτους τους λένε.
Μα ο Δίας όλα τα 'σθησε. Το δέλημά του ας γίνει,
που μ' άλλους κοσμογύριστους με σήκωσε κουρσάρους
να πάω μαζί στην Αίγυπτο για να χαθώ έτσι αλάργα (μακριά).
430 Στο Νείλο πήγα κι έδεσα τ' ανάφρυδα (τα δίπλωρα) καράβια,
κι αμέσως τότε πρόσταξα τους θαρρετούς συντρόφους
στα πλοία να σταθούν κοντά, σ' αυτά το νου τους να 'χουν,
κι είπα να βάλουν και σκοπούς (φρουρούς) κατάκορφα στη ράχη.
Κι εκείνοι από παλικαριά κι από κακή τους γνώμη
των Αιγυπτίων κάψανε τα καρπερά χωράφια
και πήραν τις γυναίκες τους και τα μικρά παιδάκια
κι όλους τους άντρες σκότωσαν. Μα στη στιγμή στη χώρα
έφτασε και τ' αλαλητό. Κι ακούγοντας τους θρήνους,
πλακώσανε όλοι την αυγή κι ο κάμπος γέμισε όλος

Ο Οδυσσέας απευθύνεται στον
Αντίνοο (στ. 414-448)

Ήξερες ότι...

Τα ονόματα στην Οδύσσεια δεν είναι τυχαία αλλά συχνά αποτελούν δείκτες του ήθους των ηρώων. Σκέψου την ετυμολογία του ονόματος του Αντίνοου. Τι παρατηρείς;

Μην ξεχάσω:

- να **σχολιάσω** την αντίδραση του Οδυσσέα στο χτύπημα που δέχτηκε,
- να **φανταστώ** τις κινήσεις και τις εκφράσεις του προσώπου του Οδυσσέα αλλά και του Αντίνοου,
- να **αναρωτηθώ** για το αν η ομορφιά ή η γνώση είναι πιο σημαντική (στ. 459),
- να **βρω** σε ποιους στίχους υπάρχει επική ειρωνεία.

ΜΝΗΣΤΗΡΟΦΟΝΙΑ

Ραψωδία ρ: Τηλεμάχου και Όδυσσέως επάνοδος εις Ίθάκην

Ενότητα 8η (στ. 263-330<260-327, 364-372<360-368, 414-470<411-465, 497-611<492-607)

440 απ' άλογα κι από πεζούς κι απ' του χαλκού τη λάμψη.
Και τότε ο κεραυνόχαρος ο Δίας στους συντρόφους
έριξε αβάσταχτη φυγή, κι ούτε έμεινε κανένας
ν' αντισταθεί. Γιατί χαμός τους είχαν όλους ζώσει.
Πολλούς εκεί μου σκότωσαν με χάλκινα κοντάρια
κι άλλους μου πήραν ζωντανούς να τους κρατήσουν σκλάβους.
Σε ξένο εμένα μ' έδωσαν στην Κύπρο να με φέρει,
στο Δημήτορα, του Ιάσου γιο, το βασιλιά της Κύπρου.
Κι έρχομαι εκείδε τώρα εδώ πολυβασανισμένος».
Τότε σ' αυτόν απάντησε κι έτσι ο Αντίνοσ ειπέ·

450 «Ποια μοίρα αυτό το βάσανο μας το 'φερε μπροστά μας,
κακή πληγή του φαγητού; Στη μέση στάσου όπου είσαι,
αλάργα απ' το τραπέζι μου, μήπως στην ώρα φτάσεις
μες στην πικρή την Αίγυπτο και μες στην Κύπρο πάλε,
γιατί είσαι ένας αδιάντροπος και βαρετός ζητιάνος.
Όλους τους παίρνεις στη σειρά κι αφήφιστα σου δίνουν,
γιατί δεν έχουν καν σπλαχνιά τα ξένα να χαρίζουν
κι όλα ο καθένας πληθερά τα βρήκε εδώ να τα 'χει».
Παραμερώντας κι ο σοφός Δυσσέας έτσι του 'πε·
«Οϊμέ, κοντά στην ομορφιά δεν έχεις κι ίδια γνώση.

460 Κι αλάτι εσύ απ' το σπίτι σου φτωχού δε θα του δώσεις,
που κάδεσαι στα ξένα εδώ και δε βαστά η ψυχή σου
να με φιλέψεις μια μπουκιά ψωμί που πλήθιο το 'χεις».
Είπε κι ακόμα πιο βαριά του δýmωσε ο Αντίνοσ,
κι αφού τον κοίταξε λοξά του κάνει με δυο λόγια·
«Θαρρώ γερός πως δε θα θγεις πια τώρα απ' το παλάτι,
αφού τη γλώσσα σου πετάς για να μας βρίσεις κιόλας».
Είπε κι αρπάξει ένα σκαμνί και τον χτυπά στην πλάτη,
κατά τον ώμο το δεξί. Μα στάθηκε ο Δυσσέας
σαν το κοτρόνι ασάλευτος, κι ας πέτυχε ο Αντίνοσ

470 κι άφωνος μέσα βράζοντας κουνούσε το κεφάλι.

Στίχοι 471-496: Ο «Ζητιάνος» επιτιμά τον Αντίνοσ και προοικονομεί το θάνατό του. Κάποιοι Μνηστήρες δεν συμφωνούν με την απρεπή συμπεριφορά του Αντίνοου, ενώ ο Τηλέμαχος συγκρατείται και δεν αντιδρά.

2η Υποενότητα: Η Πηνελόπη ζητά συνάντηση με τον «ξένο» (στ. 497-611)

Κι η Πηνελόπη η φρόνιμη, σαν έφτασε στ' αυτιά της
πως το ζητιάνο χτύπησαν, έτσι στις δούλες ειπέ·
«Έτσι κι εσένα, ο λαμπερός να σε χτυπήσει ο Φοίβος».
500 Τότε έτσι κι η κελάρισσα της ειπέ η Ευρυνόμη·
«Αν πιάσουν οι κατάρες μας, τότε απ' αυτούς κανένας
να ιδει τη ροδοδάχτυλη Αυγή δε θα προφτάσει».
Κι η Πηνελόπη η φρόνιμη της μίλησε έτσι πάλε·
«Όλοι είναι οχτροί, γερόντισσα, αφού κακό μας δέλουν,

Ο Αντίνοσ χτυπά τον Οδυσσέα
(στ. 449-470)

Βρίσκω στο κείμενό μου την παρακάτω ομηρική φράση και την **αντιγράφω** στο κενό:

ὦ πόποι, οὐκ ἄρα σοί γ' ἐπὶ εἶδει καὶ φρένες ἦσα

Μπορείς να σκεφτείς μία ομόρριζη της έντονα γραμμένης αρχαιοελληνικής λέξης στη νέα ελληνική;

Η Πηνελόπη ζητά από τον Εύμαιο να της φέρει τον «ξένο» (στ. 497-515)

ΜΝΗΣΤΗΡΟΦΟΝΙΑ

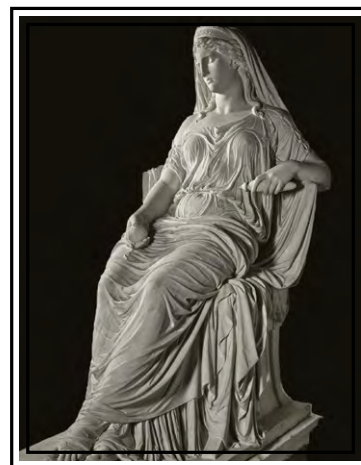
Ραψωδία ρ: Τηλεμάχου και Όδυσσέως επάνοδος εις Ίθάκην

Ενότητα 8η (στ. 263-330<260-327, 364-372<360-368, 414-470<411-465, 497-611<492-607)

μα κι ο Αντίνοσ πιο πολύ που μαύρο χάρο μοιάζει.
Ήρθε ένας ξένος δύστυχος στο σπίτι, κι απ' ανάγκη
γυρίζει και ψωμοζητεί, κι όλοι οι λοιποί του δώσαν,
κι αυτός στην άκρη με σκαμνί τον χτύπησε στον ώμο».

- Αυτά μιλούσε ανάμεσα στις δούλες καδισμένη
- 510 μες στον οντά της. Κι έτρωγε ο δεικός Δυσσέας.
Κοντά της το χοιροβοσκό προσκάλεσε και του 'πε·
«Καλέ μου Εύμαιε, πήγαινε τον ξένο να μου φέρεις
εδώ να τον καλοδεχτώ και να τον αρωτήσω,
κάπου για τον αδάμαστο Δυσσέα αν έχει μάθει
ή κι αν τον είδε. Μ' άνθρωπο κοσμοφερμένο μοιάζει».
Τότε, Εύμαιε χοιροβοσκέ, της είπε με δυο λόγια·
«Να σώπαιναν προς χάρη σου, βασίλισσα, οι Μνηστήρες
θα σου αναγάλιαζε η καρδιά όσα μιλά ν' ακούσεις.
Τον είχα στο καλύβι μου τρεις μέρες και τρεις νύχτες.
- 520 Σε μένα πρώτο πρόσπεσε φευγάτος απ' το πλοίο,
μα δεν τα πρόφτασε να πει τα πάδια που τον βρήκαν.
Κι ως βλέπεις τον τραγουδιστή, που απ' το θεό έχει χάρη
να τραγουδά τα ποδητά τραγούδια στους ανθρώπους,
κι όλοι όσοι ακούν που τραγουδά, στα μάτια τον κοιτάζουν,
έτσι κι αυτός με λίγωνε σαν ήταν στο καλύβι.
Κι έλεγε φίλος πατρικός πως ήταν του Δυσσέα
και πως στην Κρήτη κατοικεί του Μίνου την πατρίδα,
κι έφτασε εκείδε τώρα εδώ με βάσανα κυλώντας
και λέει κοντά πως άκουσε για το δεικό Δυσσέα,
- 530 σαν έφτασε στων Θεσπρωτών την καρπερή πατρίδα,
πως ζει και φέρνει θησαυρούς στο σπίτι του μεγάλους».
Κι η Πηνελόπη η φρόνιμη τ' απάντησε έτσι κι είπε·
«Πήγαινε πες του να 'ρθει εδώ για να τα πει μπροστά μου.
Κι εκείνοι ας παίζουν ή μπροστά στις πόρτες καδισμένοι
ή μες στο σπίτι αφού καημούς δεν έχουν μες στα στήδια.
Γιατί όλο μένει απείραχτο στο σπίτι τους το βιος τους,
το στάρι, το γλυκό κρασί, να τα 'χουν οι δικό τους,
κι εδώ όλη μέρα κάδονται στο σπίτι μου και τρώνε
δαμάλια σφάζοντας κι αρνιά και γίδες όλο πάχος
- 540 και πίνουν το λαμπρό κρασί χωρίς να το χορταίνουν,
κι έτσι όλα σβήνουν άπονα, γιατί δε βρίσκεται άντρας
σαν το Δυσσέα την οργή να διώξει αυτή απ' το σπίτι.
Κι αν έρθει εκείνος μια φορά στην πατρική του χώρα,
θα τους πλερώσει τ' άδικα στην ώρα με το γιο του».
Έτσι είπε, κι ο Τηλέμαχος φτερνίστηκε με κρότο
που όλο το σπίτι αντήχησε. Γέλασε η Πηνελόπη,

Ο Εύμαιος δίνει πληροφορίες για τον «ξένο» (στ. 516-531)

Μαρμάρινο άγαλμα της Πηνελόπης. Έργο του γλύπτη Λεωνίδα Δρόση (1873). (Wikimedia Commons)

Η Πηνελόπη θέλει να δει τον «ξένο» (στ. 532-554)

Εντοπίστηκε παρομοίωση!

Πού είναι; Να την υπογραμμίσω και να την αναλύσω.

ΜΝΗΣΤΗΡΟΦΟΝΙΑ

Ραψωδία ρ: Τηλεμάχου και Όδυσσέως επάνοδος εις Ίθάκην

Ενότητα 8η (στ. 263-330<260-327, 364-372<360-368, 414-470<411-465, 497-611<492-607)

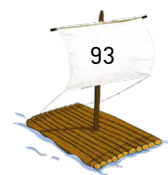
- κι έτσι εἶπε εὐτύς στον Εὐμαῖο με πεταχτά της λόγια·
«Τρέχα, τον ξένο φώναζε και φέρ' τονε μπροστά μου.
Δεν εἶδες πῶς φτερνίστηκε στα λόγια που εἶπα ο γιος μου;
- 550 Δηλοῖ πως χάρος ἀσφαλτος θα λάχει τους Μνηστήρες,
ὄλους σειρά κι ἀπ' το γραφτό κανεῖς δε θα γλιτώσει.
Κι ἕνα ἄλλο τώρα θα σου πω και να μου το θυμάσαι·
Ἀν καταλάβω πως αὐτός ὅλα τα λέει ἀλήθεια,
θα τότε ντύσω μ' ὀμορφη γλαμύδα και χιτώνα».
- Ἐτσι εἶπε, κι ο χοιροβοσκός ἔτρεξε εὐτύς και πήγε
κι ἐκεῖ μπροστά του στάθηκε κι ἔτσι δυο λόγια του 'πε·
«Ξένη πατέρα, η φρόνιμη σε δέλει η Πηνελόπη.
Μέσα η καρδιά της την καλεῖ, μ' ὄση κι αν ἔχει λύπη,
να μάθει για τον ἀντρα της. Κι αν δει πως εἶναι ἀλήθεια
- 560 αὐτά που θα της δηγηθεῖς, χιτώνα και γλαμύδα
θα σου φορέσει, που πολλή μεγάλη ἀνάγκη τα 'χεις,
και στο χωριό γυρεύοντας κομμάτια, την κοιλιά σου
θα τη γεμίσεις κι ο καθεὶς θα δώσει ὅ,τι δελήσει».
- Τότε ἔτσι ἀπάντησε ο θεῖκός πολυπάδος Δυσσέας·
«Θα 'τρεχα ἀμέσως, Εὐμαῖε, να πω την πάσα ἀλήθεια
στην Πηνελόπη, φρόνιμη του Ἰκάρου θυγατέρα.
Γιατί μαζί του πέρασα τους πόνους και τους ξέρω.
Ὅμως το πλήθος των κακῶν φοβούμαι των Μνηστήρων,
που φτάνει η ἀδικία τους στα σιδερένια ουράνια.
- 570 Γιατί και τώρα ὅταν αὐτός, στο σπίτι ἐνῶ γυρνούσα,
με χτύπησε και πόνεσα, χωρὶς κακό να κάμω,
κανεῖς, μήτε ο Τηλέμαχος με γλίτωσε μήτε ἄλλος.
Στην Πηνελόπη πήγαινε να πεις να περιμένει
στον πύργο της, κι ας βιάζεται, ὅσο να δύσει ἥλιος.
Κοντά ας με κάτσει στη φωτιά κι ας με ρωτήσει τότε
πότε θα φτάσει ο ἀντρας της. Ρούχα φορῶ κουρέλια
καθῶς το ξέρεις. Πρώτη ἀρχή σε σένα ἰκέτης ἦρδα».
- Ἐτσι εἶπε, κι ο χοιροβοσκός κίνησε πίσω πάλε,
κι ὡς το κατώφλι πέρασε του λέει η Πηνελόπη·
- 580 «Εὐμαῖε, δεν τον ἔφερες; Τι σκέφτηκε ο ζητιάνος;
Κανένα μη φοβήθηκε ἢ ντρέπεται στο σπίτι
να 'ρδει σ' ἐμένα; Ο ντροπαλός ζητιάνος δεν αξίζει».
- Τότε, Εὐμαῖε χοιροβοσκέ, της εἶπες με δυο λόγια·
«Σωστά μιλά. Καθένας μας θα 'βαζε αὐτό στο νου του,
μην ἔβρει ἀπ' τους περήφανους Μνηστήρες τον μπελά του.
Μόν' κάμε, λέει, υπομονή ὅσο να δύσει ο ἥλιος.
Αὐτό και σένα πιο πολύ, βασίλισσα, συμφέρει,

Ο Οδυσσεύς καθυστερεῖ τη συνάντηση με την Πηνελόπη μέχρι να νυχτώσει (στ. 555-611)

Με ποιο ἐπιχείρημα ο Οδυσσεύς ἀρνείται να συναντήσει την Πηνελόπη; **Υπογράμμισε τους ἀντίστοιχους στίχους.**

Πρόσεξε στον στίχο 566 ὅτι ο Οδυσσεύς αν και «ξένος» δίνει στοιχεῖα για την ταυτότητα της Πηνελόπης. Μήπως προδίδεται λίγο;

ΜΝΗΣΤΗΡΟΦΟΝΙΑ

Ραψωδία ρ: Τηλεμάχου και Όδυσσέως επάνοδος εις Ίθάκην

Ενότητα 8η (στ. 263-330<260-327, 364-372<360-368, 414-470<411-465, 497-611<492-607)

μόνη τον ξένο να ρωτάς και μόνη σου ν' ακούσεις».

Κι η Πηνελόπη η φρόνιμη τ' απάντησε έτσι κι είπε·

590 «Δεν έχει ο ξένος άδικο το τι μπορεί να γίνει.

Γιατί στο γένος των θνητών δεν έχει άλλους ανθρώπους
έτσι χωριάτες σαν κι αυτούς που στο κακό είναι ο νους των».

Έτσι μιλούσαν κι έπειτα στον κύκλο των Μνηστήρων
πήγε ο θεϊκός χοιροβοσκός σαν της τα ξήγησε όλα.

Κι έτσι είπε στον Τηλέμαχο με πεταχτά του λόγια,

σκύβοντας το κεφάλι του να μην ακούσουν άλλοι·

«Παιδί μου, θα πηγαίνω πια τους χοίρους να φυλάξω

και 'κείνα πόχω στο μαντρί, ζωή σου και ζωή μου.

Φρόντισε συ για τ' άλλα εδώ. Τον εαυτό σου πρώτα

600 πώς να φυλάξεις κοίταξε και πρόσεξε μην πάθεις,

γιατί πολλοί απ' τους Αχαιούς έχουν κακό στο νου τους,

που ο Δίας ας τους έπαιρνε προτού κακό μας λάχει».

Κι ο συνετός Τηλέμαχος τ' απάντησε έτσι κι είπε·

«Ας γίνει κι έτσι, γέρο μου. Πήγαινε σα βραδιάσει

κι έρχεσαι πάλε την αυγή καλά σφαχτά να φέρεις.

Για τ' άλλα εδώ οι αθάνατοι κι εγώ θα τα φροντίσω».

Είπε, και σ' όμορφο σκαμνί κάθισε εκείνος πάλε.

Και με φαγί και με πιστό σα χόρτασε η καρδιά του

να πάει στους χοίρους κίνησε κι άφησε αυλές και σπίτια

610 γεμάτα απ' τους ομόδειπνους που το χορό είχαν πιάσει

και με τραγούδια χαίρουνταν. Γιατί είχε φτάσει η νύχτα.

στ. 609-610: λίπε δ' έρκεά τε μέγαρόν τε
πλείον δαιτυμόνων·

Πώς αποδίδονται οι ομόδειπνοι στην
αρχαία ελληνική; **Σου θυμίζει** κάποια
ομόρριζη λέξη που χρησιμοποιούμε
σήμερα;

ΑΠΟΤΙΜΗΤΗΣ

Για να καταλάβουμε καλύτερα την εξέλιξη του έπους...

1. Γιατί πιστεύεις ότι ο Όμηρος παρεμβάλλει το περιστατικό με τον Άργο; Ποια στοιχεία τής προσωπικότητας του Οδυσσέα αναδεικνύονται σε αυτήν τη σκηνή;
2. Τι καταλαβαίνεις για τη σχέση των σκύλων με τους ιδιοκτήτες τους από τον αντίδραση του Άργου όταν αναγνώρισε τον Οδυσσέα;
3. Η μεταμφίεση του Οδυσσέα έχει συντελεστεί ήδη από τη ραψωδία ν. Σε αυτήν τη ραψωδία πώς η μεταμφίεση του Οδυσσέα εξυπηρετεί την πλοκή;
4. Στη ραψωδία π μάθαμε για το σχέδιο της Μνηστηροφωνίας. Ποια μέρη αυτού του σχεδίου βλέπουμε να υλοποιούνται στην ενότητά μας;
5. Να θυμηθώ να καταγράψω τις ομηρικές τεχνικές της ραψωδίας ρ.

Μπορείς να δεις και τις εξής ταινίες

- Hachiko: Η ιστορία ενός σκύλου,
- Μάρλεϊ, ένας μεγάλος μπελάς,
- Λάσσυ,
- 101 σκυλιά της Δαλματίας.

94

Ομήρου Οδύσεια

39^η ημέρα αφήγησης / 10^{ος} χρόνος περιπλάνησης

ΜΝΗΣΤΗΡΟΦΟΝΙΑ

Ραψωδία ρ: Τηλεμάχου και Όδυσσέως έπάνοδος εις Ίθάκην

Ενότητα 8η (στ. 263-330<260-327, 364-372<360-368, 414-470<411-465, 497-611<492-607)

6. Συμπληρώνω τον πίνακα:

3 πράγματα που έμαθα		
2 πράγματα που βρήκα πολύ ενδιαφέροντα		
1 πράγμα που δεν κατάλαβα / 1 ερώτηση που έχω ακόμη		

- Πόσο σημαντική είναι για την εξέλιξη της Οδύσσειας η ραψωδία ρ;
- Όσα παρακολουθήσαμε στη ραψωδία ρ απλώς **επιβραδύνουν** την πλοκή ή και την εξυπηρετούν;

Ο Οδυσσέας και ο Άργος.
Briton Riviere, 1885. British Museum

Εννοιολογικός
χάρτης

Χρονογραμμή

39^η ημέρα αφήγησης / 10^{ος} χρόνος περιπλάνησης

Ομήρου Οδύσσεια

Ραψωδία σ Ὁδυσσέως καὶ Ἴρου πυγμῆ

Φύλλο Εργασίας

Διαβάζω τη ραψωδία σ και απαντώ:

Πού είμαστε; ➔

Πότε γίνονται όλα αυτά; ➔ Την 39η ημέρα της αφήγησης

Ποιοι δρουν; ➔

1. Αφού διαβάσεις τη ραψωδία σ, **συμπλήρωσε τα κενά** στο παρακάτω κείμενο:

Ο ζητιάνος Ἴρος επιτιμά τον «ξένο» διότι δεν θέλει να ανταγωνιστεί στην επαιτεία του. Ὑστερα από παρότρυνση του Αντίνοου και των Μνηστήρων ..... στο αγώνισμα της ..... και νικά ..... ενώ εξευτελίζεται ο .....

Ο ..... δέχεται τις ευχές και τα φαγητά των ανυποψίαστων Μνηστήρων (επική .....). Συνομιλεί και προειδοποιεί τον συνετό Μνηστήρα ..... για τον επερχόμενο χαμό του που όμως όπως μας προεξαγγέλεται δεν θα ..... Θα σκοτωθεί από το χέρι του ..... Η Πηνελόπη συνομιλεί με την κελάρισσα ..... αναφέροντας την ανησυχία της για τον Τηλέμαχο και το γεγονός ότι δεν έχει διάθεση να καλλωπιστεί. Ὅμως, η θεά ..... έριξε βαθύ ..... στην Πηνελόπη και την ..... ώστε να την ..... οι Μνηστές.

Η ίδια πρώτα απευθύνεται στον ..... και τον επιτιμά για τη στάση των Μνηστήρων προς τον «ξένο». Ἐπειτα, ανακοινώνει ότι ..... αν και δεν το επιθυμεί. Κολακεύεται από τον ..... Από τον λόγο της οι Μνηστές κινητοποιούνται και της προσφέρουν ..... Αφού αποχώρησε η Πηνελόπη οι Μνηστές συνεχίζουν να γλεντούν, ο Οδυσσέας απευθύνεται στις ..... του παλατιού και μεσολαβεί το περιστατικό με την ..... συμπεριφορά της υπηρέτριας Μελανθώς. Ο Ευρύμαχος οργίζεται από τα λόγια του Οδυσσέα-ζητιάνου και του πετά ..... όπως ο ..... στη ραψωδία ρ χωρίς όμως να ..... Οι υπόλοιποι Μνηστές δυσανασχετούν επειδή τους χαλούν το γλέντι τους. Η ραψωδία κλείνει με τα λόγια του Τηλέμαχου προς τους Μνηστές και του ..... του ήπιου Μνηστήρα. Αφού έσταξαν ως προσφορά στους θεούς ..... αποχωρούν για τις οικίες τους. Παραμένουν μόνο ο Οδυσσέας και ο Τηλέμαχος που οργανώνονται περαιτέρω.

Ἴξερες ότι...

Το Ἴρος αποτελεί παρωνύμιο του Ζητιάνου Αρναίου. Ετυμολογικά σχετίζεται με τη μαντατοφόρο των θεών, τη θεά Ἴριδα.

Αντιστοίχιση

Ραψωδία τ

Ὀδυσσέως καὶ Πηνελόπης ὁμιλία. Τὰ νίπτρα

Φύλλο Εργασίας

Διαβάζω τη ραψωδία τ και απαντώ:

Πού είμαστε; ⇨

Πότε γίνονται όλα αυτά; ⇨ Την 39η ημέρα της αφήγησης

Ποιοι δρουν; ⇨

1. Όταν η Ευρύκλεια αναγνωρίζει τον Οδυσσέα, ο ίδιος της ζητά να μην αποκαλύψει την ταυτότητά του σε κανέναν, ενώ η θεά Αθηνά βοηθά να μη γίνει αντιληπτή η αναγνώριση αυτή από την Πηνελόπη. Προβληματίζομαι και καταγράφω τις σκέψεις μου για τη σκοπιμότητα που εξυπηρετεί η αναγνώριση του Οδυσσέα σε αυτήν τη φάση του έπους από την τροφό του και όχι από τη σύζυγό του.

.....
.....
.....

2. Παρατηρώ τη συνομιλία της Πηνελόπης με τον «ξένο» (Οδυσσέα) και καταγράφω τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας και των δύο συνομιλητών, όπως αναδεικνύονται στο κείμενο του έπους. Παραθέτω και συγκεκριμένα σημεία του κειμένου, για να τεκμηριώσω την απάντησή μου.

.....
.....
.....

3. Στους στίχους 204-212 και 518-529 εντοπίζονται τρεις παρομοιώσεις. Τις καταγράφω στο ευρετήριο παρομοιώσεων, τις αναλύω και δικαιολογώ τη χρήση τους στο συγκεκριμένο σημείο του έπους.

4. Με αφορμή τον αναγνωρισμό του Οδυσσέα από την Ευρύκλεια, ο ποιητής με μία εκτενή αναδρομή αφηγείται την ιστορία της ουλής στο πόδι του Οδυσσέα, της γέννησης και της ονοματοδοσίας του. Για ποιο λόγο επιβραδύνει ο ποιητής την εξέλιξη της δράσης σε αυτό το σημείο του έπους;

.....
.....
.....

5. Η Πηνελόπη μοιράζεται με τον Οδυσσέα τη σκέψη της να προκηρύξει αγώνα τόξου και να παντρευτεί τον Μνηστήρα που θα νικήσει στον συγκεκριμένο αγώνα. Πώς εξυπηρετεί η απόφασή της αυτή το σχέδιο του Οδυσσέα για την εξόντωση των Μνηστήρων;

.....
.....
.....

ΜΝΗΣΤΗΡΟΦΟΝΙΑ

Ραψωδία υ Τὰ πρὸ τῆς Μνηστηροφωνίας

Φύλλο Εργασίας

Διαβάζω τη ραψωδία υ και απαντώ:

Πού είμαστε; ⇒

Πότε γίνονται όλα αυτά; ⇒ 40ή ημέρα της αφήγησης

Ποιοι δρουν; ⇒

1. Η Μνηστηροφωνία σύμφωνα με την εξέλιξη του έπους πρόκειται να πραγματοποιηθεί κατά τη διάρκεια μιας ημέρας αφιερωμένης στον θεό Απόλλωνα. Προβληματίζομαι και καταγράφω τις σκέψεις μου για τη σκοπιμότητα που εξυπηρετεί η επιλογή του ποιητή να πραγματοποιηθεί η εξόντωση των Μνηστήρων σε ημέρα γιορτής.

.....
.....
.....

2. Στους στίχους 82-89 η Πηνελόπη συγκρίνει τον εαυτό της με κάθε θλιμμένο άνθρωπο, που βρίσκει ησυχία κατά τη διάρκεια του ύπνου, κάτι που για την ίδια δεν είναι εφικτό. Ποια χαρακτηριστικά της προσωπικότητάς της αποτυπώνονται στο συγκεκριμένο χωρίο του έπους;

.....
.....
.....

3. Στους στίχους 13-16, 25-30, 66-81 και 212-213 εντοπίζονται τέσσερις παρομοιώσεις. Τις αναλύω και δικαιολογώ τη χρήση τους στο συγκεκριμένο σημείο του έπους.

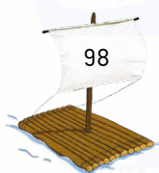
.....
.....
.....

4. Η θεά Αθηνά την ώρα του φαγητού ώθησε τους Μνηστήρες σε προσβλητική συμπεριφορά και «σάλεψε το νου τους», με αποτέλεσμα να γίνουν ακόμη πιο αντιπαθητικοί. Σχολιάζω για ποιον λόγο ο ποιητής φωτίζει αυτήν την πτυχή του χαρακτήρα τους στο συγκεκριμένο σημείο του έπους.

.....
.....
.....

5. Ο Θεοκλύμενος στους στίχους 350-372 προβλέπει το κακό για τους Μνηστήρες εξαιτίας της προσβλητικής τους συμπεριφοράς. Πώς εξυπηρετεί η συγκεκριμένη προοικονομία την εξέλιξη του έπους;

.....
.....
.....

ΜΝΗΣΤΗΡΟΦΟΝΙΑ

Ραψωδία φ: Τόξου δέσις

Ενότητα 9η (στ. 1-4<1-5, 51-83<51-83, 141-240<140-241, 271-433<273-434)

ΠΡΟΟΡΓΑΝΩΤΗΣ

Τι συμβαίνει;

- 1η Υποενότητα (στ. 1-4<1-5, 51-83<51-83, 141-240<140-241): Η Πηνελόπη με υποκίνηση της Αθηνάς αποφασίζει τον αγώνα τόξου / Η Πηνελόπη φέρνει το τόξο και τα βέλη του Οδυσσέα / Ο αγώνας ξεκινά και οι Μνηστήρες αποτυγχάνουν.
- 2η Υποενότητα (στ. 271-433<273-434): Το τόξο στα χέρια του Οδυσσέα. Η έναρξη της Μνηστηροφονίας.

Πού είμαστε; ⇒ Στο παλάτι του Οδυσσέα.

Πότε γίνονται όλα αυτά; ⇒ Την 40ή ημέρα της αφήγησης.

Ποιους θα δούμε να δρουν; ⇒ Την Πηνελόπη, τον Οδυσσέα, τον Τηλέμαχο, τον Εύμαιο, τον Φιλοίτιο, την Ευρύκλεια, τους Μνηστήρες.

Στη ραψωδία αυτή:

- ✓ **θα μελετήσουμε** την προκήρυξη του αγώνα τόξου με έπαθλο την Πηνελόπη,
- ✓ **θα εντοπίσουμε** την προοικονομία της δολοφονίας των Μνηστήρων,
- ✓ **θα καταγράψουμε** τα στάδια του αναγνωρισμού του Οδυσσέα από τον Φιλοίτιο και τον Εύμαιο,
- ✓ **θα διακρίνουμε** τις συναισθηματικές μεταπτώσεις των Μνηστήρων κατά τον αγώνα τόξου,
- ✓ **θα θυμηθούμε** την ομηρική επιβράδυνση,
- ✓ **θα σχολιάσουμε** τον τρόπο με τον οποίον ο ποιητής απομακρύνει την Πηνελόπη από τον χώρο της Μνηστηροφονίας,
- ✓ **θα βρούμε** και **θα συζητήσουμε** τα στάδια του σχεδίου του Οδυσσέα για την εξόντωση των Μνηστήρων.

ΜΝΗΣΤΗΡΟΦΟΝΙΑ

Ραψωδία φ: Τόξου δέσις

Ενότητα 9η (στ. 1-4<1-5, 51-83<51-83, 141-240<140-241, 271-433<273-434)

Ας μελετήσουμε το κείμενο...

1η Υποεπότητα

- Η Πηνελόπη με υποκίνηση της Αθηνάς αποφασίζει τον αγώνα τόξου (στ. 1-4)
- Η Πηνελόπη φέρνει το τόξο και τα βέλη του Οδυσσέα (στ. 51-83)
- Ο αγώνας ξεκινά και οι Μνηστήρες αποτυγχάνουν (στ. 141-240)

1 Τότε έφερε η θεά Αθηνά στο νου της Πηνελόπης να βάλει *σίδηρο ψαρί* (δώδεκα τσεκούρια) κι ένα *δοξάρι* (τόξο), αγώνα κι αρχή του φόνου, στο ψηλό παλάτι, στους Μνηστήρες. Του πύργου της ανέθηκε τη μαρμαρένια σκάλα.

Η Πηνελόπη με υποκίνηση της θεάς Αθηνάς αποφασίζει τον αγώνα τόξου (στ. 1-4)

Στίχοι 5-50: Η Πηνελόπη ανεβαίνει στον επάνω όροφο του παλατιού, εκεί όπου ο Οδυσσέας φύλαγε όλους τους θησαυρούς τους, και ξεκλειδώνει την πόρτα με σκοπό να πάρει το τόξο του.

Σ' ένα σανίδι ανέθηκε ψηλό, που 'ταν απάνω
σεντούκια με φορέματα γεμάτα *μυρισμένα* (αρωματισμένα),
κι απ' το καρφί ξεκρέμασε και πήρε το *δοξάρι*,
με το *θηκάρι* τ' όμορφο, που όλο το κλειούσε μέσα.
Κάθισε και στα γόνατα το πήρε και *θρηνούσε*
κι όξω με δάκρυα το 'βγαλε τ' αφέντη το *δοξάρι*.
Κι όταν τον πολυδάκρυτο χόρτασε πια το *θρήνο*,
για το παλάτι κίνησε στους άτροπους Μνηστήρες
με το *δοξάρι* το κυρτό και τη *σαϊτοθήκη*
60 γεμάτη *πολυστέναχτες* ένα σωρό *σαϊτες*.
Κι οι παρακόρες σήκωναν γεμάτο ένα καλάθι
με *σίδηρο* και με *χαλκό*, τα όπλα του Δυσσέα.
Κι ως έφτασε η ασύγκριτη γυναίκα στους Μνηστήρες,
στάθηκε στις καλόφτιαστές σκεπής κατά το στύλο,
σκεπάζοντας τα μάγουλα με τη λαμπρή της *μπόλια* (μαντήλι),
κι είχε στο κάθε της πλευρό και μια πιστή της δούλα
και στους Μνηστήρες γύρισε κι είπεν αυτά τα λόγια:
«Ακούστε με, *περήφανοι Μνηστήρες*, που με πείσμα
να τρώτε και να πίνετε το ρίζατε στο σπίτι
70 ανθρώπου που στις *ξενιτιές*, *καιρούς* και *χρόνια* λείπει
κι άλλη δε βρήκατε *αφορμή* να πείτε, παρά μόνο
πως θέλετε να πάρετε γυναίκα σας εμένα.
Μα ελάτε στον αγώνα αυτό να *βγείτε*, που θα *βάλω*
βραβείο το *μεγάλο* του *δοξάρι* του Δυσσέα.
Κι εκείνον που ευκολότερα την *κόρδα* (η *χορδή* του τόξου)
του *τεντώσει* και θα *περάσει* *δώδεκα* *πελέκια* με *σαϊτα*,
θ' ακολουθήσω αφήνοντας το *νυφικό* μου σπίτι,
τ' ασύγκριτο στην *ομορφιά* με *θησαυρούς* *γεμάτο*,
που και μες στ' όνειρο *συχνά* θα το *γλυκοθυμούμαι*».
80 Είπε κι ευτύς τον Εύμαιο *προστάζει*, στους Μνηστήρες

Η Πηνελόπη θρηνεί κρατώντας τα όπλα του Οδυσσέα (στ. 51-57)

Η Πηνελόπη απευθύνεται στους μνηστήρες (στ. 58-83)

Ποια είναι η συναισθηματική κατάσταση της Πηνελόπης πριν την προκήρυξη του αγώνα τόξου;

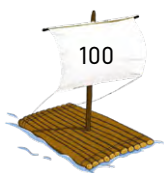

Μην ξεχάσω:

να **φανταστώ** την ένταση της φωνής, τις κινήσεις και τις εκφράσεις του προσώπου της Πηνελόπης.

Βρίσκω στο κείμενό μου την παρακάτω ομηρική φράση και την **αντιγράφω** στο κενό:
«θήσω γάρ μέγα τόξον Όδυσσῆος
θείοιο»
.....
.....
.....

ΜΝΗΣΤΗΡΟΦΟΝΙΑ

Ραψωδία φ: Τόξου δέσις

Ενότητα 9η (στ. 1-4<1-5, 51-83<51-83, 141-240<140-241, 271-433<273-434)

με το ψαρί το σίδερο να βάλει το δοξάρι,
κι αυτός με δάκρυα το 'βαλε κι αλλού ο βοϊδοφυλάχτης
θρηνούσε, όταν τ' αντίκρισε τ' αφέντη το δοξάρι.

Στίχοι 84-140: Ο Τηλέμαχος, προκειμένου να παρακινήσει τους Μνηστήρες να λάβουν μέρος στον αγώνα επαναλαμβάνει ότι ο νικητής θα έχει τη χαρά να παντρευτεί τη μητέρα του. Ανακοινώνει, επίσης, ότι θα λάβει και ο ίδιος μέρος στους αγώνες, ώστε αν κερδίσει να συνεχίσει να βασιλεύει στην Ιθάκη, όπως ο πατέρας του. Δοκιμάζει πρώτος να λυγίσει το τόξο αλλά ο Οδυσσεάς τον σταματά με ένα νεύμα και ο Τηλέμαχος δηλώνει αδύναμος να τα καταφέρει.

Τότε ο Αντίνοος μίλησε ο γιος του Ευπείδη και είπε·
«Σηκώνεστε με τη σειρά, απ' τα δεξιά ένας ένας
στο μέρος που 'ναι ο κεραστής, αρχή να γίνει εκείδε».
Πρώτος ο γιος του Οίνοπα σηκώθηκε ο Λειώδης.
Των σπλάχων ήταν ξηγητής (μάντης) και στ' όμορφο κροντήρι
κοντά, άκρη άκρη κάθονταν, και μόνος τους Μνηστήρες
μισούσε και δε χώνευε τα κακουργήματά τους.
Και πρώτος το δοξάρι αυτός και τη σαίτα πήρε
κι ολόρθος το δοκίμαζε απάνω στο κατώφλι,

150 μα δεν το τάναιε (τέντωνε). Τ' απαλά, τ' αδύναμά του χέρια
ενώ τραβούσε λίγωσαν κι έτσι είπε στους Μνηστήρες·
«Δεν το τεντώνω, αδέρφια, εγώ, μόν' ας το πιάσει κι άλλος,
γιατί ζωή και δύναμη πολλών αντρειωμένων
θα κόψει το δοξάρι αυτό, και πιο όφελός μας θα 'ταν
ο θάνατος ή ζωντανοί να χάσουμε απ' τα χέρια
αυτό που εδώ όλοι μαζωχτοί το καρτερούμε αιώνια.

Τώρα στα βάδη της καρδιάς καδένας έχει ελπίδα
την Πηνελόπη ταίρι του τη συνετή να κάμει.
Μα το δοξάρι τη στιγμή που θα το δοκιμάσει,

160 ας τρέξει απ' τις καλόζωστες Αχαιοπούλες άλλη
με δώρα ν' αρραβωνιαστεί. Κι η Πηνελόπη ας πάρει
όποιον της δώσει πιο πολλά και που της γράφει η μοίρα».

Έτσι είπε κι απ' τα χέρια του άφησε το δοξάρι
γυρμένο στα πορτόφυλλα τα τεχνοσκαλισμένα,
κι ακούμπησε τη φτερωτή σαίτα στο κοράκι,
κι έκατσε πάλε στο θρονί που το 'χε πριν αφήσει.

Τότε ο Αντίνοος άρχισε κι έτσι δυο λόγια του 'πε·
«Τι είναι, Λειώδη, αυτά που λες και βγάζεις απ' το στόμα
λόγια βαριά, προσβλητικά, που σαν τ' ακούω θυμώνω,

170 πως το δοξάρι την ψυχή πολλών θα βγάλει αντρείων
γιατί δεν έχεις δύναμη και συ να το τεντώσεις;
Μα εσένα δε σε γέννησε η λατρευτή σου η μάνα
άξιον δοξάρια να τραβάς, στις σαϊτιές τεχνίτη.
Μα άλλοι Μνηστήρες στη στιγμή θα ιδείς να το τεντώσουν».
Είπε και το γιδοβοσκό Μελάνθιο πρόσταξε έτσι·
«Κουνήσου κι άναψε φωτιά, Μελάνθιε, στο παλάτι

Ο Αντίνοος οργανώνει τον αγώνα
τόξου (στ. 141-143)

Ο Λειώδης αδυνατεί να τεντώσει τη
χορδή του τόξου και προφητεύει...
(στ. 144-186)

Εντοπίζω τους στίχους στους οποίους
βρίσκεται προοικονομία και **κάνω μία
εκτίμηση** για το τι θα γίνει στη συνέ-
χεια.

Βρίσκω στο κείμενό μου την παρακάτω
ομηρική φράση και την αντιγράφω στο
κενό: «Λειώδες, ποιόν σε έπος φύγεν
έρκος οδόντων»

.....
.....
.....

Ποια ήταν η αντίδραση του Αντίνοου
στις προτάσεις του Λειώδη; **Τι προτεί-
νει** για να μπορέσουν οι Μνηστήρες να
τεντώσουν ευκολότερα τη χορδή του
τόξου;

ΜΝΗΣΤΗΡΟΦΟΝΙΑ

Ραψωδία φ: Τόξου δέσις

Ενότητα 9η (στ. 1-4<1-5, 51-83<51-83, 141-240<140-241, 271-433<273-434)

και βάλε ένα σκαμνί κοντά και μια προβιά (δέρμα ζώου) από πάνω.
Φέρε από μέσα ένα χοντρό απ' άλειμμα κηπάρι (ξίγκι)
να το ζεστάνουν στη φωτιά, ν' αλείφουν το δοξάρι
180 οι νιοι, να δοκιμάσουμε για να τελέψει ο αγώνας».
Έτσι είπε, κι άσθηστη φωτιά ανάβει ο Μελανθέας.
Κι έβαλε ένα θρονί κοντά με μια προβιά στρωμένο.
Φέρνει από μέσα ένα χοντρό απ' άλειμμα κηπάρι
κι αφού το ζέσταναν οι νιοι, δοκίμαζαν του κάκου (άσκοπα).
Ακόμα δύναμη ήδελαν πολλή, που δεν την είχαν.
Μα ακόμα ο θεοπρόσωπος Ευρύμαχος κι ο Αντίνοσ
δεν έπιαναν, οι πιο τρανοί κι οι πρώτοι απ' τους Μνηστήρες.
Τότε ο θεϊκός χοιροβοσκός με το βοΐδοφυλάχτη
απ' το παλάτι βγήκανε του θεϊκού Δυσσέα,
190 και πίσω τους ερχόντανε κι ο ίδιος ο Δυσσέας.
Κι όξω απ' την πόρτα της αυλής μονάχοι οι τρεις σαν ήταν,
με λόγια τότε φιλικά τους μίλησε ο Δυσσέας·
«Βουκόλε και χοιροβοσκέ, να σας μιλήσω κάτι
ή να το κρύψω; Μα η καρδιά να σας το πω με σπρώχνει.
Σαν τι βοήθεια θέλατε να δώστε στο Δυσσέα
αν έτσι ερχόντανε άξαφνα κι αν ο θεός τον φέρει;
Βοηθεί σ' αυτόν θα γίνετε ή μήπως στους Μνηστήρες;
Έτσι μιλήστε ελεύτερα, καθώς σας λείι η καρδιά σας».
Τότε ο φυλάχτης των βοδιών το λόγο πήρε κι είπε·
200 «Δία πατέρα, ξάκουσ' τον τώρα μου αυτό τον πόδο,
ας έρθει εκείνος σπίτι του, θεός πια κι ας τον φέρει.
Τότε θα ιδείς το θάρρος μου κι αν μου βαστούν τα χέρια».
Όμοια κι ο Εύμαιος τους θεούς δερμοπαρακαλούσε
στο σπίτι του ο πολύσοφος Δυσσέας να γυρίσει.
Κι αλάθειντα σαν έμαδε την άδολή τους γνώμη,
τους μίλησε με φιλικά δυο λόγια του κι έτσι είπε·
«Να με εδώ μέσα πάλε εγώ. Στερνά από μύρια πάδια
έφτασα στην πατρίδα μου τον εικοστό πια χρόνο.
Και ξέρω πολυπόθητος απ' όλους μου τους δούλους
210 σε σας τους δυο πως έρχομαι. Μήτε άκουσα απ' τους άλλους
έτσι κανένα να ευχηθεί να φτάσω στη πατρίδα.
Και τι θα κάμω εγώ για σας θα πω την πάσα αλήθεια.
Αν με τη χάρη του θεού σκοτώσω τους Μνηστήρες,
ταίρι θα δώσω και στους δυο και καρπερά χωράφια,
κι από 'να σπίτι εκεί κοντά στο σπίτι μου χτισμένο,
και φίλοι θα 'στε αχώριστοι κι αδέρφια με το γιο μου.
Κι ένα άλλο τώρα αλάθειντο σημάδι θα σας δείξω,
να με γνωρίσετε καλά και να βεβαιωθείτε,

Σχολιάζω τον τρόπο με τον οποίον ο Οδυσσέας προσεγγίζει τον Φιλοίτιο και τον Εύμαιο και ανιχνεύει τις προθέσεις τους.

Ο Οδυσσέας βγαίνει από την αίθουσα και συνομιλεί με τον Φιλοίτιο και τον Εύμαιο (στ. 187-225)

Μην ξεχάσω:

- να **σκεφτώ** τη συναισθηματική φόρτιση του Φιλοίτιου και του Εύμαιου όταν αναγνώρισαν τον Οδυσσέα
- να **διακρίνω** τα στάδια του αναγνωρισμού των στίχων 193-225.

Βρίσκω στο κείμενό μου την παρακάτω ομηρική φράση και την **αντιγράφω** στο κενό:

«εί χ' ύπ' έμοί γε θεός δαμάση Μνηστήρας άγαυούς.»

.....
.....
.....
.....

102

ΜΝΗΣΤΗΡΟΦΟΝΙΑ

Ραψωδία φ: Τόξου δέσις

Ενότητα 9η (στ. 1-4<1-5, 51-83<51-83, 141-240<140-241, 271-433<273-434)

- να, την πληγή που μου 'καμε με τ' άσπρο δόντι ο κάπρος,
220 με τ' Αυτολύκου τα παιδιά στον Παρνασσό όταν πήγα».
Είπε, και λύνει απ' την τρανή πληγή του τα κουρέλια
κι όπως τη γνώρισαν, ευτύς τα κλάματα τους πήραν,
και το Δυσσέα αγκάλιαζαν, τον διπλοχαιρετούσαν
και του φιλούσαν με χαρές τους ώμους, το κεφάλι.
Έτσι κι αυτός τα χέρια τους και κεφαλή φιλούσε.
Κι ο ήλιος θα βασίλευε κι ακόμα θα θρηνούσαν,
μα τους σταμάτησε ο θεϊκός Δυσσέας και τους είπε·
«Πάψτε τους θρήνους, να μη βγει κανείς απ' το παλάτι
και τρέξει μέσα και το πει στους άλλους, αν σας νιώσει.
230 Μόν' μπείτε μέσα όχι μαζί, μα πίσω ένας στον άλλο,
πρώτος εγώ κι έπειτα σεις, κι αυτό σημάδι ας είναι.
Σε μένα αυτοί οι περήφανοι Μνηστήρες δε δ' αφήνουν
να δώσουν το δοξάρι μου και τη σαϊτοθήκη.
Τότε Εύμαιε τρέχα πάρ' το εσύ και βάλτο μου στα χέρια
και πες στις δούλες του σπιτιού τις πόρτες να σφαιλίσουν.
Κι αν από μέσα βογγητό και χτύπο αντρών ακούσει
καμιά απ' τις δούλες στις αυλές, να μη φανεί στην πόρτα,
μόν' ήσυχες να κάθονται να κάνουν τη δουλειά τους.
Και συ, Φιλοίτιε, της αυλής τις πόρτες να κλειδώσεις
240 και γλήγορα μ' ένα σκοινί γερά να τις σφαιλίσεις».

Ο Οδυσσέας δίνει συγκεκριμένες εντολές, για να ολοκληρωθεί η Μνηστηροφονία με επιτυχία (στ. 226-240)

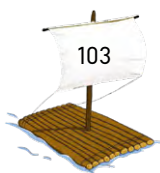
Επειδή οι Μνηστήρες δεν θα επέτρεπαν σε έναν κατώτερό τους να διαγωνιστεί μαζί τους, ο Οδυσσέας σχεδίασε ένα τέχνασμα, για να φτάσει το τόξο στα χέρια του. **Ποιο είναι αυτό το τέχνασμα; Περιγράψέ το και σχολιάσέ το.**

2η Υποενότητα: Το τόξο στα χέρια του Οδυσσέα. Η έναρξη της Μνηστηροφονίας (στ. 271-433)

Στίχοι 241-270: Ο Οδυσσέας επιστρέφει στην αίθουσα, όπου διεξάγεται ο αγώνας. Ο Ευρύμαχος αποτυγχάνει και εκείνος να λυγίσει το τόξο και ο Αντίνοος προτείνει στους υπόλοιπους Μνηστήρες να πιουν και να γλεντήσουν αφήνοντας το τόξο.

- Σαν έσταξαν και ήπιαν κρασί όσο ήθελε η καρδιά τους,
τους είπε ο πολυμήχανος με γελασιά ο Δυσσέας·
«Ακούστε με, της ξακουστής βασίλισσας Μνηστήρες,
για να σας πω όσα μου η καρδιά μου λέει στα στήδια μέσα.
Κι απ' όλους τον Ευρύμαχο και τον αφέντη Αντίνο
παρακαλώ, που φρόνιμο κι αυτό το λόγο του είπε,
να 'χουν ελπίδα στο θεό και το δοξάρι ας πάψουν.
Αύριο τη νίκη κι ο θεός θα δώσει σ' όποιον θέλει.
Μα δώστε το καλόξυστο δοξάρι και σε μένα
280 να δοκιμάσω, αν μου βαστούν τα χέρια μου κι αν έχω
σαν πρώτα ακόμα δύναμη στα λυγερά μου μέλη,
αν μου την πήρε η θάλασσα κι η κακοπέρασή μου».
Έτσι είπε, κι όλοι δýmωσαν μαζί του κι είχαν φόβο

Ο Οδυσσέας διεκδικεί τη συμμετοχή του στον αγώνα τόξου (στ. 271-308)

ΜΝΗΣΤΗΡΟΦΟΝΙΑ

Ραψωδία φ: Τόξου δέσις

Ενότητα 9η (στ. 1-4<1-5, 51-83<51-83, 141-240<140-241, 271-433<273-434)

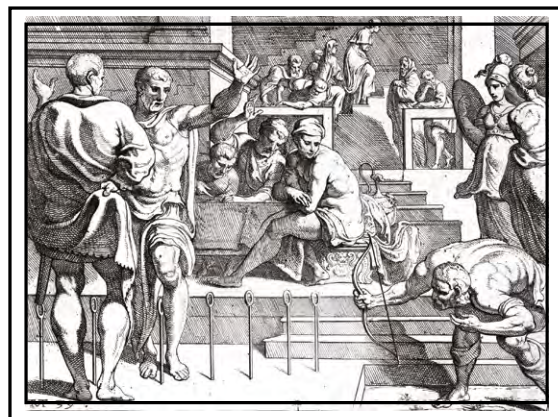
μήπως τεντώσει το γερό καλόξυστο δοξάρι.
Κι έτσι ο Αντίνοσ ἀρχισε με δυο του λόγια κι εἶπε·
«Καημένε ξένε, νου σταλιά δεν ἔχεις στο κεφάλι.
Δε φτάνει εδῶ που κάδεσαι με μας τ' αρχοντοπαῖδια
κι ἡσυχὰ τρωσ και μερδικό περίσσιο ἀπ' ὅλα παίρνεις
και τις κουβέντες μας ακούσ κι ὅλα τα μυστικά μας,
290 που ξένος ἄλλος και φτωχός δε μας ακούει τι λέμε.
Σε βλάπτει το γλυκό κρασί που κι ἄλλους τους ζαλίζει,
που το ρουφούν ἀχόρταγα και ταχτικά δεν πίνουν.
Εκεῖνο και τον Κένταυρο τον ξακουστό Ευρυτίο
τον τύφλωσε στ' ἀρχοντικό το σπίτι του Πειρίδου
σαν πήγε μες στους Λάπιδες. Κι ἀπ' το μεθύσι τύφλα
ἀνομες ἔκαμε δουλειές στο σπίτι του Πειρίδου.
Θύμωσαν τότε οι ἥρωες κι ευτύς ὄξω ἀπ' την πόρτα
τον πέταξαν και του ἴκοψαν τη μύτη και τ' αυτιά του.
Κι αὐτός με σαλεμένο νου πήρε τα δυο του μάτια
300 κι ἔσερνε με τυφλή ψυχή τη μαύρη συμφορά του.
Μάχη ἀπό τότε ἔτσι ἀρχισε ἀνθρώπων και Κενταύρων,
που πρώτα εκείνος το κακό τ' ἀρχισε ἀπ' το μεθύσι.
Ἴδια σου τάξω συμφορά να σ' ἔβρει ἀν το δοξάρι
τεντώσεις και στον τόπο μας μην καρτερεῖς προστάτη,
κι ἀμέσως θα σε στείλουμε μ' ἕνα καράβι μαύρο
στο βασιλιά τον Ἐχετο, που ἀνθρώπους δε λυπάται.
Δεν ἔχει τότε να σωθεῖς. Μόν' κάτσε εδῶ να πίνεις
ἡσυχος κι ἔτσι με πιο νιους μη δέλεις να τα βάζεις».
Κι η Πηνελόπη η φρόνιμη το λόγο πήρε κι εἶπε·
310 «Ἀντίνο, κάνετε ἀδικο, του Τηλεμάχου οι ξένοι,
που του προσπέφτουν σπίτι του, να μείνουν στερημένοι.
Μήπως φοβάσαι, ἀν το τρανό δοξάρι του Δυσσέα
τεντώσει ο ξένος, στην πολλή θαρρώντας δύναμή του,
πως θα με πάρει σπίτι του ταῖρι του να με κάμει;
Μα μήτε αὐτός στα στήθια του δεν ἔχει τέτοια ἐλπίδα.
Αὐτό ἀς μη γίνεται ἀφορμή για να χαλά η καρδιά σας
ἀπάνω στο τραπέζι σας. Δεν πρέπει, δεν ταιριάζει».
Κι ἀπάντησε ο Ευρύμαχος, γιος του Πολύβου, κι εἶπε·
320 δεν το φοβούμαστε, οὔτε θα ταιριάζει να σε πάρει
ο ξένος, μα ντρεπόμαστε τα λόγια του ἄλλου κόσμου,
μην πει κανένας Ἀχαιοός, ο πιο κακός ἀπ' ὅλους·
«Το ταῖρι ἀνθρώπου ἀφέγαδου (χωρίς ψεγάδι), ἀντρες κατώτεροί του,
ζητούν, μα το καλόξυστο δοξάρι δεν τεντώνουν.

Βρίσκω στο κείμενό μου την παρακάτω ομηρική φράση και την αντιγράφω στο κενό:

«οἶνός σε τρώει μελιηδής, ὅς τε και ἄλλους βλάπτει»

.....
.....
.....

Ο Οδυσσεύς στον αγώνα τόξου.

Th. van Thulden, 1632-1633, Rijksmuseum (Public Domain Dedication)

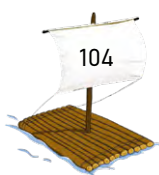
Η Πηνελόπη παρεμβαίνει, προκειμένου να επιτρέψει στον ξένο να λάβει μέρος στον αγώνα τόξου (στ. 309-356)

Ποιος είναι ο πραγματικός λόγος που οι Μνηστήρες δεν θέλουν να επιτρέψουν τη συμμετοχή του Οδυσσέα στον αγώνα τόξου;

Εντοπισμός
ειρωνείας
σε στίχους

ΜΝΗΣΤΗΡΟΦΟΝΙΑ

Ραψωδία φ: Τόξου δέσις

Ενότητα 9η (στ. 1-4<1-5, 51-83<51-83, 141-240<140-241, 271-433<273-434)

Κι ήρθε ένας πολυπλάνητος ζητιάνος απ' τα ξένα,
κι εύκολα αυτός το τέντωσε, πέρασε τα πελέκια».
'Ετσι θα πούνε και ντροπή θα 'ναι για μας τα λόγια».
Κι η Πηνελόπη η φρόνιμη τ' απάντησε έτσι κι είπε·
«Ευρύμαχε, δε γίνεται να 'χουν στη χώρα δόξα
330 όσοι ατιμάζουν και του τρων το σπίτι αντρός μεγάλου.
Γιατί τα θρίσκετε ντροπή τα λόγια αυτά του κόσμου;
Αυτός ο ξένος φαίνεται ψηλός, καλοδεμένος,
και το παινιέται (καυχιέται) αρχοντικού πατέρα γιος πως είναι.
Δώστε του το καλόξυστο δοξάρι, για να ιδούμε.
Κι ένα άλλο τώρα εγώ θα πω κι ο λόγος μου θα γίνει.
Αν το τεντώσει και χαρά του δώσει τέτοια ο Φοίβος,
θα του χαρίσω ολόμορφο χιτώνα και χλαμύδα,
κι ένα κοντάρι μυτερό, διώχτη σκυλιών κι ανθρώπων.
Θα του χαρίσω δίστομο σπαθί και δυο σαντάλια,
340 και θα τον στείλω όπου ποδεί και του ζητά η καρδιά του».
Κι ο συνετός Τηλέμαχος της μίλησε έτσι κι είπε·
«Άλλος δεν έχει, μάνα μου, τη δύναμη από μένα,
να δώσω το δοξάρι εγώ, ή ν' αρνηθώ όπως θέλω,
απ' όσους στο βραχόσπαρτο το Θιάκι αφέντες είναι
κι απ' όσους στ' άλλα τα νησιά, στις Ήλιδας το μέρος.
Κανένας δεν μπορεί απ' αυτούς να μ' εμποδίσει αν θέλω
και το δοξάρι μια φορά στον ξένο να χαρίσω.
Μόν' σπίτι τώρα πήγαινε να κάτσεις στις δουλειές σου,
στη ρόκα και στον αργαλειό, και βάλε και τις σκλάβες.
350 Κι όσο για το δοξάρι αυτό, οι άντρες θα φροντίσουν
όλοι κι απ' όλους πρώτα εγώ που ορίζω μες στο σπίτι».
Σάστισε αυτή και γύρισε στον πύργο της ξοπίσω,
γιατί της μπήκαν στην καρδιά τα λόγια του παιδιού της.
Κι όταν στ' ανώι ανέθηκε με τις πιστές της σκλάβες,
δρηνούσε το Δυσσέα εκεί, ωστόσο γλυκόν ύπνο
της έχυσε στα βλέφαρα η λαμπερή Παλλάδα.
Τότε έφερνε ο χοιροβοσκός το λυγιστό δοξάρι,
κι όλοι οι Μνηστήρες έκαμαν βουή μες στο παλάτι.
Κι έτσι ένας φαντασμένος νιος το λόγο πήρε κι είπε·
360 «Πού πας, μωρέ χοιροβοσκέ, το λυγιστό δοξάρι,
χαμένε; Γρήγορα, θαρρώ, στη χοιρομάντρα αλάργα,
πως θα σε φάνε τα σκυλιά, που ανάδρεφες, μονάχο,
αν οι αδάνατοι θεοί κι ο Φοίβος μας βοηθήσουν».
'Ετσι είπε, κι απ' το φόβο του τ' άφησε εκείνος κάτω,
γιατί πολλοί του βάλανε φωνές μες στο παλάτι.

Μην ξεχάσω:

να **συγκρίνω** τα επιχειρήματα της Πηνελόπης για τη συμμετοχή του «Ξένου» (Οδυσσέα) στον αγώνα τόξου με τα επιχειρήματα του Ευρύμαχου για τη μη συμμετοχή του.

Γιατί ο Όμηρος απομακρύνει την Πηνελόπη; **Τι πιστεύεις;**

Ο Τηλέμαχος παρεμβαίνει και συνεισφέρει στην επιτυχή ολοκλήρωση του σχεδίου του πατέρα του. **Ποια είναι η συνεισφορά του εδώ;**

Μην ξεχάσω:

να **συγκρίνω** την αποστροφή του Τηλέμαχου προς τη μητέρα του στους στίχους 341-351 με την αποστροφή του στους στίχους 355-369 της ραψωδίας α.

Ο Εύμαιος εφαρμόζει το σχέδιο του Οδυσσέα και προσπαθεί να του δώσει το τόξο (στ. 357-391α)

Βρίσκω στο κείμενό μου την παρακάτω ομηρική φράση και την αντιγράφω στο κενό:

«ές δ' ύπερῶν' αναβάσα σὺν ἀμφιπόλοισι γυναιξὶ κλαῖεν ἔπειτ' Ὀδυσῆα»:

.....
.....

ΜΝΗΣΤΗΡΟΦΟΝΙΑ

Ραψωδία φ: Τόξου δέσις

Ενότητα 9η (στ. 1-4<1-5, 51-83<51-83, 141-240<140-241, 271-433<273-434)

Μα με θυμό ο Τηλέμαχος του ἴσκωξε (φώναξε) απ' τ' ἄλλο μέρος·

«Φέρ' το δοξάρι, γέρο, εμπρός και μην ακούς κανένα, μήπως, αν και είμαι πιο μικρός, σε διώξω στο χωράφι με πέτρες, κι είμαι πιο γερός στη δύναμη από σένα.

370 Ἴτσι εἶδε να ἴμουν πιο γερός κι απ' ὅλους τους Μνηστήρες, ὅσοι εἶναι μες στο σπίτι μου, στη δύναμη, στα χέρια· τότε ὅλους θα τους ἔδιωχνα να φύγουν απ' το σπίτι κακὴν κακῶς, που το κακό στο νου τους ἔχουν πάντα».

Ἴτσι εἶπε, κι ὅλοι απ' την καρδιά γελάσανε οἱ Μνηστήρες και το θυμό ξεχάσανε που ἴχαν του Τηλεμάχου.

Τότε ἔφερε ο χοιροβοσκός το γυριστό δοξάρι κι ἦρθε κοντά και το ἔβαλε στα χέρια του Δυσσέα.

Πῆγε ἔπειτα και φώναξε τη θάγια Ευρύκλεια κι εἶπε·

380 «Σε προσκαλεῖ, ο Τηλέμαχος, φρόνιμη Ευρύκλεια, αμέσως, ὄλες καλά του παλατιοῦ τις πόρτες να σφαλίσεις.

Κι αν ἀπό μέσα βογκητό και χτύπο ἀνδρῶν ἀκούσει καμιά ἀπό σας μες στις αὐλές να μη φανεί στην πόρτα, μόν' ἤσυχη να κάθεται να κάνει τη δουλειά της».

Ἴτσι εἶπε, και τα λόγια του δεν πέταξαν χαμένα, κι ἔκλεισε του καλόχτιστου του παλατιοῦ τις πόρτες.

Σιγά ο Φιλοίτιος πήδηξε στην πόρτα ὄξω απ' το σπίτι κι ἔκλεισε της καλόφραχτης αὐλῆς καλά τις πόρτες.

Εἶχε ἓνα καραβόσκοινο στη σάλα ἀπὸ κανάβι (φυτική λεπτή ἴνα).

Το πήρε κι ἔδεσε μ' αὐτό τις πόρτες κι ἦρθε πίσω

390 και στο θρονί του κάθισε που κάθονταν και πρώτα και το Δυσσέα κοίταζε. Κι ἐκεῖνος το δοξάρι το στριφογύριζε παντού να ἰδεῖ μήπως σαράκι το τρύπησε, ὅταν ἔλειπε ο βασιλιάς στα ξένα.

Κι ἔτσι ἓνας εἶπε βλέποντας τον ἄλλο που ἦταν δίπλα·

«Θα ἴναι κανένας κυνηγός και δοξαριῶν τεχνίτης,

ἢ θα ἴχει τέτοια σπίτι του δοξάρια φυλαγμένα,

ἢ και να φτιάσει ἔχει σκοπὸ κανένα ἄλλο παρόμοιο και το γυρίζει ἐδῶ κι ἐκεῖ ο πονηρός ζητιάνος».

Κι ἔτσι απ' τους φαντασμένους νιους πάλε ἓνας ἄλλος εἶπε·

400 «Ἴτσι εἶδε και καλὸ να ἰδεῖ ὅσο δε θα μπορέσει να το τεντώσει αὐτός ποτέ το λυγιστὸ δοξάρι».

Ἴτσι οἱ Μνηστήρες ἔλεγαν. Τότε ο σοφός Δυσσέας ἔπιασε το βασταγερό (στέρεο) δοξάρι κι εἶδε γύρω·

σαν τον καλὸ τραγουδιστή που ξέρει ἀπὸ κιθάρα

και στο καινούριο της κλειδί τεντώνει δίχως κόπο

την κόρδα την καλόστριφτη, στην ἄκρη σαν τη δέσει,

Συγκρίνω τη σκηνή αὐτή με το σχέδιο του Οδυσσέα για την εξόντωση των Μνηστήρων και **σχολιάζω** αν εφαρμοσθηκε κατὰ γράμμα.

Ο Οδυσσέας σκοτώνει τους μνηστήρες.
T.H. Jelgersma, 1717-1795, The British Museum
(The British Museum)

Εντοπίστηκε παρομοίωση! Πού εἶναι; Να την υπογραμμίσω και να την αναλύσω.

ΜΝΗΣΤΗΡΟΦΟΝΙΑ

Ραψωδία φ: Τόξου δέσις

Ενότητα 9η (στ. 1-4<1-5, 51-83<51-83, 141-240<140-241, 271-433<273-434)

έτσι ο Δυσσέας εύκολα τέντωσε το δοξάρι,
και με το χέρι το δεξί δοκίμασε την κόρδα,
κι αυτή γλυκά κελάηδησε σαν να 'ταν χελιδόνι.

410 Τότε οι Μνηστήρες τρόμαξαν κι αλλάξανε όλοι χρώμα.
Κι ο Δίας βρόντησε βαριά σημάδι να του δείξει,
και χάρηκε γι' αυτό ο θεϊκός πολύπαθος Δυσσέας,
για το σημάδι πόδειξε ο παντογνώστης Δίας,
κι απ' το τραπέζι φτερωτή *ξεθήκωτη σαίτα* (βέλος εκτός δήκης)
πήρε, κι οι άλλες έμειναν μες στη σαίτοθήκη,
αυτές που θα δοκίμαζαν σε λίγο οι Μνηστήρες.

Κι έπιασε κόρδα και λαβές αντάμα, και τραβούσε
απ' το σκαμνί που κάθονταν κι έριξε τη σαίτα,
αφού σημάδεψε καλά, και τα πελέκια αμέσως
420 τα πέρασε όλα στη σειρά μέσα απ' την πρώτη τρύπα,
και βγήκε πέρα η χάλκινη σαίτα απ' τ' άλλο μέρος.
Τότε έτσι στον Τηλέμαχο γυρίζει και του κάνει
«Τηλέμαχε στο σπίτι σου δε σ' ατιμάζει ο ξένος
εδώ που κάδεται. Εύκολα τέντωσα το δοξάρι
και στο σημάδι πέτυχα. Κάπως αξίζω ακόμα
κι άδικα με καταφρονούν αυτοί και δε με πιάνουν.
Μα είναι καιρός οι Αχαιοί το δείπνο να ετοιμάσουν
όσο που φέγγει, κι έπειτα κι αλλιώς θα διασκεδάσουν
και με τραγούδια και χορό, του τραπεζιού τα δώρα».

430 Είπε και του 'γνεψε ο θεϊκός Δυσσέας με τα μάτια.
Τότε έβαλε ο Τηλέμαχος το μυτερό σπαθί του
και πήρε το κοντάρι του στο χέρι, και κοντά του
στάθηκε, τα *λαμπρόφανα* (λαμπερά) φορώντας τ' άρματά του.

Παρατήρηση-
σχολιασμός
αγγείου

Συμπλήρωση
λέξεων σε
κόμβους
εννοιολογικού
χάρτη

Συμπλήρωση
κενών

ΑΠΟΤΙΜΗΤΗΣ

Για να καταλάβουμε καλύτερα την εξέλιξη του έπους...

1. Ποιο ήταν το σχέδιο του Οδυσσέα για την εξόντωση των Μνηστήρων; Πώς εφαρμόστηκε σταδιακά; Ποια η εξέλιξή του έως το τέλος της ραψωδίας φ;
2. Στο κείμενο εντοπίζονται φράσεις με διττή (διπλή) σημασία, δηλαδή άλλο εννοεί ο Οδυσσέας και άλλο καταλαβαίνουν οι Μνηστήρες από τα λόγια του. Ποιο είναι το πραγματικό νόημα των ακόλουθων φράσεων και τι αντιλαμβάνονται οι Μνηστήρες;
α) στ. 278 «Αύριο τη νίκη κι ο θεός θα δώσει σ' όποιον θέλει...»,
β) στ. 427 «Μα είναι καιρός οι Αχαιοί το δείπνο να ετοιμάσουν...».

ΜΝΗΣΤΗΡΟΦΟΝΙΑ

Ραψωδία φ: Τόξου δέσις

Ενότητα 9η (στ. 1-4<1-5, 51-83<51-83, 141-240<140-241, 271-433<273-434)

3. Στο ξεκίνημα του αγώνα τόξου ο Οδυσσεάς είναι μόνος του, καθώς τα δύο πρόσωπα με τα οποία έχει αναγνωρισθεί, ο Τηλέμαχος και η Ευρύκλεια, δεν γνωρίζουν τα σχέδιά του για τον αγώνα τόξου. Ποια ήταν τα συναισθήματά μας ως ακροατών του έπους κατά την εξέλιξη της δράσης, μέχρι να φτάσει το τόξο στα χέρια του Οδυσσέα και να επιτευχθεί ο στόχος του;
4. Εντοπίζω στο κείμενο τις παρεμβάσεις όλων των Μνηστήρων και καταγράφω τα συναισθήματα που αποκαλύπτονται από τα λόγια τους, προκειμένου να αναδειχθεί η εξέλιξη των συναισθημάτων τους.
5. Να θυμηθώ να καταγράψω τις ομηρικές τεχνικές της ραψωδίας φ.

Η μνηστηροφονία

C.W. Eckersberg, 1814 (Wikimedia Commons)

Καταγραφή
συναισθημάτων

Ακολουθία
γεγονότων

ΜΝΗΣΤΗΡΟΦΟΝΙΑ

Ραψωδία φ: Τόξου δέσις

Ενότητα 9η (στ. 1-4<1-5, 51-83<51-83, 141-240<140-241, 271-433<273-434)

6. Συμπληρώνω τα κενά:

Στην αρχή της ραψωδίας η θεά ..... υποκινεί την Πηνελόπη να προκηρύξει τον αγώνα .....
....., με έπαθλο την ίδια ως σύζυγο του νικητή του διαγωνισμού. Η Πηνελόπη προκηρύσσει τον αγώνα,
που στόχο έχει οι διαγωνιζόμενοι να περάσουν μέσα από δώδεκα ..... ένα βέλος, όπως έκανε
στο παρελθόν ο Οδυσσέας. Ο πρώτος Μνηστήρας που χωρίς επιτυχία ξεκίνησε τον αγώνα ήταν ο .....
..... Στη συνέχεια αφού άναψαν φωτιά, για να ..... το τόξο και αφού το άλειψαν με .....
....., προσπάθησαν και άλλοι Μνηστήρες το τεντώσουν, χωρίς επιτυχία. Κάποια στιγμή ο Οδυσσέας
ζήτησε να λάβει κι αυτός μέρος στον αγώνα, αλλά οι Μνηστήρες αρνήθηκαν. Τότε μίλησε η .....
...., η οποία είπε ότι ο διαγωνισμός δεν ισχύει για τον ξένο του παλατιού. Ακολούθως, ο .....
προσπάθησε να δώσει στον Οδυσσέα το τόξο, αλλά οι Μνηστήρες εξαγριώθηκαν. Η παρέμβαση του Τηλέμαχου
βοήθησε να φτάσει το τόξο στα χέρια του πατέρα του. Τότε ο ..... ενημέρωσε την .....
..... ότι πρέπει να κλείσει όλες τις πόρτες του παλατιού, ενώ ο ..... έκλεισε τις πόρτες
της αυλής. Ο Οδυσσέας πέτυχε τον στόχο και έδωσε στον ..... το σύνθημα της έναρξης της
δολοφονίας των Μνηστήρων.

7. Γράφω δύο κυρίαρχα συναισθήματά μου μετά την ολοκλήρωση της ραψωδίας φ και τα δικαιολογώ:

1. ....
.....
.....
.....
2. ....
.....
.....
.....

- Πόσο σημαντική είναι η ραψωδία φ για την εξέλιξη της Οδύσσειας και γιατί;
- Με ποιον τρόπο έφτασε το τόξο στα χέρια του Οδυσσέα και **τι σηματοδότησε** αυτό το γεγονός;
- **Αν δεν είχε φτάσει** το τόξο στα χέρια του Οδυσσέα τι θα είχε γίνει;

Ραψωδία χ Μνηστηροφονία

Φύλλο Εργασίας

Διαβάζω τη ραψωδία χ και απαντώ:

Πού είμαστε; ⇨

Πότε γίνονται όλα αυτά; ⇨ Την 40ή ημέρα της αφήγησης

Ποιοι δρουν; ⇨

1. Παρατηρούμε προσεκτικά την εικόνα, εντοπίζουμε την ταυτότητα των εικονιζόμενων προσώπων και σχολιάζουμε την ενδυμασία τους, τα εξωτερικά τους χαρακτηριστικά, τη στάση του σώματός τους, την έκφραση του προσώπου τους και ο,τιδήποτε άλλο θεωρούμε ενδιαφέρον.

Σχολιάζουμε αν αποτυπώνεται η ένταση της σκηνής της Μνηστηροφονίας σύμφωνα με το κείμενο του έπους.

.....
.....
.....

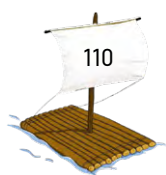
2. Κατά τη διάρκεια της Μνηστηροφονίας εντοπίζονται τρεις περιπτώσεις ικεσίας, από τον Λειώδη, τον Φήμιο και τον Μέδοντα (στ. 312-370), τις οποίες ο Οδυσσέας αντιμετωπίζει με διαφορετικό τρόπο. Τεκμηριώνω με βάση το κείμενο τη διαφορετική κάθε φορά αντιμετώπιση.

.....
.....
.....
.....
.....

3. Καταγράφω τις παρομοιώσεις που συναντώ στη ραψωδία χ, τις αναλύω στο ευρετήριο παρομοιώσεων και δικαιολογώ τη χρήση τους στο συγκεκριμένο σημείο του έπους.

4. Ο Οδυσσέας με τη συνδρομή της Ευρύκλειας τιμώρησε παραδειγματικά τις άπιστες υπηρέτριες και κάλεσε να έλθουν κοντά του οι πιστές δούλες που δεν συνεργάστηκαν με τους Μνηστήρες. Ποια χαρακτηριστικά της προσωπικότητας του ήρωα αναδεικνύει η συμπεριφορά του αυτή;

.....
.....
.....
.....

ΜΝΗΣΤΗΡΟΦΟΝΙΑ

Ραψωδία ψ: Ὀδυσσέως ὑπὸ Πηνελόπης ἀναγνωρισμὸς

Ενότητα 10η (στ. 1-144<1-140, 145-269<141-261)

ΠΡΟΟΡΓΑΝΩΤΗΣ

Τι συμβαίνει;

- 1η Υποενότητα (στ. 1-144<1-140): Η Πηνελόπη πληροφορείται τον ερχομό του Οδυσσέα και την εξόντωση των Μνηστήρων.
- 2η Υποενότητα (στ. 145-269<141-261): Η Πηνελόπη βεβαιώνεται για την ταυτότητα του Οδυσσέα.

Πού είμαστε; ⇨ Στο παλάτι του Οδυσσέα.

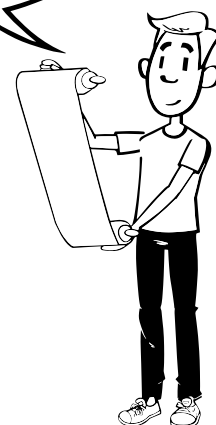
Πότε γίνονται όλα αυτά; ⇨ Την 40ή ημέρα της Οδύσσειας.

Ποιους θα δούμε να δρουν; ⇨ Την Πηνελόπη, τον Οδυσσέα, τον Τηλέμαχο, την Ευρύκλεια, την Ευρυνόμη.

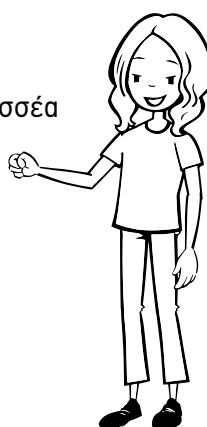
Στη ραψωδία αυτή:

- ✓ **θα μελετήσουμε** τη δυσπιστία της Πηνελόπης στην είδηση της επιστροφής του Οδυσσέα,
- ✓ **θα εντοπίσουμε** την προσπάθεια της Ευρύκλειας να αποδείξει ότι ο ξένος είναι ο Οδυσσέας,
- ✓ **θα καταγράψουμε** τα στάδια του αναγνωρισμού της Πηνελόπης με τον Οδυσσέα,
- ✓ **θα καταγράψουμε** τα συναισθήματα Πηνελόπης και Οδυσσέα κατά τη συνομιλία τους,
- ✓ **θα μελετήσουμε** τη δοκιμασία της Πηνελόπης και την αντίδραση του Οδυσσέα,
- ✓ **θα εντοπίσουμε** και θα σχολιάσουμε την προοικονομία για τις νέες περιπέτειες του Οδυσσέα.

Ας προσανατολιστούμε...

Τι νέα;

ΜΝΗΣΤΗΡΟΦΟΝΙΑ

Ραψωδία ψ: Ὀδυσσέως ὑπὸ Πηνελόπης ἀναγνωρισμὸς

Ενότητα 10η (στ. 1-144<1-140, 145-269<141-261)

Ας μελετήσουμε το κείμενο...

1η Υποενότητα: Η Πηνελόπη πληροφορεῖται τον ερχομὸ του Ὀδυσσέα και την εξόντωση των Μνηστήρων (στ. 1-144)

- 1 Στ' ἀνώ ἀνέβηκε ἡ γριά χαρούμενη, να φέρει τα *συχαιρία* (συγχαρητήρια) στην κυρά, πως ἔφτασε ο καλὸς της. Τα πόδια της δυνάμωσαν κι οὐ φτέρνες της χτυπούσαν κι ἀπάνω ἀπ' το κεφάλι της πάει στέκει και της εἶπε·
«Ἐύπνα, παιδί μου, γλήγορα, καλή μου Πηνελόπη, να ἰδεῖς εκείνα *πόλπιζες* (που ἤλπιζες) και χρόνια λαχταρούσες. Ἦρθε ο Δυσσέας με καιρό και βρίσκεται στο σπίτι, και τους χαμένους σκότωσε Μνηστήρες, που το γιο του τυράγνησαν και ρήμαξαν το βιος του και το σπίτι».
- 10 Κι ἡ Πηνελόπη ἡ φρόνιμη της μίλησε ἔτσι πάλε·
«Καλή μου βάρια, ἀχ, οὐ θεοὶ σου *σάλεπαν τα φρένα* (σε ἔκαναν να τα χάσεις), που και τον πιο γερό στο νου μποροῦν να τον τρελάνουν, και να του *γιάνουν* (θεραπεύουν) το μυαλό του παραστρατισμένου. Αὐτοὶ και σένα σ' ἔβλαψαν, που πριν τα φρένα σου εἶχες. Τι με γελάς, που την καρδιά πολὺπικρη την ἔχω, κι αὐτά μου λες τ' *ασύστατα* (χωρὶς λογική), κι ἀπ' το βαδύ τον ὕπνο με ξύπνησες, που μου 'κλεινε γλυκά τα βλέφαρά μου; Ἀχ, ἔτσι δεν κοιμήθηκα ποτέ μου, ἀφότου πήγε στην κακο-Τροία ο ἀντρας μου την τρισκαταραμένη.
- 20 Μόν' πίσω γύρνα γλήγορα, κατέβα στο παλάτι. Κι ἀν ἄλλη σκλάβα ἐρχόντανε, ἀπ' ὅσες με δουλεύουν, τέτοια μαντάτα να μου πει, τον ὕπνο να μου κόψει, θα 'φευγε εὐτὺς με κλάματα να σύρει στη δουλειά της. Μα συ τη χάρη να χρωστὰς γι' αὐτὸ στα γηρατειά σου».
Πάλε ἔτσι ἡ βάρια Ευρύκλεια της εἶπε με λαχάρα·
«Δε σε γελώ, παιδάκι μου, μόν' ἔφτασε ο Δυσσέας *ἀλήθεια*, κι εἶναι σπίτι του, καθὼς μ' *ακούς ο ξένος* που δεν τον ψήφησε κανεὶς σαν ἦρθε στο παλάτι. Κι ἀπὸ καιρό ο Τηλέμαχος το 'ξερε ἐδὼ πως ἦταν, μόν' ἔκρυβε ἀπὸ φρόνηση τη γνώμη του γονιού του, για να πλερώσει τ' ἀδίκαια στους φαντασμένους ἀντρες».
Εἶπε κι ἐκείνη χάρηκε και πήδηξε ἀπ' την κλίνη και τη γριούλα ἀγκάλιασε, στα δάκρυα βουτηγμένη, κι ἔτσι με λόγια πεταχτά της εἶπε κρίζοντάς την·
«Ἐλα να ζήσεις, βάρια μου, την πάσα ἀλήθεια πες μου, ἀν ἦρθε, ἀλήθεια, σπίτι του, καθὼς μου παρασταίνεις, πὼς μόνος του κατὰφερε τους *ἀτσαλους* (ἀναιδεῖς) Μνηστήρες, ἐνὼ ὅλοι πάντα μαζωχτοὶ καθόντανε ἐδὼ μέσα;»

Ἡ Ευρύκλεια ἐνημερώνει την Πηνελόπη για την ἐπιστροφή του Ὀδυσσέα (στ. 1-39)

Ποια εἶναι ἡ πρώτη ἀντίδραση της Πηνελόπης στα νέα που της φέρνει ἡ Ευρύκλεια;

Μην ξεχάσω:

να **φανταστώ** την ἐνταση της φωνῆς, τις κινήσεις και τις ἐκφράσεις του προσώπου της Ευρύκλειας και της Πηνελόπης.

Βρίσκω στο κείμενό μου την παρακάτω ομηρική φράση και **την ἀντιγράφω** στο κενό: «ἦλθ' Ὀδυσσεὺς καὶ οἶκον ἱκάνεται, ὡς ἀγορεύω, ὁ ξένος, τὸν πάντες ἀτίμων ἐν μεγάροισι.»

.....
.....
.....
.....
.....

ΜΝΗΣΤΗΡΟΦΟΝΙΑ

Ραψωδία ψ: Ὀδυσσέως ὑπὸ Πηνελόπης ἀναγνωρισμὸς

Ενότητα 10η (στ. 1-144<1-140, 145-269<141-261)

- 40 Τότε ἔτσι ἡ θάγια Ευρύκλεια τῆς Πηνελόπης εἶπε·
«Δεν εἶδα, μήτε τα ἴμαθα, μόν' ἀκουσα το βόγγο
που σκοτωνόνταν. Κι ὅλες μας στῶν γιατακιῶν (δωματίων) το βάθος
ολότρεμες ζαρώναμε, κλειδομανταλωμένες
ωσότου πια με φώναξε απ' το παλάτι ο γιος σου,
που πρόσταξε ο πατέρας του να ἴρθει να με φωνάξει.
Τότε ἤβρα το Δυσσέα ἐκεῖ, μες στ' ἄψυχα κουφάρια
να στέκει ορθός, και γύρω του, στο πάτωμα στρωμένοι,
ἦταν ἐκεῖνοι καταγής, ἕνας στον ἄλλο ἀπάνω.
Θα σου ἀναγάλλιαζε ἡ καρδιά στα στήθια, αν τον θωρούσες
στις λέρες και στα αἵματα χωμένο σα λιοντάρι.
- 50 Τώρα στις πόρτες τῆς αὐλῆς αυτοῖ σωρός εἶναι ὅλοι,
κι ἐκεῖνος ἀναψε φωτιά μεγάλη να θειαφίσει (να εξαγνίσει)
τη σάλα, κι ἐδῶ μ' ἔστειλε να ἴρθω να σε φωνάξω.
Μόν' τρέχα, στῆν καρδούλα σας να νιώστε πια κι οἱ δυο σας
χαράς μια στάλα, που ἴπιατε του κόσμου τα φαρμάκια.
Βρήκε ο παλιός ο πόθος σας τῆν ἀκρῆ του πια τώρα.
Ξανάρθε ἐκεῖνος ζωντανός στο σπίτι του, και βρήκε
και σένα και το γιόκα του, και τους Μνηστήρες ὅλους
τους πλέρωσε στο σπίτι του γιατί τον ἀδικούσαν».
- 60 Τότε ἔτσι πάλε ἡ φρόνιμη τῆς εἶπε ἡ Πηνελόπη·
«Ακόμα, θάγια μου καλή, μην καμαρώνεις τόσο.
Ξέρεις με πόση μας χαρά θα τότε βλέπαμε ὅλοι,
και πρώτα ἐγώ κι ο γιόκας μας, στο σπίτι να γυρίσει.
Ὅμως δεν εἶναι ο λόγος σου σωστός ὅπως τον εἶπες,
μα κάποιος σκότωσε θεός τους ἀτροπους (αναιδεῖς) Μνηστήρες,
που δῦμωσε για τ' ἀπονα και τ' ἀνομά τους ἔργα.
Γιατί κανένα αυτοῖ δνητό στον κόσμο δεν ψηφούσαν,
εἴτε μεγάλο εἴτε μικρό, που τύχαινε μπροστά τους.
Γι' αὐτό τῆν πάδανε ἀσκημα μ' αὐτές των περφάνιες.
Μα, ἀχ, κι ο Δυσσέας χάθηκε ἀλάργα απ' τῆν πατρίδα».
- 70 Τότε ἔτσι ἐντὺς τῆς ἀπαντά κι ἡ θάγια Ευρύκλεια, κι εἶπε·
«Παιδί μου, πὼς σου ξέφυγαν τα λόγια αὐτά απ' το στόμα;
Τῆν ὥρα που ἴναι ο ἀντρας σου στο σπίτι του φτασμένος,
λες πως δε θα γυρίσει πια; Πάντα ἀπιστῆ ἡ καρδιά σου.
Μα κι ἄλλο τώρα θα σου πω φως φανερό σημάδι,
για τῆν πληγή που του ἴκαμε με τ' ἀσπρο του το δόντι
μια μέρα ο ἀγριόχοιρος. Τῆ γνῶρισα τῆν ὥρα
που του τῆν ἐπλυνα, κι ἐντὺς να σου το πω ζητούσα,
μα ἐκεῖνος με τῆν χούφτα του μου βούλωσε το στόμα
και μου ἴλεγε, ἀπὸ φρόνηση του νου του, να σωπάσω.

Ἡ Ευρύκλεια περιγράφει τῆ συμμετοχή τῆς στῆν ἐξόντωση των Μνηστήρων (στ. 40-58)

Ἡ περιγραφή τῆς ἐξόντωσης των Μνηστήρων λειτουργεῖ ὡς εἰσαγωγή τῆς σκηνῆς ἀναγνωρισμοῦ που θα ἀκολουθήσει. **Συμφωνεῖς; Πὼς καταλαβαίνεις ὅτι συνδέονται;**

Ἡ Πηνελόπη δυσπιστεῖ και ἡ Ευρύκλεια προσπαθεῖ να τῆν πείσει (στ. 59-86)

Βρίσκω στο κείμενό μου τῆν παρακάτω ομηρικῆ φράση και **τῆν υπογραμμίζω**: «ἀλλά τις ἀθανάτων κτεῖνε Μνηστήρας ἀγαπούς»

ΜΝΗΣΤΗΡΟΦΟΝΙΑ

Ραψωδία ψ: Ὀδυσσέως ὑπὸ Πηνελόπης ἀναγνωρισμὸς

Ενότητα 10η (στ. 1-144<1-140, 145-269<141-261)

- 80 Μόν' τρέχα. Βάζω στοίχημα στην ίδια τη ζωή μου, αν σε γελώ, με θάνατο σκληρό να με χαλάσεις». Ἐπειτα πάλε η φρόνιμη της εἶπε η Πηνελόπη· «Καλή μου βάγια, δύσκολο πολύ να καταλάβεις των αθανάτων τις βουλές, ὅσο σοφή κι αν εἶσαι. Μα ας πάμε στον Τηλέμαχο να ιδώ τους σκοτωμένους Μνηστήρες, και να μάθω εκεί ποιος τη ζωή τους πήρε». Ἐτσι εἶπε κι απ' τον πύργο της κατέβαινε, κι ο νους της λογάριαζε αν στον άντρα της θα μίλαε απ' αλάργα, ἢ χέρια και κεφάλι του να πάει να του φιλήσει.
- 90 Σα μπήκε και δρασκέλισε (πέρασε) το πέτρινο κατώφλι, πήγε και κάδισε αντικρύ του θεϊκού Δυσσέα, κοντά στη λάμψη της φωτιάς κατά τον ἄλλο τοῖχο. Σιμά στο στύλο τον ψηλό καθόντανε κι εκείνος κι εἶχε τα μάτια του στη γης ριγμένα, λαχταρώντας πότε ένα λόγο θα του πει το τρυφερό του ταίρι, αφού τον εἶδε αγνάντια της. Κι ἄλαλη η Πηνελόπη ὡρα πολλή καθόντανε κι ο νους της απορούσε κι ἄλλοτε εκεί ἀπὸ πάνω του δε σήκωνε τα μάτια κι ἄλλοτε δεν τον γνώριζε, στα φτωχικά ντυμένο.
- 100 Τότε ἔτσι κι ο Τηλέμαχος της εἶπε θυμωμένα· «Μάνα μου, κακομάνα μου, πόχεις καρδιά ἀπὸ πέτρα, πώς ἔτσι απ' τον πατέρα μου σαν ξένη αλάργα (μακριά) στέκεις, μήτε κοντά του κάδεσαι, να πας να τον ρωτήσεις; Καμιά με τόση υπομονή δε θα στεκόντανε ἄλλη, ἔτσι μακριά απ' τον άντρα της, που πίκρες σαν περάσει γυρίζει στην πατρίδα του στον εικοστό πια χρόνο. Μα κι απ' την πέτρα πιο σκληρή ἔχεις καρδιά εσύ πάντα». Τότε ἔτσι πάλε η φρόνιμη του λέει η Πηνελόπη· «Παιδί μου, ο νους μου σάστισε κι οὔτε μπορώ απ' το στόμα
- 110 να βγάλω λέξη να του πω, μήτε να τον ρωτήσω μήτε μπορώ στο πρόσωπο να τον κοιτάξω αγνάντια (ἀπέναντι). Κι αν ο Δυσσέας εἶναι αυτός, ἀλήθεια, κι ἦρθε σπίτι, μονάχοι εμεῖς καλύτερα θα γνωριστούμε οι δυο μας. Γιατί ἔχουμε κάποια κρυφά σημάδια μεταξύ μας, που τα κρατούμε μυστικά και δεν τα ξέρουν ἄλλοι». Εἶπε και χαμογέλασε ο θεϊκός Δυσσέας, κι ἔτσι δυο λόγια πεταχτά λαλεῖ του Τηλεμάχου· «Ἄσ' τη, λοιπόν, Τηλέμαχε, τη μάνα σου μονάχη να μ' εξετάσει. Γλήγορα θα με γνωρίσει τότε.
- 120 Τώρα με βλέπει ἔτσι λερό και κακοφορεμένο,

Η Πηνελόπη κατεβαίνει στην αίθουσα και κάθεται ἀπέναντι ἀπὸ τον Οδυσσεά (στ. 87-115)

Η ἄφωνη Πηνελόπη μοιάζει ἀσυγκίνητη, ωστόσο, η σιωπή της ἀναδεικνύει ἀντιφατικά συναισθήματα και ψυχική ἔνταση. Ποια εἶναι η ἀποψή σου;

Ο Οδυσσεάς προτείνει να σκηνοθετηθεῖ ἓνα γαμήλιο γλέντι (στ. 116-144)

Μην ξεχάσω: να σημειώνω τα στάδια ἀναγνωρισμοῦ του Οδυσσεά ἀπὸ την Πηνελόπη, καθώς η σκηνή ἐξελισσεται.

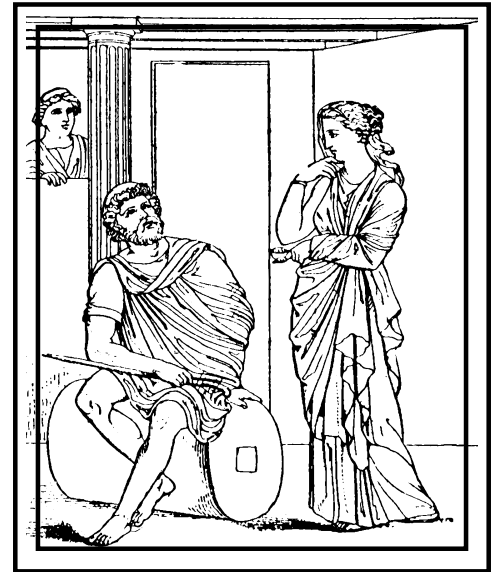
ΜΝΗΣΤΗΡΟΦΟΝΙΑ

Ραψωδία ψ: Ὀδυσσέως ὑπὸ Πηνελόπης ἀναγνωρισμὸς

Ενότητα 10η (στ. 1-144<1-140, 145-269<141-261)

γι' αυτό και με καταφρονεί, πού μ' εἶδε, πού με ξέρει.
Κι ἔλα, ας σκεφτούμε τώρα εμεῖς το πιο καλό να γίνει.
Αν ντόπιον ἄνθρωπο κανεῖς σκοτώσει, κι ἓνα μόνο,
που δεν αφήνει πίσω του πολλούς να τον ζητήσουν,
φεύγει στα ξένα, αφήνοντας πατρίδα και δικούς του.
Μα εμεῖς του τόπου τη ζωή, τα πρώτα αρχοντοπαῖδια
στο Θιάκι ξεπαστρέψαμε (εξοντώσαμε). Να τι να λογαριάσεις».

- Κι ο συνετός Τηλέμαχος τ' ἀπάντησε ἔτσι πάλε·
«Μόνος σου φρόντισε γι' αὐτά, πατέρα αγαπημένε.
130 Γιατί στον κόσμο ἀσύγκριτη τη λένε τη βουλή σου,
κι ούτε μπορεί κανεῖς θνητός να συγκριθεῖ μαζί σου.
Κι εμεῖς θα σ' ἀκλουθήσουμε φωτιά γεμάτοι οι ἄλλοι
και θα βοηθήσουμε, θαρρώ, κατά τη δύναμή μας».
Τότε ἔτσι κι ο πολύσοφος τ' ἀπάντησε ο Δυσσέας·
«Μετά χαράς θα σου το πω καλύτερο ποιο βρίσκω.
Λουστείτε πρώτα κι ὕστερα φορέστε τους χιτῶνες,
και βάλτε ευτύς να στολιστούν κι οι δούλες στο παλάτι.
Κι ο δεῖκός τραγουδιστής με τη γλυκιά κιθάρα
τον παιγνιδιάρικο χορό ας πιάσει να μας παίξει,
140 ὅξω αν ἀκούνε να θαρρουν πως γίνεται ἐδῶ γάμος,
εἴτε οι διαβάτες που περνοῦν, εἴτε οι γειτόνοι γύρω.
Μήπως στην πόλη ἀρχύτερα τρέξει του φόνου η φήμη
πριν ὅξω στο πολυδέντρο να φτάσουμε μετόχι (έκταση γης).
Κι ἐκεῖ θα ἰδοῦμε τότε πῶς θα μας φωτίσει ο Δίας».

Η Πηνελόπη και ο Οδυσσεύς ως ζητιάνος.
Nordisk familjebok (vol. 21), 1915 (Wikimedia Commons)

«Πολύτροπος» ο Οδυσσεύς και διαχειρίζεται ταυτόχρονα πολλά ζητήματα. **Συμφωνείς;**

2η Υποενότητα: Η Πηνελόπη βεβαιώνεται για την ταυτότητα του Οδυσσέα (στ. 145-269)

Ἐτσι εἶπε, κι ὅλοι υπάκουσαν κι ὅπως τους εἶπε κάνουν.
Λούστηκαν πρώτα κι ἔβαλαν χιτῶνες κι οι γυναῖκες
στολίστηκαν, και τη βαθιά κιθάρα του σαν πήρε
ο δεῖκός τραγουδιστής τους ξύπνησε τον πόθο
στο διπλοτσάκιστο χορό και στο γλυκό τραγούδι.

- 150 Κι ὅλο απ' τους χτύπους των ποδιῶν ἀχούσε το παλάτι
καθῶς οι ἄντρες χόρευαν κι οι λυγρές γυναῖκες.
Κι ἔτσι ἓνας εἶπε ἀκούγοντας ἀπόξω απ' το παλάτι.
«Κάποιος την πολυγύρευτη βασίλισσα θα πήρε.
Ἡ ἔρμη, δεν το βάσταξε, στ' ἀρχοντικό του ἀντρός της
να μένει πάντα ἀνύπαντρη κι ὅσο να φτάσει ἐκεῖνος».
Ἐτσι εἶπε, μα δεν τα ἔξεραν αὐτά πῶς εἶχαν γίνει.
Τότε ἔλουσε η κελάρισσα Βρυνόμη το Δυσσέα
μεσ στο παλάτι κι ἄλειψε με λάδι το κορμί του
κι ὁμορφα ρούχα του ἔβαλε χλαμύδα και χιτῶνα.

Ο μέχρι πριν λίγο βρώμικος και κακοντυμένος Οδυσσεύς αποκτά εντυπωσιακή εξωτερική εμφάνιση (στ. 145-167)

Εντοπίστηκε **παρομοίωση!** Πού είναι; Να την **υπογραμμίσω** και να την **αναλύσω**.

ΜΝΗΣΤΗΡΟΦΟΝΙΑ

Ραψωδία ψ: Ὀδυσσέως ὑπὸ Πηνελόπης ἀναγνωρισμὸς

Ενότητα 10η (στ. 1-144<1-140, 145-269<141-261)

- 160 Κι ἀπ' το κεφάλι του ἔχυνε μια ομορφιά ἡ Παλλάδα,
σαν πιο ψηλὸς νὰ φαίνεται καὶ πιο παχὺς. Καὶ πέφταν
ἀπ' τὴν κορφή του τὰ σγουρὰ μαλλιά του σαν τὰ γιούλια.
Κι ὅπως τεχνίτης ξακουστός, που του ἔμαθαν τὴν τέχνη
ὁ Ἥφαιστος κι ἡ Ἀθηνά, με μάλαμα χρυσῶναι
τ' ἀσήμι, καὶ περίτεχνα χρυσαφικά τελεύει,
ἔτσι μια χάρη του ἔχυνε στους ὤμους, στο κεφάλι.
Κι ὅμοιος μ' ἀθάνατο θεὸ ἀπ' το λουτρό ὅζω βγήκε.
Κάθισε πάλε στο θρόνι, που το ἔχε πρὶν ἀφήσει,
ἀγνάντια στη γυναίκα του καὶ με καημὸ τῆς εἶπε·
- 170 «Καημένη ἀπ' ὅλες πιο πολὺ τὶς ἄλλες τὶς γυναῖκες,
σκληρὴ καρδιά σου βάλανε στα στήθια σου οἱ Ουράνιοι.
Καμιά με τόση υπομονή δε θα στεκόντανε ἄλλη
ἔτσι μακριὰ ἀπ' τον ἄντρα τῆς, που πίκρες σαν περάσει
τῆς ἔρδει στὴν πατρίδα του τον εικοστὸ πια χρόνον.
Μόν' ἔλα, βάγια, στρώσε μου κρεβάτι νὰ πλαγιάσω,
κι αὐτὴ στα στήθια τὴν καρδιά τὴν ἔχει σιδερένια».
Κι ἡ Πηνελόπη ἡ φρόνιμη τ' ἀπάντησε ἔτσι πάλε·
«Καημένε, δὲν ξιπάξομαι (καυχίεμαι), μήτε περήφανη εἶμαι,
μήτε σαστίζω. Μόν' καλὰ πὼς ἦσουν σε θυμούμαι
- 180 το Θιάκι με μακρόκουπο σαν ἀφησες καράβι.
Μόν' ἔλα, βάγια Ευρύκλεια, κι ἀπ' το ψηλὸ παλάτι
στρώσε ὅζω το κρεβάτι του, που το ἔκαμε μονάχος.
Κι ὅζω ὅταν στρώσεις ἔπειτα πιάσε καὶ βάλε ἀπάνω
στρώμα, ἀντρομίδα (χοντρὸ σκέπασμα) καὶ προθιά καὶ κεντητὸ σεντόνι».
Ἔτσι εἶπε δοκιμάζοντας τον ἄντρα τῆς κι ἐκεῖνος
γύρισε κι εἶπε με θυμὸ στο λατρευτὸ του ταίρι·
«Γυναίκα, αὐτὸς ὁ λόγος σου μου πλήγωσε τὰ σπλάχνα.
Ποιος πῆγε το κρεβάτι μου νὰ το παραμερίσει;
Δύσκολα αὐτὸ θα το ἔκανε κι ὁ πιο καλὸς τεχνίτης,
- 190 ἐκτὸς ἀν ἤθελε ὁ θεὸς ὁ ἴδιος νὰ κατέβει
καὶ σ' ἄλλο μέρος εὐκόλα θα το τοποθετούσε.
Ὅμως κανεὶς δνητὸς στὴ γῆ, κι ἄς ἦταν νιὸς λεβέντης,
δε θα το σάλευε εὐκόλα, γιατί ἔχει ἓνα σημάδι
τρανό, δικό μου τέχνασμα, στο σκαλιστὸ κρεβάτι.
Φυντάνι ἐλιάς στενόφυλλης μες στὴν αὐλὴ μου ἀνδούσε,
χλωρόφλουδο, ολοφούντωτο, χοντρὸ ὅπως ἓνας στύλος.
Κι ολόγουρὰ τῆς ἔχτισα μια κάμαρα, φτιασμένη
με μάρμαρα πελεκητὰ καὶ με σκεπὴ ἀπὸ πάνω
κι ἔβαλα πόρτες ταιριαστὲς κι ομορφοκαμωμένες.
- 200 Ἐκοφα τῆς πυκνόφυλλης ἐλιάς τὴ φούντα τότες
καὶ τον κορμὸ κλαδεύοντας τον πελεκῶ ἀπ' τὴ ρίζα

Παρατήρηση
σχολιασμός
εικόνας ψ

Οἱ δύο σύζυγοι συζητοῦν
για τὸ κρεβάτι τους (στ. 168-209)

Βρίσκω στο κείμενό μου τὴν παρακάτω
ομηρικὴ φράση καὶ τὴν **υπογραμμίζω**:
«οὐ μὲν κ' ἄλλη γ' ὤδε γυνὴ τετληῖτι
θυμῷ ἀνδρὸς ἀποσταίη»

Γιατί το λέει αὐτὸ ὁ Ὀδυσσεύς;

Οἱ λεπτομέρειες τῆς περιγραφῆς τῶν
εργαλείων καὶ τοῦ τρόπου με τὸν ὁποῖο
ὁ Ὀδυσσεύς κατασκεύασε τὸ συζυγικὸ
κρεβάτι **σε ποια συμπεράσματα σε
οδηγοῦν;**

ΜΝΗΣΤΗΡΟΦΟΝΙΑ

Ραψωδία ψ: Ὀδυσσέως ὑπὸ Πηνελόπης ἀναγνωρισμὸς

Ενότητα 10η (στ. 1-144<1-140, 145-269<141-261)

μ' ἓνα σκεπάρνι τεχνικά, στη στάφνη (το αλφάδι) ισώνοντάς τον, κι ἐφτίασα τα κλινόποδα, τρυπώντας με τρυπάνι.

Κι ἐκεῖδε τότες ἀρχισα να φτιάνω το κρεβάτι πλουμίζοντάς το μάλαμα και φίλτισι (ελεφαντόδοντο) κι ἀσήμι και μέσα κόκκινο λουρί βοδιού λαμπρὸ τεντώνω.

Να τώρα τα σημάδια του σου τα ἔπα, μήτε ξέρω αν μένει ἀκόμα ἀσάλευτο, γυναίκα, το κρεβάτι ἢ πια ἀπ' τῆ ρίζα το ἔκοψε κανεῖς κι ἀλλοῦ το πήγε».

210 Εἶπε κι ἐκεῖνης κόπηκαν τα πόδια κι ἡ καρδιά της σαν ἀκουσε τ' ἀλάδευτα σημάδια που της εἶπε κ ἔτρεξε εὐτὺς ἀπάνω του στα δάκρυα βουτημένη και το λαιμό του ἀγκάλιασε με τα λευκά της χέρια και φίλαε το κεφάλι του κι ἀγαπημένα του ἔπε·
«Μη μου θυμώνεις, ἀντρα μου, που σ' ὅλα στοχασμένος κι ἀπ' ὅλους εἶσαι πιο πολύ. Ἀχ, οἱ θεοί τις πίκρες μας ἔστειλαν που ζήλεψαν πάντα μαζί να ζούμε, τα νιάτα να χαιρόμαστε, κι οἱ δυο μαζί στο τέλος των γηρατειῶν να φτάσουμε. Μη μου κακιώσεις τώρα

220 που δε σε χάρηκα ἀπ' ἀρχῆς την ὥρα καθὼς σ' εἶδα. Γιατί ἔτρεμε ἡ καρδούλα μου στα τρυφερά μου στήθια μην ἐρθεῖ ἐδῶ με ψέματα κανεῖς και με γελάσει. Γιατί πολλοί που το κακό σοφίζονται στο νου τους. Μήτε ἡ Ελένη ἡ Ἀργίτισσα του Δία ἡ θυγατέρα με ξένον ἀντρα ἐρωτικά δε θα ἔπεφτε στο στρώμα αν ἔξερε πως στη γλυκιά πατρίδα της μια μέρα οἱ πολεμοχάροι Ἀχαιοὶ θα τη γυρίσουν πίσω.

Μα σι' ἀπρεπό της φέρσιμο την ἔσπρωξε ἔτσι ἡ μοῖρα και πριν στο νου δεν πρόβλεψε το φοβερό της κρίμα
230 που πρώτα ἐμὰς τα πιο πικρά μὰς πότισε φαρμάκια. Μα τώρα ἀφοῦ τ' ἀλάδευτα του κρεβατιοῦ σημάδια μου τα ἔπες, που δεν τα ἔξερε κανεῖς θνητός στον κόσμον παρά μονάχα ἐγὼ και συ κι ἡ σκλάβα μου Ἀκτορίδα, που μου ἔδωσε ο πατέρας μου για ἐδῶ ὅταν ξεκινούσα, και μας φυλούσε τις κλειστές του παλατιοῦ τις πόρτες, τώρα μου πείδεις την καρδιά, τόσο σκληρή κι ἀς εἶναι». Εἶπε και τότε πιο πολύ του ζύπνησε τον πόδο του θρήνου κι ἐκλαῖε την πιστὴ γυναίκα του κρατώντας. Κι ὅπως κοιτάζουν τη στεριά με πόδο και λαχτάρω

240 στο πέλαγο ὅσοι κολυμποῦν που το γερό καρὰβι τους σπάσει μεσοπέλαγα ο Σείσθης Ποσειδῶνας χτυπώντας με τον ἀνεμο και τ' ἀφρισμένο κύμα,

Μην ξεχάσω:

- να **σχολιάσω** τὴ δοκιμασία τῆς Πηνελόπης και τὴν ἀντίδραση τοῦ Ὀδυσσεῦ σε αὐτήν,
- να **συγκρίνω** τὴν ἐκδήλωση ἀγάπης τῆς Πηνελόπης (στ. 210-236) με τὴν προηγούμενη σκηνὴ τῆς σιωπῆς τῆς (στ. 87-115).
- να **διακρίνω** τα στάδια τοῦ ἀναγνωρισμοῦ των δύο συζύγων.

Ὀδυσσεὺς και Πηνελόπη ἀγκαλιάζονται (στ. 210-269)

Εντύπωση προκαλεῖ ἡ ἀναφορὰ τῆς Πηνελόπης στὴν Ελένη τοῦ Μενελάου. Φαίνεται να κατανοεῖ τὴν ἀπιστία τῆς, ἀλλὰ ταυτόχρονα τονίζει τὴ δικὴ τῆς πίστη στον Ὀδυσσεῦ. **Πῶς το σχολιάζεις;**

Ἡ Πηνελόπη ἀναγνωρίζει τον Ὀδυσσεῦ.

H. Fuseli, 1806, The British Museum (Wikimedia Commons)

Συμπλήρωση λέξεων σε κόμβους ἐννοιολογικοῦ χάρτη

ΜΝΗΣΤΗΡΟΦΟΝΙΑ

Ραψωδία ψ: Ὀδυσσέως ὑπὸ Πηνελόπης ἀναγνωρισμὸς

Ενότητα 10η (στ. 1-144<1-140, 145-269<141-261)

και λίγοι απ' τ' άγριο πέλαγο γλιτώνουν κολυμπώντας
κι απ' το κορμί τους χύνεται της θάλασσας η άρμη
και με χαρά πατούν στεριά σαν ξέφυγαν το χάρο,
έτσι κι εκείνη χαίρονταν τον άντρα της να βλέπει
κι ούτ' έβγαζε τ' αφράτα της τα χέρια απ' το λαιμό του.
Κι η ροδοδάχτυλη Αυγή θα 'βρισκε αυτούς να κλαίνε
αν άλλο δε σοφίζονταν η Αθηνά Παλλάδα.

250 Τη Νύχτα αλάργα κράτησε στα πέρατα του κόσμου
και τη χρυσόδρομη Αυγή στου Ωκεανού την άκρη,
μηδ' άφησε τα γλήγορα να ξέψει τ' άλογά της
το Λάμπρο και το Φωτεινό, τα δυο της τα πουλάρια,
που της τραβούν τ' αμάξι της και φως στον κόσμο φέρνουν.
Τότε είπε στη γυναίκα του πάλε ο σοφός Δυσσέας·
«Αχ, όλα μας τα θάσανα δεν πήρα, φως μου, τέλος
και πίσω ακόμα αμέτρητοι μας περιμένουν πόνοι
σκληροί, που γράφει ολόκληρους να τους περάσω η μοίρα.

Έτσι προφήτεψε η ψυχή του μάντη Τειρεσία
260 τη μέρα που κατέβηκα στο σκοτεινό τον Άδη
ζητώντας με τους ναύτες μου να φτάσω στην πατρίδα.
Μόν' έλα τώρα, αγάπη μου, να πάμε στο κρεβάτι
να κοιμηθούμε, το γλυκό τον ύπνο να χαρούμε».
Κι η Πηνελόπη η φρόνιμη τ' απάντησε έτσι πάλε·
«Έτοιμη θα 'ναι η κλίνη σου την ώρα που δελήσεις,
αφού σ' αξιώσανε οι θεοί με το καλό να φτάσεις
στην ποδητή πατρίδα σου, στ' αρχοντικό σου σπίτι.
Μόν' έλα αφού θυμήθηκες τα θάσανά σου τώρα,
πες τα κι εμένα, αν και θαρρώ στερνά πως θα τα μάδω.

Εντοπίστηκε **παρομοίωση**! Πού είναι;
Να την **υπογραμμίσω** και να την **αναλύσω**.

Ακολουθία
γεγονότων

Βρίσκω στο κείμενό μου την παρακάτω
ομηρική φράση και την **αντιγράφω** στο
κενό:

«ὦ γυναῖκα, οὐ γάρ πω πάντων ἐπὶ πείρατ'
ἀέθλων ἤλδομεν, ἀλλ' ἔτ' ὄπισθεν
ἀμέτρητος πόνος ἔσται»

**Ποια ομηρική τεχνική αναγνωρίζεις
εδώ;**

Στίχοι 270-382: Όταν βεβαιώθηκε για την ταυτότητα του Οδυσσέα η Πηνελόπη του ζήτησε να της διηγηθεί τα θάσανα και τις περιπέτειες που βίωσε κατά την εικοσάχρονη απουσία του. Ο Οδυσσέας αναφέρει το χρέος του να ξεκινήσει, σύμφωνα με όσα του προφήτεψε ο μάντης, ένα νέο ταξίδι με ένα κουπί στα χέρια, μέχρι να συναντήσει λαούς που δεν γνωρίζουν τη θάλασσα και δεν έχουν ξαναδεί κουπί κι εκεί να κάνει θυσίες στον θεό Ποσειδώνα. Στη συνέχεια, αφού επιστρέψει στην πατρίδα του και κάνει θυσίες και στους υπόλοιπους θεούς, σύμφωνα πάντα με τον μάντη, θα ζήσει έως τα βαθιά γεράματα. Οι δύο σύζυγοι ξάπλωσαν μαζί και συζητούσαν για όσα τους συνέβησαν στα χρόνια που πέρασαν χωριστά.

Αναγνώριση
προσώπων
στην Οδύσεια

Οι περιπέτειες
του Οδυσσέα
μετά το τέλος της
Οδύσειας του Ομήρου

ΜΝΗΣΤΗΡΟΦΟΝΙΑ

Ραψωδία ψ: Ὀδυσσέως ὑπὸ Πηνελόπης ἀναγνωρισμὸς

Ενότητα 10η (στ. 1-144<1-140, 145-269<141-261)

ΑΠΟΤΙΜΗΤΗΣ

Για να καταλάβουμε καλύτερα την εξέλιξη του έπους...

1. Ποια είναι τα στάδια του αναγνωρισμού του Οδυσσέα από την Πηνελόπη; Ποια τα συναισθήματα της Πηνελόπης σε κάθε στάδιο του αναγνωρισμού από τη συνομιλία της με την Ευρύκλεια στην αρχή της ραψωδίας έως το τέλος της ραψωδίας ψ;
2. Στην πρώτη συνάντηση Οδυσσέα και Πηνελόπης μετά τη Μνηστηροφονία (στ. 98-103 και στ. 113-116) ο Τηλέμαχος κατηγορεί τη μητέρα του για την απόσταση που κρατά από τον πατέρα του, αλλά ο Οδυσσέας την δικαιολογεί. Ωστόσο, στη δεύτερη συνάντησή τους (στ. 166-170), όπου επιστρέφει καθαρός και καλοντυμένος, ο Οδυσσέας την κατηγορεί, επίσης, για σκληρότητα και απάθεια. Πώς εξηγείται η συμπεριφορά αυτή του Οδυσσέα;
3. Συμπληρώνω τα κενά:

Στην αρχή της ραψωδίας η υπηρέτρια ..... ξυπνά την Πηνελόπη και την ενημερώνει ότι ο Οδυσσέας βρίσκεται στο παλάτι και έχει ήδη ..... τους Μνηστήρες. Η Πηνελόπη δυσπιστεί και νομίζει ότι η υπηρέτριά της ..... τα λογικά της. Η υπηρέτρια επιμένει και την ενημερώνει ότι και ο ..... γνώριζε ότι ο Οδυσσέας έχει επιστρέψει, αλλά δεν το αποκάλυψε, για να τον βοηθήσει στο σχέδιο ..... των Μνηστήρων. Η Πηνελόπη συνεχίζει να αμφιβάλει και υποστηρίζει ότι κάποιος ..... τιμώρησε τους Μνηστήρες για την ασέβειά τους και ότι ο Οδυσσέας έχει χαθεί μακριά από την πατρίδα. Η Πηνελόπη δεν πείθεται ούτε στην αποκάλυψη του ..... που είχε κάνει στο πόδι του Οδυσσέα ένα ..... Ωστόσο, αποφασίζει να πάει να δει τι έχει συμβεί. Η σιωπή της ..... τον Τηλέμαχο, που της μιλά αυστηρά για την απάθειά της. Ο Οδυσσέας την δικαιολογεί, καθώς είναι βρώμικος και κουρελής και προτείνει στον Τηλέμαχο να σκεφτούν τι θα κάνουν αν οι ..... των Μνηστήρων θέλουν να ..... τον θάνατό τους. Προτείνει να σκηνοθετήσουν ένα γαμήλιο ..... για να κερδίσουν χρόνο και για να μη διαδοθεί το νέο της δολοφονίας των Μνηστήρων αμέσως. Στη συνέχεια, αφού η ..... τον λούζει και τον ντύνει με καθαρά ρούχα, επιστρέφει και συνομιλεί ξανά με την Πηνελόπη. Ενοχλείται με την απόμακρη στάση της και ζητά να του στρώσουν το κρεβάτι του. Η Πηνελόπη προτείνει να το μεταφέρουν έξω από την κάμαρα κι έτσι ο Οδυσσέας αποκαλύπτει την ιστορία του κρεβατιού, το οποίο δεν μπορεί να μετακινηθεί, γεγονός που ..... την Πηνελόπη για την ταυτότητά του. Έπειτα, αγκαλιασμένοι συζητούν για όσα πέρασαν ο ένας μακριά από τον άλλον.

4. Γράφω δύο κυρίαρχα συναισθήματά μου μετά την ολοκλήρωση της ραψωδίας ψ:

1. ....
.....
2. ....
.....

Πληροφοριό-
γραμμα
σταδίων
αναγνώρισης

Συγκρίνω δύο
νεοελληνικές
αποδόσεις
στίχων της
ραψωδίας ψ

Σύνοψη
περιπετειών
Οδυσσέα

Τοποθέτηση
προτάσεων
στη σειρά

Εννοιολογικός
χάρτης

- Πόσο σημαντική είναι η ραψωδία ψ για την εξέλιξη της Οδύσειας και γιατί;
- Με ποιον τρόπο βεβαιώθηκε η Πηνελόπη για την ταυτότητα του Οδυσσέα;
- Αν η είδηση της δολοφονίας διαδιδόταν αμέσως στην Ιθάκη, τι θα είχε συμβεί;

ΜΝΗΣΤΗΡΟΦΟΝΙΑ

Ραψωδία ω: Σπονδαί

Ενότητα 11η (στ. 1-9<1-10, 203-343<205-348, 415-432<421-438, 466-481<472-486, 521-543<526-548)

ΠΡΟΟΡΓΑΝΩΤΗΣ

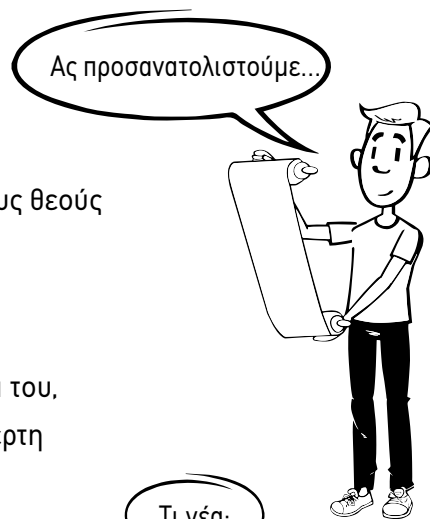
Τι συμβαίνει;

- **1η Υποεπότητα (στ. 1-9<1-10, 203-343<205-348):** Ο Ερμής οδηγεί τις ψυχές των Μνηστήρων στον Άδη / Ο Λαέρτης αναγνωρίζει τον Οδυσσέα.
- **2η Υποεπότητα (στ. 415-432<421-438, 466-481<472-486, 521-543<526-548):** Οι συγγενείς των Μνηστήρων σχεδιάζουν να επιτεθούν στον Οδυσσέα για εκδίκηση / Οι θεοί αποφασίζουν την επικράτηση της ειρήνης στην Ιθάκη / Η Αθηνά παρεμβαίνει και η κατάσταση διευθετείται αναίμακτα.

Πού είμαστε; ⇨ Στο κτήμα του Λαέρτη έξω από την πόλη (1η Υποεπότητα) και στη συνέχεια, στην πόλη (2η Υποεπότητα).

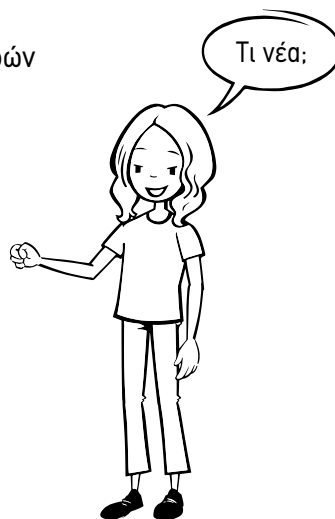
Πότε γίνονται όλα αυτά; ⇨ Την 41η ημέρα της αφήγησης.

Ποιους θα δούμε να δρουν; ⇨ Τον Οδυσσέα, τον Λαέρτη, τον Ευπείθη, τους θεούς του Ολύμπου.

Στη ραψωδία αυτή:

- ✓ **θα εντοπίσουμε** τη συγκίνηση του Οδυσσέα στη συνάντηση με τον πατέρα του,
- ✓ **θα καταγράψουμε** τα στάδια του αναγνωρισμού του Οδυσσέα από τον Λαέρτη και τα συναισθήματά τους,
- ✓ **θα μελετήσουμε** την ετοιμασία σύγκρουσης των συγγενών των νεκρών Μνηστήρων με τον Οδυσσέα και τους συνεργάτες του,
- ✓ **θα σχολιάσουμε** τη σύσκεψη των θεών του Ολύμπου με σκοπό τη συμφιλίωση των Ιθακησίων,
- ✓ **θα εντοπίσουμε** και θα σχολιάσουμε την επικύρωση της βασιλείας του Οδυσσέα και τη συμφιλίωσή του με τους αντιπάλους του.

ΜΝΗΣΤΗΡΟΦΟΝΙΑ

Ραψωδία ω: Σπονδαί

Ενότητα 11η (στ. 1-9<1-10, 203-343<205-348, 415-432<421-438, 466-481<472-486, 521-543<526-548)

Ας μελετήσουμε το κείμενο...

1η Υποενότητα

- Ο Ερμής οδηγεί τις ψυχές των Μνηστήρων στον Άδη (στ. 1-9)
- Ο Λαέρτης αναγνωρίζει τον Οδυσσέα (στ. 203-343)

1 Κάλεσε τις ψυχές ο Ερμής κοντά του των Μνηστήρων, κρατώντας το χρυσό ραβδί, που ανθρώπων, όσους θέλει, μαγεύει μάτια ή και ξυπνά πάλε άλλους κοιμισμένους. Με κείνο τις ξεκίνησε κι αυτές τον ακολουδούσαν με τσιριχτά· κι όπως πετούν μες στις σπηλιάς το βάθος οι νυκτερίδες τρίζοντας, όταν καμιά απ' το βράχο πέσει κι απ' την *αρμάδα* (ομάδα) της, που δένει η μια την άλλη, το ίδιο τρίζανε οι ψυχές καθώς τις οδηγούσε να πάνε ο άκακος Ερμής στο μουχλιασμένο δρόμο.

Στίχοι 10-202: Όταν φτάνουν οι ψυχές των Μνηστήρων στον Κάτω Κόσμο, ο Αγαμέμνωνας συνομιλούσε με τον Αχιλλέα μακαρίζοντάς τον για τον ένδοξο θάνατό του και τον τρόπο που τον τίμησαν όλοι και τον συγκρίνει με τον δικό του ατιμωτικό θάνατο από τη σύζυγό του και τον Αίγισθο. Ο Αγαμέμνωνας αναγνώρισε κάποιον από τους νεκρούς και ρώτησε για τον λόγο που βρίσκονται στον Άδη τόσο νέοι και διαλεχτοί άντρες. Έτσι, ο Αγαμέμνωνας μαθαίνει όλα όσα έχουν συμβεί από τη στιγμή της διεκδίκησης της Πηνελόπης από τους Μνηστήρες μέχρι τη στιγμή της δολοφονίας τους από τον Οδυσσέα και βρίσκει την ευκαιρία να καλοτυχίσει τον Οδυσσέα για την πιστή του σύζυγο και να την συγκρίνει με τη δική του.

Κι εκείνοι, αφού κατέβηκαν όξω απ' την πόλη, πήγαν σε λίγο στο πολύκαρπο χωράφι του Λαέρτη, που μόνος του τ' απόχτησε μ' *ίδρο* (ιδρώτα) πολύ και κόπο. Εκεί είχε και το σπίτι του κι ολόγυρα καλύβες που κάδονταν οι δούλοι του κι έτρωγαν και κοιμόνταν, δούλοι πιστοί, που του 'καναν τη γνώμη στις δουλειές του. Κι είχε μια Σικελιώτισσα γριά στο ξοχικό του, 210 εκεί που ζούσε απόμερος, και τον γεροκομούσε. Τότε ο Δυσσέας πρόσταξε τους δούλους και το γιο του· «Σεις τώρα στο καλόχτιστο καλύβι μπειτε μέσα, και σφάχτε ευτύς ένα θρεφτό, το πιο καλό, να φάμε. Εγώ όμως τον πατέρα μου θα δοκιμάσω πρώτα, αν θα γνωρίσει, όταν με ιδούν τα μάτια του, το γιο του, ή χρόνια αφού μας χώρισαν, δε θα μ' αναγνωρίσει». Έτσι είπε κι έδωσε έπειτα στους δούλους τ' άρματά του κι εκείνοι αμέσως μπήκανε στο σπίτι, κι ο Δυσσέας για το σκοπό του σίμωσε στον καρπερό τον κήπο. 220 Κι όπως κατέβη στις φυτιές δε βρήκε το Δολίο, μήτε άλλον απ' τους δούλους του, μήτε κανένα γιο του, γιατί είχαν φύγει από νωρίς χαλίκια να συνάξουν, να χτίσουν φράχτες στις φυτιές μαζί με το Δολίο. Μα βρήκε τον πατέρα του μονάχο να σκαλίζει

Η κάθοδος των Μνηστήρων

Οι ψυχές των Μνηστήρων στον Άδη (στ. 1-9)

Εντοπίστηκε παρομοίωση! Πού είναι; Να την υπογραμμίσω και να την αναλύσω!

Ο Οδυσσέας φτάνει στο κτήμα του Λαέρτη έξω από την πόλη (στ. 203-219)

Σύγκριση Πηνελόπης και Κλυταιμνήστρας

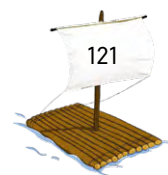
στ. 214-216: Κάποιοι ερευνητές του Ομήρου θεωρούν άσκοπο το παιχνίδι αυτό του Οδυσσέα, ενώ κάποιοι θεωρούν ότι ενισχύει τη χαρά των προσώπων. **Εσύ τι πιστεύεις;**

Μην ξεχάσω:

να φανταστώ και να περιγράψω την εικόνα του Οδυσσέα που έρχεται να συναντήσει τον πατέρα του.

Ο Οδυσσέας βρίσκει μόνο του τον Λαέρτη να περιποιείται ένα δέντρο του κτήματος (στ. 220-238)

ΜΝΗΣΤΗΡΟΦΟΝΙΑ

Ραψωδία ω: Σπονδαί

Ενότητα 11η (στ. 1-9<1-10, 203-343<205-348, 415-432<421-438, 466-481<472-486, 521-543<526-548)

- ένα δεντράκι στη φυτιά την ομορφοστρωμένη.
Ρούχα φορούσε φτωχικά, λερά, κακοραμμένα,
και στα *καλάμια* (οι κνήμες) από πετσί βοδιού ραφτά *τουσλούκια* (περικνημίδες),
να μην τον βλάπτουν τα κλαδιά, και για τα βάτια *χέρες* (γάντια).
Κι απάνου στο κεφάλι του γιδίσιο *κράνος* (σκούφο) είχε,
230 να μεγαλώνει η λύπη του. Κι όπως τον είδε εμπρός του
να σβήνει απ' τα γεράματα, να τον μαραίνει η λύπη,
στάθηκε, δάκρυα χύνοντας, σε μια απιδιά από κάτου.
Κι εκεί στο νου του ανάδευε και στις καρδιάς τα βάδη
να τρέξει στον πατέρα του να τον γλυκοφιλήσει
και να του πει πως έφτασε στην ποδητή πατρίδα,
ή να του κάμει ρώτημα για να τον δοκιμάσει.
Κι εκεί που συλλογίζονταν καλύτερό του βρήκε
πρώτα με λόγια αγγιχτικά να πάει να τον πειράξει.
Με αυτή τη σκέψη σίμωσε κοντά ο θεϊκός Δυσσέας.
240 Ένα δεντράκι σκάλιζε σκυμμένος ο Λαέρτης
κι αφού κοντά του σίμωσε του 'πε ο λεβέντης γιος του·
«Ε, γέρο, βλέπω τη φυτιά πως ξέρεις να φροντίζεις
κι όλα καλά τα νοιάζεσαι, μήτε έχει ένα δεντράκι,
μήτε *συκιά*, μήτε *αχλαδιά*, *πρασιά* κι *ελιά* και *κλήμα*,
που να 'ναι *απεριποίητο* σ' όλο τον κήπο μέσα.
Κι ένα άλλο τώρα θα σου πω, να μη θυμώσεις όμως.
Μονάχα εσύ είσαι ακοίταχτος και στα γεράματά σου
τέτοια φορείς παλιόρουχα κι είσαι λερός ο ίδιος.
Δε σ' αμελά ο αφέντης σου, γιατί καλά δουλεύεις
250 μήτε έχεις, αν σε ιδεί κανείς στ' ανάστημα, στην όψη,
απάνω σου το δουλικό. Για βασιλιάς λες μοιάξεις
όταν λουστεί και φάει ψωμί και σε απαλό κρεβάτι
πάει να πλαγιάσει, που όλα αυτά ταιριάζουν για τους γέρους.
Μόν' έλα πες μου τώρα αυτό και την αλήθεια μίλα.
Ποιων είσαι δούλος και σε ποιου τα χτήματα δουλεύεις;
Και τούτο ξήγα μου σωστά, καλά να καταλάβω,
εδώ το Θιάκι αν είναι αυτό που φτάσαμε, όπως μου 'πε
κάποιος που σαν ερχόμουνα μ' απάντησε στο δρόμο,
όχι έξυπνος τόσο πολύ, αφού δεν είχε δάρρος
260 να πει ή ν' ακούσει κάθε τι γι' αυτά που τον ρωτούσα,
ο φίλος μου τι γίνεται, αν στη ζωή είναι ακόμα,
ή πέθανε και βρίσκεται μες στ' Άδη τα λημέρια.
Κι ένα άλλο τώρα θα σου πω και πρόσεξε ν' ακούσεις.
Άνθρωπο φιλοξένησα μια μέρα στην πατρίδα,
στο σπίτι μας, που άλλος κανείς απ' όσους ξένους είδα

Σε ποια συμπεράσματα σε οδηγεί για το νησί της Ιθάκης η αναφορά: α) σε εργαλεία για την καλλιέργεια του κτήματος και β) σε πολλά είδη δέντρων και φυτών;

Ο Οδυσσέας επινοεί
μία ακόμη πλαστή
ιστορία (στ. 239-277)

Η εξωτερική εμφάνιση και η γενική παρουσία του Λαέρτη δημιουργεί μία σειρά συναισθημάτων στον Οδυσσέα.
Τα εντοπίζω και τα σχολιάζω.

Βρίσκω στο κείμενό μου την παρακάτω ομηρική φράση και την **αντιγράφω** στο κενό:

«οὐ φυτόν, οὐ συκῆ, οὐκ ἄμπελος, οὐ μὲν ἐλαίη, οὐκ ὄγχνη, οὐ πρασιή τοι ἄνευ κομιδῆς κατὰ κῆπον»

Αναγνωρίζω κάποιες λέξεις που τις χρησιμοποιούμε και στη νέα ελληνική;

ΜΝΗΣΤΗΡΟΦΟΝΙΑ

Ραψωδία ω: Σπονδαί

Ενότητα 11η (στ. 1-9<1-10, 203-343<205-348, 415-432<421-438, 466-481<472-486, 521-543<526-548)

δεν ήρθε τόσο αγαπητός στο πατρικό μου σπίτι.
Παινεύονταν το γένος του πως ήταν απ' το Θιάκι
και το Λαέρτη μου 'λεγε πατέρα του πως είχε.
Τον πήρα εγώ στο σπίτι μου και τον φιλοξενούσα
270 κι ήταν απ' όλα τα καλά το σπίτι μου γεμάτο,
και ταιριασμένα του 'δωσα φιλοξενίας δώρα.
Εφτά κομμάτια μάλαμα (χρυσό) του 'δωσα δουλεμένο
κι ένα κροντήρι (μεγάλο δοχείο) ολόαργυρο με τέχνη σκαλισμένο.
Χλαμύδες (μανδύες) δώδεκα μονές και δώδεκα αντρομίδες,
τόσες φλοκάτες όμορφες, χιτώνες άλλους τόσους,
χώρια γυναίκες τέσσερεις στον αργαλειό τεχνίτρες,
πεντάμορφες που μόνος του τις διάλεξε και πήρε».
Κι απάντησε ο πατέρας του με δάκρυα κι έτσι του 'πε'
«Ο τόπος είναι, ξένε, αυτός που ρώτησες να μάθεις
280 και τον κατέχουν άνθρωποι κακοί και διαστρεμμένοι.
Τα δώρα που του χάρισες όλα χαμένα πήγαν,
κι εδώ αν εκείνον ζωντανό τον έβρισκες στο Θιάκι,
δώρα θα σου 'δινε κι αυτός και θα σε προβοδούσε (αποχαιρετούσε)
μ' αγάπη, ως είναι το σωστό σ' όποιον αρχίσει πρώτος.
Μόν' έλα πες μου τώρα αυτό και την αλήθεια μίλα.
Σαν πόσα χρόνια πέρασαν αφότου πλανεμένο
κοντά σου φιλοξένησες το δύστυχο παιδί μου.
Σαν ήταν τότε στη ζωή, που αλάργα από πατρίδα
κι από δικούς, στη θάλασσα τον έφαγαν τα ψάρια,
290 ή στη στεριά τον έσκισαν θειριά με τα κοράκια.
Κι η μάνα που τον γέννησε κι ο έρμος του ο πατέρας
δε στόλισαν το στρώμα του να τον μοιρολογήσουν.
Κι η Πηνελόπη η φρόνιμη, το λατρευτό του ταίρι,
ως του 'πρεπε δεν έκλαψε τον άντρα της στο στρώμα,
μήτε τα μάτια του 'κλεισε που στους νεκρούς ταιριάζει.
Και τούτο ξήγα μου σωστά, καλά να καταλάβω.
Ποιος είσαι; Ποιος ο τόπος σου; Πώς λέγονται οι γονιοί σου;
Πού το καράβι στάθηκε που σ' έφερε με ναύτες;
'Η μήπως έρχεσαι έμπορος με ξένο εδώ καράβι
300 κι οι ναύτες αφού σ' έβγαλαν γύρισαν πίσω πάλε;»
Κι απάντησε ο πολύσοφος Δυσσέας κι έτσι του 'πε'
«Εγώ είμαι απ' τον Αλύβαντα κι από μεγάλο σπίτι,
του άρχοντα Αφείδαντα παιδί κι Επήριτο με λένε.
Άδελα η μοίρα μ' έφερε εδώ απ' τη Σικανία.
Μακριά απ' την πόλη το γοργό καράβι σύραμε όξω.
Ο πέμπτος χρόνος έκλεισε αφότου κι ο Δυσσέας
πέρασε απ' την πατρίδα μου. Καλότυχα στον έρμο

Ο Λαέρτης συγκινείται ακούγοντας για το γιο του (στ. 278-313)

Συνάντηση Οδυσσέα και Λαέρτη.
T.H. Jelgersma, 1717-1795 The British Museum
(The British Museum)

ΜΝΗΣΤΗΡΟΦΟΝΙΑ

Ραψωδία ω: Σπονδαί

Ενότητα 11η (στ. 1-9<1-10, 203-343<205-348, 415-432<421-438, 466-481<472-486, 521-543<526-548)

- δεξιά φανήκαν τα πουλιά σαν ήτανε να φύγει
κι έφυγε εκείνος με χαρά. Κι είχαμε ελπίδα πάλε
310 να σμίξουμε και με λαμπρά να φιλευτούμε δώρα». Είπε, κι εκείνον καταχνιά σκεπάζει μαύρη λύπη,
και χόμα αρπάζει με τις δυο τις χούφτες και το ρίχνει,
αναστενάζοντας βαριά, στην άσπρη κεφαλή του.
Και του Δυσσέα φούσκωνε το στήθος κι απ' τη μύτη
τόνος πικρός του ξέσπαζε σαν είδε το γονιό του.
Χυμάει και τον αγκάλιασε, τον φίλησε και του 'πε:
«Ο ίδιος είμαι ο γιος σου εγώ, που λαχταράς πατέρα,
κι έφτασα στην πατρίδα μας τον εικοστό πια χρόνο.
Μόν' κράτα πια τα κλάματα και τον πικρό τον θρήνο,
320 ν' ακούσεις κάτι που θα πω. Γιατί μας θιάζει η ανάγκη.
Σκότωσα στο παλάτι μας τους άναντρους Μνηστήρες
και τις ζημιές ξεράσανε και τ' άνομά τους έργα». Τότε έτσι πάλε απάντησε κι είπε ο γέρο Λαέρτης:
«Αν ο Δυσσέας είσαι συ, αλήθεια, το παιδί μου,
πες μου σημάδια φανερά κι εγώ να το πιστέψω». Τότε έτσι κι ο πολύσοφος τ' απάντησε ο Δυσσέας:
«Κοίταξε πρώτα την πληγή που με το δόντι τ' άσπρο
μου 'καμε ο κάπρος μια φορά στον Παρνασσό όταν πήγα.
Ο ίδιος τότε μ' έστειλες κι η σεβαστή μου η μάνα
330 να τρέξω στον πατέρα της Αυτόλυκο, να πάρω
τα δώρα του, όσα μου 'ταξε στο σπίτι μας σαν ήρθε.
Κι ακόμα στάσου να σου πω του περβολιού τα δέντρα,
που μια φορά μου χάρισες κι εγώ σου τα ζητούσα
μικρό παιδάκι πίσω σου στον κήπο ακολουθώντας.
Ανάμεσα περνούσαμε και συ μου τα μετρούσες.
Μου 'δωσες δώδεκα αχλαδιές, συκιές μαζί σαράντα,
δέκα μηλιές και μου 'λεγες κλήματα να μου δώσεις
όργους (αυλάκια) πενήντα με λογής σταφύλια φορτωμένους,
όταν ερχόντανε ο καιρός που θα καρποφορούσαν». 340 Είπε κι εκείνου λύθησαν τα πόδια κι η καρδιά του,
που γνώρισε τ' αλάθειτα σημάδια όπως του τα 'πε
και το παιδί του αγκάλιασε και λιγοθυμισμένον
τον έσφιγγε ο πολύπαδος στα στήδια του ο Δυσσέας.

Βρίσκω στο κείμενο την παρακάτω ομηρική φράση και την **αντιγράφω** στο κενό:
«κεῖνος μὲν δὴ ὄδ' αὐτὸς ἐγώ, πάτερ, ὄν σὺ με-
ταλλᾶς, ἤλυθον εἰκοστῷ ἔτει ἐς πατρίδα γαῖαν»

Ο Οδυσσεάς αποκαλύπτει την ταυτότητά του και αναφέρει αναγνωριστικά σημάδια (στ. 314-339)

Εντοπίζω και σχολιάζω τα συναισθήματα του Οδυσσέα και του Λαέρτη.

Μην ξεχάσω:

- **να υπογραμμίσω** τα αναγνωριστικά σημάδια που αναφέρει ο Οδυσσεάς
- **να διακρίνω** τα στάδια του αναγνωρισμού πατέρα και γιου.

Οδυσσεάς και Λαέρτης αγκαλιάζονται (στ. 340-343)

Στίχοι 344-414: Ο Λαέρτης συνήλθε από την απρόσμενη συγκίνηση και χαρά και δήλωσε ότι ανησυχεί για τη διάθεση εκδίκησης των Ιθακησίων. Πατέρας και γιος γύρισαν στο σπίτι του κτήματος, ο Λαέρτης λούστηκε και ντύθηκε με όμορφα ρούχα και σε λίγο επέστρεψε κι ο Δολίος με τους γιους του, οι οποίοι υποδέχτηκαν θερμά τον Οδυσσέα. Την ώρα που εκεί έτρωγαν και χαίρονταν για την επιστροφή του Οδυσσέα στην πατρίδα, στην πόλη διαδόθηκε η είδηση της σφαγής των Μνηστήρων, η οποία προκάλεσε έναν γενικευμένο θρήνο. Οι συγγενείς των νεκρών πήγαν στο παλάτι να πάρουν τα νεκρά σώματα, για να τα θάψουν. Στη συνέχεια, σε κλίμα θλίψης, έγινε συνέλευση των Ιθακησίων.

ΜΝΗΣΤΗΡΟΦΟΝΙΑ

Ραψωδία ω: Σπονδαί

Ενότητα 11η (στ. 1-9<1-10, 203-343<205-348, 415-432<421-438, 466-481<472-486, 521-543<526-548)

2η Υποενότητα

- Οι συγγενείς των Μνηστήρων σχεδιάζουν να επιτεθούν στον Οδυσσέα για εκδίκηση (στ. 415-432)
- Οι θεοί αποφασίζουν την επικράτηση της ειρήνης στην Ιθάκη (στ.466-481)
- Η Αθηνά παρεμβαίνει και η κατάσταση διευθετείται αναίμακτα (στ. 521-543)

Κι όταν συνάχτηκε ο λαός και μαζωχτήκανε όλοι,
απάνου ορθός σηκώθηκε και μίλησε ο Ευπειδης,
πόκλαιγε (που έκλαιγε) μ' άσθηστο καημό το γιο του τον Αντίνο,
που πρώτο του τον σκότωσε ο ξακουστός Δυσσέας.

- 420 «Αδέρφια, αυτός ο άνθρωπος κατάστρεψε τον τόπο.
Όλο που πήρε το στρατό, χιλιάδες παλικάρια,
τον έχασε, και τα γοργά καράβια παν κι εκείνα,
κι εδώ όταν ήρθε σκότωσε των Αχαιών τους πρώτους.
Μα ελάτε πριν να φύγει αυτός τρεχάτος για την Πύλο
ή για την πλούσια Ήλιδα, που οι Επειγοί ορίζουν,
να του ριχτούμε. Έτσι, άτιμοι θα μείνουμε για πάντα.
Γιατί στον κόσμο μια ντροπή θα 'ναι, όσοι κι αν τ' ακούσουν,
που τους φονιάδες αδερφών, φονιάδες των παιδιών μας,
απλέρωτους αφήσαμε. Καλύτερα ας μη ζήσω,
430 κι αυτή την ώρα ο θάνατος ας έρθει να με πάρει.
Μα ελάτε εμπρός, μήπως αυτοί προκάμουν να περάσουν».
Έτσι είπε, δάκρυα χύνοντας, και συμπονέσανε όλοι.

Οι συγγενείς των Μνηστήρων
σχεδιάζουν να επιτεθούν στον
Οδυσσέα για εκδίκηση (στ. 415-432)

Η εκδίκηση συνδέεται με την τιμή των
ζωντανών που υπερασπίζονται τους
νεκρούς συγγενείς τους. Σχολίασε την
άποψη αυτή.

Στίχοι 433-465: Οι συγγενείς των Μνηστήρων, αποφασισμένοι να εκδικηθούν για τον θάνατο των δικών τους, οπλίζονται. Προηγήθηκαν, ωστόσο, δύο προσπάθειες για να τους αλλάξουν γνώμη. Η πρώτη από τον Μέδοντα, ο οποίος επισημαίνει πως ο Οδυσσέας βοηθήθηκε από τους θεούς προκειμένου να εξοντώσει τους Μνηστήρες και η δεύτερη από τον Αλιθέρη, ο οποίος υπενθυμίζει πως οι Μνηστήρες τιμωρήθηκαν επειδή είχαν διαπράξει ύβρη.

Τότε είπε κι η θεά Αθηνά στο γιο του Κρόνου Δία:
«Πατέρα μας, του Κρόνου γιε, των αθανάτων πρώτε
πες μου γι' αυτό που σε ρωτώ. Τι κρύβεις μες στο νου σου;
Θ' ανάψεις άγριο πόλεμο και μάχες ξανά πάλε,

- 470 ή να τους βάλεις μελετάς αγάπη ανάμεσά τους;»
Κι ο Δίας της απάντησε ο συγνεφοσυνάχτης:
«Γι' αυτά, παιδί μου, τι ρωτάς και με συχνοξετάζεις;
μονάχη δεν την έκαμες τη σκέψη αυτή στο νου σου,
πως ο Δυσσέας σαν ερθεί να τους πλερώσει εκείνους;
Κάμε όπως θέλεις. Θα σου πω κι εγώ το τι ταιριάζει.
Αφού πια σκότωσε ο θεϊκός Δυσσέας τους Μνηστήρες,
ας ορκιστούν οι άλλοι τους όρκους πιστούς αγάπης
πάντα να βασιλεύει αυτός κι εμείς απ' την καρδιά τους

Η θεά Αθηνά, για μία ακόμη φορά,
ενεργεί με στόχο την προστασία του
Οδυσσέα (στ. 466-481)

ΜΝΗΣΤΗΡΟΦΟΝΙΑ

Ραψωδία ω: Σπονδαί

Ενότητα 11η (στ. 1-9<1-10, 203-343<205-348, 415-432<421-438, 466-481<472-486, 521-543<526-548)

να σθήσουμε το θάνατο παιδιών τους κι αδερφιών τους,
480 και μεταξύ τους σαν και πριν ας αγαπήσουν πάλε
και πλούτη ας έχουν άφθονα κι ειρήνη όσο να ζήσουν».

Στίχοι 482-520: Η θεά Αθηνά αναχωρεί από τον Όλυμπο για την Ιθάκη, ενώ ο Οδυσσέας και οι πιστοί του συνεργάτες ακόμη έτρωγαν στο σπίτι στο κτήμα του Λαέρτη. Ο Οδυσσέας στέλνει να δουν αν οι αντίπαλοί τους πλησιάζουν και πληροφορείται ότι οι συγγενείς των Μνηστήρων έχουν ήδη φτάσει. Ετοιμάζονται αμέσως για μάχη και ο Οδυσσέας χαιρετά, γιατί βλέπει τον Μέντορα και επιβεβαιώνει τη θεϊκή παρουσία και βοήθεια. Ο Οδυσσέας ζητά από τον γιο του να πολεμήσει γενναία και ο Λαέρτης ευγνωμονεί τους θεούς που τον αξίωσαν να δει γιο και εγγονό να μάχονται μαζί. Η θεά Αθηνά έδωσε θάρρος στον Λαέρτη, ο οποίος σκότωσε με δόρυ τον Ευείθη.

Τότε ο Δυσσέας χίμηξε με το λεβέντη γιο του
μπροστά και με σπαθιά χτυπούν και δίστομα μαχαίρια
Τότε όλους θα τους σκότωνε, κανείς δε θα γυρνούσε,
ανίως η θεά Αθηνά, τ' ασπιδοφόρου Δία
η κόρη, δεν τους φώναζε το πλήθος να κρατήσει
«Πάψτε, Θιακοί, τον πόλεμο, που αρχίσατε με λύσσα,
και χωριστείτε γλήγορα δίχως, να τρέξει αίμα».
Έτσι η Παλλάδα φώναζε κι όλους τους πήρε τρόμος.
Πετούσαν απ' τα χέρια τους τα όπλα απ' την τρομάρα,
530 έτσι όπως φώναζε η θεά, κι έπεφταν όλα κάτω,
και προς την πόλη τρέζανε να σώσουν τη ζωή τους.
Χούγιαξε (φώναξε δυνατά) τότε ο δεικός πολύπαδος Δυσσέας,
κι αφού μαζεύτηκε χιμάει σαν κυνηγάρικο όρνιο.
Τον καφτερό του κερανού έριξε ο Δίας τότε
κι έπεσε εμπρός στην Αθηνά, του ανίκητου πατέρα
την κόρη, κι έτσι φώναζε στον πορθητή Δυσσέα·
«Γιε του Λαέρτη θεϊκέ, πολύτεχνε Δυσσέα,
στάσου και πάψε τη σφαγή και τη λυσσάρα (λυσσασμένη) μάχη,
μη σου θυμώσει ο βροντερός του Κρόνου ο γιος ο Δίας».
540 Είπε, κι' αυτός την άκουσε και χάρηκε η καρδιά του.
Κι ανάμεσά τους έβαλε πιστούς αγάπης όρκους,
η κόρη η λιοπερίχυτη τ' ασπιδοφόρου Δία,
μοιάζοντας με το Μέντορα σ' όλα, φωνή και σώμα.

Η θεά Αθηνά επιβάλλει την παύση
της σύγκρουσης και την επικράτηση
ειρήνης (στ. 521-543)

Ο μάντης
Αλιθέρης και
η συνέλευση

Μην ξεχάσω:

- να **σχολιάσω** την παρέμβαση της θεάς Αθηνάς στο πεδίο της μάχης,
- να **αναφέρω** πώς ονομάζεται στα ομηρικά έπη η εμφάνιση θεού/θεάς με τη μορφή ανθρώπου.

Για ποιον λόγο η θεά Αθηνά ζητά από τον Οδυσσέα να πάψει τη μάχη;

ΑΠΟΤΙΜΗΤΗΣ

Για να καταλάβουμε καλύτερα την εξέλιξη του έπους...

1. Ποια είναι τα στάδια του αναγνωρισμού του Οδυσσέα από τον Λαέρτη; Ποια τα συναισθήματα Οδυσσέα και Λαέρτη σε κάθε στάδιο του αναγνωρισμού;
2. Η ραψωδία ω έχει τον τίτλο «Σπονδαί» (Συνθήκη ειρήνης). Η εξέλιξη της ραψωδίας δικαιολογεί τον συγκεκριμένο τίτλο;
3. Συγκρίνω τον αναγνωρισμό του Οδυσσέα από τον Λαέρτη με τον αναγνωρισμό του Οδυσσέα από την Πηνελόπη και καταγράφω ομοιότητες και διαφορές.

Ακολουθία
γεγονότων

Ομήρου Οδύσεια

41^η ημέρα αφήγησης / 10^{ος} χρόνος περιπλάνησης

ΜΝΗΣΤΗΡΟΦΟΝΙΑ

Ραψωδία ω: Σπονδαί

Ενότητα 11η (στ. 1-9<1-10, 203-343<205-348, 415-432<421-438, 466-481<472-486, 521-543<526-548)

4. Συγκρίνω δυο νεοελληνικές αποδόσεις των στίχων 534-543β της ραψωδίας και τις σχολιάζω:

Εννοιολογικός
χάρτης

Μετάφραση Ζ. Σίδερη

Τον καφτερό του κεραυνό έριξε ο Δίας τότε
κι έπεσε εμπρός στην Αθηνά, του ανίκητου πατέρα
την κόρη, κι έτσι φώναξε στον πορθητή Δυσσέα:
«Γιε του Λαέρτη θείκέ, πολύτεχνε Δυσσέα,
στάσου και πάψε τη σφαγή και τη λυσσάρα μάχη,
μη σου θυμώσει ο βροντερός του Κρόνου ο γιος ο Δίας».
Είπε, κι' αυτός την άκουσε και χάρηκε η καρδιά του.
Κι ανάμεσά τους έβαλε πιστούς αγάπης όρκους,
η κόρη η λιοπερίχτη τ' ασπιδοφόρου Δία,
μοιάζοντας με το Μέντορα σ' όλα, φωνή και σώμα.

Απόδοση Ι. Πολυλά

τον καπνοβόλον κεραυνόν τόν έριξε ο Κρονίδης,
κι έπεσ' εμπρός εις την θεάν, κόρην φρικτού πατέρα.
και του Οδυσσέα φώναξεν η γλαυκομάτ' Αθήνη:
«Λαερτιάδη διογενή, πολύτεχνε Οδυσσέα,
στάσου, παύε τον πόλεμον, όμοιο κακόν εις όλους,
μη πέσεις ήδη στην οργή του βροντοφώνου Δία».
Είπε· κι υπάκουσεν αυτός και μέσα του εχαϊρόνταν.
κατόπι μ' όρκους στερεούς στα δύο μέρη αγάπην
έστησ' η Αθήνη, του Διός αιγιδοφόρου η κόρη,
εις το κορμί, και στην φωνή, του Μέντορ' όλη ομοία.

5. Να θυμηθώ να καταγράψω τις ομηρικές τεχνικές της ραψωδίας ω.

6. Συμπληρώνω τα κενά:

Στην αρχή της ραψωδίας ο ..... οδηγεί τις ψυχές των νεκρών Μνηστήρων στον Κάτω Κόσμο. Εντωμεταξύ ο Οδυσσέας με τον ....., τον ..... και τον ..... βγαίνουν έξω από την πόλη και πηγαίνουν στο κτήμα του Λαέρτη. Μόλις φτάνουν εκεί, ο Οδυσσέας προτείνει να ετοιμάσουν το γεύμα, ενώ ο ίδιος πηγαίνει να συναντήσει τον πατέρα του. Στο κτήμα δεν βρισκόταν ο ....., ο δούλος που μαζί με την οικογένειά του βοηθούσε τον Λαέρτη στις αγροτικές εργασίες. Ο Λαέρτης δεν θυμίζει καθόλου βασιλιά, όπως είναι ..... και ο Οδυσσέας σκέφτεται να τον ....., για να διαπιστώσει αν αναγνωρίζει το παιδί του. Προσποιείται ότι είναι κάποιος άλλος και ζητά πληροφορίες για τον τόπο. Προφασίζεται ότι γνώριζε τον Οδυσσέα και ισχυρίζεται ότι είχαν ....., σχέση, καθώς και ότι τον είχε φιλοξενήσει. Ο Λαέρτης με τη σειρά του ζητά ....., για την ταυτότητα του ξένου. Ο Οδυσσέας συνεχίζει την πλαστή ιστορία του μέχρι τη στιγμή που ο πατέρας του θρηνεί σπαρακτικά και τότε ..... τη διαδικασία αναγνωρισμού και πέφτει στην αγκαλιά του. Ο Λαέρτης ζητά ...., σημάδια της ταυτότητας του ξένου και ο Οδυσσέας του τα παρέχει. Την ίδια ώρα ο Ευπείθης, ο ..... του Αντίνοου προσπαθεί να ξεσηκώσει τους κατοίκους της ....., για να τιμωρήσουν τον ..... Όσο γίνονται αυτά, στον ....., οι θεοί συνεδριάζουν και ο ..... αποφασίζει με παρέμβαση της ....., να σταματήσει η εμφύλια διαμάχη. Πραγματικά, όταν ξεκινά η μάχη παρεμβαίνει η θεά με τη μορφή του Μέντορα και απαιτεί να μην συνεχιστεί.

Παρατήρηση
σχολιασμός
εικόνας ω

Συμπλήρωση
κενών

Παιχνίδι
γνώσεων

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΜΝΗΣΤΗΡΟΦΟΝΙΑΣ

Ραψωδία ω: Σπονδαί

Ενότητα 11η (στ. 1-10, 205-348, 421-438, 472-486, 526-548)

7. Γράφω δύο κυρίαρχα συναισθήματά μου μετά την ολοκλήρωση της ραψωδίας ω και τα δικαιολογώ:

1. ....
.....
2. ....
.....

- **Ταιριάζει** στην Οδύσσεια το τέλος αυτό;
- Τι τέλος **θα μπορούσες να δώσεις εσύ** στο έπος;

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΜΝΗΣΤΗΡΟΦΟΝΙΑΣ

Η **Μνηστηροφονία** καλύπτει τα γεγονότα από την 35η έως και την 41η ημέρα. Ξεκινά από τη στιγμή που ο Οδυσσέας ξυπνά στην Ιθάκη και κατευθύνεται στην καλύβα του Εύμαιου, αφού η θεά Αθηνά τον μεταμορφώνει σε ζητιάνο (ραψ. ν), και ολοκληρώνεται με την επανένωση του Οδυσσέα με τον Λαέρτη, την αντιμετώπιση των συγγενών των Μνηστήρων, που είχαν ξεσηκωθεί έπειτα από τη Μνηστηροφονία, και την επικράτηση της ειρήνης στο νησί (ραψ. ω).

A. Για να δούμε τι θυμάσαι...

1. Ο νόστος του Οδυσσέα επιτυγχάνεται όταν καταφθάνει στην Ιθάκη. Γιατί, όμως, το έπος δεν ολοκληρώνεται με την άφιξή του στην Ιθάκη αλλά συνεχίζεται για 11 ακόμα ραψωδίες;
2. Με ποιους τρόπους ο ποιητής προσπαθεί να παρουσιάσει τη Μνηστηροφονία ως πράξη δίκαιη; Μην ξεχνάς ότι ήδη γνωρίζουμε από τη ραψωδία α (στ. 36-51) ότι η ανυπακοή στις βουλές των θεών επιφέρει τιμωρία.
3. Το σχέδιο της Μνηστηροφονίας το γνωρίζουμε ήδη από τη ραψωδία π (στ. 267-320). Παρακολούθησε και σημείωσε πώς το σχέδιο εφαρμόζεται σε κάθε ραψωδία έως τη ραψωδία χ που συντελείται ο φόνος. Υπάρχουν σημεία που επιβραδύνεται η δράση;
4. Ποια γεγονότα ακολούθησαν τη Μνηστηροφονία ώστε να καθαρθεί το παλάτι από τον φόνο και να αποκατασταθεί η ειρήνη;
5. Θυμήσου τις ραψωδίες ν-ξ-ρ-τ-ω και σημείωσε σε ποιους διηγείται ο Οδυσσέας πλαστές ιστορίες και γιατί.

B. «Αγαπητό μου ημερολόγιο:»

Διάλεξε την Πηνελόπη ή τον Οδυσσέα ή τον Λαέρτη και γράψε σαν να ήσουν στη θέση τους, σε μία σελίδα στο ημερολόγιό σου, τα συναισθήματα και τις σκέψεις τους τώρα που τελείωσαν τα βάσανά τους και αποκαταστάθηκε η ειρήνη στην Ιθάκη.

Παιχνίδι
κρεμάλας

Ομήρου Οδύσσεια

41^η ημέρα αφήγησης / 10^{ος} χρόνος περιπλάνησης

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΕΠΟΥΣ

Αφού ολοκληρώσαμε τη μελέτη του έπους και παρακολούθησαμε την επιστροφή του Οδυσσέα στην Ιθάκη, την επανασύνδεσή του με την οικογένειά του και την επανάκτηση του θρόνου του, **ας προσπαθήσουμε να δυμηθούμε το περιεχόμενο της Οδύσσειας...**

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΕΠΟΥΣ

1. Τοποθετώ στο κατάλληλο από τα πλαίσια που ακολουθούν τους αριθμούς των γεγονότων που ταιριάζουν.

Τηλεμάχεια (1η-6η ημέρα του έπους, ραψ. α-δ) <i>Ο Τηλέμαχος κινητοποιείται και αναζητά τον πατέρα του, Οδυσσέα</i>	Νόστος (7η-34η ημέρα του έπους, ραψ. ε-ν) <i>Ο αγώνας επιστροφής (νόστος) του Οδυσσέα στην Ιθάκη</i>	Μνηστηροφονία (35η-41η ημέρα του έπους, ραψ. ν-ω) <i>Η τιμωρία των σεβών Μνηστήρων</i>

- 1) Ο Οδυσσέας σκοτώνει τον Αντίνοο.
- 2) Ο Οδυσσέας κατασκευάζει τη σχεδία.
- 3) Η Πηνελόπη αναγνωρίζει τον Οδυσσέα.
- 4) Η Αθηνά υποκινεί τον Τηλέμαχο να δράσει.
- 5) Ο Οδυσσέας κατεβαίνει στον Κάτω Κόσμο.
- 6) Ο Οδυσσέας συνομιλεί με τη μητέρα του.
- 7) Η Πηνελόπη συνομιλεί με τον «ξένο» (Οδυσσέα).
- 8) Ο Οδυσσέας συναντά τη Ναυσικά.
- 9) Οι Μνηστήρες προσβάλλουν τον Οδυσσέα (ξένο).
- 10) Ο Τηλέμαχος αναχωρεί για την Πύλο.
- 11) Ο Λαέρτης αναγνωρίζει τον Οδυσσέα.
- 12) Ο Οδυσσέας στο παλάτι του Αλκίνοου.
- 13) Ο Ευπείθης κατηγορεί τον Οδυσσέα.
- 14) Ο Οδυσσέας τυφλώνει τον Κύκλωπα.
- 15) Ο Μελάνθιος προσβάλλει τον Οδυσσέα.
- 16) Φιλοξενία της Αθηνάς από τον Τηλέμαχο.
- 17) Η Ευρύκλεια αναγνωρίζει τον Οδυσσέα.
- 18) Το πρώτο συμβούλιο των θεών για τον Οδυσσέα.
- 19) Ο Οδυσσέας ναυαγεί, αλλά σώζεται.
- 20) Ο Ερμής φτάνει στην Ωγυγία.

2. Όπως διαπιστώσαμε, ο ποιητής στην Οδύσεια αξιοποίησε την τεχνική *in medias res* και δεν αφηγήθηκε τις περιπέτειες του Οδυσσέα με αυστηρή χρονολογική σειρά. **Συζητάμε:** α) τον λόγο για τον οποίο ο ποιητής επέλεξε τη συγκεκριμένη τεχνική και β) τα αποτελέσματα της τεχνικής αυτής για τον ακροατή/αναγνώστη του έπους.

3. Συμπληρώνω τα κενά του κειμένου επιλέγοντας την κατάλληλη από τις προτεινόμενες λέξεις: *συμφιλιώνεται, Μέντορα, σχέδιο, Όμηρος, χρονολογική, Μνηστήρες, Όλυμπο, Ερμής, Καλυψώ, δέκα, ναυαγεί, Αλκίνοο, βοηθήσουν, σαράντα μία, Τηλέμαχο, εξυπνάδα, Ιθάκη:*

Ο ποιητής της Οδύσσειας είναι ο ....., ο οποίος έγραψε κι ένα ακόμη έπος, την Ιλιάδα. Η Οδύσεια, όπως δηλώνει και ο τίτλος της περιγράφει τις περιπέτειες του Οδυσσέα από το τέλος του Τρωϊκού πολέμου μέχρι την άφιξή του στην ..... Η εξέλιξη των γεγονότων της Οδύσσειας εκτείνεται σε ..... έτη, ο ποιητής, όμως, τα συμπυκνώνει σε ..... μέρες. Επιλέγει την τεχνική αφήγησης *in medias res* σύμφωνα με την οποία δεν παραθέτει τα γεγονότα με αυστηρή ..... σειρά. Η δράση ξεκινά με τον Οδυσ-

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΕΠΟΥΣ

σέα να απουσιάζει από το παλάτι και τον ..... τον γιο του, να βρίσκεται σε δύσκολη θέση, επειδή οι ..... πολιορκούν τη μητέρα του, για να την παντρευτούν. Μετά από συμβούλιο στον ..... οι θεοί αποφασίζουν να ..... τον Οδυσσέα να επιστρέψει στην πατρίδα του. Η θεά Αθηνά παίρνει τη μορφή του ..... και ενθαρρύνει τον Τηλέμαχο και ο θεός ..... ενημερώνει την ..... στο νησί της οποίας βρίσκεται ο Οδυσσέας, ότι ο φιλοξενούμενός της θα επιστρέψει στην πατρίδα του. Μετά από ένα περιπετειώδες ταξίδι ο Οδυσσέας ..... αλλά σώζεται και φτάνει στο νησί των Φαιάκων. Εκεί αφηγείται τις περιπέτειές του στον βασιλιά ..... κι έτσι μαθαίνουμε κι εμείς τη σειρά των περιπετειών του. Οι Φαίακες φέρνουν τον Οδυσσέα στην Ιθάκη, όπου καταστρώνει ένα ..... , για να εξοντώσει τους Μνηστήρες και να πάρει πίσω την εξουσία του. Εντέλει, με υπομονή και ..... σκοτώνει τους Μνηστήρες και με τη βοήθεια των θεών ..... με τους συγγενείς των νεκρών και αποτρέπεται η εμφύλια σύγκρουση.

- 4. Αξιοποιώ** το ευρητήριο παρομοιώσεων που συμπλήρωνα κατά τη διάρκεια της χρονιάς, επιλέγω την παρομοίωση που θεωρώ ως την πιο επιτυχημένη από όλες τις παρομοιώσεις που κατέγραψα και την παρουσιάζω στην τάξη μου τεκμηριώνοντας την επιλογή μου.
- 5. Αναφέρω** τα πέντε (5) σημαντικότερα, κατά τη γνώμη μου, πρόσωπα της Οδύσσειας (θεούς ή ανθρώπους, άντρες ή γυναίκες εκτός του Οδυσσέα) παραθέτοντας τις ενέργειες που έκαναν και σε ποια συγκεκριμένη φάση της εξέλιξης του έπους. **Τεκμηριώνω** την άποψή μου.
- 6. Επιλέγω** ένα πρόσωπο (άνδρα ή γυναίκα, θεό ή άνθρωπο) του έπους που συμπάθησα περισσότερο και ένα πρόσωπο που συμπάθησα λιγότερο, συντάσσω ένα σύντομο κείμενο για το καθένα και το διαβάζω στην τάξη μου συζητώντας τις απόψεις μας. Σε κάθε κείμενο προσπαθώ να τεκμηριώσω την άποψή μου για το κάθε φορά περιγραφόμενο πρόσωπο.
- 7. Διαβάζω** το παρακάτω ποίημα του Οδυσσέα Ελύτη για την ελληνική γλώσσα από την εποχή του Ομήρου μέχρι σήμερα, **καταλήγω σε κάποια συμπεράσματα** και **συζητάμε** όλοι μαζί το θέμα στην τάξη μας. Προσπαθούμε να **τεκμηριώνουμε** τις απόψεις μας.

Τη γλώσσα μού έδωσαν ελληνική

Τη γλώσσα μού έδωσαν ελληνική
το σπίτι φτωχικό στις αμμουδιές του Ομήρου.
Μονάχη έγνοια η γλώσσα μου στις αμμουδιές του Ομήρου.
Εκεί σπάρτοι και πέρκες
ανεμόδαρτα ρήματα
ρεύματα πράσινα μες στα γαλάζια
όσα είδα στα σπλάχνα μου ν' ανάβουνε
σφουγγάρια, μέδουσες
με τα πρώτα λόγια των Σειρήνων
όστρακα ρόδινα με τα πρώτα μαύρα ρίγη.
Μονάχη έγνοια η γλώσσα μου, με τα πρώτα μαύρα ρίγη.
Εκεί ρόδια, κυδώνια
θεοί μελαχρινοί, θείοι κι εξάδελφοι
το λάδι αδειάζοντας μες στα πελώρια κιούπια
και πνοές από τη ρεματιά ευωδιάζοντας
λυγαριά και σχίνο

σπάρτο και πιπερόριζα
με τα πρώτα πιπίσματα των σπίνων
ψαλμωδίες γλυκές με τα πρώτα πρώτα Δόξα Σοι.
Μονάχη έγνοια η γλώσσα μου, με τα πρώτα πρώτα
Δόξα Σοι!
Εκεί δάφνες και θάγια
θυμιατό και λιβάνισμα
τις πάλες* ευλογώντας και τα καριοφίλια.
Στο χώμα το στρωμένο με τ' αμπελομάντιλα
κνίσεις**, τσουγκρίσματα
και Χριστός Ανέστη
με τα πρώτα σμπάρα*** των Ελλήνων.
Αγάπες μυστικές με τα πρώτα λόγια του Ύμνου.
Μονάχη έγνοια η γλώσσα μου, με τα πρώτα λόγια του
Ύμνου!

(Οδυσσέας Ελύτης. [1959] 2011. **ΤΟ ΑΞΙΟΝ ΕΣΤΙ**. 21η έκδ. Αθήνα: Ίκαρος.)

* πάλα: (τουρκική λέξη) το γιαταγάνι, είδος πλατιού καμπυλωτού σπαθιού

** κνίσα: μυρωδιά κρέατος που ψήνεται

*** σμπάρο: πυροβολισμός

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΕΠΟΥΣ

8. Συμπληρώνω τον πίνακα:

3 πράγματα που έμαθα		
2 πράγματα που βρήκα πολύ ενδιαφέροντα		
1 πράγμα που δεν κατάλαβα / 1 ερώτηση που έχω ακόμη		

ΓΛΩΣΣΑΡΙΟ

Ανθρωπομορφισμός: η απόδοση ανθρώπινων χαρακτηριστικών ή/και συμπεριφοράς στους θεούς/θεές.

Από μηχανής θεός: ο όρος χρησιμοποιείται για να περιγράψει τη σωτήρια παρέμβαση κάποιου/κάποιας θεού/θεάς σε κρίσιμη στιγμή, ώστε να λυθεί ένα πρόβλημα ή/και να σωθεί ένας/μία ήρωας/ηρωίδα. Η παρουσία του «από μηχανής θεού» συμβάλλει στην εξέλιξη του μύθου.

Αποστροφή: ονομάζεται έτσι η διακοπή της αφήγησης σε τρίτο πρόσωπο και η χρήση του δευτέρου προσώπου από τον Όμηρο, προκειμένου να απευθυνθεί σε κάποιο πρόσωπο, απόν ή παρόν.

Αριστεία: πρόκειται για την ανδρεία που επιδεικνύει ένας πολεμιστής στη μάχη, ώστε να διακριθεί ιδιαίτερος.

Άστοχα ερωτήματα: ονομάζονται έτσι οι ερωτήσεις που τίθενται όχι για να δοθεί απάντηση σε αυτές, αλλά για να τονισθεί τελικά η αλήθεια, εφόσον αυτά απορρίπτονται.

Άτη – Ύβρη – Νέμεση – Τίση: η Άτη είναι η τύφλωση του ανθρώπινου νου, η οποία οδηγεί σε Ύβρη, δηλαδή σε αλαζονική και υπεροπτική συμπεριφορά του ανθρώπου έναντι των θεών. Αυτή η συμπεριφορά του ανθρώπου που ξεπερνά το μέτρο, προκαλεί την οργή των θεών, τη Νέμεση, και στη συνέχεια την τιμωρία του, την Τίση.

Εγκιβωτισμός: ονομάζεται η αναδρομική αφήγηση, η οποία παρεμβάλλεται σε ένα κείμενο. Ένας ήρωας γυρίζει πίσω στο χρόνο για να μας διηγηθεί κάποια γεγονότα, τα οποία έχουν ήδη συμβεί.

Ειρωνεία: η άγνοια της αλήθειας από έναν ήρωα του έργου, την οποία, όμως, γνωρίζουν τα άλλα πρόσωπα και, κυρίως, οι αναγνώστες.

Ενανθρώπιση: η εμφάνιση των θεών στους ανθρώπους με τη μορφή ανθρώπου και χωρίς να γίνεται αντιληπτή η ταυτότητά τους.

Επιβράδυνση: πρόκειται για την καθυστέρηση της εξέλιξης της υπόθεσης παρεμβάλλοντας στοιχεία, πληροφορίες και γεγονότα.

Επίθετα: στα ομηρικά έπη τα επίθετα διακρίνονται σε τρεις κατηγορίες: τα χαρακτηριστικά, τα οποία αποδίδουν μία ιδιότητα, τα περιγραφικά, τα οποία αποδίδουν μία εικόνα και τα τυπικά, τα οποία επαναλαμβάνονται πανομοιότυπα.

Επιφάνεια: η εμφάνιση των θεών με τη θεϊκή τους μορφή και τις θεϊκές τους ιδιότητες.

Ικεσία: πρόκειται για τη θερμή παράκληση προς κάποιον/κάποια, ώστε να εξασφαλισθεί η βοήθεια και συμπαράσταση. Συνήθως ο ικέτης γονάτιζε και άγγιζε αυτόν/αυτήν τον/την οποίο/οποία ικέτευε ακουμπώντας με το ένα χέρι του το γόνατο και με το άλλο το πηγούνι του.

In medias res: η τεχνική σύμφωνα με την οποία η αφήγηση ξεκινά όχι από την αρχή της ιστορίας αλλά από ένα άλλο χρονικό σημείο.

Νόστος: η επιστροφή στην πατρίδα αλλά και στον χώρο/πεδίο όπου ανήκει ο ήρωας.

Παρομοίωση: πρόκειται για ένα σχήμα λόγου με το οποίο συσχετίζονται ιδιότητες ενός/μιας προσώπου/πράγματος/ζώου/έννοιας/ιδιότητας με τις ιδιότητες ενός/μιας άλλου/άλλης προσώπου/πράγματος/ζώου/έννοιας/ιδιότητας. Οι ομηρικές παρομοιώσεις έχουν δύο μέρη: το αναφορικό, το οποίο εισάγεται με τις λέξεις σαν, όπως, πώς, καθώς και το δεικτικό, το οποίο εισάγεται με τις λέξεις έτσι, παρόμοια.

Προοικονομία: η εκ των προτέρων προετοιμασία και προειδοποίηση για όσα θα ακολουθήσουν.

Ταφικά έθιμα: η διαδικασία που ακολουθούσαν για την ταφή των νεκρών.

Τυπικά θέματα: η επανάληψη κάποιων θεμάτων με στερεοτυπικό εκφραστικό και γλωσσικό τρόπο.

Υστεροφημία: η φήμη που συνοδεύει έναν άνθρωπο και μετά τον θάνατό του.

Φιλοξενία: τα στάδια και η διαδικασία που ακολουθούσαν για τη φιλοξενία ενός ξένου.

